

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(43) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.
Выпуск №03(43) (Март 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Караганды: Қазыбек бисий район, пр. Нұрұлтана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» Республикалық педагогикалық ғылыми-
әдістемелік журналы Астана қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат
және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27
қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік
басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» в городе Астана комитетом информации
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан
выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного
издания, информационного агентства и сетевого издания от 27.10.2023 года
№ KZ35VPY00080588.

Территория распространения: На территории Республики Казахстан.
Журнал "ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП “BAYANDY”

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

Мазмұны / Содержание

Диханов М.П. Тұлғаға бағытталған әдіс – математика сабақтарының сапасын арттырудың кілті	3
Нургожаева С.С. «Жүргіншілерге арналған жол қозғалысы ережелері»	5
Баколбаева Э.Б. «Жыл басы-Наурыз!»	7
Калбаева Ш.Т. «Анашым ардақтым»	9
Кожанова Н.Ж. «Ана өмірдің шуағы!»	10
Киреева Д.М. «Ою - өрнек сәніміз»	12
Бесжанова К.Т. «Кел, жана жыл, бақшама!»	13
Шарбаева Д.Ш. «Ғарыш әлеміне саяхат»	16
Бердиханова А.З. Әжеге сыйлық	18
Мәлік Р. Музыка пәнін оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері	19
Айдарова М.С. Дүниетану - оқушылардың зерттеушілік әрекетін ұйымдастырудағы негізгі пән	21
Назарова Т.Т. «Көктем гүлдері!»	24
Айдарханова Г.А. Роль художественного образования в формировании личности ребенка	25
Кошенова А.Т. Мектепте математиканы оқытуда инновациялық технологияларды қолданудың маңызы	28
Каримов Б.Э. Оқу - тәрбие үдерісінде дене тәрбиесін пайдаланудың өзіндік	30
Касимходжаев А.Н. Тарих сабақтарында функционалды сауатты тұлғаны қалыптастырудың педагогикалық әдістемесі	32
Муталипова А.Р. Химиялық элементтарның табиғи топтары және олардың қасиеттері	34
Жолдасова А.Б. Дене шынықтыру пәнінде қазақтың төл ойыны-тоғызқұмалақ	37
Баизова Г.М. Мектеп жасына дейінгі балаларды ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу	39
Нурмуханова У.Б. Бастауыш сыныптарда оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда мұғалімнің негізгі міндеттері	41
Асанова Г.Е. География сабағында картографиялық сауаттылықты арттыру жолдары	43
Сарыбаев Т.М. Бастауыш сыныптағы зерттеу жұмыстары	45
Омарова А.М. Бастауыш сынып оқушыларының сөздік қорын әдебиеттік оқу сабағы арқылы молайту	47
Оспан С.Б. Ел туын асқақтатар жастар тәрбиесі – ұлттық құндылықта	49
Жардемғалиева Н.Б. Электр зарядының сақталу заңы, Кулон заңы, элементар электр заряды	51
Ғинайтова А.Е. Бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық жазба дағдысын қалыптастыру маңызы	54
Шалағызова Б.С. «Ежелгі өркениеттер: салыстырмалы талдау әдістері»	56
Бирниязова Ж.С. «Аяз би» ертегісі. Кейіпкерлері аяз бидің жеңісі – өмір тәжірибесінің, көп көргеннің жеңісі	58
Ахмедиева М.А. Мектепке дейінгі ұйымдардың әдістемелік қызметін қамтамасыз ету	61
Никляева О.Ю., Снарская Е.В. "Формирование исследовательских умений у учащихся начальной школы"	64
Кулумбетова З.Б. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызы	66
Шылғаубаева Г.Т. Балалардың белсенді сөйлеуін дамытудың тиімді әдістері	68
Ускенбаева А.Х. Білім беру процесін іске асыру бойынша мектепке дейінгі білім беру мекемесінің отбасымен өзара іс-қимылының негізгі бағыттары	70
Жолдасова А.Н. Жоба технологиясы арқылы балалардың танымдық құзыреттіліктерін дамыту	73
Сейткалиев К.Б. Дене тәрбиесі сабағында жаңа инновациялық технологияларды қолданудағы педагогикалық әдіс-тәсілдер	75
Шагиева Э.Н. «Мен-заманауи педагогпын»	77
Құндызбаева Е.С. «Оқу сауаттылығын меңгеру: TEDx әлемінен сабақтар» авторлық бағдарламасы бойынша нәтижелер аймағы	80
Сайлаубайқызы С., Ильева А.А. Қазақ тілі пәнінен функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы тиімді әдіс-тәсілдер	82
Усембаева Э.Д., Рахимова А.Д. Біртұтас тәрбие жүйесі: балабақшада жүзеге асыру жолдары	87
Бақыт Н.Б. Адам организмінің химиялық құрамы. Макро- және микроэлементтер	90
Сүлейменова Г.С. Физикалық географияны оқыту әдістері	92
Утегенов М.К. Қауіпсіздік ережесі. Қысқа қашықтыққа жүгіру	94
Тусипбекова С.А., Ертаева Н.К. «Подготовка к олимпиадам по русскому языку»-рекомендации и практические задания	96
Халилова Р.И. «Мы расскажем и споём!»	98
Абдыхалық А.М., Жақашбай А.Б. «The Role of Error Correction and Feedback in Language Learning: Best Practices for Effective Teaching»	100
Сатимбекова Е.Е., Айдарова С.П. «Математикалық модельдеу және қолданбалы есептер»	101
Бойтай Қ.У. Балабақша тәрбиеленушілерінің театрландырылған іс-шаралар арқылы сөйлеуін дамыту	104
Турганбаева Р.О. Тәрбиеленушілердегі танымдық қызығушылықты дамыту мақсатында серуендеуді ұйымдастыру	105
Алтамашева К.Б. Биология пәнін оқытудың қазіргі заманғы әдістері	107
Калмурзаева М.Н. Биология сабағының тиімділігін арттыру мақсатында қолданылатын оқытудың белсенді әдістері	109
Абилдаева Б.К. Балабақшада балалардың логикалық ойлауын дамытудың педагогикалық негіздері	112
Керімбаева А.Н. Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қызметтің жеке тұлға негізін қалыптастыруға әсері	114
Көпжасар А.Ж. Стандартты емес география сабағы-заман талабы ретінде	116
Бакиева М.А. «STEM-бағыттағы жобалар: информатика мен робототехниканы интеграциялау»	118
Марғез Ж.Е. Мамандығым — мақтанышым	122
Алина А.Н. Кәсіби тестілеуге дайындалуға арналған мобильді қосымшалардың тиімділігін талдау	123
Муханова К.О., Смагулова А.Н. «Қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын тиімді пайдаланудың әдіс-тәсілдері»	127
Берікбаева А.А. «Микробиология және вирусология бойынша зертханалық жұмыстарды ұйымдастыру»	129
Балымбетова А.Ж. Lesson study - зерттеу сабағы	132
Таксимова А.М. Рухани білім - бірінші кезекте жанды емдейді	134
Кайрденева К.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының бойында рухани-адамгершілік қасиеттерін дамыту	136
Рахымов Ж.Т. Каскадтық стильді кестелер CSS	138

Шымкент қаласы
№90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп гимназиясы
Математика пәні мұғалімі
Диханов Мурат Полатұлы

ТҮЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӘДІС – МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНЫҢ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ КІЛТІ

Педагогика мен білім беру психологиясында бүгінгі күнге дейін оқушыға бағытталған оқытудың мәнін анықтауға әртүрлі талпыныстар жасалды. И.С. Якиманскаяның пікірінше, оқушыны бүкіл оқу-тәрбие процесінде негізгі әрекет етуші тұлға ретінде тану тұлғалық-бағдарлы педагогика болып табылады. Оқушыға бағдарланған оқыту моделін құру кезінде келесі ұғымдарды ажырату қажет.

- Көпдеңгейлі тәсіл – бұл білім алушыға қолжетімді бағдарламалық материалдың күрделілігінің басқа деңгейіне бағдарлау.
- Сараланған тәсіл – сыртқы (дәлірек айтқанда аралас) саралау негізінде білім, қабілет, оқу орнының түріне қарай балалар топтарын таңдау.
- Индивидуалды тәсіл – балаларды біртекті топтарға бөлу: оқу үлгерімі, қабілеттері, әлеуметтік (кәсіби) бағыттылығы бойынша.
- Субъективті-тұлғалық көзқарас - бұл әр балаға бірегейлікке, ұқсастыққа, ерекшелікке қарағандай қатынаста болу.

Жеке тұлғаға бағытталған сабақ дәстүрлі сабаққа қарағанда, ең алдымен «мұғалім – оқушы» әрекетінің түрін өзгертеді. Бұйрық беру стилінен мұғалім нәтижелерді талдауға емес, оқушылардың процессуалдық әрекетіне назар аудара отырып, ынтымақтастыққа көшеді. Оқушының позициясы өзгереді – ынталы орындаудан белсенді шығармашылыққа қарай оның ойлауы рефлексиялық, яғни нәтижеге бағытталған сипатта болады. Сыныпта қалыптасатын қарым-қатынастардың сипаты да өзгереді. Ең бастысы, мұғалім тек білім беріп қана қоймай, оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға оңтайлы жағдай жасауы керек. Тұлғаға бағытталған сабақтың дәстүрлі сабақтан айырмашылығы неде?

1. Мақсат қою. Мақсаты – оқушыны дамыту, әр сабақта оны оқуға, өзін-өзі дамытуға мүдделі субъектіге айналдыратын оқу әрекеті қалыптасатындай жағдай жасау. Сыныпта мұғалім мен оқушы арасында тұрақты диалог болады.

2. Мұғалімнің іс-әрекеті. Оқушы бірлескен әзірлемелерге сүйене отырып, өз бетінше ізденіс жүргізетін оқу қызметін ұйымдастыру. Орталық тұлға – оқушы. Мұғалім арнайы жетістік жағдайын жасайды, оқушыны қолдайды, жігерлендіреді.

3. Оқушының белсенділігі. Оқушы мұғалім іс-әрекетінің субъектісі болып табылады. Белсенділік мұғалімнен емес, баланың өзінен келеді. Дамушы сипаттағы мәселелік-ізденіс және жобалық оқыту әдістері қолданылады.

4. Субъективті «Мұғалім – оқушы» қатынасы. Мұғалім бүкіл сыныппен жұмыс жасай отырып, оқушының жеке мүмкіндіктерін дамытуға, соның ішінде оның рефлексиялық ойлауын және өзіндік пікірін қалыптастыруға жағдай жасай отырып, әрбір адамның жұмысын нақты ұйымдастырады.

Сабақтың оқу мақсаттарын келесідей тұжырымдауға болады: бұрын зерттелген материалдар негізінде жаңа білім алу; жаңа ұғымдарды енгізу.

Жаңа материалды тереңірек меңгеру үшін бұрын алынған білімді қайталау дегенді білдіретін негіз қажет екенін білеміз. Сабақтың тәрбиелік міндеттері мынадай дамытушылық мақсаттарды қоюға

мүмкіндік береді: оқушылардың математикалық сөйлеуін, талдау, логикалық ойлау қабілетін дамыту. Оқушыларды өзгенің пікірін құрметтеуге, тыңдай білуге, өз-өзіне адекватты баға бере білуге, пәнге қызығушылыққа, өз біліміне деген жауапкершілікке тәрбиелеуді жалғастыру қажет.

Осы мақсаттарға сүйене отырып, келесі оқу-тәрбиелік сәттерді жоспарлауға болады.

1. Тәрбие жұмысының мәдениетін мақсат етіп қойған ұйымдастыру сәті.

2. «Табыс жағдайын» құру. Ол өткен сабақтарда алған білімдерін қайталау арқылы өтуі керек. «Табыс жағдайы» оқушының өзіне деген сенімін оятады. Балаларда жақсы нәтижеге жетуге деген ұмтылыс бар. Бұл кезеңде оқушылар күрделіліктің үш деңгейіндегі тапсырманы орындай алады (деңгейді саралау). Оқушыға қабілетіне қарай тапсырманы өзі таңдау құқығы беріледі. Содан кейін әркім өзін-өзі тексеру арқылы өз жұмысын бағалайды, қателерін талдайды, есепке алады, себептерін белгілейді. Бұл осы тақырыппен қайтадан жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Табысты әрбір оқушы сезінуі керек.

3. Оқу міндеттерін анықтау (белгілеу). Жаңа материалды меңгеру мәселелік жағдайды құру және оны шешу арқылы өтеді. Бұрын оқылған материал негізінде балалар мұғаліммен бірге не білетінін, нені әлі білмейтінін анықтайды.

4. Жаңа білімді «ашу». Бұл кезеңде әрбір оқушы мәселенің шешімін іздеуге, демек, белсенді танымдық әрекетке тартылуы керек. Әр сабақта баланың жаңалық ашу қуанышын сезінуі, оның өз күшіне сенімі мен танымдық қызығушылығының қалыптасуы маңызды.

5. Бастапқы бекіту. Осы сәттегі басты міндет - пайымдау қабілеті. Балалар, тағы да тақырыпты түсіну үшін тапсырмаларды өздері таңдайды (қарқынына қарай, қабілетіне қарай). Бұл тапсырмаларды саралауға, жұмысқа әркімнің белсенді танымдық іс-әрекетін қосуға, микротоптардағы атмосфера арқылы бір-біріне деген ізгі ниетті, сыйластықты тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

6. Өздік жұмыс. Бұл кезеңде алған білімдерін қайталау, бекіту. Негізгі мақсат - әрекеттің туынды алгоритмдерін жаттықтыру.

7. Қорытындылау – дәстүрлі сәт. Білім алушылар тұжырымдауды жақсы меңгеруі керек. Бұл кезең мыналарды қамтиды:

- көзделген мақсаттарға жету мүмкін болды ма деген сұрақты шешу;
- оқытудың нақты нәтижелерін талдау, жетістіктерді, табыстарды, кемшіліктерді, қате есептеулерді анықтау;
- тақырып бойынша одан әрі жұмыс жоспарына қажетті нақтылаулар, өзгерістер енгізу.

8. Соңғы кезең үй тапсырмасын беруге бағытталған және сабақ соңында рефлексия сәті орындалады.

Сабақтың әр кезеңі бір-бірімен тығыз байланысты болуы керек.

Менің ойымша, мектеп оқушыларының білімін дараландыру мәселесі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. «Әр бала өз бетінше және өз күрделілік деңгейінде оқиды» қағидасы менің жұмысымның жүйесін анықтайды. Дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмыс оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыруға көп септігін тигізеді. Оның мәні мұғалімнің тікелей қатысуынсыз, бірақ оның нұсқауы бойынша және оның бақылаусыз басқаруымен және бақылауымен оқушының орындауында жатыр.

Математика, басқа пәндер сияқты, оқуға қажетті дағдыны, орындалатын әрекеттерге өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың бойында орындалған жұмысты өзін-өзі тексеру дағдысын қалыптастыру үшін мұғалімнің ерекше жұмысы қажет. Білім алушылардың дербестігін дамыту мәселесіне назар аудару оның жалпы білім беруде ғана емес, сонымен қатар оқушыларды болашақ жұмысына дайындауда маңызды рөл атқаратындығымен қамтамасыз етіледі. Ол оқуды бітіргеннен кейін қай салада жұмыс істейтініне қарамастан кез келген адамға қажет. Осылайша, оқытудағы оқушыға бағытталған әдіс – тәрбие мен оқытудың ең маңызды принципі. Бұл міндетті оқу жоспарлары бойынша оқыту, сынып-сабақ жүйесі жағдайында әрбір оқушыға тиімді көңіл бөлуді, оның шығармашылық даралығын білдіреді, әр оқушының сапасын арттыру мен дамыту үшін фронтальды, топтық және жеке тапсырмаларды біріктіруді көздейді.

Бүгінде оқушыға бағытталған әдісті оқыту процесінде қолдану нәтижесінде әр оқушының мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескере отырып, олардың танымдық белсенділігі, интеллектуалдық белсенділігі ойдағыдай дамып келеді.

Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Нургожаева Сауле Сарсеновна

«ЖҮРГІНШІЛЕРГЕ АРНАЛҒАН ЖОЛ ҚОЗҒАЛЫСЫ ЕРЕЖЕЛЕРІ»

Мақсаты: Балалардың жолда жүру ережесін меңгерту дағдыларын қалыптастыру.

Міндеті:

Үйрету: Жүргіншілерге арналған жол ережесін түсіндіру.

Дамытушылық: Жолда жүру ережелерін есте сақтай білуге және есте сақтау қабілетін дамыту.

Тәрбиелік: Жолда жүру ережесін сақтап жүруге, балаларды бір-біріне көмек көрсете білуге тәрбиелеу.

Қолданылатын көрнекі құралдар: Бағдаршам, жол белгілері, слайд

Бингвальды компонент: Бағдаршам-Светафор, көше-улица

Әдіс-тәсілдер: түсіндіру, үйрету, қайталану

ҰОҚ барысы:	Жоспарланған оқу қызметінің әрекеті
I Кіріспе бөлімі	Шаттық шеңбері Шеңбер болып тұрайық Алақанды ашайық Таза ауаны жұтайық Жүрекке жылу сыйлайық Жиналған жылу шуақтарын Достарыма сыйлайын. Балалар амандасады. Сәлеметсіздерме? Үш тілде амандасады. Жарайсыңдар балалар! Жыл мезгілдерін, апта күндерін сұрау?
II Негізгі бөлім	Жарайсыңдар балалар! Балалар бүгінгі біздің оқу қызметіміздің тақырыбы «Жүргіншілерге арналған жол қозғалысы ережелері» деп аталады. Балалар сендер өз өмірлеріңді денсаулықтарыңды сақтағыларың келсе, жолда жүру ережелеріне сақ болыңдар. Жаяу жүргіншілер тек тратуарлармен, жолдың оң қол қанатымен жүру кажет. Ал жолдан өтетін кезде жол бойында орналасқан бағдаршам құрылғысына бағынуымыз керек. Бағдаршам жол ережесін сақтап көшеде көліктер бір-бірімен соқтығысып қалмау үшін, адамдарды көлік апатынан құтқару үшін қызмет етеді. Балалар қараңдаршы бағдаршамның үш көзі бар екен. Қандай түстер екен кәнекей айтыңдаршы? Ия өте дұрыс! Балалар сендер білесіндерма бағдаршамның екі түрі болады біреуі көліктерге ал екіншісі адамдарға арналған түрі. Көліктерге арналған бағдаршамның үш көзі болады ал адамдарға арналған бағдаршамның екі көзі болады екен. Ол үш көзді бар бағдаршамның «қызыл» түсі жанғанда, жаяу жүргіншілерге арналған бағдаршамның «жасыл» түсі жанады, сол кезде көліктер тоқтайды, ал жаяу жүргіншілер жүреді. Ал көліктерге арналған бағдаршамның «сары» көзі жанғанда, адамдар тоқтайды ал көліктер жүруге дайындалады. Ал көліктерге арналған бағдаршамның «жасыл» түсі жанғанда, жаяу жүргіншілерге арналған бағдаршамның «қызыл» көзі жанады сол кезде көліктер жүреді адамдар күтеді екен. Егерде бағдаршам жұмыс жасамай қалған жағдайда бізге көмекке май қызметкері келеді.

Жолдың бергі шетінен арғы шетіне өту үшін біздер жаяу жүргіншілерге арналған ақ жолақтар арқылы өтуіміз керек екен. Жолдан өтерде кез-келген жермен өтуге болмайды, тек ақ жолақ бар жерден ғана өтуіміз керек.

Балалар сендер жол ережелері туралы таппақтар білесіңдерма?

Балалардың таппақтары

Балалар біздер көшелерде жолдарда әр түрлі жол белгілерін көреміз.

Кәнекей сол жол белгілерімен танысып кетейік.

Сендер мына белгіні көріп жүрсіндерма (Жаяу жүргіншілерге арналған жол)

Жақсы олай болса мына текшелерден осы жол белгісін құрастырып беріңдерші.

Ойын; Жаяу жүргіншілер жолын құрастыр.

Сергіту сәті

Біз тәртіпті баламыз

Ережені сақтаймыз,

Оңға солға бір қарап

Жолдан өте аламыз.

Бингвальды компонент:

Бағдаршам-светофор

Көше -улица

Жаяу жүргіншілерге арналған ақ жолақтар -пешеход

Көшедегі қозғалысты сахналау.

Балалар сендер жолда жүру ережесін түсіндіңдерма екен көрейікші. Балалар мынау біздің үлкен жолымыз, жолымыздың жиегінде бағдаршам орналасқан, жолдың ортасында жаяу жүргіншілерге арналған жолақтар бар. Ал балалар қараңдаршы бағдаршам қызыл жанды қазір кімдер жүреді ?

Ал жасыл жанғанда нелер жүреді екен?

III Қорытынды бөлім

Қорытындылау

Жарайсындар балалар оқу қызметі ұнадыма?

Сонымен үйрендік не білдік?

Бағдаршамның неше көзі бар екен?

Бағдаршамның қайсы көзі жанғанда жолдан өтуіміз керек екен?

Жолдан өткенде кез келген жерден өте беруге болама екен?

Жарайсындар балалар бүгінгі ашық оқу қызметіне өте жақсы қатыстыңдар!

Балаларды мақтау мадақтау.

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Баколбаева Эныпа Болекбаевна**

«ЖЫЛ БАСЫ-НАУРЫЗ!»

Зал іші мерекеге сай безендірілген.
Құрметті ұжымдастар мен қонақтар!
Сіздерді Күн мен түннің теңелер шағы, Өз Наурыз мерекесі мен құттықтаймыз.
Күн күркіреп, жалын ойнап аспаннан,
Бар тіршілік Наурыздан басталған.
Келген мына мерекеге қараңдар.
Шашу шашып ақ жаулықты әжелер,
Тойда бүгін ойнап күліп тараңдар. Қошеметпен №7«Айгөлек» кіші тобының бүлдіршіндерін ортаға шақырамыз.

Балаларды ортаға шақырамыз.

Жүргізуші:Наурыз самал, Наурыз таң. Бар тіршілік уйқысынан ояңған, Сағынышпен қауыштырған жандарды,---деп кезекті балалардың тақпақтарына береміз.

О.Амина

Наурыз келді алақай,
Кел билейік балақай,
Бізде қарап тұрмайық,
тойға шашу шашайық.

Рауан

Жылдың басы Наурыз,
Жердің басы Наурыз,
Мерекеге арналсын,
Бүгінгі жыр әніміз.

Томирис:

Көктем келді балақай,
Жасарды жер алақай,
Наурыз тойын тойлайық,
Әсем әнге салайық.

Бердібай:

Наурыз бұл мереке,
Құтты болсын береке,
Қыдыр ата келсін,
Жақсы тілек әкелсін.

Каусар

Наурыз келді еліме,
Наурыз келді жеріме,
Байлық, бақыт тілеймін.
Бүкіл қазақ еліме.

Жүргізуші:

Ал халайық тұрмайық,

Эндетейік жырлайық,
Ортамызды ашайық,
Ырыс тілеп бұл жылға. Жырдан шашу шашайық деп кезекті әнге береміз.

Ән: «Дастарқан» әніне кезек береміз

Жүргізуші:

Тоты құстай құлпырған,
Тал шыбықтай бурылған,
Мың бұрыла бийлейтін,
Қыздарға кезек берейін.

Би: «Кесе» Қыздар би

Тақпақтар:

Аруназ:

Ән қосылған әніне,
Сән қосылған сәніне,
Ырысты болып жаңа жыл,
Бақ дарысын біріңе.

Әмірәли:

Жыл басы Наурыз мереке,
Ақ нұрға әлем боянды,
Наурыз тойы береке,
Тіршілік жаңа оянды.

Жаннур:

Күттіріп келген жыл басы,
Бізбен бірге жырлашы,
Дастарханға елімнің
Береке ырыс сыйлашы.

Айлин:

Жаңартты сана салтымды,
Қуантқан барша халқымды,
Наурыз тойы ел тойы,
Ғасырдан асыр даңқыңды.

Ойын: «Арқан тарту»

Шарты: Балалар екі топқа бөлініп арқан тартып ойнайды.

Жүргізуші:

Дастарханы халқымның тола берсін,
Бақыт құсы қолыңа қона берсін,
Ұлы тойдың төресі Наурыз тойы,
Жылдан жылға құт тойы болаберсін деп ұлдарымыздың биін тамашалайық.

Би: «Бәйге» биі

Жүргізуші:

Көктем мезгілі болғанда,
Көк шығып желкілдеп,
Дүние біткен күлімдеп,
Ұлыс күні кәрі жас
Құшақтасып көріскен.

Ойын: «Қыз қуу»

Шарты: бір ұл бір қыз атқа мініп қызды қуады жетсе бетінен сүйеді

«Тұсау кесу» салты

Бүгінгі Наурыз тойымен қабат келген балапанымыздың тусау кесу салтына куә болайық.

Жүргізуші:

Кең болсын қазағымның керегесі,
Кетпесін алла берген берекесі

Алаштың баласына нәсіп болған, Құтты болсын Наурыз той мерекесі деп наурыз мерекемізді аяқтаймыз.

Маңғыстау облысы, Жанөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Калбаева Шолпан Толыбекоына

«АНАШЫМ АРДАҚТЫМ»

Жүргізуші: Сәлеметсіздер ме құрметті қонақтар. Біздің №5«Еркетай» тобының «Анашым-ардақтым» атты ертеңгілігімізге қош келдіңіздер.

Ақ тілекті ағытып бір тастайық

Аналардың мерекесін бастайық.

Жүздеріңнен көрем шаттық арайын,

Бақытқа толсын,әрбір күнің,әр айың.

Құрметті ақ жаулықты әжелер,аяулы аналар,қымбатты ұжымдастар,

Сіздерді 8-**Наурыз** халықаралық әйел-қыздар мерекесімен шын жүректен құттықтаймыз.

Отбасыларыңызға бақыт, шаттық тілейміз.

Балалардың орындауында Хор: «Анашым-анажаным».

Мәпелеген баласын

Мейірімді данасың,

Әлпештеген Анамды

Қуантсам деп келемін.-деп кезекті тақпақтарға береміз.

Хамза:

Еңбегімен мақтанам.

Ел үмітін ақтаған

Айналайын ақ мамам.

Айша:Жылылықтан жаралған,

Құшағы оның таң мекен.

Менің айдай анамнан,

Асқан сұлу бар мекен.

Ерсұлтан:Анашым анам,

Ризамын саған.

Тілінді алам,

Ақылды болам.

Көрініс «Қымбат пен Сымбат»

Ойын ата аналармен «Кім ең ақылды»?

Тақпақтар

Жүргізуші:

Сегізінші Наурыз күні

Мейрамдайды аналар,

Аналарды құттықтап,

Би-билейді балалар.

Би:« Ұлдар биі».

Жүргізуші:Мен сендерге жұмбақ жасырамын.Шешуін шешсеңдер,бізге Көктем ханшайымы келеді,

Жұмбақ.

Қар мұз еріп,су көбейіп.

Ағаштар бүршік жарады.

Айтыңдаршы балалар+

Бұл қай мезгілде болады? /**Көктем**/

Әдемі әуенмен Көктем ханшайымы келеді.

Ханшайым: Сәлеметсіздерме қонақтар. Аналар мерекесі құтты болсын.

Мен Гүл Көктеммін. Мен келгенде әлем гүлденеді. Көктем мезгілі болған аналар мерекесі болады.

Ойын: «Кім жылдам?»

Шарты: Балалар екіге бөлініп тұрады, ортадағы гүлді кім бірінші алады, сол балалар жеңіске жетеді.

Қыздардың орындауында «Испан биі»

Ханшайым балалармен қоштасып шығып кетеді.

Жүргізуші: Құтты болсын осы шаттық күніміз,

Бақыттыда ұзақ өмір сүріңіз.

Қуанышты жүзіңізден әрдайым,

Бұл өмірде күліп қана жүріңіз.

Балаларыңыздың өздеріңізге дайындаған сыйлықтарын қабыл алыңыз.

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Кожанова Нурсулу Жолдасбаевна**

«АНА ӨМІРДІҢ ШУАҒЫ!»

Сәлеметсіздер ме құрметті қонақтар! Көңілдеріңізге көктем шуағындай сезім мен нұр құйып сегізінші наурыз Халықаралық әйелдер мерекесі келіп жетті. Өйткені аналарға ыстық сезім, алғыс пен құрмет ешқашан сөнген емес. Аналар, әріптестер мерекелеріңіз құтты болсын.

Ана дейміз бәрімізде аңқылдап,

Ана дейді жас сәби де жарқылдап

Ана деген бәйтерегі өмірдің

Ана деген алтын қазық, алтын бақ.

Бүгінгі «**Ана өмірдің шуағы**» атты ертеңгілігімізге қош келдіңіздер.

Хор: Ақ мамам.

Баласы үшін анасы

Күндері аз ғой көз ілген

Аяулы ана қарыздармын өзіңе

Жүрегінен күн мейірімі төгілген – дей келе аналарымызға арналған тақпақтарымызға кезек береміз.

Інжу: Жаныма жақын анашым

Мен үшін сен дарасың

Жаксылықты үйретіп

Ақыл айтқан данасың

З.Раяна: Асыл анам жан анам

Жылы жүзді мейірбан
 Бақыт тілеп мен саған
 Ұмытпаймын ешқашан
 Ерген: Айналайын анашым
 Асқар таудай данасың
 Күн көзіндей күлімдеп
 Құшағыңды ашасың
 С.Әміре: Мен анамды сүйемін
 Сөзін ойға түйемін
 Анашымды ардақтап
 Басымды оған иемін
 Бекарыс: Ана біздің күніміз
 Ана біздің гүліміз
 Ана бізді қуантып
 Ұзақ өмір сүріңіз
 Би: «Мама» Қыздар биі.
 Келесі кезекті әжелерімізге арналған тақпақтарымызға кезек береміз.
 Айдын: Менің әжем ақ әжем,
 Ұл мен қыздың бағы әжем.
 Ертегі айтып бер десем
 Айтып берет тағы әжем
 Айлин: Менің әжем жыр әжем,
 Шуағы мол нұр әжем.
 Ақ орамал тағып алып
 Аман есен жүр әжем.
 Алфия: Әже деген көп шығар,
 Әжемдей адам жоқ шығар
 Мейірімді ол кісі
 Қандай ғажап күлкісі
 Ойын: «Анама көмек»
 Балалар қараңыздаршы бізге қонақ келк жатыр. Бұл кім екен?
 «Көктем ханшайымы»
 Қош келдіңіз «Көктем ханшайымы» келіңіз төрлеіңіз, балаларымыздың өнерін тамашалаңыз.
 Қане балалар көктемге арналған тақпақтарыңды айта қойыңдаршы.
 Ахмет: Көктем болды алақай
 Қуанар барлық балақай
 Көктемде гүлдер болады
 Бақшаға гүлдер толады
 Дамир: Көктем келді жеріме
 Бақ әкелсін еліме
 Күн күлімдеп көгімде
 Шуақ шашсын төгіле
 Би: «Ұлдар биі»
 Ән: «Көктем келді»
 Аналар қалқып бақыт аралында,
 Лайым мұң қонбасын жанарыңа
 Осымен кешімізді аяқтайық
 Гүл бітсін бәріңіздің қадамыңа – дей отырып бүгінгі «Ана-өмірдің шуағы»
 атты ертеңгілігіміз аяқталды. Ардақты аналар мейрамдарыңыз құтты болсын! Сау саламатта болыңыздар!
 Балалар хормен: «Анамызға мың алғыс» деп айтады.

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Киреева Дурсун Мурзабаевна**

«ОЮ - ӨРНЕК СӘНІМІЗ»

Мақсаты: Балаларды халық мәдениетіне үйрету, қазақ халқының ою - өрнектері мен халықтың әдет - ғұрыптарын тереңірек ашу және дамыту, балалардың бойына сіңіру, ойлау қабілеттерін арттыру. Ою - өрнектерді мақал-мәтелдер арқылы баланың бойына сіңіру. Ұлттық құндылықтарымызды дәріптеу арқылы ұлтын құрметтеуге, қастерлеуге тәрбиелеу. Ұлттық заттармен таныстыру, көрсету.

Қолданатын әдіс - тәсілдер: Көрсету, түсіндіру, көркем сөз, жұмбақ шешу, ойын ойнату, қайталау, мадақтау.

Көрнекіліктер: Киіз үй, үй жабдықтары әже суреттері; ою-өрнектер.

Амандасу

Армысың шұғылалы алтын күн!

Армысың мейірімді жер ана!

Сәлеметсіздер ме қонақтар!

Бәріміз күндей жарқырайық!

Бәріміз тату дос болайық!

Кіріспе әңгіме:

Жыл мезгілі туралы; апта күні туралы сұрақтар қою.

- Балалар, біз «Ою - өрнек сәніміз» тақырыбында оқу іс-әрекетімізді бастаймыз- Балалар, әр халықтың өзіне тән ұлттық белгілері бар. Қазақ халқының өзіне тән ерекшеліктерінің бірі – ұлттық ою-өрнектері. Ертеде ою-өрнек арқылы бір нәрсені біліп, үйренуге болған, ол бір мағына ұғымды берген.

- Ою - өрнектер жануарлар әлемінде, өсімдіктер әлеміне, геометриялық пішіндермен байланысты дамыған. Онда белгісіз мағыналар мен әшекей емес, бір бағытты баяндайды. Оюлардың түрлері өте көп.

- Бұрынғы кезде біздің ата - бабаларымыз киіз үйде өмір сүрген. Сол киіз үйдің ішінде қазақтың ұлттық тұрмыстық бұйымдарын ұстаған. Қазақтың ұлттық тұрмыстық бұйымдарына сандық, көрпе, жастық, киіз, торсық; киім-кешектерге - кимешек, кажекей, мәсі, сырмақ жатады.

Қазақтың қай ұлттық бұйымы болмасын, ою - өрнексіз болмаған. Бүгін біздер ою - өрнектің «Қошқар мүйіз» деген түрімен танысамыз.

«қошқар мүйіз» - ата бабаларымыздың отар - отар қойы болсын деген арман тілегін, молшылықты білдіреді.

- Балалар, ою - өрнек туралы қандай мақал - мәтелдер, тақпақтар білесіңдер?

-Балалардан мақал-мәтел сұрау.

Шығармашылық жұмыс:

1-топ:Қошқармүйіз оюын салады.

2-топ:ою мүсіндеу.

3-топ:Ою жапсырады.

Сергіту сәті:

Біздерде бар ою-өрнек

Қамшы мен шаш өрмек

Күй қосылды бақшамда

Апай есік ашқанда

Қазақ тілім қашанда

Биік тұрар аспанда

Жаса жас қазақ елім

Жаса жаса ғажап елім.

- Қарандаршы, балалар, бізге қонақ келе жатқан сияқтығой.

-Ортаға қоржынын арқалап Әжей қонаққа келеді.

-Сәлеметсізбе әжей қалыңыз қалай,төрлетіңіз!

-Әжей балалармен амандасып,ауылдан келе жатқанын айтады.Өзінің құр қол келмегенін балаларға қол өнер тапсырмасын ала келгенін айтып киіз үйге жайғасып балалармен отырады.

-Балалар олай болса әжейдің тапсырмаларын орындайық.

Қол өнер жұмысы: «Тақия,көрпеше,қоржын,торсықты тігіп сәндеу».

Тақпақ жаттату:

Қазақта бір ою бар -«Қошқар мүйіз»

Орын алар тұрағы, көрпе - киіз.

Шеберлер осы өрнекпен сәндегенде

Көз тартып құбылады оюымыз.

Қорытындылау, сұрақтар қою, тақпақты қайталау.

Балаларды мадақтау.

Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті

«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі

Бесжанова Кунимай Табынбаевна

«КЕЛ, ЖАНА ЖЫЛ, БАҚШАМА!»

Мақсаты: Балаларға мерекелік көңіл күй сыйлау, шыршаның қалай әдемі де сәнді безендірілгеніне, балалардың Аяз Атаның, Ақшақардың, балалардың карнавалдық киімдеріне назар аударту; көңілді ойындар ойнату, достық қарым – қатынас ояту, бірлескен ойындар ойнату.

Ертеңгілік барысы: Зал іші әдемі безендірілген. Ортада әдемі шырша. Әсем әуенмен әдемі киінген балалар.

Жүргізуші: Құрметті балалар, ата-аналар, қонақтар! Жаңа жыл құтты болсын! Жаңа жыл құт береке әкелсін!

Біздің: «Кел, Жаңа жыл,бақшама»атты ертеңгілімізге қош келдіңіздер!

Ендеше ертеңгілімізді бастайық...

Балалар, ортамыздағы әсем Шырша.

Шыршамыз қандай әдемі! Ойыншықтары неткен көп! Ал, ендеше шырша туралы ән айтып берейік.

ӘН: «Шыршаға бардық» әнін қабыл алыңыздар.

Жүргізуші: Балалар, бізге қонақ келіп тұрған сияқты.

Қоян :Сәлеметсіңдерме

Жүргізуші:Сәлеметсізбе ақ қоян сен қайдан жүрсің.

Қоян :

- Мен қорқақ қоянмын,қатты айқай – шу болып жатыр, не болып қалды деп сұрасам, бәрінің айтатындары бір - ақ сөз: «Жаңа жыл келіп қалды, жаңа жыл» - дейді.Сол Жаңа жылды сендермен бірге

өткізсем боладыма?

(осы кезде қоян шыршаға таң қалып қарап отырып қалады)

Жүргізуші:

- Қош келдің Қоянжан .Төрлет бізге қонақ бол.Ендеше балалардың жаңа жыл туралы тақпақтарына кезек берейік.

Қайсар:Келді міне Жаңа жыл

Қарсы алайық бәріміз

Күліп ойнап,би билеп,

Ән салайық бәріміз.

Карина:Тілеймін мен бар әлемге

Дос көп болсын Жаңа жыл.

Ата-әже,Ата-әже,

Құтты болсын Жаңа жыл.

Жақсылық:Жаңа жылым мол болсын

Басқан қадам оң болсын.

Аяна:Жаңа жылмен,жаңа жылмен

Құттықтаймыз әрине

Әжемізді,анамызды,

Қонақтардың бәрінде.

Ендеше қоянымыз біздің топтың көжектерімен би билегісі келіп тұр екен.

БИ : «Көңілді көжектер»

Қоян : Мәссаған,сендерге келгеніме қатты қуанып қалдым ғой.Керемет би болды.Ендеше мен кетейін көжектеріме барайын,сендермен қоштасамын сау болыңдар балалар.

Жүргізуші:Ендеше балалар ертеңгілігіміз одан да көңілді өту үшін ортамызға Аяз ата мен ақшақарымызды шақырайық қәнекей балалар бар дауысымызды шығарып айқайлап шақырайық атамның құлағы естімейді сол үшін дауыстап айтайық.

Бәрі: Аяз ата, Ақшақар 3 - рет

(әуендетіп Аяз ата мен Ақшақар,кіріп келеді)

Аяз Ата:

Құтты болсын, балалар,

Келген Жаңа жылдарың.

Алаңдамай өсіңдер,

Еркелеп қыз, ұлдарым,

өткен жылы келіп ем,

Бәріңді де көріп ем.

Жыл өткізіп келем деп,

Уәдемді беріп ем.

Ойларың мен бойларың да,

Бірдей өсіп қалыпты.

Ақшақар:

- Сәлеметсіңдер ме, балалар. Жаңа жылдарың құтты болсын!

Сүйсіндірер маңайды,

Ақшақармын арайлы.

Жалт - жұлт еткен жүзімнен,

Күміс сәуле тарайды.

Ақшақармын аппақпын,

Қалай тыныш жатпақпын.

Менсіз қыстың сәні жоқ,

Әнімін, жырмын, тақпақпын.

Жүргізуші:

- Қош келдіңіздер, баршаңызда, алыс жолдан келдіңіздер.

Әсем әні де, биі де бар,

Отыр ата, сәл дем ал.

Балаларымыздың Аяз атаға арнаған,шыршаға арналған тақпақтары бар екен...

Омар

Аяз ата келді.

Бізге сыйлық берді.

Айжарқын

Тамашы сый алып

Келді аяз атамыз

Шаттанып, қуанып

Шырқап ән айтамыз

Бейбарыс

Келіндер, келіндер

Тақпақ айтып беріндер.

Жомарт аяз атадан

Сыйлық алып көріндер

Мариям

Тамаша. Тамаша!

Шыршамыз тұр жараса.

Басында әсем жұлдызы

Көз тоймайды қараса.

Аяз ата: Мен мына жастардың жарқын жүздеріне, тамаша өнеріне тамсанып отырмын. Жарайсыңдар балалар

Жүргізуші: Келді міне Жаңа жыл

Қарсы алайық бәріміз

Күліп ойнап, би билеп, дей отыра кезекті биімізге берейік

Би: Көк жигули.

Жүргізуші: Жарайсыңдар балалар өте керемет биледіңдер.

Әдемілеп біз ілген

Ойыншықтар тізілген

Қандай әсем шыршамыз,

Ән шырқайық баршамыз дей отырып кезекті кішкентай шырша әніне береміз. Ендеше орнымыздан тұрып баршамыз әнімізді айтайық.

Ән: Кішкентай шырша

Ақшақар: Жарайсыңдар балалар өте керемет әнді айтып шықтыңдар

Ендеше ойын ойнайық балалар қазір қыс мезгілі, қыс мезгілінде далада қар жауады, сол қардан аққала жасап ойнаймыз екен. Сол аққаланы жасап ойнаймыз балалар.

Ойын: Аққала ойыны

Ендеше қыздарымыздың ақшақар биіне береміз.

Би: Ақшақар.

Жүргізуші: - Керемет би биледіңдер қыздар. Жарайсыңдар

Аяз - Ата:

- Жарайсыңдар балаларым! Мені бүгін бір қуантып, алыс жерден шаршап келгенде көңілімді көтердіңдер. Барлықтарың да ақылды, білімді де өнерлі екенсіңдер.

Киген киімдерін қандай әдемі! Солай емес пе қызым? Біздің сыйлы-ғымызға риза болыңдар. Ал енді біз жолға шығайық. Басқа да бала-лардың өнерін тамашалайық. Ал, балаларым, сендер өсе беріндер, өркендей беріндер. Аспандарың ашық болсын!

Қош болыңдар! (қолдарын бұлғап шығып кетеді.)

Балалар: Сау болыңыздар! Рақмет сіздерге!

Жүргізуші:

Құрметті қонақтар, балалар! «Кел, Жаңа жыл, бақшама!» атты мерекеміз аяқталып қалды. Осындай керемет өтуге ат салысып жүрген ата - аналар, әріптестерім сіздерге де мың алғыс! Көріп

тамашалағандарыңа рақмет. Жаңа жыл құтты болсын, отбастарыңызға тек бақыт пен қуаныш әкелсін!!!

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 « Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Шарбаева Дилбар Шакировна**

«ҒАРЫШ ӘЛЕМІНЕ САЯХАТ»

Мақсаты: Балаларға ғарыш туралы түсінік беру. Ғарышкерлер туралы білімдерін кеңейту, ой-өрісін, есте сақтау қабілеттерін одан әрі қалыптастыру. Ғарыш әлеміне деген сүйіспеншіліктерін қалыптастыру. Ойын ойнау арқылы балалардың дене белсенділіктерін арттыру, көңіл-күйлерін көтеру. Сөздік қорын байыту.

Қәне балалар қонақтар мен амандасайық,
Сәлеметсыздар ма.

Балалар бүгін бізде ерекше, әрі қызықты іс-әрекет балалар қарандаршы тобымыз қандай әдемі болып кеткен. Балалар бүгін біз «**Ғарыш әлеміне саяхат**» жасаймыз. Балалар біздер жер бетінде өмір сүреміз. Ғарыш әлемі дегеніміз?

Аспан әлемі, аспан әлемінде ғаламшарлар бар, олар күннің айналасында, немесе жанында бірінен- соң бірі айналып жүреді.

Күн бізге өзінің жылуын, жарығын, шуағын шашады.

Ай, күн батып түн кіргенде көрінеді, және жұлдыздар жарқырап шығады. Балалар осы көріністі өздеріңіз көргілеріңіз келеме?

Бұл телескоп, бұл құрал бізге алыстағы заттарды жақындатып көру үшін қажет, қәне балалар бір қайталайықшы телескоп... Қәне балалар көрпешелерге өз ыңғайыңызға қарай отырып, қолдарыңызға телескопты алыңыздар аспан әлемін тамашалайық.

Балалар не көріп тұрсыздар?

Күннің түсі қандай екен?

Жұлдыздар көп па?

Балалар күнді айнала қоршаған ғаламшарларды көріп тұрсыңдар ма?

Балалар бұлардың әр-қайсысының атауы бар. Меркурий, Марс, Нептун, Сатурн, Юпитер, Уран, Шолпан. Бұл жайлы мектеп табалдырығына барғансоң біліп аласыңдар, қәне телескоптарыңызды маған береқойыңыздар. Балалар аспан әлемін тамашалап болдықпа? Енді сол аспан әлеміне ұшып барып өз көзімізбен көріп келеміз бе?

Ғарыш әлеміне бару үшін өзінің арнайы ұшатын жері және арнайы көлігі бар ол зымыран деп аталады. Балалар Қазақстаннан ғарышқа ұшқан ғарышкерлер бар, олар Тоқтар Әубәкіров, Талғат Мусабаев олар біздің мақтаныштарымыз. Ғарышқа ұшу үшін Қазақстан еліміздің Байқоңыр қаласынан ұшады екен екен. Олай болса барлығымыз зымыранға мініп аспан әлеміне ұшып барып келейік, жәйлап асықпай мінеміз. (Ғарышкермен кездесу)

Балалар ғарышкермен амандасамыз бізге ғарыш әлемі туралы жақыннан таныстырып айтып береді.

Ғарышкермен балалар амандасады, ғарышкер аспан әлемі туралы түсінік береді.

Ғарышкердің бізге тапсырмалары бар екен сол тапсырмаларды жерге оралған соң тобымызда орындайтын боламыз.

Балалар біздің кететін уақытымыз болды қәне бәріміз зымыранға отырып алайық, ұшуға дайынбыз ба?

Балалардың жауаптары.

Балалар жергеде ұшып келдік асықпай түсеміз, ендеше ғарышкердің беріп жіберген тапсырмаларын орындағыларыңыз келеме? Қәне көрейік қандай тапсырма екен тапсырманы орындамас бұрын біз топқа бөлініп алайық.

Мына жерде берілген стақандардың ішінде суреттер жасырылған сол суреттер арқылы топқа бөлінеміз. Балалар топқа бөлінеді. (ай, жұлдыз, күн)

1-тапсырма: Балалар бұл құрастыратын суреттер, суреттердің үлгісінде бар екен. Олай болса әр-бір балаға магнит тақтайша беріп жіберіпті сол тақтайшаға берілген үлгіде ғарышкердің киетін арнайы киімі, аспан әлемінде жейтін тамақтары және зымыраны бейнеленген берілген бейнеге қарап магнит тақтайшаға суретте берілген бейнелерін ұсақ бөліктерді бір-біріне қосып құрастырып бейнесін құрастырып шығамыз.

2-тапсырма: Балалар аспан әлеміне біздер қандай ғаламшарларды көрдік, және одан басқа қандай ғаламшарларды көрдіңіздер?

Балалардың жауаптары.

Ия күнді, айды, жұлдызды, әр түрлі пішіндегі жұлдыз, жер, ай, күн, бейнелері берілген сол берілген бейнелерді жіптің көмегімен бейнесін, түсін сәйкестендіріп кестелейміз.

3-тапсырма: Балалар қазір сендер бірге аспан әлеміндегі ғаламшарлардың бейнесін салатын боламыз. Ол үшін бізге дөңгелек пішіндер керек, сол пішіндерді жасаймыз алдымен үрілген дөңгелек пішіндегі шар керек, шарды үріп дайындап қойдық, шар бетіне біздер желім және щетка көмегімен жағып бір реттік майлықты бірінен соң бірін қабаттап жапсырып дайындаймыз, бұл кеуіп желім сіңіп дайын болған кезде шарды жарып дөңгелек пішінге сурет салуға болады. Біздің сурет салатын дөңгелек пішінге сурет салуға болады. түлі-түсті бояулар бар сол түрлі –түсті пайдалана отырып аспан әлеміндегі ғаламшарларды түсімен сәйкестендіріп бояймыз.

Балалар тапсырма орындап шаршап қалдыңыздар ма? ендеше бір сергіп алайық.

Сергіту сәті: «Байқоңыр» биі.

Балалар сергіп болсақ келеқойыңыздар, балалар біздер көптеген ертегілер білеміз, сол ертегілердің ішінен «Айдар ғарышта» ертегісін есімізге түсіріп әңгімелеп берейікші қонақтарға. Балалар ертегіні әңгімелеп айтқан соң ертегіні суреттер мен ұштастыруларың керек. Суреттер арнайы жасалған көрнекі құралдары бар ол үшін шаршыға салынған суреттерді айналдырып қозғау арқылы ертегі мен сурет сәйкес болғанға дейін шаршыны айналдырамыз. Мысалы: Ерте ерте ертеде Айдар ғарышқа ұшысқысы келеді. Қәне кім бастайды Мейірбек келеғой.

Балалар ғарышқа кез келген бала бара алмайды, себебі дені сау, еңбеккер, ұялы телефон көп ұстамайтын, спорт пен айналысатын, ең бастысы ақылды балалар бара алады. Балалар «Ғылым таппай мақтан ба.» балалардың орындауын да.

Қорытындылау:

Балалар біз қайда ұшып бардық?

Ия дұрыс аспан әлеміне

Аспан әлемінде кімді көрдік?

Ия дұрыс ғарышкерді көрдік.

Ғарышкердің берген тапсырмалары сендерге ұнады ма?

Жарайсыңдар балалар бүгінгі іс-әрекетке өте жақсы қатыстыңыздар біз сендерді осындай тәттімен марапаттағым келіп тұр. Алдымен бізге келген апайларды 8-Наурыз халық әйелдер мерекесімен құттықтағымыз келіп отыр, қәне балалар барлығымыз бірге құттықтайық.

Жанарына сыр тұнған,

Жүрегінде жыр тұрған,

Құтты болсын мерекең,

Қызғалдақтар құлпырған.

(Балалар қонақтарға гүл шоқтарын табыстайды).

Балалар бүгінгі ашық іс-әрекетке жақсы қатыстыңдар, балаларды мақтау мадақтау.

Балалар ендеше келген қонақтармен қоштасайық.

Қонақтармен қоштасайық:

Қол ұстасып тұрайық,

Шеңберді біз құрайық,

Көріскенше күн жақсы,

Сау-сәламет болайық.

Қош сау болыңыздар

Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Бердиханова Амангул Закиевна

ӘЖЕГЕ СЫЙЛЫҚ

Мақсаты: Ою – өрнек түрлерімен таныстырып,оны бояу және құрастыру әдістерін үйрету.

Білімділік: Ою – өрнек салу арқылы қолды жаттықтырып балалардың шеберлігін ұштау.

Дамытушылық:Баланың есте сақтау қабілетін дамыту.

Тәрбиелеу:Балаларды шыдамдылыққа,ұқыптылыққа,шапшаңдыққа тәрбиелеу.

Қолданатын құралдар: Түрлі-түсті оюлар,желім,ермексаз,Фетрден қиылған оюлар.

Әдіс тәсілдер: Көрсету,үйрету,сұрақ-жауап.

Қызмет сатысы	Тәрбиешінің іс-әрекеті
Кіріспе	Түрлі түсті оюлардың үстінен секіріп өту. Балалар өздеріне ұнаған түсін таңдап,сол таңдаған түсті оюдың үстінен секіріп өтеді.
Дене шынықтыру	Шаттық шеңбер Қуанамын мен де Қуанасың сен де Қуанайық достарым Арайлап атқан күнге.
Сенсорика	Балалар бұл жерде тапсырма бар екен. Балалар бізге қонақ келген сияқты. Әже: Сәлеметсіңдерме балалар маған сендердің көмектерің керек болып тұр. Балалар осы таңдаған түсіміз бойынша топқа бөлінеміз.
Шығармашылық	1 топ Сары түсті ою. 2топ Жасыл түсті ою. 3топ Қызыл түсті ою. Балалар сендерге келгенім қандай жақсы болғанын қараңызшы,маған көмектесесіңдерме балалар.
(Жапсыру, құрастыру)	1 топ ақ параққа бейнеленген қазақ оюын қызыл түсті қағаз арқылы әшекейлейміз. 2топ қазақ оюларының екінші бөлігін тауып құрастырамыз. 3топ қазақ оюларын сары түсті тастармен әшекейлейміз.
Музыка	Сергіту сәті. Қазақша оюларды қимылмен жаса. Ойын:Әжеге сыйлық. Әжеге сыйлыққа фетрге ою жапсырып көрпеше жасап беру.
III .Қорытынды бөлім	Балалар бізге қонаққа кім келді? Біз не жасадық ? Әжеге не жасап бердік? Балаларды мақтау,мадақтау. Балалар іс-әрекетке барлығыңыз жақсы қатыстындар,барлықтарың берілген тапсырманы өте жақсы орындадыңдар. Қонақтармен қоштасамыз

**Шығыс Қазақстан облысы, Ұлан ауданы
«Гагарино орта мектебі» КММ
Музыка пәні мұғалімі
Мәлік Риза**

МУЗЫКА ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Бүгінгі мектеп қабырғасында оқитын оқушылардың білімі мемлекетіміздің ертеңгі болашағына тікелей байланысты екені анық.

Қазіргі таңдағы білім беру ісінің басты мақсаты - тек білім, білік дағдыларын меңгертіп қана қоймай, ақыл да алғыр ой-өріс ақпарат көздерін өз бетімен қорытып, қолдануға, өзін-өзі дамыта алуға қабілетті тұлға тәрбиелеу болып табылады.

Қазіргі заманның оқытушы, ұстаздарынан тек қана өз пәнінің терең білгірі болуы емес, педагогикалық - психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік, тарихи танымдық, сонымен қатар, заманауи, жаңа ақпараттық сауаттылық міндетті түрде талап етілуде. Себебі заман талабына сай білім беру үрдісінде оқу мен тәрбие ісін жандандыратын, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген, жаңалыққа жаны құмар жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты бола алады.

Интерактивті құралдар және компьютер арқылы жүргізіліп жатқан оқыту процесі оқушылардың жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырып, оларды жүйелік байланыстар мен заңдылықтарды табуға бейімдеп, нәтижесінде олардың өз кәсіби потенциалдарының қалыптасуына жол ашу керек. Бүгінгі күні ақпараттық қоғам аймағында шәкірттердің компьютерлік оқыту ісін дамытатын және олардың ойлау қабілеттерін қалыптастыратын жалпы заңдылықтардан тарайтын педагогикалық технологияларды тиімді деп санауға болады. Осы күні білім беру жұмыстарында алдымызға қойылған негізгі мақсат – дамыған инновациялық технологияларды кеңінен қолдану болып табылады.

Бұл мақсатты орындауда музыка пәнінің оқытушыларына компьютерлік – музыкалық ноталық редакторларын (бағдарламаларын) саз мектептерінде, орта арнаулы саз колледждерінде музыка пәнін оқыту жұмыстарында тиімді пайдалану музыкалық білім беру ісінің жаңа әдістемеліктерін қолдану мүмкіндіктерін туғызады.

Бұл ноталық редакторларды (бағдарламаларды) музыканы оқыту пәндерінде қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Себебі бұл бағдарламаның мүмкіндіктері өте көп. Мысалы, оқушылар осы бағдарламалар арқылы компьютерде нотаны (шығарманы) теріп үйренеді және қалауы бойынша өзгерте алады. Және де терілген нотаны (шығарманы) қалауы бойынша қай аспаптың үніне қойып ойнатса, компьютер шебер орындаушының мүмкіндігі келмейтін музыкалық шығармаларды айна қатесіз толықтай немесе әр бөлшектерін дыбыстайды. Бұдан оқушылардың музыкаға деген қызығушылығымен қатар шығармашылық қабілеттері де артады. Осы бағдарламалармен жазылған электрондық партитурадағы түрлі музыкалық аспаптардың дыбыс бояулары кәдімгі аспапша дыбысталады. Және мұны «midi» форматта сақтап, басқа компьютерлік ойнатқыштарда ойнатып, мүмкіндігінше әрлеуге де болады. Осы заманғы эстрадалық музыка жанрларымен жұмыс жүргізуге өте тиімді.

Бағдарламаның мүмкіндіктері мол болып келгендіктен, жоғарыда айтылғандай шығармалардың әсерлік белгілерін (дыбыстық динамикалары, мелизмдер мен штрихтерін, жылдамдығын, тональностін т.б) редактор меңгерушісі өзінің қалауы бойынша қолданып, қажет жағдайда өзгерте де алады.

Музыка пәніндегі оқытудың тиімді жолдарының тағы бірі – АКТ-ны қолдану. Бүгінгі таңда қоғамымыздың жаңа қарқынмен дамуы, ғылыми-техникалық прогрестердің жетістіктері, еліміздің

өркениетті елдер қатарынан көрінуі білім беру жүйесіне де ықпал етпей қойған жоқ. «Жаңа ақпараттық – коммуникациялық технологиялар» ұғымының пайда болуы білім беру саласында компьютердің қолданыла бастауымен тығыз байланысты. Көптеген электронды оқулықтар мен оқу бағдарламалары, мультимедиялық оқу бағдарламалары жасалады және жасалып та жатыр. Сондықтан, бүгінгі таңда музыка пәні мұғалімдерінің кәсіби құзырлылығы құрылымынан оқытудың ақпараттық – коммуникациялық технологиялары ерекше орын алады. Жаңа ақпараттық технологиялар дегеніміз – білім беру ісінде ақпараттарды даярлап, оны білім алушыға беру үрдісі. Бұл үрдісті іске асырудың негізі компьютер болып табылады. Компьютер – мұғалімнің басты көмекшісі. Ең біріншіден, ол мұғалімнің еңбегін жеңілдетеді және де жетілдіреді. Көптеген материалдарды, дайын сабақтарды реттеп сақтауға мүмкіндік береді. Екіншіден, компьютердің арқасында мұғалім әр сабаққа оқушылардың ерекшелігіне қарай және сабақтың мақсатымен міндетін ескере отырып, әртүрлі кеспелер, материалдар дайындай алады. Үшіншіден, сабақтың формаларын түрлендіре алады, яғни көрнекілік, әдістемелік, аудио және бейнематериалдар қолдана алады. Мұндай жұмыс сабақтың әр кезеңінде іске асырылады. Сонымен бірге, ақпараттық коммуникативтік технология сабаққа дайындалуда қосымша ақпаратты іздеуді кеңейтеді. Интернеттің іздеу жүйесі арқылы қызықты мәліметтер, көрнекіліктер таба аламыз. Сол жағынан да сабаққа дайындалу барысында әдістемелік көмек береді. Осыған орай, тәжірибе барысында сабақтың қалыптасқан дәстүрлі түрінен басқа, дәстүрлі емес сабақтар түрлері де пайда болуда. Олар көбінесе оқытудың жаңаша әдістеріне негізделіп құрылуда. Ондағы мақсат - әрбір сабақтың оқу - тәрбиелік мүмкіншіліктерін ескере отырып, оны жаңа сапалық сатыға көтеру. Бүгінде оқыту жұмысын осылай ұйымдастыру мен әдістің жаңалығы басқа ұстаздардың жаңа, заманауи жағдайға байланысты оқу-тәрбие процесін шығармашылықпен пайдаланудың негізгі өлшеміне айналууда. Оқытудың жаңа инновациялық әдістері мен пәнге байланысты жаңа инновациялық технологияларды пайдалануға итермелейді.

«Инновация» деген ұғым латын тілінде жаңарту, жаңалық, өзгеріс енгізу деген түсінікті білдіреді. Оның мәні – білім беруге және өздігінен білім алуға негізделген қабілетті дамытады. Қазіргі таңда оқушы-ақпаратпен қаруланған, жан-жақты дамыған тұлға. Оның білімдік қабілеттерін дамыту үшін біздер, мұғалімдер жан-жақты қаруланған болуымыз керек. «Балаға білім бергенде, алыстан жақынға, таныстан жатқа көшіп, жаңа білімді ескі білімге байлап беру керек» - деп Мағжан Жұмабаев айтқандай, оқыту процесіне жаңа көзқараспен қарау керек. Осы бағыттарда саз мектептерінде, саз колледждерінде музыкадан теориялық және тәжірибелік білім беру жүйесінен біраз тәжірибелер жинақталған, солай бола тұрса да, музыка сабағын жүйелі оқыту, әсіресе балалар саз мектептерінде ұлттық бай музыкалық мұрамызды молынан пайдаланудың жолдары әлі де көрсетіле берсе артық етпейді. Басты міндет-оқыту мен тәрбиелеу. Өз пікірінде көрнекті педагог В. Сухомлинский «Өнер- өнегілі, ақылды адамдарды тәрбиелейтін құрал» деп тәрбие үрдісінде өнерге аса көңіл аудару қажеттілігін қысқа да түсінікті түрде атап көрсетті. Сырлы да сазды әуендерді бүгінгі күн әуендерімен, жаңа технологиялық құралдар мен инновациялық әдістерді пайдалана отырып, классикалық музыкамен ұштастыра, шығармашылықпен тақырыпты аша түсіп, оқушыларды музыка әлеміне қызықтыра білу музыка мұғалімінің өз ісінде шеберлігін талап етеді. Оқуға ынтасы барды да, ынтасыздарды да, тәртіптілер мен тәртіпсіздерді де музыка әлеміне қызықтырып, оқушылардың рухани бейнесі, танымын қалыптастыра отырып, жаңа ақпараттық–коммуникациялық технологиялар құралдары мен инновациялық әдіс - амалдармен қаруланған, қоғамның саналы азаматы етіп шығару - ұстаздардың басты мақсаты болып табылады.

Музыка пәнін оқытудағы жаңа инновациялық әдістердің тиімділігі Қазақстан білім беру жүйесін бүкіләлемдік білім кеңістігіне кіріктіруіне сипатталатын білім беру саласы болып табылады. Қазір бүкіл әлемде индустриялық қоғамнан интерактивті қатынас жасауға оны жүзеге асыратын техникалық мүмкіндіктерді дамытып отыра алатын информациялық қоғамға, тасымалдау, тарату және пайдалану қызметтерін атқаратын жаңа қоғамға көшу процесі жүріп жатыр. Бүгінгі күні инновациялық әдістермен оқытуды қолдану арқылы оқушының ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамытып, құзыреттілігін қалыптастыру, тарихи объективизмді ұстана отырып шынайы дерек көздерінен мәліметтерді жинақтау ең негізгі мақсат болып айқындалады. Музыка пәнінде жаңа әдістерді пайдалану арқылы мектептегі сабақтарды жаңаша ұйымдастыру, мұғалімнің рөлі мен қызметінің артуына жағдай жасау, теориялық, ғылыми – педагогикалық және психологиялық зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыру, ақпараттық технологиялар мен инновациялық оқыту әдістері арқылы оқушыларды ізгілікке, елжандылыққа, саналыққа, адамгершілікке, имандылыққа, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу. Инновациялық әдістерді, жаңа ақпараттық–коммуникациялық технологиялар құралдарын пайдалану

арқылы баланың білім деңгейіне және жас ерекшелігіне қарай оқу үрдісінде пайдалану музыка пәні мұғалімдерінің негізгі міндеті болып табылады.

Теориялық білімді игерту мен жаңғырту және жаңа жағдайға іс жүзінде лайықтап қолдануға үйреткенде ғана оқушылардың алған білімімен біліктілігі шынайы да нақтылы қалыптасады. Осындай жолмен қалыптасқан білім мен біліктіліктің танымдық маңызы да зор болады. Осы бағыттарда сабақты түрлендіруде ақпараттық технологияларды пайдалана отырып сабақты жаңаша түрде ұйымдастыруды жүзеге асыру көп жетістіктерге жеткізеді. Мысалы: Интерактивтік тақтамен жұмыс, мультимедиялық көрініспен, компьютерлік – музыкалық ноталық редакторлармен (бағдарламалармен) жаңаша тапсырмалар арқылы сабақты түрлендіре отырып өткізуді дәстүрге айналдыру қажет. Олай болса, оқытумен тәрбиелеудің ой елігінен өтетін әдіс-тәсілдерін жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет. Сонда ғана сабақ нәтижелі болып білім сапасы арттады. Музыка пәнінің басқа пәндерге қарағанда көптеген ерекшеліктері бар. Мұнда негізінен оқушының қабілеті, бейімділігі баса назарда болуы керек. Дегенмен де оқушыларды бейімдеу, қабілетін дамыту, музыкаға деген қызығушылығын арттыру, жақсы ұйымдастырылған сабаққа, инновациялық әдістерді, жаңа ақпараттық–коммуникациялық технологиялар құралдарын пайдалану арқылы байланысты болып табылады. Сонымен бірге оқушыларға бұқаралық ақпарат құралдарынан, журналдардан тағы басқа ақпараттық құралдардан, әлем елдерінде болып жатқан атақты композиторлардың жаңа шығармалары мен өткізіліп жатқан концерттік -мәдени жаңалықтарға шолу жасап отыру қажет. Оқушылардың қызығушылығы белсенділігі артқасын сабақта білім сапасының артатыны сөзсіз. Ұлы неміс педагогы А. Дейстербергтің «Жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойға үйретеді» - дегенді. Сондықтан да оқушы белсенділігін арттырып, білім сапасын көтеретін, ойлауға үйрететін ол жаңа инновациялық әдіс-амалдар, тәсілдер, жаңа ақпараттық–коммуникациялық технологиялар құралдары болып табылады.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№30 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Айдарова Меруерт Сисенгалиевна**

ДҮНИЕТАНУ - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ НЕГІЗГІ ПӘН

Бүгінде қоғамға қабілетті де жан жақты, талантты тұлғалар қажет. Әрбір баланың өзіне тән туа біткен бейімділіктері бар, олар қолайлы жағдайда қабілетке айналады. Баланың бойындағы бейімділіктерді көріп қана қоймай, олардың жан-жақты дамуына жағдай жасап, ынтасын туғызу – мұғалімге жүктелген күрделі міндет. Бұл жағдайда жас ұрпақтың бойында шығармашылық мінез-құлық қабілетін қалыптастыру өте маңызды.

Қазіргі мектептің алдында шығармашыл, жан-жақты жеке тұлғаны қалыптастыру міндеті тұр. Танымдық белсенділіксіз шығармашылықты елестету мүмкін емес. Оқушылардың зерттеушілік әрекетін ұйымдастыруды танымдық белсенділікті дамытудың маңызды шарттарының бірі деп санаймын. Ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатыса алатын балалардың басты айырмашылығы – олардың жаңа

нәрселерді меңгеру қажеттілігі. Дүниетану сабақтарындағы оқу-зерттеу іс-әрекеті – оқушылардың бұрын белгісіз, бірақ күтілетін нәтижесі бар шығармашылық зерттеу тапсырмасын шешуімен байланысты оқу жұмысын ұйымдастырудың бір түрі.

Зерттеушілік ізденіс оқушыларда бір мезгілде жалпы дағдылар мен қабілеттерді дамытуға мүмкіндік береді, мысалы, мәселелерді көре білу, сұрақ қою, гипотеза қою, ұғымдарды анықтау, бақылаулар мен эксперименттер жүргізу, тұжырымдар мен қорытындылар жасау, материалды жіктеу және құрылымдау, олармен жұмыс жасау, мәтін жазу, өз ойын дәлелдеу және қорғау. Бұл әдіс белгілі бір уақыт аралығында мұғалімнің шебер жетекшілігімен орындайтын оқушылардың өз бетінше әрекетіне (жеке, жұптық, топтық) бағытталған.

Балалардың оқу-зерттеу қызметін ұйымдастырудың психологиялық, теориялық, дидактикалық және әдістемелік негіздері А.В.Леонтович, С.Л.Рубинштейн, В.А.Крутецкий, А.Н., А.И.Савенковтың еңбектерінде берілген.

Зерттеу жағдайын құрудың негізгі әдісі мәселелік сұрақтарды, міндеттерді, тапсырмаларды тұжырымдау болып табылады. Оқушылардың зерттеу мәселесін дұрыс анықтауы көп жағдайда мұғалімге байланысты. Мәселенің мәнін түсінбей, оқушы танымдық әрекетке белсенді араласа алмайды. Осыған байланысты көрнекті психолог С.Л.Рубинштейн былай деп тұжырымдаған: «...адам бір нәрсені түсіну қажет болғанда ойлана бастайды. Ойлау әрқашан мәселеден немесе сұрақтан, таңданудан немесе түсінбестіктен басталады. Бұл мәселелік жағдай жеке тұлғаның ойлау процесіне қатысуын анықтайды: ол әрқашан қандай да бір мәселені шешуге бағытталған...». Андреев атап өткендей, зерттеу тақырыбы қызықты және мүмкін болуы керек.

Бастауыш сыныпта оқушылардың белсенді, шығармашылық, өз бетімен іс-әрекетінің білім, білік және дағдыларының негізі қаланады, олардың іс-әрекетінің нәтижелерін талдау, синтездеу және бағалау әдістері, ал ғылыми-зерттеу жұмысы мәселені шешудің маңызды тәсілдерінің бірі, зерттеушілік әрекет әмбебап оқу қызметін қалыптастырудың ең тиімді құралы болып табылады.

Сондықтан мен бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік қабілеттері мен зерттеушілік мінез-құлық дағдыларын дамыту және жетілдіру арқылы интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін дамытуды ынталандыруды шештім.

Алдыма келесідей міндеттер қойдым:

- жас оқушыларды оқу-зерттеу жұмыстарына үйрету;
- балалардың шығармашылық зерттеушілік әрекетін дамыту;
- балалардың іргелі және қолданбалы ғылымдарға танымдық қызығушылығын дамыту;
- дүниенің ғылыми бейнесімен таныстыру.

Бұл тапсырмалар бастауыш сынып оқушылары үшін зерттеушілік сипатта болады:

1. Анықтамалар беру қабілетін дамыту

Тапсырма: жұмбақтарды шешіп, түсіндіру.

2. Сұрақ қою қабілеттерін дамыту

Тапсырма: Қорапта не бар екенін табу. Оқушылар сұрақтар арқылы болжауға тырысады (Дөңгелек пе? Қызыл ба? Ол шырынды ма? Тәтті ме?).

3. Мәселені көре білу қабілетін дамыту (өз көзқарасын дамыту, зерттеу объектісіне әр қырынан қарау қабілетін қалыптастыру)

4. Гипотезаны алға қою дағдыларын дамыту.

«Бірге ойланайық» тапсырмасы. Неліктен ақ аюдың мұрны қара болады? Балалар берілген сұрақ негізінде өз гипотезаларын білдіреді.

5. Сұрақ қою дағдыларын дамыту. Сұрақ жауап іздеуге баланың миын зерттеуге бағыттайды.

6. Заттардың ортақ белгісін белгілеу.

Тапсырма: жануарларды 3 топқа бөлу, таңдауыңды негіздеу: қасқыр, акула, арыстан, барыс, түлкі, қабан, сілеусін, жолбарыс, қоян, аю, бұлан, кірпі, тиін, піл.

Баланың пайымдау барысы сөздерді топтарға бөлу, оларды салыстыру, айырмашылықтары мен ұқсастықтарын табу арқылы анықталады.

Дүниетану пәнін оқытудағы зерттеушілік тәсіл – оқушылардың фактілік білімді ашудағы ізденімпаздық белсенділігін және олардың арасындағы байланыстарды қамтамасыз ететін таным процесін ұйымдастыру тәсілі. Оны жүзеге асыру бақылау, эксперимент, интроспекция сияқты әдістерді қолдануды көздейді.

Зерттеу тақырыбы қызықты, ерекше, балаға қолжетімді болуы керек екенін ескеру қажет. Көбінесе ынтамен басталған және бірден аяқталмаған жұмыс әрі қарай соңын таппайтындығын байқауға тура келеді. Зерттеуді «бір деммен» жүргізу іс жүзінде өте қиын, бірақ төменде аталған балалар табиғатының ерекшелігін ескере отырып, алғашқы зерттеу эксперименттері ұзақ уақытты қажет етпейтінін қамтамасыз етуге тырысу керек.

«Дүниетану» пәнінің курсын өту кезінде «Су қоймаларының экологиялық мәселелері», «Ормандардың экологиялық мәселелері», «Менің тұқымдас ағашым», «Неге күнбағыс күн гүлі деп аталады?» тақырыптарында зерттеушілік әрекеттерді жүргізуге болады.

Оқушылардың зерттеу нәтижелері қандай формада ұсынылуы мүмкін? Зерттеу нәтижелерін көрсетуге мүмкіндік беретін сабақтардың келесі формалары бар: конференциялар, онда оқушылар атқарылған жұмыстар туралы қысқаша есеп береді және аудитория сұрақтарына жауап береді; оқушылардың жетістіктерін жарқын, түрлі-түсті және тартымды көрсететін презентациялар; қойылымдар, әдетте, олардың сыныптастарының белгілі бір шеңбері үшін, осы тақырыпқа қызығушылық танытатын параллель сынып оқушыларына арналады.

Оқушылардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру міндетті түрде олардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болуы керек, ол үшін мыналарды қолдану ұсынылады: жұмбақтар, ребустар, әзіл тапсырмалары, логикалық тапсырмалар мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған тапсырмалар; сабақ барысында ертегі кейіпкерлерін пайдалану және енгізу арқылы ойын сәттері; әр мамандықтың мүмкіндіктерін зерттеуге арналған рөлдік ойындар («Егер мен құрылысшы болсам (аспаз, мұғалім, егінші...)»); саяхат ойындары, мысалы, ұлы жаңалықтар мен өнертабыстармен танысу, жаңа елдерге, ұлы географиялық ашулар жолымен, басқа планеталарға виртуалды фантастикалық саяхаттар.

Оқушылардың зерттеу жұмысының нәтижесі ретінде олар бейнелейтін объектінің әрекетін сипаттайтын әртүрлі материалдардан жасалған модель болуы мүмкін. Бұл кітап, эксперимент туралы ғылыми есеп және тағы басқалар болуы мүмкін. Ұсынылған материалдардың оқу мазмұнына ғана емес, эстетикалық талаптарға сай болуы маңызды.

Зерттеуді қорғауға дайындау балалар үшін қызықты көп күндік ойынға айналуы керек. Оның барысында балалардың байыпты да маңызды болып, ынта-жігерімен, жауапкершілікпен, жасырын қызығушылықпен тәжірибелер жүргізетіні, сызбалар, схемалар, суреттер жасағаны бірден байқалады.

«Басқаларды үйрете отырып, сен өзінді үйретесің» - бұл Я.А.Коменскийдің дәл осы ойы бізге ғасырлар қойнауынан келді. Бұл заңдылықты интуитивті түрде түсініп, бір нәрсені үйренген бала көбінесе ол туралы басқаларға айтуға тырысады. Сондықтан қорғау кезеңін өткізіп жіберуге болмайды. Онсыз зерттеуді толық деп санауға болмайды. Қорғау – ғылыми-зерттеу жұмысының басты жетістігі және жаңадан бастаушы зерттеуші дайындаудағы негізгі кезеңдердің бірі.

Балаларым сабақта презентациялар, баяндамалар, жобалар, шығармашылық сипаттағы жұмыстар жиі жасайды. Жұмыстың нәтижелері презентация түрінде, өз қолдарымен жасалған балалар кітаптары, кестелер, диаграммалар немесе сызбалар түрінде ұсынылуы мүмкін.

Ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне қатысу арқылы кіші жастағы оқушылар топта өзара әрекеттесуге, кітаппен, интернет ресурстарымен жұмыс істеуге, жолдастарының жобаларын бағалауға үйренеді. Зерттеу жұмыстарын жүргізу мәселені табуға және шешуге бағытталған ойлау процесін ынталандырады.

Оқу-зерттеу іс-әрекеті ең алдымен мұғалімнің өзінен жоғары білімділікті, объектілерді зерттеу әдістерін жақсы меңгеруді, қосымша ақпарат көздерінің болуын, дүниенің объектілерін зерттеу үшін оқушылармен терең жұмыс істеуге ұмтылуды талап етеді.

Осылайша, оқушылардың танымдық және шығармашылық белсенділігі, олардың оқуға деген ынтасы артады. Оқытудағы зерттеушілік тәсіл бастауыш сынып оқушыларын дайын ақпаратты пассивті тұтынушы емес, таным процесінің шығармашылық қатысушыларына айналдырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.И. Савенков. «Психология исследовательского поведения и исследовательские способности». М: Просвещение, 2003.
2. Бруннер В. Экологическое образование: методика и примеры / Бруннер В и др. // Вестник АсЭко. - 1996. - №1(2). - С.9-40.
3. А.И. Савенков. «Методика исследовательского обучения младших школьников». Пособие для учителей, родителей, воспитателей. Издательский дом «Федоров», 2007.

**Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы, Теңге кенті
«№19 «Назерке» бөбекжайы» тәрбиешісі
Назарова Тансулу Турсынбаевна**

«КӨКТЕМ ГҮЛДЕРІ!»

Мақсаты: Гүлдерді түрлеріне қарай ажырата білу, көріп, сезу арқылы балалардың сөздік қорын, танымдық қабілеттерін дамыту.

Балалардың гүлге деген қызығушылығын арттыра отырып, табиғаттың әсемдігін сезіну.

Ұ.О.Қ.	Ұйымдастырылған іс-әрекет
I Кіріспе бөлім	Балалар бүгін бізде ерекше ашық іс әрекеті. Балалар бүгін біз көңілді, қызықты ойындар ойнап ашық іс әрекетімізді көңілді өткізуге тырысайық. Ойындарымызды бастамас бұрын барлығымыз бірге шаттық шеңберін жасайық.
Сөйлеуді дамыту	Кел, достарым келіңдер, Қолдарынды беріңдер, Шаттық толы шеңберге, Қуанышпен еніңдер. Қуанамын мен де! Қуанасың сен де! Қуанайық достарым! Арайлап атқан күнге!
(қоршаған ортамен танысу)	Қонақтармен амандасайық. Сәламатсыздарма! - Балалар қазір жылдың қай мезгілі? - Көктем мезгілі. - Көктем мезгілінде неше ай бар? - Үш ай бар. - Ай атауларын атайықшы? - Наурыз, сәуір, мамыр. - Көктем туралы тақпақ білемізба, Кім тақпақ айтып береді? Балалар көктем мезгілінің ерекшеліктерін қолымыздағы сурет бойынша көрсетейік. - Балаларды балабақшамыздың табиғат бұрышына апарып, әр түрлі гүлдермен таныстыру.
Математика негіздері	1. Тапсырма «Сиқырлы сандар» Ойынның шарты: Балалар 1 ден 5 ке дейін санап, қағаз бетіне салынған гүлдерді санап, сандардың қасына сәйкестендіріп орналастырады. Балалар келесі тапсырманы орындау үшін үш топқа бөлінуіміз қажет. Үстел үстіндегі үш түсті шеңбердің қалағанымызды таңдап, таңдаған шеңберіміздің түсіне қарай үш топқа бөлінейік. 1. Қызыл түсті топ. 2. Сары түсті топ 3. Жасыл түсті топ.
Құрастыру	2-Тапсырма «Пішіндерді тап». 1. Балалар әр түрлі пішіндерді тауып атайды. Қиындыларды түсіне қарай құрастырып, гүлдің суретін шығарады. Гүлдің қандай түс болғанын атап кетеді.

Дене шынықтыру	Сергіту сәті: Көңілді ойындар. Шеңбер ішіне әр түрлі аяқ іздері орналасқан, аяқ іздерін басып қимыл қозғалыс арқылы секіріп өтеді. Ойында балаларды ептілікке, шапшаңдыққа, көтеріңкі көңіл күйменен бой сергітіп алады.
Сурет салу	3-тапсырма «Әдемі гүлдер». Дәстүрден тыс технологиялары қолдана отырып, балаларға қағаз бетіне салынған гүлдің суретіне желімді жағады. Сосын бетіне түрлі түсті құмды себеді, құмды себу арқылы гүлдің суретін салады. Тыныс алу жаттығуын жасайды. Бұл жаттығу арқылы тыныс алу Жолдарын ашады.
Қорытындылау	4-тапсырма «Күлтелерді санау ойыны». Балалар гүлдердің күлтелерін санай отырып орналастырады. -Балалар бүгінгі оқу іс әрекеті сендерге қызықты болдыма? -Қандай тапсырмаларды орындадақ? Жарайсыңдар балалар! Кел балалар тұрайық Шеңберді біз құрайық. Көріскенше күн жақсы. Сау саламат болайық. Сау болыңыздар қонақтар!

Атырау облысы, Жылыой ауданы, Құлсары қаласы
Құлсары балалар өнер мектебі
Көркем сурет бөлімінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Айдарханова Гульзада Айтбаевна

РОЛЬ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА

Художественное образование оказывает значительное влияние на личностное развитие ребенка. В процессе обучения искусству ребенок не только приобретает знания и навыки в конкретной области (живопись, музыка, танец и т. д.), но и развивается как индивидуальность, что имеет широкий спектр положительных последствий для его общего воспитания:

- Эстетическое восприятие мира: Обучение искусству развивает у детей способность воспринимать и оценивать красоту, как в природе, так и в произведениях искусства. Это способствует формированию культурных и моральных ценностей, пониманию разнообразия культур и традиций.

- Развитие творческих способностей: Процесс творчества помогает ребенку развивать воображение, креативность, а также решать нестандартные задачи. В искусстве не существует единственно правильного пути, что способствует развитию гибкости мышления.

- Эмоциональное развитие: Искусство помогает детям лучше понимать и выражать свои эмоции, что особенно важно в подростковом возрасте. Это помогает справляться с внутренними переживаниями и усиливает эмоциональный интеллект.

- Социальная адаптация:

В детских школах искусств ребенок учится работать в коллективе, уважать мнение других, сотрудничать и общаться. Эти навыки важны как для личной, так и для профессиональной жизни в будущем.

- Развитие дисциплины и ответственности:

В процессе обучения искусству дети учат усердно работать, добиваться поставленных целей, преодолевать трудности, что развивает у них важные качества для жизни.

Художественное образование играет важнейшую роль в формировании личности ребенка, поскольку оно не только развивает творческие способности, но и способствует общей гармонизации психоэмоционального состояния, развитию эстетического восприятия мира, а также помогает в формировании социальных и личных навыков.

1. Развитие творческого мышления. Художественные дисциплины способствуют развитию воображения и оригинальности, что имеет большое значение не только для искусства, но и для решения проблем в различных сферах жизни. Ребенок, который обучается искусству, учится подходить к задачам с нестандартной стороны, развивает умение находить новые пути и решения.

2. Формирование эстетического вкуса. Художественное образование помогает ребенку воспринимать и ценить красоту в окружающем мире, что способствует его культурному и интеллектуальному развитию. Человек, который с раннего возраста осознает и понимает ценность эстетики, чаще становится более чутким и отзывчивым к культуре и искусству в будущем.

3. Эмоциональное развитие. Занятия искусством помогают детям лучше выражать свои чувства и эмоции. Процесс создания произведений искусства позволяет им не только справляться с внутренними переживаниями, но и обучает их контролировать эмоции, что важно для развития эмоциональной зрелости.

4. Социальные навыки. В процессе работы в группе, участия в коллективных проектах, выставках, конкурсах дети учатся работать в команде, взаимодействовать с другими, делиться идеями и ощущениями. Это развивает у них ответственность, умение слушать и воспринимать чужое мнение, а также формирует лидерские качества.

5. Уверенность в себе и самовыражение. Участие в творческом процессе способствует формированию у ребенка уверенности в себе, умения реализовывать свои идеи. Когда ребенок видит, что его труд ценят, это способствует развитию самоуважения и внутренней мотивации для дальнейшего обучения.

Преимущества и особенности обучения детей в детской школе искусств Детские школы искусств обеспечивают уникальную образовательную среду, в которой ребенок может не только развивать свои творческие способности, но и получать важные навыки, которые влияют на его личностное развитие и подготовку к жизни.

1. Индивидуальный подход. В детских школах искусств преподаватели стремятся учитывать индивидуальные особенности каждого ученика, что дает возможность каждому ребенку развивать свой потенциал в максимально комфортных условиях. Это особенно важно в искусстве, где нет строгих стандартов и каждый ученик может проявить себя через уникальные подходы и стили.

2. Развитие различных типов интеллекта. Обучение в детской школе искусств способствует развитию как логического, так и эмоционального интеллекта. Процесс создания произведений искусства требует не только технических знаний и навыков, но и способности понять и передать свою внутреннюю концепцию через форму и содержание.

3. Гармоничное сочетание обучения и творчества. Детская школа искусств предоставляет не только теоретические знания, но и дает детям пространство для практической реализации своих идей. Это помогает ребенку развивать свои художественные и технические навыки, а также обучает его самоконтролю, целеустремленности и дисциплине.

4. Стимулирование личной ответственности. Занятия искусством помогают ребенку развить чувство ответственности за свой процесс творчества. От ученика требуется не только выполнение заданий, но и самостоятельный подход к работе, принятие решений, а также оценка и рефлексия своей работы. Это учит детей быть ответственными за результат и развивает самодисциплину.

5. Социальная интеграция и мотивация. Детская школа искусств является местом, где дети могут познакомиться с другими детьми, разделяющими схожие интересы. Это способствует развитию социальных связей, расширению кругозора, а также мотивации через конкурсы, выставки и проекты, где дети могут продемонстрировать свои достижения и получить признание.

6. Широкие перспективы для будущего. Обучение в детской школе искусств открывает перед ребенком возможности для будущего профессионального роста. Умения и навыки, приобретенные в процессе обучения, могут стать основой для выбора карьеры в области искусства, дизайна, архитектуры, театра, кино и многих других творческих профессий.

Таким образом, детская школа искусств предоставляет ребенку не только уникальные возможности для самовыражения и творческого развития, но и способствует формированию навыков, которые окажутся полезными в разных сферах жизни. Важность такой школы для ребенка заключается не только в художественном обучении, но и в воспитании целеустремленной, уверенной в себе личности, способной адаптироваться и взаимодействовать в социальном, культурном и профессиональном контексте.

1. Развитие терпения и усидчивости. Процесс освоения искусства требует значительного времени и усилий, что способствует развитию у детей терпения и усидчивости. Работая над произведением, дети учатся преодолевать трудности и достигать результата через постоянные тренировки и совершенствование своих навыков. Эти качества являются важными не только в сфере искусства, но и в жизни в целом, ведь они помогают успешно справляться с любыми вызовами.

2. Приверженность к высоким стандартам и самокритичность. В ходе обучения в детской школе искусств дети привыкают к высокой планке требований как к себе, так и к своим работам. Это помогает развить чувство ответственности за результат, прививает любовь к качеству и перфекционизму, что важно для дальнейшего профессионального роста и самореализации.

3. Междисциплинарный подход. Занятия искусством не ограничиваются только изучением технических и теоретических аспектов конкретного направления. Дети также учат взаимодействовать с другими дисциплинами, такими как литература, история, музыка, архитектура, что помогает им расширить горизонты и лучше понять контекст создания произведений искусства. Это развивает у них аналитическое мышление и способность видеть связи между различными областями знания.

4. Культурная осведомленность и идентичность. Детская школа искусств помогает ребенку глубже понять культуру и искусство своего народа и других стран, что способствует формированию культурной осведомленности и патриотизма. Это позволяет детям воспринимать искусство как часть своей культурной идентичности, что укрепляет их внутреннюю связь с историей, традициями и современным культурным контекстом.

5. Влияние на общекультурное развитие. Помимо развития специфических художественных навыков, обучение в детской школе искусств также способствует улучшению общих интеллектуальных и когнитивных способностей ребенка. Занятия искусством помогают детям развивать зрительную память, внимание, а также способность к абстрактному мышлению. Эти навыки полезны для успешного обучения в других областях и развития общего интеллекта.

6. Интеграция в мировое искусство. В детской школе искусств детям предоставляется возможность познакомиться с мировыми шедеврами и великими мастерами искусства, что помогает им развивать глубокое восприятие и уважение к мировой культуре. Они учат не только технике и стилям, но и важным философским и художественным концепциям, что расширяет их кругозор и формирует более зрелое понимание искусства. Таким образом, обучение в детской школе искусств играет ключевую роль в формировании гармоничной личности ребенка. Это не просто образовательный процесс, а мощный инструмент для развития ребенка, который затрагивает все сферы его жизни — от интеллектуального и творческого роста до социального и эмоционального развития. Преимущества такого образования очевидны: дети становятся более уверенными в себе, развивают важные личностные качества, умеют работать в коллективе, анализировать и воспринимать окружающий мир через призму искусства.

Использованная литература

1. Бакаева, Н. М. Развитие художественного образования в Казахстане: история и современность. — Алматы: Ғылым, 2011.
2. Ахметова, З. К. Методика преподавания декоративно-прикладного искусства в детских школах. — Астана: Мектеп, 2017.

**Жамбыл облысы, Талас ауданы, Көшек батыр ауылы
Жамбыл атындағы орта мектебі
Математика пәнінің мұғалімі
Кошенова Айнура Такеновна**

МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫН МАҢЫЗЫ

Қазіргі уақытта жалпы білім берудің мемлекеттік стандарттарын сынақтан өткізу және енгізу аясында жүзеге асырылып жатқан мектептегі білім беруді модернизациялау білім беру жүйесінен тыс маңызды болуы керек білім беру нәтижелеріне қойылатын талаптарды бірінші орынға қояды. Сондықтан ХХІ ғасырдағы ресейлік мектептегі білім берудің мақсаты-оқушының оқу процесінде Өзін-өзі жүзеге асыруы үшін жағдай жасау, оқушының өмір жолының барлық кезеңдерінде өнімді, тәуелсіз іс-әрекеттің субъектісі болуға дайындығын қалыптастыру.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде математиканы оқытудың инновациялық технологияларын енгізу ерекше өзекті болып табылады, ол мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады: оқу процесін демократияландыру; оқушылардың оқудағы дербестігін қамтамасыз ету; оқу процесінде мұғалімнің рөлін елеулі өзгерту; кооперативті оқытуды енгізу; оқу процесін даралау; оқу процесін ақпараттандыру; оқу процесін қарқынлату және оқушыларды барынша жандандыру онда; проблемалық оқыту тәсілін қолдану. Заманауи ақпараттық технологияларды, атап айтқанда дербес компьютерді пайдалану оқушылардың білімін бағалау процесін күшейтуге, оны жүйелі, жедел етуге мүмкіндік береді. Интерактивті технологияны мектептегі математика сабағының барлық дерлік құрылымдық кезеңдерінде үй тапсырмасын тексеру кезінде де, білімді жалпылау және жүйелеу кезінде де қолдануға болады.

Мектеп оқушыларының математикалық дамуы мен өзін-өзі дамытуының басты шарты оқу материалын қайта құрылымдау арқылы математикалық білімнің тұтастығына қол жеткізу болып табылады. Күрделі математикалық тақырыптарды зерделеуді үш кезеңде жүзеге асырған жөн:

- 1) схема-кестелерді және түсініктеме берілген басқаруды пайдалана отырып, семантикалық білімді анықтау кезеңі;
- 2) ұғымдар нақтыланатын, тақырып бойынша білімді жалпылау жүргізілетін, саналы түрде пайдалану дағдысы пысықталатын, дәлелді пайымдаулар қалыптастырылатын озық кезең;
- 3) тез және тез дағдыларды дамыту кезеңі ақыл-ой операциялары мен практикалық әрекеттерді еркін орындау.

Инновациялық жұмыс әдістерінсіз заманауи сабақты елестету мүмкін емес. Олардың көмегімен студенттер танымның барлық деңгейлерін игереді, сабақта не үйрену керектігін, қандай дағдыларды игеру керектігін, не үшін үйренетінін нақты біледі. Инновациялық технологиялар қолданылған кезде оқушылар білімді игеруде белсенді ұстанымға ие болады, танымдық қызығушылық қалыптасады.

Инновациялық технологияларды қолдану бойынша сабақтардың құрылымы мынадай кезеңдерден тұрады: мотивация; хабарландыру, тақырыпты және күтілетін нәтижелерді ұсыну; білімді өзектендіру, қажетті ақпаратты беру; хабардар болу; рефлексия. Сабақтағы басты назар интерактивті жаттығуға аударылады.

Математика сабақтарындағы ақыл-ой жүктемесінің артуы оқушылардың зерттелетін материалға деген қызығушылығын, олардың бүкіл сабақ бойындағы белсенділігін қалай қолдау керектігі туралы ойландырады. Математикаға деген қызығушылықтың пайда болуы оны оқыту әдістемесіне, оқу жұмысының қаншалықты шебер құрылатынына байланысты. Осыған байланысты оқушылардың

ойларын жандандыратын, оларды өз бетінше білім алуға ынталандыратын оқытудың жаңа тиімді әдістері мен әдістемелік тәсілдері іздестірілуде. Мұғалім әр оқушының белсенді, ынталы жұмыс істеуі туралы ойлануы керек және бұл қызығушылықтың, танымдық қызығушылықтың пайда болуы мен дамуының бастапқы нүктесі ретінде қолданылады. Жасөспірім кезінде белгілі бір пәнге деген тұрақты қызығушылықтар мен бейімділіктер қалыптасады, дәл осы кезеңде математиканың магниттік жақтарын ашуға тырысу керек. Бұл аспектіде математика сабағының мүмкіндіктері шексіз екені анық. Мектепте математиканы оқыту оқушының жеке басының интеллектуалды саласын дамытуға ықпал етуі керек, атап айтқанда: танымдық қызығушылықтар, ақыл-ойдың аналитикасы, оңтайлы шешім таба білу.

Математика сабағында түрлі әдістер қолдану педагогикалық технологиялардың ажырамас және ажырамас бөлігі болып табылады. Педагогикалық технологиялар нәтижеге бағытталғандықтан, әдістер сәйкесінше тиімді таңдалуы керек. Көптеген ғылыми зерттеулер ең тиімді әдістердің бірі интерактивті әдістер екенін дәлелдеді. Интерактивті оқыту-бұл нақты мақсаттары бар танымдық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекше формасы. Осындай мақсаттардың бірі оқытудың оңтайлы жағдайларын жасау болып табылады, онда білім алушы өзінің интеллектуалдық қабілеттілігін сезінеді, бұл оқу процесінің өзін тиімді етеді. Осыған сәйкес келесі интерактивті әдістерді қолдануға болады:

- шағын топтарда жұмыс істеу (аквариум, үлкен шеңбер, зигзаг, бумеранг)
- оқыту ойындары (рөлдік, іскерлік, білім беру);
- графикалық ұйымдастырушылар (Zhu, Венн диаграммасы, Балық қаңқасы, екі бөліктен тұратын күнделік, кластер, Т-схема, лотос гүлі, ақыл картасы, шешім ағашы, "қалай?", схема "неге?");
- жаңа ақпараттық материалды зерттеу (инсерт, синквейн, текше, мозаика)
- интерактивті дәріс (оқушы мұғалім рөлінде, екілік дәріс, әрқайсысы бәрін үйретеді);
- жобалық әдіс (Пікірлер шкаласы, пікірталас, пікірталас, симпозиум)
- ми шабуылы (ми шабуылы, кері ми шабуылы, "Тамырға қараңыз", шешім ағашы) және т. б.

Бұл педагогикалық технологияның тиімділігінің шарттарының бірі - "мектеп" ұйымының мәдениеті, қолайлы психологиялық климат және т. б. ретінде оқу ортасын құру арқылы өзін-өзі жүзеге асыру үшін оңтайлы жағдайлар жасау. Оқу ортасын құру кезінде мұғалім оқушыға назар аударуды, қабылдаудың әртүрлі тәсілдеріне назар аударуды, өзара әрекеттесуге назар аударуды, оқушының бұрыннан бар тәжірибесіне жүгінуді, жұмбақтар мен ықтимал жаңалықтардың мазмұнын, оқушыларды іздеуге, зерттеуге, өзін-өзі бағдарлауға, проблемаларды анықтауға және олардың шешімдерін табуға шақыруды ескеруі керек. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мұғалім оларды қолданудың психологиялық негіздерін жақсы түсініп, түсінген жағдайда ғана оқу-тәрбие процесінің өнімділігін арттырады. Оқыту кезінде оқушының барлық сезім мүшелеріне әсер ету қажет.

Ақпаратты қабылдаудың үш түрі бар:

- 1) визуалды (визуалды анализаторлар қатысатын жерде);
- 2) аудио (ақпаратты есту арқылы қабылдау қатысатын жерде);
- 3) кинестетикалық (сезімдерге, сезімдерге негізделген).

Психологиядан белгілі болғандай, визуалды анализаторлардың есту қабілетіне қарағанда өткізу қабілеті жоғары. Көз секундына миллиондаған биттерді қабылдай алады, құлақ тек ондаған мың. Егер адам тек ақпаратты естісе, онда оның көлемінің шамамен 20% — есте сақтайды, егер ол көрсе — шамамен 30% -ын есте сақтайды, егер естісе және көрсе-шамамен 50% -ын есте сақтайды, егер адам оқу процесінде белсенді әрекеттерге қатысса, онда материалдың сіңімділігі 75% - ға дейін артады. Интерактивті әдістер, егер дұрыс қолданылса, тіпті ең күрделі материалды, мысалы, шамаларды игеруге көмектеседі. Интерактивті әдістерді, проблемалық жағдайларды және шамаларды зерттеудегі практикалық жұмыстарды қолдану шамаларды өлшеудің әртүрлі әдістерін қате түсіндіру мүмкіндігін болдырмайды.

Қорытындылай келе, математика пәнін оқытудың әртүрлі кезеңдерінде проблемалық-практикалық мысалдарды, интерактивті әдістерді, ақпараттық технологияларды жүйелі қолдану оқушылардың білім сапасын, дағдылары мен дағдыларын арттыруға, психикалық белсенділікті дамытуға оң әсер ететін оқушылардың оқу іс-әрекетін жандандырудың тиімді құралы болып табылады деген қорытынды жасауға болады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Маматкулова, Н. Ш. Инновационные подходы при обучении в начальных классах на примере изучения величин на уроках математики / Н. Ш. Маматкулова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 25 (129). — С. 566-569.

**Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Аққала ауылы
№27 "Аққала" жалпы білім беретін мектеп
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Каримов Бахадир Эркинтаевич**

ОҚУ - ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІНДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мектеп оқушыларының қимылдық ойындар арқылы дене мәдениетін дамытуда олардың ақыл - ой және қимыл-қозғалысына және біліктілігіне ғана емес, психологиялық аспектілеріне де үлкен мән беру қажеттігі туындап отыр.

Адам анатомиясын зерттеген жаратылыстанушылар мен дәрігерлер ежелгі дәуірде-ақ психикалық құбылыстардың ми қызметімен байланыстылығы жөнінде болжам айтқан, әрі психикалық сырқаттарды сол ми қызметінің бұзылу салдарынан деп топшылаған. Мұндай пікір, көзқарастарға жарақат немесе сырқаттан зақымданған адам бас миына бақылаулар негіз болған. Осындай сырқаттарға кезіккен адамның психикалық қызметі күрт бұзылысқа түседі: көзі көрмейді, құлағы естімейді, ес, ойлау, сөйлеу қабілеті кемиді, кейде өз қозғалысын басқара алмай қалады.

Организмге әсер етуші тітіркендіргіштер мен оларға жауап реакциялар арасында уақытша байланыстар түзіледі. Осы байланыстарды пайда ету бас ми қыртыстарының ең маңызды қызметі. Уақытша жүйке байланысы ми қызметі ретінде психикалық іс-әрекеттің қайбірінің болмасын негізгі физиологиялық механизмі болып табылады. Миға қандай да бір тітіркендіргіш әсер етпей, ешбір психикалық құбылыс өздігінен туындамайды. Әрқандай психикалық процесс пен қалаған уақытша байланыстың соңғы нәтижесі тыс әсерлерге жауап сипатындағы сырттай көрініс берген әрекет. Психикалық қызмет осыдан объективтік дүние заттары мен құбылыстарының әсерінен туындайтын мидың рефлекторлық бейнелеу жұмысы.

Уақытша жүйке байланысын әрқандай психикалық іс-әрекетін физиологиялық механизмі деп танудың маңыздылығынан психологиялық құбылыстың физиологиялық құбылыстармен бірдейлігі келіп шықпайтынын есте сақтаған жөн. Психикалық іс-әрекет тек қана физиологиялық механизм сипатымен шектеліп қалмай, мидағы бейнеленген нақты дүние, яғни психикалық құбылыстың мазмұнымен байланысты.

Сонымен психика дегеніміз – мидың қасиеті. Ағзаның психикалық әрекеті барлық дене мүшелерінің қызметі арқасында жүзеге асады. Олардың бірі сыртқы әсерлерді қабылдайды, екіншілері олардың барлығын сигналдарға айналдырып, іс-әрекетті жоспарлап, қадағалап отырады, ал келесісі – бұлшық еттерді әрекетке келтіреді. Осы күрделі жұмыстардың бәрі қосылып, адамның психо-физиологиялық қалыптасуының белсенді құралы болады.

Мұндай психо-физиологиялық ерекшеліктер табиғатын зерделеу зерттеліп отырған мәселенің түйінді шешімдерін табуда маңызды деп есептейміз.

Дене тәрбиесін беруде адамның психикалық әрекет заңдарын, оның желісі мен құрылым ерекшеліктерін айқын түсіну үшін жан әрекетін туындатушы тән адам миының құрылымымен танысып, оның жан күйі көріністерінің сол тән бөлігімен қандай байланыста болатынын білу қажет.

Бас миының бағаналы бөлігі – күрделі де тіршілікке өте қажет шартсыз рефлекстік әрекеттерді басқаратын орталық. Сору, шайнау және жұтыну рефлекстері осы тетігі құрамындағы сопақша мидың жауап әрекет орталығынан басқарылады. Кейбір қорғаныс рефлекстерін (түшкіру, жөтел, жас ағу) де

осындай жүйке іске асырады. Мұны дене қимылымен өзара байланысын зерделеу болашақ дәрігерлер үшін мәнділігі жоғары .

Оқушылардың психо-физиологиялық ерекшеліктері мен адамдарға қатынасының орнығуы немесе өзгеруіне себепші – бұл оқушылардың жас деңгейі. Мұны зерттейтін болсақ 12-15 жас бұл адамгершілік және өнер талғамы, эстетикалық сезімдердің белсенді даму кезеңі, психологиялық тұрақталу және мінездің қалыптасу және орнығу кезеңі және ең негізгісі, мақсатты және жүйелі түрде білім алуға азаматтық, кәсіби машықтануға, ынталы түрде ой және дене еңбегімен айналысатын т.б. әлеуметтік рөлдердің нақты қалыптасатын

кезеңі болып табылады.

Оқушыларға дене тәрбиесін беруде адамның психологиялық табиғатына сай халықтық педагогика элементтерін пайдалануда көрсетілген типтердің ерекшеліктері бойынша жұмыс түрін таңдау қажеттігі маңызды.

Халқымыз: «Тірлігің – ірі, тілің – майда болсын», - дейді. Адамның ішкі жан дүниесі оның сөзі мен тілінен анық байқалады. Қалай сөйлегеніне және қандай сөз тіркестерін қолданатынына қарап, сөз ырғағы мен әуенін талдай отырып, сөйлеу процесіндегі тыныстары мен жеделдігіне орай, жеке адамның ерекшеліктері байқалады. Сонымен қатар мінезді дұрыс түсінуде адам үшін маңызды болған қоғамдық құндылықтар мен жеке талғамдар арақатынасы шешуші мәнге ие. Әр қоғамның өзіне сай маңызды да мәнді міндеттері болады. Міне, осы міндеттерді іске асыру барысында мінез қалыптасады. Кейін солар тұрғысынан тексеріледі, бағаланады. Мінез – оқушының қандай да қасиетінің төзімділігі, өжеттігі, енжарлығының т.б. көрінісі ғана болып қоймастан, қоғамдық мәні бар іс-әрекетке ие болған бағыт-бағдар сипатын аңдатады. Осыдан мінездің тыңғылықтылығы адамның өмірлік бағыт-бағдары негізінде нақты бір жүйеге келеді. Мінездің қалыптасуындағы басты шарт – өмірлік мақсат, мұраттың нақтылығы. Мақсаттың болмауы не оның шашыраңқылығы

– босбелбеулік мінезсіздіктің белгісі. «Өсіретін де – мінез, өшіретін де – мінез» деген халқымыз.

«Жаман мінез не іспен, не күшпен түзеледі».

Оқушының биологиялық жағдайына мән берсек, мұнда жоғарғы жүйке қызметінің типін, физикалық күшін, дене құрылысының, бет әлпеті ым-ишарасынан сондай-ақ тұқымқуалаушылық, туа біткен нышандарын т.б. ерекшеліктерді білу қажет. Адамның саналы іс-әрекеті биологиялық себеп-салдармен байланыс жоқ. Дене тәрбиесі сабағында талап дұрыс қойылса, жас маман биологиялық қажеттікке мойынсынбай, қандай да бір кедергілерді жеңуге талпынады. Алғашқыда күрделі болып көрінген дене жаттығуларын саналы әрекетпен жоғары деңгейде жасауға бағыттайды және терең заңдылықтарын тануға ұмтылып, соларға орай өз әрекет-қылығына бағыт таңдайды. Дене тәрбие сабағында оқушының психологиялық жағдайы мен физиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, олардың тәжірибені игеруі жаттығуларды үйренуі, әрекет-қылық тәсілдерінің нәтижесі – оқушылардың өз тәжірибелерінің өнімі емес, өткен әулеттерінің, яғни гендік ерекшеліктердің берілетіндігін де естен шығармау керек .

Бір жағынан құндылық бағыттары жүйесін, себеп-салдардың өзгеруі мен кәсіби- мүмкіндіктерінің өсуіне байланысты жас мамандардың – спортта рекорд көрсететін көркем өнер, техникалық сондай-ақ ғылыми жетістіктерге олар жете алатын кезеңде екендігін де ескеру қажеттігі туындайды.

Осы тұрғыдан алып қарағанда, қимылдық ойындарды жеке сайыс элементтерімен дене тәрбиесінде пайдалану өзектілігі арта түседі.

Егер дене шынықтыру жаттығулары қалыпты жағдайда жүріп жатса, соңғы нәтиже мен темперамент арасында ешқандай да тәуелді байланыс болмайды. Сонымен тұлғаның қалыпты жағдайдағы әрекет нәтижесі оның шапшаң не енжар екендігіне қарамай, бірдей өлшемде болады, себебі соңғы өнім нәтижесі басқа факторларға, әсіресе, түрткілер мен қабілет деңгейіне байланысты келеді . Темперамент ерекшеліктері осы жаттығулар мен әрекетті орындау тәсілдерін өзгертуге ықпал жасауы мүмкін.

Оқушылар темпераменттеріне қарай нәтиже емес, сол нәтижеге жету жолдарын таңдауымен ажыратылады. Темпераменттің тума ерекшеліктері тәжірибе, әлеуметтік ортаға және өз басын билей алуға байланысты психикалық процестерде көрініс береді. Жағдайға орай жауап-әрекет, бір жағынан, жүйке жүйесінің сипатына, екінші тараптан, білім алуы, тәрбие, дене мәдениеті кәсіби тәжірибеге тәуелді болмақ. Мысалы, тәжірибелі маманның әрекет шапшаңдығы туа берілген қасиет емес, ол жаттығу мен үйренудің нәтижесі екендігі хақ. Ал сол әрекеттердің іске асу шегі жүйке жүйесінің мүмкіндіктерімен анықталады.

**Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Аққала ауылы
№27 "Аққала" жалпы білім беретін мектеп
Тарих пәні мұғалімі
Касимходжаев Абдивали Нурходжаевич**

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСТЕМЕСІ

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі жаһандану процестеріне және әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялау қажеттілігіне байланысты жаңа сын-қатерлерге тап болуда. Даму қарқынын жеделдету- бұл білім беру саласындағы жағдайға әсер ететін қоғамдағы басты өзгеріс.

Тарихи білім беру жүйесі мектептегі білім берудің ең осал құрамдас бөлігі бола отырып, осы өзгерістерге тез бейімделуі керек. Жаңа мемлекеттік білім беру стандарттары жалпы білім беру мекемелеріндегі тарихи білім берудің басты міндетін – тұлғаның интеллектуалдық және адамгершілік дамуын, білім алушының сыни және шығармашылық ойлауын жетілдіруді, оның дүниетанымдық ұстанымдарын дербес, бәсекеге қабілетті, өмір бойы өз бетінше оқи алатын, жеке тұлғаның өзін – өзі жүзеге асыруына ұмтылатын, демократиялық қоғамның белсенді мүшесі, жауапты тұлға ретінде қалыптастыруға жағдай жасауды айқындады.

Бұл процестің өзегі функционалды сауаттылық болып табылады, өйткені бұл адамның сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау және оған мүмкіндігінше тез бейімделу мен жұмыс істеу қабілетін білдіреді. Жеке тұлғаның оқу, қарапайым қысқа мәтіндерді құрастыру және қарапайым арифметикалық әрекеттерді жүзеге асыру қабілеті ретіндегі сауаттылықтың қарапайым тұжырымдамасынан айырмашылығы, функционалды сауаттылық-бұл қоғамның негізгі салаларымен өзара әрекеттесу кезінде адамның қалыпты өмірін анықтайтын білімнің, дағдылардың негізгі деңгейі. Функционалды сауатты түлекті қалыптастыру мәселесі бүгінгі күні маңызды болып табылады, ол осы тақырыптың өзектілігін анықтайды.

Функционалды сауатты адам - бұл тәуелсіз, білімге ұмтылатын және тануды білетін, адамдар арасында өмір сүруді білетін адам. Функционалды сауаттылықтың құрамдас бөліктері:

- ақпаратты, ережелерді, принциптерді білу;
- өмірдің әртүрлі салаларында стандартты мәселелерді шешудің танымдық негізін құрайтын жалпы ұғымдар мен дағдыларды игеру;
- өзгеретін әлемге бейімделу қабілеті;
- қақтығыстарды шешу, ақпаратпен жұмыс істеу;
- іскерлік хат алмасу;
- өмірдегі жеке қауіпсіздік ережелерін қолдану;
- қазіргі әлемнің құндылықтары мен нормаларын басшылыққа алуға дайын болу;
- өмірдегі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өмір ерекшеліктерін қабылдау;
- саналы таңдау негізінде білім деңгейін арттыру.

Тарих сабақтарында қалыптасатын функционалды сауаттылықтың бірнеше негізгі түрлерін ажыратуға болады:

1) сөйлеу қызметінің барлық түрлерін еркін меңгеруді көздейтін коммуникативтік сауаттылық; ауызша және жазбаша сөйлеуді барабар түсіну қабілеті; өз ойларын ауызша және жазбаша сөйлеуде өз бетінше білдіру;

2) ақпараттық сауаттылық - оқулықтарда және анықтамалық әдебиеттерде ақпарат іздеуді жүзеге асыру, ғаламтордан ақпарат алу, ақпаратты өңдеу және жүйелеу және оны әртүрлі тәсілдермен ұсыну қабілеті;

3) белсенділік сауаттылығы - бұл ұйымдастырушылық қабілеттер мен дағдылардың көрінісі, атап айтқанда, іс-әрекеттің мақсатын ауызша тұжырымдау, оны жоспарлау және қажет болған жағдайда өзгерту, осы өзгерістерді ауызша дәлелдеу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау;

4) оқу сауаттылығы-ақпараттық сауаттылық элементтерінің бірі ретінде ерекшеленеді. Тарих сабақтарында оқу сауаттылығының қалыптасуы оқу әдебиетінің мәтінімен жұмыс арқылы жүреді. Оқулықтың әр абзацы немесе бөлімі оқушы үшін жаңа мәтін болып табылады. Ол функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін мүмкіндіктер жасайды. Оқу мәтінінде саналы оқудың мотивациясын қалыптастыру үшін бәрі бар. Мәтінді зерттегенге дейін айтылған тапсырмалар оқушыдан бұрын зерттелген материалды түсінуді және оны сөйлеу әрекетінде қайталауды талап етеді. Оқылымды түсінуге арналған тапсырма параграфтың мәтінінде де, одан кейін де орналастырылады.

Тарих сабақтарында тарихи сауаттылықты игеру процесі келесідей жүреді: оқушылар зерттелетін кезеңнің уақыт шеңберін анықтайды, күндерді ғасырлармен байланыстырады, картада зерттелетін оқиғаның аумақтық кеңістігін көрсетеді, тұжырымдамалық ақпаратқа сипаттама береді, тұлғаның тарихтағы рөлін талдайды.

Тарихи және құқықтық құжаттарды зерделеу, оларды егжей - тегжейлі талдау ерекше орын алады, бұл оқушыларға мәселе бойынша өз пікірлерін айтуға мүмкіндік береді, оқушының ұлттық және әлемдік мәдениетке белсенді қосылуына ықпал етеді. Мектеп тарихының оқулықтарында белгілі бір орын тарихи тұлғалардың өмірбаянына арналған. Олардың қызметін талдау бойынша жадынамалармен жұмыс жасау оқушыға өз ойларын монологиялық сауатты түсіндіруге мүмкіндік береді.

Тарих сабақтары жазбаша сөйлеуді дамытуға мүмкіндік береді. Бұл ұсынылған иллюстрациялар бойынша эсселер, кестелер құрастыру. Осылайша, сабақтарда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін жағдайлар жасалады. Бұл танымдық ойындар, викториналар, сабақтар-пікірталастар. Олар ынтымақтастық дағдыларын, жеке жұмыс дағдыларын және өз көзқарастарын білдіре отырып, пікірталастарда сөйлеу қабілетін дамытады. Бұл тарих сабақтарының коммуникативті функциясын жүзеге асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді: сабақта да, сабақтан тыс уақытта да қарым-қатынас шеңберін кеңейту, ынтымақтастық ережелері мен нысандарымен таныстыру, серіктестерге құрметпен қарау, диалог жүргізу және командада жұмыс істеу қабілетін қалыптастыру.

Тарих адамгершілік-патриоттық, идеологиялық және мәдени бағыттағы пән екені ешкімге құпия емес. Сондықтан тарих мұғалімдерінің басты міндеттерінің бірі-сабақтарды мүмкіндігінше қызықты және мазмұнды құру. Фактілерге бай, эмоционалды түрде баяндалған мазмұнды сабақ оқушылардың шығармашылық тәжірибесін жинақтауға ықпал ететін белсенді, танымдық және шығармашылық іс-әрекеттері арқылы оқушының жеке басының дамуы мен өзін - өзі жүзеге асыруына тамаша негіз береді. Бірақ бұл өте қиын мәселе. Шығармашылықты дамыту өте күрделі және қиын процесс. Мұғалім оқушылардың шығармашылық идеяларын қабылдай және көтермелей білуі, жасөспірімдерге қателесуге, сынға барабар көзқарасты тәрбиелеуге, ынталандыруға қабілетті болуы керек.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін тарих сабақтарында мен келесі технологияларды қолданамын:

1. Жадты дамытатын әдістер - "Кездейсоқ хронолет". Қағаз ұшақтарда (хронолеттерде) оқушыларға бұрыннан белгілі және бұрын қарастырылған күндер немесе оқиғалар жазылады. Мұғалім ұшырған ұшақ партаға қонады, ал оқушы оған ұшақпен келген сұраққа жауап беруі керек.

2. Ойлау икемділігін дамытудың әдісі - "Қатені табу". Оқушылар қателер бар мәтінді алады, қателерді табу керек.

3. Зейінді дамытуға қабылдау - "Дұрыс, жалған" ойыны. Оқушыларға 9 сұрақ беріледі. Сұрақтарға "дұрыс" немесе "жалған"жауап беру керек. Бұл әдісті жаңа материалды бекіту кезеңінде қолдануға болады.

4. Өзін-өзі ұйымдастыруды қабылдау. Оқушыларға келесі тақырып бойынша сабақ әзірлеуге және өткізуге немесе ерекше үй тапсырмасын ойлап табуға шақырылады.

Осылайша, тарих сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру білім беру сапасын арттырудың, сондай-ақ білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқушылардың көптеген құзыреттіліктерін игерудің негізгі аспектісі болып табылады.

«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі» ММ-нің
«Х.Абдуллин атындағы орта мектеп» КММ
Химия пәні мұғалімі
Муталипова Альфия Радиковна

ХИМИЯЛИК ЭЛЕМЕНТЛАРНИҢ ТӘБИЙ ТОПЛИРИ ВӘ УЛАРНИҢ ХУСУСИЙӘТЛИРИ

Бөлүм:	8.3 Химиялик элементларниң периодлук системиси
Муәллимниң исми, фамилияси	Муталипова Альфия Радиковна
Күни:	
Синип: 8д	Қатнашқан оқуғучилар сани: Катнашмиған оқуғучилар сани:
Дәрис мавзуси:	Химиялик элементларниң тәбий топлири вә уларниң хусусийәтлири
Дәрискә асаланған оқуш мәхсәтлири:	8.2.1.5 –химиялик хусусийәтлири охшаш элементларниң бир топқа ятидиғанлиғини дәлилләш; 8.2.1.6 –химиялик элементларниң тәбий топлирини билиш вә щелочьлук металллар, галогенлар, инертлик элементларниң топлириға мисаллар кәлтүрүш;
Дәрис мәхсити:	оқуғучилар химиялик хусусийәтлири охшаш элементларниң бир топқа ятидиғанлиғини билип, дәлилләйду вә щелочьлук металллар, галогенлар, инертлик элементларниң топлириға мисалларни кәлтүриду

Дәрисниң бериши

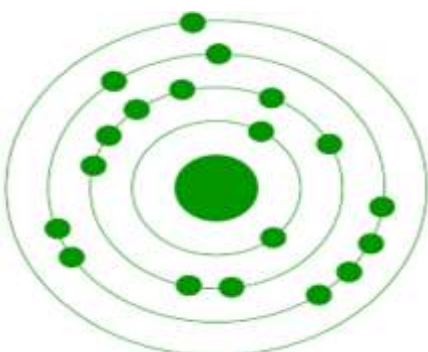
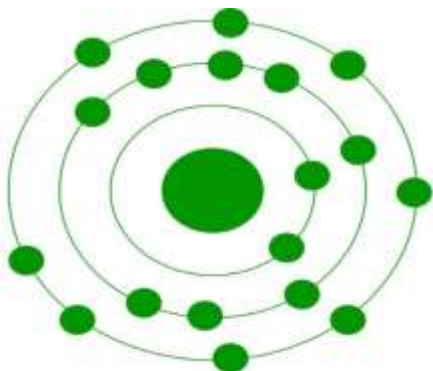
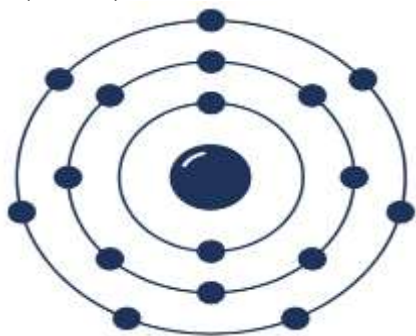
Дәрис бериши/вақти	Муәллимниң иш-һәрикити	Оқуғучиларниң иш-һәрикити	Баһалаш	Ресурслар
Дәрисниң беши: 5 мин	Оқуғучилар билән саламлишиш, түгәлләш, психологиялик ахвал кәлтүрүш. Оқуғучиларни топларға бириктүрүш 1-топ «Натрий» 2-топ «Хлор» 3-топ «Аргон» «Дурус яки хата» усули арқилиқ өткән мавзуни әскә елиш 3 мин 1. Химиялик элементларниң периодлук системисида 7 период бар 2. Алюминийниң атомлук массиси 26 3. Кислородниң химиялик формулиси Н 4. Магний 2 период II топ элементи 5. Фосфорниң атом ядросида 15 нейтрони бар 6. Һазирқи вақитта 100 химиялик элемент мәлум	Оқуғучилар дәрискә тәйярлик килиду Топларға бирикиду Берилгән соалларға жавап бериду, дәлил кәлтүриду	Дескриптор: -ХЭПС түзүлүшини, атом тәркивини билиду «Ярайсиләр» дегән сөз билән оқуғучиларниң көңлини кәтириш	ХЭПС, топларға бириктүрүш үчүн қийма-қәғәзләр,

	7. Натрийниң атомлук массиси 22 8. Фтор элементиниң атом түзүлүши: 9 электрон 9 протон 9 нейтрон 9. 4 период I топ Атопчида орунлашқан химиялик элемент Cu 10. Химиялик элементларниң периодлук системисини түзгән алим: Д.И.Менделеев Оқуғучиларни йеңи дәрис мавзуси вә мәхсити билән тонуштуруш	Дәрис мавзусини дәптәрлиригә язиду. Йеңи дәрискә диққәт қилиду.		
Дәрисниң оттуриси: 35 мин	Оқуғучиларға чүшәнчә бериш. Топ бойичә тапшурмилирини, баһалаш критерийлирини бериш Топлук иш (15 мин) 1-топ «Натрий» Щелочьлук металллар Баһалаш критерийлири: 1. Щелочьлук металлларға ениқлима бериңлар 2. Щелочьлук металлларниң периодлук жәдвәлдик орнини көрситиңлар (период, топ, топчә) 3. Бир химиялик элементниң атом түзүлүшини (электрон, протон, нейтрон) санини ениқлаңлар вә электронлук конфигурацияси йезиңлар 4. Щелочьлук металлларниң коллинилиши тоғрисида ейтип бериңлар 2-топ «Хлор» Галогенлар 1. Галогенларға ениқлима бериңлар 2. Галогенларниң периодлук жәдвәлдик орнини көрситиңлар (период, топ, топчә) 3. Бир химиялик элементниң атом түзүлүшини (электрон, протон, нейтрон) санини ениқлаңлар вә электронлук конфигурацияси йезиңлар 4. Галогенларниң коллинилиши тоғрисида ейтип бериңлар 3-топ «Аргон» Инертлик газлар 1. Инертлик газларға ениқлима бериңлар 2. Инертлик газларниң периодлук жәдвәлдик орнини көрситиңлар (период, топ, топчә) 3. Бир химиялик элементниң атом түзүлүшини (электрон, протон, нейтрон) санини ениқлаңлар вә электронлук конфигурацияси йезиңлар	Оқуғучилар берилгән мәтин билән тонушиду вә тапшурмиларни орунлайду. Постер қорғайду. Чүшәнмигән оқуғучиларға чүшәндүриду. Бир-бирини тиңшайду. Һәр топ өзлирини баһалаш критерийлири арқилиқ баһалайду вә варақлириға бәлгүләйду	Дескриптор:. -химиялик элемент топлириға ениқлима бериду-16 -химиялик элементларниң периодлук жәдвәлдик орнини көрситиду-16 -бир химиялик элементниң атом түзүлүшини ениқлаңлайду -16 - берилгән химиялик элементларниң коллинилиши тоғрисида ейтип бериду-16 Барлиғи: 4 балл	Китап, ватман, кериндашлар, карточкилар, баһалаш варақлири

4. Инертлик газларнинг қоллинилиши тоғрисида ейтип бериңлар

Жүплүк иш 10 мин
А.(деңгей)
Элемент билән тәбийй аилидашлири арисидики мувапикликни тепиңлар

Химиялик элементларнинг атомиға қарап,уларнинг ПС орнини, атом түзүлүшини ениқлаңлар
В. (деңгей)

Элемент билән тәбийй аилидашлири арисидики мувапикликни тапиду

1	Натрий	
2	Бром	А)Щелочь лук металлар
3	Неон	
4	Литий	
5	Фтор	Ә)Галоген лар
6	Калий	
7	Гелий	
8	Хлор	Б)Инертл ик газлар
9	Аргон	
10	Цезий	

Химиялик элементларнинг атомиға қарап,уларнинг ПС орнини, атом түзүлүшини ениқлайду

Берилгән реакция тәңлимилирини орунлап, тәңләштүриду

Дескриптор:
- химиялик элементларнинг тәбийй топлирини билиду 16 - мувапиклигини ениқлайду -16

Барлиғи-2балл

Дескриптор:
-химиялик элементнинг периодлук жәдвалдики орнини билиду - 16
-атом түзүлүшини ениқлайду -16

Барлиғи: 2 балл

Дескриптор:
- химиялик реакция тәңлимилирини орунлайду-26
- коэффициентлир

карточкилар, баһалаш варақлири, ХЭПС

	Өз алдиға иш 10 мин Реакция тәңлимилирини орунлап, тәңләштүрүңлар: $K+H_2O=$ $H_2+Cl_2=$ $NaCl+H_2O=$ $K_2O+H_2O=$		ини дурус қойиду-26 Барлиги 4 балл	
Дәрисниң ахири 5 мин	Рефлексия Соаллар арқилиқ балиларниң дәрисни чүшәнгәнлигини ениқлаш Өй тапшурмиси: Щелочлук металлларниң, галоген вә инетрлик газларниң турмушта қоллинилиши	Оқуғучилар берилгән соалларға жавап бериду Өй тапшурмисини язиду	Баһалаш варақлири арқилиқ оқуғучиларниң билимини тәкшүрәш	

Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
«Қашаған Күржіманұлы атындағы №8 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Жолдасова Ажар Баймуратовна

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНДЕ ҚАЗАҚТЫҢ ТӨЛ ОЙЫНЫ-ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ

Дені сау ұрпақ-ұлт болашағы. Мемлекеттің ертеңгі күн тұтқасын ұстайтын, ұлт мүдесін, халық қамын ойлайтын жастарды тәрбиелеп қалыптастыру-әрбір ата-ананың, мектептегі мұғалімдердің мойнындағы міндеті. Бала - тәрбиенің үштен бірін үйдегі ата-анасынан алса, тағы бірін мектептен, қалғанын қоршаған ортасынан, айналасындағы адамдардан, достарынан алады.

Егеменді ел болып, тәуелсіздігімді қолға алғаннан бері оқу, білім, тәрбие саласында біршама жұмыстар атқарылды. Халықтың болашағы-жастардың келешегіне қамқорлық жасау, мектеп қабырғасынан басталады. Мектеп - жас ұрпақты біліммен бірге дені сау, мықты, жан-жақты дамыған салауатты азамат етіп тәрбиелеуде басты рөл атқарады. Жеткіншек ұрпаққа біліммен бірге дене тәрбиесін беру аса қажет. Өйткені күш-қуат адам өміріне керек факторлардың бірі болып табылады.

Спорттың және дене тәрбиесінің салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі зор. Сондықтан баланы жас кезінен бастап дене қимылдарын жасап, спорттық жеңіл жаттығуларды өз тәжірибесіне енгізуге баулу жеткіншектің дені сау мықты болып өсуіне мүмкіндік береді. Бұл ретте дене шынықтыру пәнінің атқарар рөлі зор. Дене шынықтыру мен спортты дамытудағы мемлекеттік бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі-оқушылардың салауатты өмір салтына ден қоюына жағдай жасау. Менің айтайын дегенім мектептегі балаларға беретін дене тәрбиесінің мәні туралы. Балаларды дене тәрбиесіне баулу қалыптасқан бірыңғай бағдарламаларға сай жүргізіледі. Әрине, бұның қай сыныпта болмасын кейбір бөлімдер бойынша аздық ететіні анық. Ол үшін сабақтан бос уақыттарды онымен пайдаланған жөн қайратынды тасытып, ойынды дамытып, жігеріңе-жігер қосатын алып күшті шынығу, шыңдалу арқылы бойыңа сіңіретін, кейіннен өзіңнің нәсібіне жол ашатын дүние – ол спорт. Сондықтан кімде-кім спортпен айналысып, адам өз бағытын табам десе, әлбетте тынымсыз жаттығу қажет. Мектеп спортының өзіне тән жүйесі және түрлері бар. Бүгін мен сіздердің алдарыңызда ұлттық ойындар туралы соның ішінде

қазақ халқының ескі мұрасының бірі - тоғызқұмалақ ойыны жайында ой қозғамақпын. Тоғызқұмалақ ойыны бүкіл Орта Азияда, әсіресе қазақ пен қырғыз халықтарының арасында көп ұшырайды.

Тарихшы және архиолог ғалымдарың зерттеулеріне қарағанда, тоғызқұмалаққа ұқсас ойынның тақтас бұдан үш мың жылдай бұрын да қолданылған екен . Оған калах, манкала аталатын есеп ойындарының тақтасы дәлел бола алады.

Ертеде еңбектеген баладан еңкейген кәріге дейін ойнаған қазақ халқының ақыл-ой спорты-тоғызқұмалақ аласапыран заманның әлегінен ұмыт бола жаздап, XX ғасырдың жетпісінші жылдары ғана қайта жанданып, жаңа даму жолына түсті. Бұрын жерді қазып, тасты қашап, немесе ағашты жұмыртқа тәрізді тәрізді ойып жасаған кішкентай шұңқырларда (отауларда) ойнаған. Мұндай жағдайды жабық ойын деп атады. Тек 1974 жылы тоғызқұмалақ ойынының жанашырларының бірі Тілеубаев Серікбай Қаратау қаласында тақтаның ашық (жарыс) түрін және цифрлы жазуын ойлап тауып, өмірге ендірген соң, ойынның алғаш рет сеанс (бір адамның бірнеше адаммен бір мезгілде ойнауы) , блиц-турнир (10-15 минутта бітетін жылдам жарыс) өткізу мүмкін болды. Әрі тақта бетінде тастар саны, олардың тақ не жұп санды екені анық көрініп тұратындықтан, есептеуге анағұрлым қолайлы болып, ойын позициясын анықтауды көп жеңілдетті.

Тоғызқұмалақ-шахмат, дойбы ойындары сияқты адамнан шыдамдылықты, салқын қандылықты , терең және логикалық ойлауды қажет ететін ақыл-ой спорты. Күрделілігі жағынан тоғызқұмалақ аталған ойындардан кем соқпайды. Тоғызқұмалақтың басқа есеп ойындарынан бір ерекшелігі бұл-өте нәтижелі ойын: тең ойын сирек кездеседі.

Тоғызқұмалақ тақтасын тек Қазақстанда бір жерде - Кентау эксковатор зауытында ғана пластмассадан жасайды. Сондықтан қазірге кезде материалдың тапшылығынан өнімнің шығуы өте аз және қымбат. Үкімет тарапынан қаншама қомқорлық жасалып жатса да, өкінішке орай көне ойын әлі баяу дамып келеді. Сондықтан «ана тілді, ұлттық әдеп-ғұрыпты, ұлттық ойындарды жандандыруды мақсат тұтатындықтан, бала тәрбиесінде, оның математикалық қабілетін артыруда игі әсері бар тоғызқұмалақ ойынын жас ұрпаққа үйретуден жалықпаңыздар!» - демекпін. Осы шағын электронды оқулықта мен сіздерге тоғызқұмалақ ойынының әліпбиін көрсетіп кетпекпін. Реті келгенде айта кететін тағы бір кездесіп жүрген қиындық ойынның жөнді теориясы әлі жоқ. Тек көп ойнап жаттыққан адам, әр алуан жаңалықты ойын үстінде тауып, тоғызқұмалақ ойынының қыр-сырын аша алады. Шыдамдылық пен қыруар еңбек, ұлттық ойынға деген шексіз махаббат пен ынта-жігер арқылы ған ата-бабадан мұра боп қалған ұлттық өнерді асқақтатып, дамытып, қиындықтарды жеңе бермекпіз. Бұл ойынның ерекше бір қасиеті терминдерінде: терминге қарап бұл нақтылы мал шаруашылығының тудырған ойыны екен дейсің. Шынында «құмалақ» деген сөздің өзін алыңыз.

Құмалақ-қойға, түйеге, ешкіге, қоянға т.б тиісті зат. Ал тоғызқұмалақ ойынындағы тоғыз отаудың аттарын алып қараңыз. Атап айтқанда, 1-отауды арт деп, 2-тектұрмас, 3-атөтпес, 4-атсұратар, 5-бел, 6-белбасар, 7-қандықақпан, 8-көкмойын, 9-мандай деп аталады. Ал, «көкмойынды» алсақ, оның өзі бернелі сөз. Нақтылы « көк мойын» деп қазақ, көпке дейін ұстатпай ыза қылған, артынан ұсталғаннан кейін айлар бойы мойнынан бұғалығы түспей, мойны көгерген жылқыны айтады. Бұғалығы мойнындағы жылқыны оп-оңай ұстап алуға болады; міне осыған қарап, ойында № 9 отауға «мандайға» «тұздық» салуға рұхсат жоқ болғандықтан ойыншы айналып тұздықты осы көкмойыннан алады. Тағы сол сияқты көптеген терминдер: «атөтпес», «атсұратар», «атсырау» т.б. осы ойынды қой бағып, мал айдаған дана ата-бабаларымыздан ойлап тапқанын дәлелдейді.

Сәрсен Аманжолұлы Аманжолов (1903-1958) – тілтанушы, әдебиеттанушы, фольклорист, Қазақ ССР Ғылым Академиясының корреспондент мүшесі. Осы ағамыздың 1936-жылы Алматыда қазақ және орыс тілдерінде «Тоғызқұмалақ (қазақтың ұлттық ойыны)» кітапша ретінде жарық көрген мақаласында «Тұздый», «Сары дала», «Жаман үй» деген терминдер кездеседі. Мұнда көрсетілген тоғызқұмалақ ережелері қазір біраз өзгерді. Ережелермен қатар «Тұздый» (тұзлығ) - «тұздыққа», «Сары дала»-«белге», «жаман үй»сөздері- «мандайға» ауыстырылған. Осы атаулардың қайсысы дұрыс екенін ажырату оңайға түспеуде. Өйткені бұл сөздердің бәрі де қазаққа тән сөздер. Осы секілді тоғызқұмалақ ойынының қыр-сырын әлі де ғалымдар білмеуде. Енді еліміз егемендік алған соң, ата-бабадан қалған алтын мұраны қолға алып, шахмат, дойбы секілді ойындармен теңестірмесек, онда келешек ұрпақ алдында парызымызды өтей алмай, ұятты боларымыз анық.

**Алматы облысы, Қарасай ауданы, Шамалған ауылы
ЖШС “Биби” балабақшасы
Тәрбиеші
Баизова Гульмира Маратовна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА ТӘРБИЕЛЕУ

Мектеп жасына дейінгі балаларды дамыту мәселесі ұлттық даму стратегиясымен тығыз байланысты және мемлекеттік саясаттың бір бөлігі болып табылатынын ескере отырып, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту басымдыққа ие болады. Еліміздің білім беру саласында елеулі оң өзгерістер орын алуда: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі жанданып, мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған бағдарламалардың арқасында білім берудің жаңа сапасына көшу жүзеге асырылуда.

Балабақша – балаларды қоғамда өмір сүруге үйрететін алғашқы әлеуметтік мекеме. Дәл осы жерде баланың басқа адамдармен алғашқы тәуелсіз байланыстары орын алады, ол қарым-қатынас жасауды және өзара әрекеттесуді үйренеді. Біздің бүгінгі тәрбиеленушілеріміз – жаңа заманның балалары, олардың мотивтері, құндылықтары, қызығушылықтары әртүрлі. Балаларға осы қанық ақпарат әлемінде өмір сүруге кім көмектесуі керек? Бәлкім, бұл мұғалім шығар.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында 5-6 баланы мектепке дейінгі дайындықпен толық қамтуға ерекше көңіл бөлінген. Негізгі мақсат – балалардың жалпы, интеллектуалдық, физикалық дамуы, олардың білімді игеруге дайындығын қамтамасыз ету, білім беруді жаңарту жағдайында баланың оқу әрекетін меңгеру үшін тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру. Бұл өз кезегінде әрбір мұғалімнен оқытудың жаңа технологиялары негізінде педагогикалық қызметке түбегейлі өзгерістер енгізуді, баланың жеке басына, оның мәселелеріне, қызығушылықтарына бет бұруды талап етеді.

Моральдық және рухани құндылықтар, олар балаларға қолжетімді ме? Осы бағыттағы жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, дұрыс жауап беруге болады: мектепке дейінгі жас кезеңінде отбасына, туған жерге, Отанға деген сүйіспеншілік сезімі пайда болады. Бұл - баланың танымында туып, мақсатты тәрбие беру барысында қалыптасатын рухани-адамгершілік мүмкіндіктерінің жан-жақты дамуының бастауы.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі Қазақстанның патриоттарын, құқықтық демократиялық, әлеуметтік мемлекеттің азаматтарын тәрбиелеуді қамтамасыз етуге арналған. Рухани-адамгершілік тәрбие кез келген халыққа, кез келген мемлекетке қажет. Дегенмен, бұл тәрбие өте сезімтал, әдептілікпен жүргізілуі керек және оны жастайынан ата-анамен өзара бірлестікте орындау керек. Шығармашылық тұлға мен мінездің қалыптасу кезеңі ретінде мектепке дейінгі жастың ерекше әлеуеті айқын.

Сүйіспеншілік, мейірімділік, жанашырлық, зорлық-зомбылық жасамау, төзімділік, әділ мінез-құлық, жан тыныштығы сияқты ең маңызды адами қасиеттерді қамтитын - адамгершілік, сондықтан біз, үлкендер, тәрбиешілер тәрбиеленушілерімізге, балаларымызға күнделікті, сағат сайын, минут сайын тәрбиелеуге міндеттіміз.

Біздің заманымызда әлем балаға агрессивті болып, балалық шақ өнеркәсібі ойыншықтардан бастап жаһандық коммерциялық телебағдарламаларға дейін балалардың психикасына, олардың адамгершілік және рухани әлеміне жойқын әсер етуде. Бірден көп ұрпақ өскен ескі жақсы ойыншықтарымыз, кітаптарымыз, мультфильмдеріміз бір түнде жоғалып кетті. Олардың орнын шетелдік телехикаялардың кейіпкерлері басты: супермендер, өрмекші адамдар, монстрлар және т.б. басты.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның тәрбиесіндегі маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде оны өз халқымен, елімен көзге көрінбейтін түрде байланыстыратын және кейінгі өмір жолын айқындайтын сезімдер мен мінез-құлық қасиеттері дами бастайды. Әрине, мектеп жасына дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік-экономикалық аспектілерді әлі түсінбейді, бірақ оның қарапайым құқық тәртібі ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінік, мемлекеттік рәміздер, Отанымыздың даңқын асқақтатқан тұлғалардың есімдерін білу, өзін-өзі бағалау, еліміздің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарына мақтаныш, адамзат пен әлемнің дамуына сыртқы үлес қосу сияқты тұлғалық қасиеттерді дамытуға негіз болады.

Бұл әсердің тамыры – тереңде: бала үйренетін өз халқының тілінде; оның әндерінде, музыкасында; өзі көңіл көтеретін ұлттық ойындар мен ойыншықтарда; туған жерінің табиғаты, өзі өмір сүріп жатқан халықтың жұмысы, тұрмысы, әдет-ғұрпы туралы алған әсерлерінде жатыр. Сонымен бірге танымдық деңгей елдің атрибуттары мен рәміздерін білуден, мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде, отбасы мүшесі ретінде, одан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай-ақ ауылдың, ауданның, облыстың тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» білуінде көрінеді.

Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, махаббатқа, нұрға, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балалардың бойында елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген жанашырлық пен оң көзқарасты қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі. Оны жүзеге асыруға өлке мұражайлары көмектеседі.

Халық мерекелері Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және ұлттық құндылықтарды дамытудың құралы, себебі мерекенің өзі қоғам өмірінен ажырамас барлық идеялар мен өнегелік нұсқауларды сіңіреді.

Әр халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері болады. Мен өз жұмысымда халқымыздың тамаша салт-дәстүрлерін бойына сіңіріп, кеңінен қолданамын. Үгіт-насихаттың негізгі құралдары – тіл, халық өнері, рәміздер, өнер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдар, халық ойындары, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар.

Мерекелік материалды таңдауда мен келесі талаптарды ескеремін:

- Мектеп жасына дейінгі кіші топ балалары үшін «шағын фольклорлық формалар» бар;
- Үлкен топтарда мұнымен қатар халық ертегілері, халықтық өрнектер, әдет-ғұрыптар да қолданылады.

Мемлекеттік мерекелерде театрландыру элементтері, қазақ халық ертегілерін сахналау енгізіледі. Олай болса, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мерекелер балаларды өзі тұратын елін мақтан етуге тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тілінде тапқақтар мен әндерді жаттап, орындау арқылы бүлдіршіндердің сөздік қорлары байиды, дыбысты айту дағдылары қалыптасады.

Ауызша халық шығармашылығын білу, сүю де азаматтық-патриоттық тәрбиенің бір қыры болып табылады. Өйткені халық дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, мінезі, ерлігі, Отанға деген сүйіспеншілігі ертегілерде көрініс табады. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты ажырата алады, өзінің жеке қасиеттерін бағалай отырып, өзіне ұнайтын кейіпкерді таңдайды. Балаларды адамгершілік позициясынан жауапты шешім қабылдауға ынталандырады, моральдық-адекватты істер жасауға ұмтылуға тәрбиелейді.

Халық ойындары мен ертегілері – біздің ғаламшарымыздағы кез келген халықтың шынайы байлығы мен мұрасы. Бала басқа рөлге ие бола отырып, оны сезінеді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. Ойынның тәрбие құралы ретіндегі ерекшелігі - оның халық дәстүрлеріне отбасылық, еңбектік, мерекелік және ойын-сауықтық дәстүрлердің жетекші құрамдас бөлігі ретінде енуінде. Халық ойындарында әзіл-қалжың, бәсекелестік ынта көп, қимыл-қозғалыс дәл және бейнелі, көбінесе күтпеген рифмалармен сүйемелденеді, бұл ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға, оларды көшбасшыны объективті таңдауға және ойынды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуде тәрбиешілердің ата-аналармен тығыз қарым-қатынасы бірінші орында.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы
Ш.Уалиханов атындағы орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Нурмуханова Ултуар Бекарысовна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУШЫНЫҢ ЖЕКЕ ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МҰҒАЛІМНІҢ НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕРІ

Білім беруді жаңғырту бізге еркін, белсенді, бастамашыл, тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеу міндетін қояды. Осыған сәйкес пәндік және мета-пәндерге ғана емес, сонымен қатар оқушылардың негізгі білім беру бағдарламасын игеруінің жеке нәтижелеріне де талаптар қойылады.

Білім беру және тәрбие процесінде оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту мәселесі практикалық және теориялық педагогика мен педагогикалық психология өкілдері үшін зерттеудің маңызды тақырыптарының бірі болып табылады, оның міндеттері тұлғаның дамуы, қалыптасуы мен әлеуметтенуінің ең тиімді шарттарын анықтау болып табылады. Бұл міндеттерді сәтті шешу тәрбие жұмысын құру кезінде белгілі бір жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруге негізделген.

Білім беруді жаңғырту бізге еркін, белсенді, бастамашыл, тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеу міндетін қояды. Осыған сәйкес пәндік және мета-пәндерге ғана емес, сонымен қатар оқушылардың негізгі білім беру бағдарламасын игеруінің жеке нәтижелеріне де талаптар қойылады.

Білім беру және тәрбие процесінде оқушылардың жеке қасиеттерін дамыту мәселесі практикалық және теориялық педагогика мен педагогикалық психология өкілдері үшін зерттеудің маңызды тақырыптарының бірі болып табылады, оның міндеттері тұлғаның дамуы, қалыптасуы мен әлеуметтенуінің ең тиімді шарттарын анықтау болып табылады. Бұл міндеттерді сәтті шешу тәрбие жұмысын құру кезінде белгілі бір жастағы балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруге негізделген.

Жеке тұлғаны қалыптастырудың маңызды шарты оның қызметке қатысуы болып табылады. Мектепке түсу-баланың өміріндегі бетбұрыс. Ересектермен және құрдастарымен жаңа қатынастар дамуда, бала ұжымдардың бүкіл жүйесіне (жалпы білім беретін мектеп, сынып) қосылады. Қызметтің жаңа түріне - оқушыға бірқатар маңызды талаптар қоятын ілімге ену оны әлеуметтік құнды жеке қасиеттерді қалыптастыру мақсатында өз өмірін қатаң ұйымдастыруға мәжбүр етеді.

Бұл жаста адамгершілік мінез-құлықтың негізі қаланады, адамның әлеуметтік бағдарын қалыптастыру басталады. Бастауыш сынып оқушыларының моральдық санасы бастауыш сыныптарда оқуды аяқтағаннан кейін айтарлықтай өзгерістерге ұшырайды. Баланың қарым-қатынас шеңбері кеңейген сайын, баланың моральдық тәжірибесі жинақталады. Бастауыш сынып оқушысының іс-әрекетін, білімі мен жеке қасиеттерін әлеуметтік бағалау ол үшін үлкен маңызға ие.

Осы кезеңде баланың жеке басын қалыптастырудағы қарама-қайшылықтардың бірі, бір жағынан, өзінің мінез-құлқын басқару қабілеті артады, ал екінші жағынан, ол ересектер берген моральдық заңдылықтарды ұстануға тырысады. Сондықтан баланың үнемі қарым-қатынаста болатын ересектердің (әсіресе мұғалімдердің) рөлі өте маңызды.

Бастауыш сынып мұғалімі – әлемдегі барлық басқа мамандықтардың іргетасы болып табылатын ең адамгершілікті, ең шығармашыл және қажетті мамандық. Бұл бейіндегі маман әрбір оқушының тұлғасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бастауыш сынып мұғалімі – бұл мұғалім, тәрбиеші, психолог,

барлығы біртұтас. Ол барлық пәндер бойынша сабақ жүргізеді, сауықтыру шараларын, балалардың демалысы мен бос уақытын ұйымдастырады. Бастауыш сыныптарда оқушылар тек білім алып қана қоймайды, сонымен қатар оқуды да үйренеді және олардың мектептегі одан әрі жетістігі осы процестің қаншалықты сәтті болатынына байланысты. Бастауыш сынып мұғалімі өз оқушыларының дамуында үлкен рөл атқарады. Қоғамымыздың ертеңгі күні қандай болатыны мұғалім қызметінің нәтижесіне байланысты. Оқушының жеке басы мен танымдық мүмкіндіктерін дамытудағы мұғалімнің тиімділігінің критерийлері болуы мүмкін:

- оқу-тәрбие процесінде оқушының белсенді қызметін ұйымдастыру;\
- алдағы іс-әрекеттің мотивін қалыптастыру;
- әртүрлі, соның ішінде техникалық, білім көздерін пайдалану;
- оқушыларға ақпаратты өңдеудің әртүрлі тәсілдерін үйрету;
- тұлғаға бағытталған тәсіл;
- оқушының мықты жақтарына сүйену.

Тұлғаның қалыптасуында әлеуметтік мотивтер үлкен рөл атқарады. Олар екінші және үшінші сынып оқушыларында жақсы ұсынылған. Балалар белгілі маман иесі болғысы келеді, олар оқудың маңыздылығын және оның кейінгі өмірде қажет екенін түсінеді. Осындай бірнеше әлеуметтік мотивтер оқу әрекетінің әсерінен пайда болады. Бұған мұғалімнің мақтауы, оның оқушы үшін маңызды бағалауы да ықпал етеді.

Нағыз бастауыш сынып мұғалімінің жұмысы-бұл кез-келген салада білім беру саласындағы жұмыс қана емес, сонымен қатар адамды тәрбиелеу. Қазіргі уақытта білім беру мазмұнында оқыту, тәрбиелеу, дамыту және білім беру сияқты компоненттер жазылған. Олар бір-бірімен байланысты, үйлесімді.

Мұғалім балалар мен ересектер арасындағы делдал. Ол балалар психикасының ерекшеліктерін біледі. Бастауыш сынып мұғалімінің жұмысын басқалармен салыстыруға болмайды, өйткені оның жұмысының нәтижесі - адамның өзі, оның барлық жеке қасиеттері.

Мұғалім қоғамда белгілі бір функцияларды орындайды: кәсіби және қоғамдық. Сонымен қатар, қоғам мұғалімге оның жеке басына белгілі бір жоғары талаптар қояды.

Ұжымдастыру принципіне негізделген қарым-қатынасты тәрбиелеу үшін бастауыш сынып жасы үлкен мүмкіндік болып табылады. Ұжымдық бағдардың қалыптасуы біртіндеп жүреді. Бірінші сынып әлі бір ұжымның бір бөлігі ретінде сезінбейді, олар әрқашан бір-біріне тәуелсіз оқшауланады. Мұғалімнің әсерінен балалар сыныптастарының жетістіктері мен сәтсіздіктеріне қызығушылық таныта бастағанда, олар өздерінің жеке жетістіктерін жалпы табыстың бір бөлігі деп санайтын кезде ұжым құрыла бастайды. Мұндай іс-әрекетті ұйымдастыру балалардың бір-бірімен өзара әрекеттесуі үшін қажет, сондықтан бір баланың іс-әрекетінің нәтижесі екіншісінің іс-әрекетіне байланысты. Сондай-ақ, әрбір оқушының қызметте белсенді ұстанымға ие болуы өте маңызды.

Моральдық-ұжымдық бағыттың қалыптасуы бастауыш сынып оқушыларының эмоцияларының сипаттамаларын айтарлықтай өзгертеді. Бастауыш мектепте эмоциялардың көріністерінде ұстамдылық пен хабардарлықтың жоғарылауы, эмоционалды күйлердің тұрақтылығының жоғарылауы байқалады.

Бастауыш сынып жасындағы балаларда когнитивті қызығушылық айтарлықтай дамиды. Алдымен жеке фактілердің, жеке құбылыстардың (1-2 сынып) мүдделері, содан кейін құбылыстардың себептерін, заңдылықтарын, байланыстары мен қатынастарын ашуға байланысты мүдделер пайда болады (3-сыныптың соңында).. Бастауыш сынып оқушыларының білім беру мүдделерін дамыту тәрбие жұмысын ұйымдастыруға тікелей байланысты. Сондықтан мұғалім бастауыш сынып оқушыларының мүдделерін дамыту заңдылықтарына назар аударуы керек. Осылайша, мектеп жасында тәрбиенің әсерінен балалардың психикалық дамуында елеулі өзгерістер орын алады, бұл оларды өмірінің қиын кезеңіне - жасөспірімдік кезеңге дайындайды. Демек, оқушы тұлғасын қалыптастыруда мұғалімнің рөлі өте зор. Бұл мұғалімнің бала тәрбиесінде қалай, қандай құралдарды пайдаланатынына, олардың қандай адам болып өсетініне байланысты. Педагогтың басты мақсаты – әрбір баланы барынша дамыту, оның өзіндік ерекшелігін сақтау және оның потенциалдық қабілеттерін ашу.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Сибеева, Г. М. О влиянии образовательной среды начальной школы на развитие нравственных качеств младших школьников / Г. М. Сибеева., Д. Н. Баязитова, Р. М. Халисова // Сборники конференций НИЦ Социосфера. — 2016. — № 30. — С. 7–10;

2. Соколова Э.А. Особенности личности учителя и проблемы взаимодействия с учениками // Психологическое сопровождение образовательного процесса. – Учреждение образования "Республиканский институт профессионального образования" (Минск). Т. 1. № 3-1. 2013. – С. 296-303; Кононов А.Н. Личность педагога как доминирующий фактор развития личности ученика // Гуманитарные науки в XXI веке: Материалы XXXIII Международной научно-практической конференции (10.08.2016). – М.: Издательство «Спутник +», 2016. – С.40-42.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Толқын ауылы
«Толқын орта мектебі» КММ
География пәні мұғалімі
Асанова Гульнур Ерканатовна**

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА КАРТОГРАФИЯЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

*Басқа пәндердің ешқайсысы география сияқты көрнекілік пен көңіл көтеруді қажет
етпейді, сонымен бірге пәндердің ешқайсысы география сияқты көрнекі және көңілді оқыту
тәсілдерін қолдану үшін қолайлы өріс ұсынбайды*

Н.Н. Баранский

Қазіргі мұғалім әрдайым оқушыларға пәннің мазмұнын қалай жақсы және тиімді жеткізу, білімді бақылау туралы ойлайды. Көрнекі құралдар білім берудің ерекше құралы бола отырып, оқушылардың білімділік қасиеттерін – ойлау, сөйлеу, түсіндіре білу, баяндай алу амалдарын үйренуін қалыптастырады. География пәнінің ерекшелігі-мәтіннің картамен, схемалармен, суреттермен, профильдермен үйлесуі. Карталарсыз географияны оқу мүмкін емес.

Картаның географиядағы рөлін Н. Н. Баранский жақсы анықтады: " Карта – географияның екінші тілі", сонымен қатар үнемді және түсінікті тіл. Оқушылар үшін бұл ғылыми білім мен жан-жақты ақпарат көзі. Бұл ұстаным мектеп географиясын заманауи оқыту үшін де өзекті болып қала береді. Қазіргі мұғалімге әр түрлі ақпараттың үлкен ағымын қабылдау үшін ең маңызды, ең қызықты және қол жетімді әдістер қажет. "Карталарды оқу" ұғымы әртүрлі білім салаларына, соның ішінде географияға компьютерлік технологияларды енгізуге байланысты жаңа мағынаға ие болды. Алайда, осы уақытқа дейін қағаз карталар мектеп географиясы үшін негізгілердің бірі болып қала береді.

Қазіргі уақытта картографиялық сауаттылық әр адамға компьютерден кем емес қажет. Карталарды пайдалану, олардан қажетті ақпаратты алу дағдыларының болмауы көбінесе экономикалық және ұлттық саясаттағы елеулі қателіктерге, адамдардың экологиялық жағдайы мен өмір сүру жағдайларын нашарлататын қателіктерге әкеледі.

Карта оқушылардың назарын аударады, зейінін дамытуға көмектеседі және бейнелі көру және есту қабілетін жұмысқа қосады. Оқулықтың картасы мен мәтіні бір-бірін толықтырады, берік білім алуға ықпал етеді. Оқушылардың назарын карталарға аудара отырып, мұғалім әр оқушының қызығушылығын оятуы керек, олардың мазмұнын толық түсінуге деген ұмтылыс және оны есте сақтаудың маңызды бөлігі

картаны оқуды оқулықтың тиісті бөлімін игерумен байланыстыруы керек. Мұғалім оқушыларды географиялық картаның мазмұнын барынша пайдалануға үйретуі керек, бірақ оқушыларды күрделі тапсырмалардың ойластырылған жүйесін жүзеге асырған кезде ғана әртүрлі мазмұндағы карталармен жұмыс істеуге үйретуге болады.

Оқушылар алғаш рет бастауыш мектепте картамен танысады және барлық оқу жылдарында онымен жұмыс істеуді жалғастырады. Карта мазмұнының ерекшеліктерін жақсы зерттей отырып, оқушылар оны білім алу көзі ретінде пайдалана алады.

Мектеп бағдарламасын талдау негізінде картографиялық білімнің үш негізгі тобы бөлінеді:

- картографиялық көріністер,
- картографиялық ұғымдар,
- картографиялық дағдылар (картаны құрастыру дағдылары).

Картаны білім көзі ретінде қолдана отырып, ең маңызды әдістемелік мәселені шешу қажет – оқушыларды оны оқуға үйрету. Картаны білу және оны оқу – ұғымдар бірдей емес. Картаны оқу қабілеті өзара байланысты әрекеттердің күрделі жүйесінен тұрады. Алайда, картаны оқу дағдыларын қалыптастыру іс-әрекет тәсілімен танысуды ғана емес, сонымен қатар картаны оқудың салыстыру, қабаттасу, географиялық объектілерді сипаттау әдістері сияқты нақты әдістерін қолдануды қамтиды.

Картаны пайдаланудың кез-келген түрі алдымен онымен танысу керек, алдымен жалпы, содан кейін тереңдетілген. Картаны оқу әдістерінің бірі, ең алдымен, оқушыларды картаны білім көзі ретінде пайдаланудың жалпы талаптарымен таныстыруды қамтиды. Оқушылар бұл техниканы игеруі үшін оларды келесі әрекеттердің құрамымен таныстыру қажет:

- Картаның атын оқыңыз;
- Карта құрылымымен танысыңыз;
- Картада көрсетілген нысандар мен құбылыстарды табыңыз;
- Картографиялық торға сәйкес градусық желіні цифрландыру қандай көрсеткіштерде берілгенін түсініңіз;
- Картаның масштабымен танысыңыз. Төмендеу дәрежесін анықтаңыз;
- Карта мазмұнына (графиктер, диаграммалар) қосымша материалдар бар-жоғын анықтаңыз;
- Оқулықтың мәтінін, атлас карталарын оқыңыз, оқулықтар мәтінінде көрсетілген картадағы географиялық объектілердің атауларын табыңыз, осы объектілердің суреттерімен диаграммаларда, суреттерде, анықтамалық материалдардағы мәліметтермен салыстырыңыз.

Картаны оқудың маңызды әдістерінің бірі-географиялық объектілер мен құбылыстардың сипаттамаларын жасау. Бұл әдіс жалпы және жеке ұғымдардың қалыптасуына ықпал етеді. Географиялық объектілер мен құбылыстарды сипаттау кезінде олардың сипаттамаларының типтік жоспарын қолдану маңызды. Жұмысқа кіріскен кезде студенттер оның мазмұнынан қандай ақпарат алу керектігін түсінуі керек.

Мысалы, тауларды сипаттау кезінде мұндай жоспар қолданылады:

- Таулар материктің қай бөлігінде орналасқан?
- Таулар қай бағытта созылады?
- Олардың ұзындығы қандай?
- Ең үлкен биіктік қандай?
- Таулардың ең биік нүктелері қай жерде орналасқан?
- Тау жоталарының ерекшеліктері қандай?
- Олар қандай тауларға жатады?

Қорытындылай келсек, қазіргі география сабағын көрнекілік құралдарын пайдаланбай елестету мүмкін емес. Басқа пәндердің ешқайсысы география сияқты көрнекілік пен көңіл көтеруді қажет етпейді. Сонымен қатар, пәндердің ешқайсысы география сияқты оқытудың көрнекі және қызықты тәсілдерін қолдану үшін қолайлы алаң бола алмайды. Сондықтан географияның әр мұғалімі көрнекіліктің маңыздылығын түсініп, оның түрлерін, сабақта қолдану әдістемесін білуі керек. Сонымен қатар, география сабағын оқытуда карталарды қолдана отырып, білімді жүйелеу оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады. Танымдық қызығушылық-мектеп оқушыларын оқытудың маңызды себептерінің бірі. Танымдық қызығушылықтың әсерінен әлсіз оқушылардың оқу жұмысы одан да нәтижелі болады. Оқу мотиві ретінде танымдық қызығушылық студентті тәуелсіз іс-әрекетке итермелейді, егер қызығушылық болса, білімді игеру процесі белсенді, шығармашылыққа айналады, бұл өз кезегінде қызығушылықты нығайтуға әсер етеді.

**Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Бостандық ауылы
№35 Б.Ғафуров атындағы жалпы білім беретін мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Сарыбаев Такиржан Макамбаевич**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫ

Қазіргі білім беру мазмұнының тереңдігі балалардың әлемді жүйелі зерттеуіне, олардың айналасында болып жатқан құбылыстардың логикасын, олардың өзара қарым-қатынасын анықтауға және түсінуіне, жаңа, ерекше және өте қызықты нәрсені ашуға жағдай жасайды. Жаңа біліммен танысу, оның жеке жақтарын сипаттау қызығушылық пен танымдық белсенділікті дамытады; өзін қызықтыратын мәселені анықтау, оны шешу жолдарын таңдау және алгоритмін құру қажеттілігі, нәтижелерді сыни тұрғыдан бағалау қабілеті ғылыми ойлау стилінде дамиды; ұжымдық әрекет ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастырады. Мұның бәрі баланың дамуының принципті жаңа, жоғары деңгейін қамтамасыз етеді және өмірлік сәйкес жолды анықтауға кең мүмкіндіктер береді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жаса; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларының барлық оқу пәндерінің мазмұнын меңгеруінде ғылыми ізденіс алгоритмдерінің бастапқы элементтерін, ғылыми-зерттеу білімін шығармашылық ізденіске басымдық беру қажет.

Бастауыш сыныптарда ғылыми практика күнделікті сабақта жаңа ұғымдардың әртүрлі аспектілерін меңгертуден басталады. Төменгі сынып оқушыларының ғылыми түсініктерін қалыптастыру - күрделі процесс. Себебі бастауыш сыныпта жаңа ұғымды, түсінуді оқу әрекеті абстракциялауды, идеализацияны, индуктивті жалпылауды, ойша құрастыруды, өзара байланысты логикалық және әдістемелік процедураларға негізделген болжауды қамтиды.

Бүгінгі таңда зерттеушілік дағдыларды дамыту үшін сабақта танымдық және қызықты тапсырмалар белсенді түрде қолданылуда. Зерттеумен айналысу оқушының жеке және шығармашылық қабілеттері мен зерттеушілік, ойлау қабілеттерін дамытады, оқушы «жаңалықтарды» ашуға бейімделеді. Зерттеу әрекеті баланы дамытып, шығармашылық арқылы көрінеді. Психологтардың пікірінше, зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру өзін-өзі дамыту және тұлғаның дамуы үшін өте маңызды. Оқушының зерттеушілік қабілетінің дамымауы адамның кез келген қиындықты жеңе алмауына, мәселені шешуде дәрменсіздігіне әкеледі. Егер оқушының қабілеті көрінбесе немесе дамымаса, бұл оның оқуы өз мүмкіндігінен төмен болуына әкеледі.

Мектептің бастауыш сыныптарында ғылыми-зерттеу жұмысының материалы өмірлік жағдаят, оқу қызығушылықтары, хоббиі, жеке мәселелері және т.б. болуы мүмкін. Мұғалім мектеп оқушысына бастауыш мектептегі қызықты зерттеу жұмысының тақырыбын ұсына алады немесе оқушыны өзіне ұнайтын тақырыпты өз бетінше таңдауға шақыра алады. Зерттеу жұмысы оқушыларға өзінің зерттеу тақырыбы ұнап, шынайы қызығушылық тудырғанда ғана нәтижелі болады.

Бастауыш мектеп жасы – балаларға дизайн негіздерін үйрету уақыты. Сондықтан оқушылар дайындық пен жоспарлаудың барлық кезеңдерін оқытушымен бірге жүзеге асырады. Педагог балалармен бірге тақырыпты, мақсаттарды, қызметтің негізгі бағыттарын, зерттеудің (эксперимент) формалары мен әдістерін тұжырымдайды, есеп беруді ұсынады, топтардың құрамы анықталады, оның мүшелері

арасында жауапкершіліктер бөлінеді. Мұғалім ақпаратты қайдан іздеу керектігін ұсына отырып, оқушылардың ойларын өз бетінше ізденуге дұрыс бағыттап алады, бірақ соңында балалар қажетті білімді қолдана отырып, мәселені өз бетінше немесе бірлесіп шешуі және нақты нәтиже алуы керек. Сабақта презентация түрінде орындалған жұмыс туралы есеп беріледі.

Бастауыш мектептегі зерттеу (жоба) тақырыптары

1-сыныпта жобалар әліпби және әріптер, сандар, жидектер мен жемістер, жәндіктер, үй және жабайы жануарлар және олардың төлдері, құстар, өсімдіктер туралы болуы мүмкін. Бастауыш мектепте 1-сыныпқа арналған балалар кітаптарын жасау, легомен жұмыс істеу, отбасылық және аспаздық жетістіктер, жыл мезгілдері, балалар ойындары мен ертегілер туралы шығармашылық жобалардың тақырыптары өте танымал. Кейбір үлгі тақырыптар: «Мен циркті жақсы көремін», «Менің атым нені білдіреді?», «Күз – сұлулық», «Сүйікті әріпім», «Колибри - жәндік пе, құс па?», «Сүйікті саным» (суреттер, жұмбақтар, ребустар, сүйікті саны бар тақпақтар), «Мультфильм кейіпкерлерінен жасалған әліпби» және т.б. 1-сыныпта ата-ананың көмегі міндетті.

2-сыныпта тақырыптар жануарлар, құстар, жәндіктер, өсімдіктер, саңырауқұлақтар, сонымен қатар халық ойындары, комикстер, билер, ойыншықтар және әдеттен тыс барлық нәрселер туралы болуы мүмкін. Балаларға үйде өсімдіктерді өсіру, экология, математика, қазақ тілі мен орыс тілі, музыка және музыкалық аспаптар, сүйікті журналдар мен кітаптар немесе дұрыс тамақтану бойынша жоба құру тапсырмасын беруге болады. 2-сыныпта оқушылар ата-анасының қолдауын қажет етеді. Тақырыптар келесідей болуы мүмкін: «Ғаламшардың ерекше құстары», «Сүт – денсаулық», «Менің сүйікті үй жануарларым», «Табиғатты қалай қорғаймыз?», «Ата-әжелеріміз қандай ойындар ойнаған?», «Бала кезіңізден көзімізді күтейік» және т.б.

3-сыныпқа арналған жоба тақырыптары бөлме және жабайы өсімдіктер, жануарлар мен жәндіктер, табиғат құбылыстары, қаламыз немесе ауылымыз және олардың көрікті жерлері туралы, халық музыкалық аспаптары, мақал-мәтелдер мен нақыл сөздер, театр және компьютерлік ойындар, ребустар мен сөзжұмбақ құрастыру, қолөнер бұйымдары туралы әртүрлі пәндер бойынша ғылыми жобалар болуы мүмкін. 3-сыныптың тақырыптары: «Экологияның өсімдіктер тіршілігіне әсері». «Сөзжұмбақтағы ертегі кейіпкерлерінің есімдері», «Менің көшемің атауының тарихы», «Компьютер немесе кітап - қайсысы жақсы?», «Менің мектеп асханасына арналған ас мәзірім», «Ерекше логикалық басқатырғыштар», «Еңбек туралы мақал-мәтелдер».

4-сынып үшін зерттеу тақырыптары қазақ тілі мен әдебиеті, астрономия, дүниетану, бейнелеу өнері және экология, халық қолданбалы өнері, халық ертегілері мен жырлар, ардагерлер мен әскери техника, балалардың әртүрлі хоббиі мен қызықтары, елдер, жанартаулар, қорықтар, қалаңыздың немесе ауылыңыздың тарихи орындары мен көрікті жерлері туралы, мектебіміз туралы ғылыми жобалар салаларында болуы мүмкін. Тақырыптары: «Ұлы Отан соғысына арналған әскери плакаттар», «Мектебіміздің атақты тұлғалары», «Мектеп қонырауының тарихы», «Өңіріміздің ұлттық қолөнершілері», «Ата-бабаларымыздың ұлттық киімдері», «Ұялы телефонның эволюциясы».

Бастауыш сыныптағы зерттеу жұмыстары барысында:

- оқудағы оқушылардың белсенді, дербес позициясын қалыптастырады;
- зерттеушілік, рефлексиялық, өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытады;
- практикалық іс-әрекетте оларды қолдану тәжірибесімен байланыста дағдыларды қалыптастырады;
- оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға бағытталған;
- өмір құбылыстарының тәрбиемен өзара байланысы туралы түсінік қалыптастырады.

Оқушыларды бірінші сыныптан бастап ізденуге дағдыландыру керек. Бірінші және екінші сыныптарда оқу кезеңінде ғылыми-зерттеу жұмыстары ұжымдық түрде жүргізіледі, бірақ әрбір оқушы ортақ жұмысқа жеке үлес қосып, ортақ мүддені өз мүддесінен жоғары қоюға үйренеді.

Үшінші және төртінші сыныптарда оқушылардың өздерінің қызығушылықтары мен бейімділіктері қалыптасады, мектептегі сүйікті пән, олар қуана жауап іздейтін сұрақтар бар. Зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында төменгі сынып оқушылары ақпарат көздерімен: кітаппен, газетпен, оқулықтармен және интернет ресурстарымен (жетекшінің немесе ата-ананың бақылауымен) жұмыс істеу дағдылары қалыптасады.

Қорытындылай келе, бастауыш мектеп – бала психикасының қарқынды дамуының маңызды және ерекше кезеңі. Бастауыш сыныпта бала белгілі бір білім алып қана қоймайды, сонымен қатар жалпы дамуды, сөйлеуді, оқуды, қоршаған ортаға дұрыс көзқарасын қалыптастыруды, жағдаяттарды объективті бақылауды, ойынды дұрыс ұйымдастыруды, салыстыра білуді, сөйлеуді үйренеді.

Түркістан облысы, Төле би ауданы, Мәдени ауылы
 “Мәдени жалпы білім беретін мектебі” коммуналдық мемлекеттік мекемесі
 Бастауыш сынып мұғалімі
 Омарова Азиза Максатовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҒЫ АРҚЫЛЫ МОЛАЙТУ

*«Ауыз әдебиетінің тіл байлығын пайдаланыңдар,
 одан пайдалы ілім үйреніңдер»*

М. Горький

Қазақ халқының ерте заманда жасаған мәдени мұрасының бір түрі – халықтың ауыз әдебиеті. Қазақ ауыз әдебиеті(халық поэзиясы, фольклоры) — қазақ халқының бұқаралық көркем сөз шығармашылығы. Алғашқы нұсқалары ерте заманда, түркі тектес рулардың, тай-палардың сөйлеу тілі қалыптаса бастаған кезде пайда болған. Жазу – сызу өнері болмаған ерте кезде-ақ қазақ халқы өзінің тұрмыс-тіршілігі, қоғамдық өмірі, шаруашылығы мен кәсібі, қуанышы мен күйініші, дүние танудағы көзқарасы т.б. жайында неше түрлі өлең-жыр, ертегі-әңгіме, мақал-мәтел, аңыздар ойлап шығарған және оларды ауызекі айту күйінде тудырған. Сондықтан да бұларды халықтың ауызша шығарған көркем шығармасы, даналық сөзі яғни ауыз әдебиеті деп атаймыз. Бірақ ерте кезде, жазу өнері болмағандықтан, ауыз әдебиетін шығарушылардың аттары хатқа түспеген, сақталмаған. Халық олардың шығармаларын ғана сақтаған және оларды ауызша айтып, ұрпақтан ұрпаққа жеткізген, сөйтіп, алғашқысында жеке авторлар шығарған шығармалар кейіннен өңделіп, сұрыпталған, оған коллектив болып творчестволық өзгерістер енгізіп отырған. Бертін келе ондай шығармалар көпшіліктің әдебиетіне айналып кеткен.

Ауыз әдебиетінің түрлері. Халық ауыз әдебиеті әр салада, әр түрлі жанрда дамыған. Тұрмыс-салт жырларынан бастап, эпостық жырларға дейінгі бай мұра халық ауыз әдебиетінің жанрлық өрісін танытады. Тұрмыс-салт әдебиетінің негізгі түрлері:

- тұрмыс салт жырлары;
- мақал-мәтелдер мен жұмбақтар;
- лиро-эпостық жырлар;
- айтыс өлеңдері;
- тарихи жырлар, шешендік сөздер.

Қазақ ауыз әдебиетінің негізгі жанрлары — тұрмыс-салт жырлары, жұмбақтар, мақал-мәтелдер, тақпақтар, шешендік сөздер, ертегілер, батырлар жыры, ғашықтық жырлар (лиро-эпос), тарихи жырлар, айтыс өлеңдер. Бұлардың бәрі де мазмұнына, тақырыбына, құрылысына қарай ішкі жанрлық түрлерге жіктеледі. Басқалардан гөрі тұрмыс-салт жырларының түрлері көп. Діни ұғымға байланысты өлеңдер, арбау, жалбарыну, бәдік, бақсы сарыны болып бөлінсе, үйлену, қыз ұзатуға байланысты өлеңдер — той бастар, бет ашар, жар-жар, сыңсу болып дараланады. Бұлардан басқа тіршілік кәсіпке, төрт түлік малға байланысты да өлең түрлері және адам өміріндегі мұңшерді білдіретін қоштасу, естірту, көңіл айту, жұбату, жоқтау тәрізді өлеңдер де бар. Қазақ ауыз әдебиетіндегі ұсақ өлеңдерді халық лирикасы немесе халықтың өлең-жырлары деп те атайды. Осы топқа жататын шығармаларға қара өлең (он өлеңі), өтірік өлең, бесік жыры және толғау, терме, тақпақты да қосуға болады. Дастандар тобына батырлар жыры, лиро-эпос, тарихи жырлар жатады. Ертегілер: қиял-ғажайып ертегілері, хайуанат жайындағы ертегілер

және салт ертегілері болып бөлінеді. Шешендік сөздер, қанатты сөздер, нақылдар, мақал-мәтелдер — бейнелі сөздер тобын құрайды. Жұмбақтар мен жаңылтпаштар да осы топқа жақын. Қазақ ауыз әдебиетінің жанрлары бір мезгілде пайда болған есім. Тұрмыс-салт жырларының кейбір түрлері көне заманның куәсі болса, тарихи жырлар, айтыстар бергінде шыққан.

Қазақтың шешендік сөздерін өзге жұрттың атақты адамдары, ғалымдары жоғары бағалады. Шешендік сөздер нұсқаларын академик В.В. Радлов (XIX ғ.) зерттеп жинаған болатын. Ол: "Қазақтар... мүдірмей, кідірмей, ерекше екпінмен сөйлейді. Ойын дәл, айқын ұғындырады. Ауыз екі сөйлеп отырғанның өзінде сөйлеген сөздер ұйқаспен, ырғақпен келетіндігі соншалық, бейне бір өлең екен деп таң қаласын", — деп көрсете отырып, әсіресе қазақ тілінің тазалығы мен табиғилығын дұрыс аңғарып, қазақтардың сөзге тапқырлығы мен шешендігі өзіне ерекше әсер еткенін жазған.

Мақал-мәтелдер — халықтың ауызша ақындық (поэзиялық) шығармашылығының көп тараған ескерткіштері. Оларда ғасырлар бойы халықтың әлеуметтік тарихи тәжірибесі туралы нақыл сөздер арқылы халықтың ой пікірі, арманы, көзқарасы баяндалған. Осындай қасиетті сөздерді қазақ халқы қастерлеп өнеге етіп дене адамдардың елең өрнектерімен ойластырған мақал-мәтелдері үнемі пайдаланып келген.

Жұмбақтар. Халық арасында жылдам айтылып келе жатқан жұмбақтардың саны көптеп саналады. Жұмбақ жастардың қиялын, танымдық іс-әрекетін, қабілетін дамытады. Жұмбақтың тәрбиелік және дидактикалық мәні де зор. Сондықтан оларды тәрбие сағаттарында, пәндік және тақырыптық кештерде, әртүрлі ойын-сауықтарда пайдалануға болады. Олар баланы байқағыштыққа, тапқырлыққа баулып, ой - қиялын ұштастыруға көп әсер етеді.

Жаңылтпаш. Жаңылтпаш сөз әдейі жаңылту үшін құрастырылады. Халықтық шығармалар ішінде баланы дұрыс та, айқын сөйлеуге үйрететін, тілін жаттықтыруға бейімдейтін - жанр. Балаларды жаңылтпаш арқылы сөздерді дұрыс сөйлеуге, жеке дыбыстарды алмастырмай дұрыс, шапшаң айтуға, тілде басқа сөздердің бұралып кетуіне, соның басын құрып, келістіріп айтуға үйретеді.

Қазақ халқының жас ұрпаққа тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі - ертегі. Ертегілердің мазмұнында халықтың тыныс-тіршілігі, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері, бақыт жолындағы күресі, адамдардың өзара қарым-қатынастары мен мінез-құлықтары, адамдардың еңбексүйгіштігі, өз халқына, Отанға, туып-өскен табиғатқа деген сүйіспеншіліктері бейнеленген. Т. Барласұлы ертегінің адам баласына тәлім-тәрбиелік, рухани маңызы жөнінде айта келіп: "Ертегі - рухани тәрбиенің мәні аса зор, көзіміз көріп, құлағымыз ести алмайтын, тек ақылмен ажыратып, жүрекпен ғана түйсіне алатын материалдық әлеммен бірге шегі жоқ рухани әлем болмысының біртұтас түсінікті баян етілген көрінісі", - деп анықтама береді.

Қазіргі кезеңде жалпы білім беретін мектептегі білім мазмұнын түбегейлі жаңарту жұмысы басталды. Соның алғашқысы — жалпы білім жүйесінің іргетасы, негізгі болып есептелетін мектептердегі жаңартылған білім мазмұнына сай бағдарламалар жасау. Бағдарламаның мақсаты — оқушылар бойына өз ұлтының әдет-ғұрып, салт-дәстүрлерін сіңіру. Бұл бағдарламалар тек жоғары сыныпқа арналған, ал мектептің Қазақ әдебиеті пәніне арналған бағдарламалар жоқтың қасы. Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу — әрбір ұстаздың басты міндеті.

Қорыта келгенде, халық ең асыл өнері — бай ауыз әдебиеті арқылы өзінің тарихын, халықтық рухын бейнелеген. Қазақ халқының отансүйгіштік, имандылық, адамгершілік тәрбие берудегі тиімді құралдарының бірі — халық ауыз әдебиеті. Себебі халық ауыз әдебиетінің мазмұнында халықтың тұрмыс тіршілігі, салт-дәстүрі, әдет- ғұрпы, бүкіл болмысы, адамдардың өзара қарым-қатынасы, мінез-құлқы т.б. бейнеленген. Сондықтан ауыз әдебиетінің балаларға отансүйгіштік, еңбексүйгіштік, т.б. тәрбиелер беруде ғана емес, олардың тілін дамытуда да атқарар қызметі бар. Мысалы, халық ауыз әдебиетінің бір бөлігі ертегілерді алып қарасақ, ол балалардың ой-өрісін жетілдіріп, Отанын сүюге, елін қорғауға, өнерді игеруге т.б. уағыздайды. Оның үстіне ертегілер жоғарыда аталғандармен қатар баланың сөздік қорын да молайтады. Ал сөздік қоры мол, тілі дамыған бала-үздік оқушы, себебі жаңағы айтылғандар-жақсы үлгілердің алғышарты.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№21 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Оспан Сәрсенбек Бекбауұлы**

ЕЛ ТУЫН АСҚАҚТАТАР ЖАСТАР ТӘРБИЕСІ – ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТА

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет – өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек, еліміздің, халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді.

Осы заманаға сай биылғы жастар жылына байланысты, білікті, білімді маман, болшағы жарқын отаншыл азамат болып өз үлестерін қосатын жастарға елбасы үлкен көмек көрсетуде.

Елдік пен Тәуелсіздіктің Киелі көк Туын ХХІ ғасырда асқақтата желбіртетін - жастар. Сондықтан да халқымыз сауаттылыққа, отансүйгіштікке бағыт алып, болашақ иелері жастарға көп сенім артып отыр.

«Ту жанында қисық ағаш жатпайды» дегендей, сан тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде, ата-баба салт-санасында, дәстүрінде.

Қазақстан - халқы татулыққа ұйыған, жастары жасампаздыққа ұмытылған елге айналды. Бір буын ауыспай-ақ, мүлдем басқа сипаттағы жаңа ұлт, жаңа ел болдық. Күллі әлем таныған, құрметтеп төріне оздырған беделді мемлекетпіз. Мұның бәрі бір күнде, бір сәтте бола салған жоқ. Ел дамуына адал, тынбай еңбек еткен ұлттың рухын асқақтатып, туын көкке көтерген патриот жандардың арқасында әлемнің қаншама елін басып оздық.

Барша халқымыздың ең басты құндылығы - Тәуелсіздік! Біз - көшпенділердің ұрпағымыз, ат үстінде жүрген қайсар елміз. Ержүрек халықтың жалғасын табатын ол - жастар.

Жастар - біздің болашағымыз. Оларды жаңа заманда өмір сүруге үйрету және көмек көрсету - ол біздің міндетіміз. Жаңа құндылықтар жастардың жүрегіне тезірек жол табады. Әрбір өскелең ұрпақ өз болашағын отбасындағы тәрбиемен ұштастартып, білімді, білікті маман болуы тиіс.

Қазақстанның білім беру ұйымдарында «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының негізіндегі тәрбие процесінің мазмұны белгіленген осы формалар арқылы жүзеге асырылады. Білім беру ұйымдарында жас ұрпақты «Мәңгілік ел» идеясының негізінде тәрбие процесін ұйымдастыру және шығармашылықпен айналдыстыру арқылы жүзеге асырумен орындалады. Сондықтан жастарға патриоттық тәрбие беруді жүзеге асырудың мынандай формалары ұсынылады: экскурсия, саяхат, тақырыптық кештер, дөңгелек үстел, олимпиадалар және үнемі спорт пен іс – шараларға қатысу, шығармашылықпен үнемі айналасу.

Білім беру ұйымдарында оқушыларды патриоттық тәрбиеге, Отанын сүюге, елжандылыққа тәрбиелеу – маңызды мәселе. Кез келген білім беруші ұлт ұрпағының саналы тәрбие мен сапалы білім алуына көп көңіл бөлуі тиіс.

Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттер, құлықтылық үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені мұндай тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптастырып әкелген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан - ұрпаққа жалғасып жататын адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір – салтынан туындап отыратын қағидалар.

Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпы адамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен үндесіп жатады. Бұлар бір-бірін байытып, құнарландырып отырады.

Ұлттық тәрбиеден тереңдеп нәр алған адам –рухани бай адам. Ондай адам жалпы адамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтады бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп толық әрі кәміл сенімді адам дәрежесіне тезірек жетеді. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының егеменді ел болып, ана тілінің мемлекеттік тіл болуымен қатар өткен тарихымызды қайта қарап, ондағы рухани құндылықтады елеп және рухани құндылықтардың қорына өлшеусіз үлес қосатын мұраларын зерделеп зерттеу бүгінгі біздің жас ұрпақтарымыздың мәселерінің бірі болуда. Сондықтан оқушылар ұлттық тәрбие құндылықтарымен сусындасын десек, қазақ этнопедагогикасы негізінде ұлттық тәрбие беруіміз керек. Ұлттық тәрби құндылықтары болып саналады: ұлттық тіл, ұлттық – әдеп ғұрыптар мен салт – дәстүрлер, ұлттық тарих, өнер, ұлттық ойындар.

Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан-ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа даритын ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерінен тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез-құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міндеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы.

Халықта «Балаңды өз тәрбиенмен емес, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген мақал бар. Жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, мінез-құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз.

Ұлттық құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше екені белгілі. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие –ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Содықтан ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін бір арнаға түсіріп тәрбие мәселесінде пайдалану бүгінгі таңда күн тәртібіндегі тұрған ең басты қажеттілік деп білемін.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамытудағы нақты әрекеттер:

- белсенділік;
- индивиттік;
- өзіндік тәртіп;
- шыдамдылық;
- жауапкершілік;
- патриоттылық;
- сезімталдық;
- дамытушылық;
- намысшылдық.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдар:

- сыныптағы тәрбие сағаттар;
- баспасөз және қабырға газеттері;
- бұқаралық ақпарат құралдары;
- тәрбие шаралары;
- кітап оқу;
- мектептен және сыныптан тыс шаралар ұйымдастыру;
- шығармашылық жобалар қорғау;
- саяхат жасау;
- үйірмелерге қатысу.

Осы жерде айтқым келетіні қазақ халқының ұлы ақыны, ғалым М.Жұмабаевтың мына сөзі ойға келеді: «Ұлт тәрбиесі - баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әр ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелеуге міндетті».

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі мемлекеттен өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу барысында, оларға отан жолында ерлік істерінің ұлылығын дәріптеп түсіндіре отыруымыз қажет. Осы жерде еліміздің тарихы жетекші орын алады. Қазақ елінің тарихын насихаттап, өскелең ұрпақты ұлтжанды етіп тәрбиелеп, тәуелсіздігіміздің мәңгі болуын наихаттауымыз қажет.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – бұл қазіргі таңда өмір талабы және қоғам қажеттілігі. Ойымды қорытындылай келе, ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынұлының: «Балам деп жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан болсын» деген сөзімен аяқтағым келіп отыр. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу басты міндет. Тәрбие беруде ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз Қазақстан қоғамының әлеуметтік – мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп айта аламын.

Сонымен, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет-ғұрыптарымызды, дінімізді, ата-бабаларымыздан қалған насихат-мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата-бабаларымыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

**Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданы Жаңақала ауылы
«№3 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Физика пәні мұғалімі, педагог – сарапшы
Жардемғалиева Назира Беккалиевна**

ЭЛЕКТР ЗАРЯДЫНЫҢ САҚТАЛУ ЗАҢЫ, КУЛОН ЗАҢЫ, ЭЛЕМЕНТАР ЭЛЕКТР ЗАРЯДЫ

Бөлімі:	Электростатика негіздері
Педагогтің аты-жөні:	Жардемғалиева Назира Беккалиевна
Күні:	
Сыныбы: 8 а	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Электр зарядының сақталу заңы, Кулон заңы, элементар электр заряды Практикалық жұмыс №3
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты:	8.4.1.5 - Кулон заңын есептер шығаруда қолдану;
Сабақтың мақсаты:	-электр зарядының сақталу заңын түсінеді және тәжірибеде көрсете алады; -электр зарядының сақталу заңы мен Кулон заңына формуланы қолданып есептер шығара алады.
Құндылықтар	Бірлік және ынтымақ – командамен топтық тапсырмаларды орындап, басқалармен бірлескен жұмыстың нәтижесін қорғай алады;
Апта дәйексөзі	«Бірлік және ынтымақ»

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылы қты ояту	Ұйымдастыру кезеңі -Оқушылармен амандасу, түгендеу	Оқушылар мұғаліммен амандасады. Физикалық ұғымдар бойынша топқа		Үлестірме қағаздар,

5 мин.	- Сабақ мақсатымен таныстыру - Үй жұмысын тексеру Onlinetestpad.com платформасы арқылы Өткен сабақтар бойынша сұрақ-жауап жүргіземіз.	бөлінеді. «Сұрақтар топтамасы» әдісі бойынша оқушылар сұрақтарға жауап береді. -Жаңа сабақ тақырыбы мен мақсатын анықтайды	Дескриптор: -Өткен материалды еске түсіреді. Жалпы балл-1	Бағалау парақтары Слайд ДК экраны Onlinetestpad.com платформасы арқылы https://onlinetestpad.com/5lv5ebsswjkaa
Сабақтың ортасы. Практикалық бөлім. Топпен жұмыс 15 мин.	«Ойлан, жұптас, бөліс» әдісі арқылы жаңа сабақты жеке оқып, жұптық, топтық жұмыста талқылап, өз ойларын дәптерге түсіреді. Бұл әдіс арқылы оқушылар өз ойларын еркін жеткізуге, ұйымшылдыққа үйренеді	Әр топ өз міндеттерін орындайды. Әр топ өздеріне берілген тапсырма бойынша құралдарды пайдаланып тәжірибе жасап, бір-бірімен өзара талқылап, топтар алдында қорғайды. 1-топ. «Электр», электрлену, «электрон» сөзінің шығу тарихына түсінік беру (қағаз қиындылары, шар, тарак) Тірек сөздер: материя, гректер, янтарь, электрлік күштер. 2 –топ. Электр зарядтарының өзара әрекеттесу сипаты(шыны, эбонит таяқшалар, гильзалар, электрометр)тірек сөздер: оң-теріс зарядтар, Кулон заңы, сақталу заңы. 3- топ: Электроскоп, оның қолданылуы(электроскоп, шыны, эбонит таяқшалар). Тірек сөздер: элементар заряд, электрон, өткізгіштер, диэлектриктер.	Дескриптор: -Тапсырманы оқиды - топта талқылайды - топтар алдында қорғайды. Топтар бір-бірін бағалайды. Жалпы балл 3 ҚБ «Жарайсың!» «Керемет!»	шыны, эбонит таяқшалар, гильзалар, электрометр
«Кім жүйрік?» әдісімен топта есептер шығару 15 мин	«Кім жүйрік?» А – деңгейі: 1. Арақашықтығы 2см, $2 \cdot 10^{-9}$ Кл және $4 \cdot 10^{-9}$ Кл зарядтармен зарядталған вакуумдегі екі кішкене шар қандай күшпен әрекеттеседі? 2. Аспандағы екі бұлттың электр зарядтары сәйкесінше 20Кл және 30Кл. Бұлттар арасында орташа қашықтық 30км болса, онда олар бір-бірімен қандай күшпен әрекеттеседі? В – деңгейі: 1. Бір-бірінен 3см қашықтықтағы екі бірдей нүктелік заряд өзара 4мН	Оқушылар деңгейлік есептер шығарады	Дескриптор: - Өлшемдерді ХБЖ-не келтіреді - Формуланы қолданып түрлендіре алады - Есептеуді дұрыс жүргізеді Жалпы балл -4	Үлестірме қағаздар

	күшпен әрекеттеседі. Әр зарядтың шамасы қандай? 2. 1 мкКл және 10 нКл екі зарядтың 9 мН күшпен бір-біріне әсер ету қашықтығы қандай? C – деңгейі: 1. Екі бірдей нүктелік заряд вакуумде бір-бірінен 48 см жерде орналасқан және өзара 10^{-3} Н күшпен әрекеттеседі. Әр зарядта қанша электрон бар? 2. Зарядтары q_1 және q_2 нүктелік зарядтар бір-бірінен L қашықтықта орналасқан. Егер олардың ара қашықтығын 0,5 м-ге кеміткенде, онда өзара әсерлесу күші екі есе артатын болса, L ара қашықтықты табыңыз.		ҚБ «Жарайсың!»																					
Сабақтың соңы. «Сәйкестендіру» әдісі (сабақты бекіту) 5 мин Синтез	«Сәйкестендіру» әдісі (жеке жұмыс) Learningapps.org платформасын қолдану сәйкестендіру кестесін толтырады <table><tr><td>Кулон заңының өрнегі</td><td>$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$</td></tr><tr><td>Электр зарядының сақталу заңы</td><td>$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$</td></tr><tr><td>Ортаның диэлектрлік өтімділігі</td><td>$\epsilon = F_0 / F$</td></tr><tr><td>Электр тұрақтысының мәні</td><td>$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$</td></tr><tr><td>Пропорционалдық коэффициент</td><td>$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$</td></tr></table> Рефлексия «Ойды аяқта» әдісі арқылы тақырыпты пысықтау -бүгін мен білдім.... -мен үйрендім..... -қиындық тудырды..... -қолымнан келді.....	Кулон заңының өрнегі	$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$	Электр зарядының сақталу заңы	$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$	Ортаның диэлектрлік өтімділігі	$\epsilon = F_0 / F$	Электр тұрақтысының мәні	$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$	Пропорционалдық коэффициент	$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$	«Сәйкестендіру» әдісі (жеке жұмыс) арқылы сәйкестендіру кестесін толтырады Learningapps.org платформасын қолдану арқылы оқушылар сабақты бекітеді <table><tr><td>Кулон заңының өрнегі</td><td>$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$</td></tr><tr><td>Электр зарядының сақталу заңы</td><td>$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$</td></tr><tr><td>Ортаның диэлектрлік өтімділігі</td><td>$\epsilon = F_0 / F$</td></tr><tr><td>Электр тұрақтысының мәні</td><td>$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$</td></tr><tr><td>Пропорционалдық коэффициент</td><td>$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$</td></tr></table> Кері байланыс Рефлексия «Ойды аяқта» әдісі бүгінгі сабақ жайлы ойымен бөліседі -бүгін мен білдім.... -мен үйрендім..... -қиындық тудырды..... -қолымнан келді.....	Кулон заңының өрнегі	$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$	Электр зарядының сақталу заңы	$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$	Ортаның диэлектрлік өтімділігі	$\epsilon = F_0 / F$	Электр тұрақтысының мәні	$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$	Пропорционалдық коэффициент	$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$	Дескриптор: -Кулон заңын біледі -Ортаның диэлектрлік өтімділігін біледі -Электр тұрақтысының мәнін біледі - Пропорционалдық коэффициентті біледі - электроскопты, электрометрді ажырата алады Жалпы балл-2	https://learningapps.org/display?v=pjouxm2tj20
Кулон заңының өрнегі	$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$																							
Электр зарядының сақталу заңы	$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$																							
Ортаның диэлектрлік өтімділігі	$\epsilon = F_0 / F$																							
Электр тұрақтысының мәні	$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$																							
Пропорционалдық коэффициент	$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$																							
Кулон заңының өрнегі	$F=k\frac{ q_1 \cdot q_2 }{r^2}$																							
Электр зарядының сақталу заңы	$q_1 + q_2 + q_3 + + q_n = \text{const}$																							
Ортаның диэлектрлік өтімділігі	$\epsilon = F_0 / F$																							
Электр тұрақтысының мәні	$8.85 \cdot 10^{-12} \text{ Кл}^2/\text{Н} \cdot \text{м}$																							
Пропорционалдық коэффициент	$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0}$																							
Рефлексия 5 мин Бағалау Үй тапсырмасы	Бағалау. Бағалау парағы арқылы Үй тапсырмасы: §19, 4.1-жаттығу 1,2,3,5.	Бағалау парағы арқылы өзін-өзі бағалайды Үй тапсырмасы: §19, 4.1-жаттығу 1,2,3,5. Дәптерге жазып алады	Жалпы тапсырмалар бойынша 10 балл	Кері байланыс парағы																				

**"Атырау облысы білім беру басқармасының Атырау қаласы білім бөлімінің
"Жалпы білім беретін №37 Салық Зиманов атындағы орта мектеп" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Ғинаятова Айнұр Елдосқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КАЛЛИГРАФИЯЛЫҚ ЖАЗБА ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҢЫЗЫ

Жазуды үйрену - сауаттылыққа үйрету әдістемесінің жазуды бастапқы меңгерумен байланысты өте маңызды бөлімі. Оқушылардың каллиграфиялық және графикалық дағдыларын қалыптастыру өзара байланысты, сондықтан каллиграфиялық дағдылар жазудың графикалық дағдысының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Бала анық әрі жеткілікті түрде тез жазуды ғана емес, сауатты жазуды үйренуі керек. Бүгінгі таңда жазуды меңгеруде қиындықтары бар балалардың саны өте көп. Бұл қиындықтардың себептері педагогикалық, медициналық және физиологиялық мәселелер болуы мүмкін. Мұғалім көбінесе жазуда қиындықтардың қашан және қалай басталатынын көрмейді, тек себебін ғана емес, нәтижесін түзетуге тырысады. Жазуға үйретудегі қиындықтардың себептерін түсіну және оқушыға қалай көмектесу керектігін түсіну үшін жазу процесі не екенін, қалыптасуының әртүрлі кезеңдеріндегі жазудың қалыптасқан жазудан қалай ерекшеленетінін, баланың дамуына, оның жас ерекшеліктеріне, жазу дағдысының қалыптасу процесіне, денсаулық жағдайы мен оқыту әдістеріне әсерін анықтау қажет.

Жалпы сөйлеу жүйесі, сондай-ақ жазбаша сөйлеу - көп қырлы құбылыс. Оның маңызды құрамдас бөлігі – графикалық белгілердің көмегімен адамның сөйлеуі мен ойын мазмұнын білдіру қабілеті ретінде жазу. Жазбаша сөйлеуге, графикалық шеберлікке, демек, каллиграфиялық қолжазбаға ие болу адамның сауаттылығының көрсеткіші болып табылады. Жазу процесінің өзі физиологиялық және психологиялық тұрғыдан өте күрделі: жазу кезінде ми қыртысы, көру, есту органдары, дененің көптеген бұлшықеттері үйлесімді әрекетке қатысады. Бұл процесс мектеп табалдырығын аттағалы жатқан 6-7 жастағы балалар үшін өте қиын, өйткені бұл кезде балаларда ұқыпты үйлестірілген қозғалыстарды орындау дағдысы, яғни графикалық дағды, дұрыс жазу дағдысы қалыптасады. Графикалық шеберлік – жазбаша мәтінді оқудың жеңілдігі мен дұрыстығын қамтамасыз ететін, сонымен қатар жазудың ыңғайлылығы мен орынды жылдамдығына ықпал ететін, эстетикалық талаптарға сай келетін графикалық элементтерді жүзеге асырудың қоғамда қалыптасқан нормаларын сақтау. Каллиграфия – әдемі жазу өнері, яғни дұрыс (анық) және тұрақты қолжазбамен жаза білу. Сол себепті мақаланың мақсаты бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыс жүйесін жетілдіру мәселесіне арналған.

«Дұрыс жазу» және «заманауи жазу» ұғымдары туралы айтқанда, «жазу» ұғымы бірінің үстіне бірі салынғандай үш құрамдас бөліктен: алфавит, графика және орфографиядан құралатынын түсіну керек. Орфографиялық әдістемені әліпбилік жұмыстан, графиканы оқытудан, мектеп оқушыларының графикалық дағдылары мен қабілеттерін қалыптастырудан бөліп қарауға болмайды. Каллиграфиялық дағдыны қалыптастыру да маңызды, өйткені адамның жазуы оның емле дағдыларын меңгеруін жанама түрде бағалай алады. Орфографиялық және каллиграфиялық дағдыларды қалыптастыру адамның сауатты жазуын айғақтайды, бұл жазбаша қарым-қатынаста ойын жеткізудің дәлдігін, адамдардың бір-бірін түсінуін қамтамасыз етеді. Дұрыс жазуды, оның ішінде графикалық дағдыны қалыптастыру мәселесін зерттегенде, графикалық дағды сөйлеу дыбыстарын сәйкес әріптерге ажырату және қайта кодтаудың, оларды қағазға түсірудің және бір мезгілде түсінудің автоматтандырылған тәсілі екенін түсіну керек.

Оқушыны мәнерлі жазуға баулуда оқытудың бастауыш буынының алатын орны ерекше. Соның ішінде оқушылардың жазуына каллиграфиясына тоқталатын болсақ, ол тек мектеп қабырғасында, ал бастауыш сыныптарда сауаттылықтың алғы шарттары әріптерді үйретуден басталады. Әріп элементтерін дұрыс, әрі таза жазу ережелерін сақтағанда ғана оқушыда мәнерлі жазу дағдысы қалыптасады. Сондықтан жазу сабағы 1-сыныптан бастап осы талапқа сай өтуі тиіс. Бастауыш сыныпта сауаттылықты және мәнерлеп жазу машығын жете меңгерген оқушы жоғарғы сыныптарда да сол бағытпен келеді. Сондықтан өзім оқушының сауатты жазуына ерекше көңіл бөліп, жазуға үйретуде 3 нәрсені басшылыққа алу керек. Біріншісі- әріптерді мәнерлі жазуға және жеке әріптерді өзара құрастыра білуге үйрету, екіншісі- әріп элементтерін дұрыс жазуға дағдыландыру, үшіншісі- жазу жұмысына өте ұқыпты, мұқият болуға қалыптастыру. Оқушының әдемі жазуы, оның қаламсапты дұрыс ұстап, партада өзі дұрыс отыра білуіне байланысты.

Қазақ бастауыш мектептерде оқыту ісінің негізін қалаған ағартушы ғалымдар (Ы. Алтынсарин, А. Байтұрсынұлы және т.б.) әдістемелік еңбектерінде оқушылардың сауат ашу кезеңінде сөздік қоры мен сөйлеу дағдысын қалыптастыруға баса назар аударды.

Сауат ашу кезеңіндегі оқушылардың ойлау және сөйлеу қабілеттерін дамыту мәселелері Т.Шонанұлының, Ж.Аймауытовтың, М.Жұмабаевтың еңбектерінде қозғалды. Осы еңбектерді негізге ала отырып, әрбір бастауыш сынып мұғалімі көркем жазудың әдістемелік теориясын меңгеруге тиіс. Осы тақырыпты курс жұмысыма арқау етуіс де — осы талаптан туындап отыр.

Көркем жазу пәнінде әріп таңбаларын әдемі, көркем етіп салуға жаттықтыру мақсатында жүргізілетін жұмыстардың оқушы бойында жақсы қасиеттердің қалыптасуына ықпалы болуға тиіс. Мектепке алғашқы келген күннен бастап баланың жазуына жете көңіл бөлмеу көп жағдайда оның өз ісіне салғырт қарауына, жауапкершілікті сезінбеуіне әкеп соғады. Таза, әдемі жазуды талап ету оқушының әсемдік сезімін оятып, мінез-құлқын тәрбиелеп, жауапкершілікке, тыңғылыққа, ұқыптылыққа үйретеді. Бірақ бұл үрдіс баяу қалыптасады. Мұндай мақсатқа жету көптеген талаптарды орындаумен тікелей байланысты. Көркем жазу пәнінің алғашқы сабақтарында оқушылардың жеке басына және мектепке қойылатын гигиеналық талаптар мен сынып жиһаздарының дұрыс орналасуы, тақта мен парта арасындағы қашықтықтың сақталуы, жарықтың дұрыс түсуі, партаның оқушы бойына сәйкес болуы немесе оның жазу кезіндегі ыңғайлылығы, оқушының партаға дұрыс отыра білуі, дәптер мен көру арақашықтығын сақтауы, жазу құралдарын тиімді пайдалануын ескеруі шарт.

Жазуды үйренуде мына принциптерді сақтаған жөн:

1. Көрнекілік принципі: мұғалім тақтаға, дәптерге, кестеге көрнекіліктер арқылы жазып көрсетеді.
2. Сапалылық принципі: мұғалім басына не үшін қиғашынан жазады, әріптерді қалай басқарады, әріптердің биіктігі қандай болу керек екенін түсіндіреді. Қиғашынан жазу - тез әрі ыңғайлы.
3. Қайталау принципі: жаттығу орындау кезінде пайдаланады. Жазылған нәрсеге міндетті түрде анализ беріледі, мұғалім әрдайым баланың жазған жазуын дұрыстығын тексеріп отырады.
4. Генетикалық принципі, алғашында жеңіл әріптер, содан соң салынуы қиын әріптер, мысалы а, о, ш, т, п, н; қолы жаттыққаннан кейін – қ, ж, б, в, т.б.
5. Жеке дара ерекшелігін ескеру принципі; оқушылардың көз нашарлығы, бас ауруы, жүрек ауруы, т.б ескеріп отыруы қажет. Барлық бала бірдей емес, олардың жас ерекшеліктері, ойлау қабілеттері - әртүрлі. Сондықтан да жазу каллиграфиялары да ерекшеленеді. Біреуі өте жақсы, енді біреулері өте нашар жазады. Нашар жазатын оқушылармен жеке жұмыс жасау талап етіледі.

Каллиграфиялық жазуды қалыптастырудың негізгі әдістері:

1. Мұғалім жазу үлгісін өзі тақтаға қайта-қайта жазып көрсетуі тиіс.
2. Ауада жазу. Ұстаз әріпті кеңістікте жазып көрсетеді. Бала қолдың қозғалысынан әріптің дұрыс формасын ұғады. Бұл әдіс оқу процесін жандандырады.
3. Көшірмесін түсіру әдісі. Жазылған әріптің үстінен басу.
4. Дайын үлгіден көшіру әдісі. Оқушы өз жазғанын ұстаздың жазғанымен салыстырады.
5. Әріпке анализ жасау әдісі. Мысалы: а әріпі бір дөңгелектен және бір ілмешектен тұрады.

Қорытындылай келе, бүгінгі күні білім беру әдістемесінің өзекті мәселелерінің бірі бастауыш сынып оқушыларында каллиграфиялық дұрыс жазуды қалыптастыру болып табылады. Бүгінгі күні жас балалар компьютерде, смартфондарда көбірек уақыт өткізеді және жазуға тиісті мән бермейді. Оқушыларды сауатты жазуға үйрету – бастауыш сыныптағы ең күрделі үдерістердің бірі. Оқушының денсаулық жағдайы (дене және психикалық) оқушының дұрыс және әдемі жазу дағдыларын қалай меңгергеніне байланысты болмақ.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қызылжар ауылы
«О.Жандосов атындағы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Тарих пәнінің мұғалімі
Шалағызова Бағзада Салиевна**

«ЕЖЕЛГІ ӨРКЕНИЕТТЕР: САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ ӘДІСТЕРІ»

Әдістемелік құрал

Бұл әдістемелік құрал жалпы білім беретін мектептердің 5-7 сынып мұғалімдеріне арналған. Ол ежелгі өркениеттерді (Мысыр, Месопотамия, Үнді, Қытай, Грекия, Рим және Орталық Азия мәдениеттері) салыстырмалы талдау әдістері арқылы оқытудың тиімді жолдарын ұсынады.

Құралда ежелгі өркениеттерді оқытуда тарихи деректермен жұмыс жасау, хронологиялық және картографиялық талдау жүргізу, мәдени-өркениеттік ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау әдістері қарастырылады. Сондай-ақ, оқушылардың тарихи ойлау қабілетін дамытуға бағытталған салыстырмалы кестелер, интерактивті тапсырмалар мен пәнаралық байланыстар негізінде құрастырылған практикалық жаттығулар беріледі.

Әдістемелік құрал тарих пәнінің мұғалімдеріне сабақ барысында заманауи педагогикалық тәсілдерді тиімді қолдануға көмектеседі және оқушылардың тарихи білімін тереңдетуге ықпал етеді.

Түсінік хат

Бұл әдістемелік құрал жалпы білім беретін мектептердің тарих пәні мұғалімдеріне арналған. Құралдың негізгі мақсаты – ежелгі өркениеттерді (Мысыр, Месопотамия, Үнді, Қытай, Грекия, Рим және Орталық Азия мәдениеттері) оқыту барысында салыстырмалы талдау әдістерін тиімді қолдану жолдарын ұсыну.

Әдістемелік құралда ежелгі өркениеттердің саяси құрылымы, әлеуметтік-экономикалық дамуы, мәдениеті мен діни ерекшеліктері салыстырыла отырып, оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар беріледі. Сондай-ақ, дереккөздермен жұмыс істеу, картографиялық талдау, хронологиялық жүйелеу, пәнаралық байланыстар орнату, интерактивті оқыту әдістері қарастырылады.

Бұл құралды қолдану нәтижесінде мұғалімдер:

- Оқушылардың сыни және логикалық ойлау дағдыларын дамытуға көмектеседі;
- Тарихи фактілерді салыстырып, өзара байланысын анықтауға үйретеді;
- Сабақтарда жаңа педагогикалық технологияларды тиімді қолдана алады;
- Оқушылардың тарихи білімін тереңдету үшін шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды ұйымдастыру дағдыларын меңгереді.

Әдістемелік құрал 5-7 сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып дайындалған және Қазақстан Республикасының білім беру стандарттарына сәйкес келеді. Ол тарих пәні мұғалімдеріне көмекші құрал ретінде ұсынылады.

Кіріспе

Ежелгі өркениеттер – адамзат дамуының бастауында тұрған ірі тарихи кезеңдердің бірі. Бұл кезеңнің ерекшеліктерін оқушыларға тиімді жеткізу үшін салыстырмалы талдау әдістерін қолдану маңызды. Мұндай тәсіл тарихи оқиғалар мен құбылыстарды кеңірек түсінуге, олардың арасындағы байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді.

Бұл әдістемелік құрал тарих пәні мұғалімдеріне ежелгі өркениеттерді салыстыра отырып оқытуға көмектесетін тиімді әдіс-тәсілдерді ұсынады. Мұнда дәстүрлі оқыту әдістерімен қатар, заманауи педагогикалық технологиялар, интерактивті тапсырмалар, картографиялық және хронологиялық талдау, тарихи эссе, жобалық жұмыстар қарастырылған.

Құрал Қазақстан Республикасының білім беру стандарттарына сәйкес құрастырылған және 5-7 сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып дайындалған.

Әдістемелік құралдың мақсаты

- Тарих пәні мұғалімдеріне ежелгі өркениеттерді оқытуда салыстырмалы талдау әдістерін тиімді қолдану жолдарын ұсыну.
- Оқушылардың тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру және дамыту.
- Ежелгі өркениеттердің саяси, экономикалық, мәдени ерекшеліктерін салыстыру арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын жетілдіру.
- Сабақта интерактивті әдістер мен заманауи оқыту технологияларын қолдану жолдарын көрсету.

Міндеттері

- Ежелгі өркениеттерді оқытудың салыстырмалы талдау әдістерін теориялық және практикалық тұрғыда қарастыру.
- Тарихи дереккөздермен, карталармен және хронологиялық сызбалармен жұмыс істеу әдістерін ұсыну.
- Тарих сабақтарында рөлдік ойындар, тарихи реконструкция, пікірталас және жобалық оқыту әдістерін қолдану тәсілдерін көрсету.
- Мұғалімдерге сабақ жоспарын құруға көмектесетін практикалық материалдар дайындау.
- Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған тапсырмалар мен бағалау критерийлерін ұсыну.

Өзекті мәселелер

Қазіргі білім беру жүйесінде тарихты оқытуда кездесетін негізгі қиындықтар:

- Оқушылардың тарихи оқиғаларды жаттап алып, олардың маңызын түсінбеуі.
- Дереккөздермен жұмыс істеу дағдыларының жеткіліксіздігі.
- Тарихи оқиғалар мен құбылыстарды өзара байланыстыра алмауы.
- Сабақта дәстүрлі оқыту әдістерінің басым болуы, интерактивті әдістердің жеткілікті қолданылмауы.
- Оқушылардың тарихи зерттеуге деген қызығушылығының төмендігі.

Осы мәселелерді шешу үшін салыстырмалы талдау әдісі оқушыларға тарихи оқиғаларды, өркениеттерді, мәдениеттерді жүйелі түрде талдауға, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтижелер

Бұл әдістемелік құралды қолдану нәтижесінде:

- Мұғалімдер ежелгі өркениеттерді салыстырмалы талдау арқылы оқыту әдістерін меңгереді.
- Оқушылардың тарихи ойлау және талдау дағдылары артады.
- Оқушылар ежелгі өркениеттер арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауды үйренеді.
- Дереккөздермен, карталармен және тарихи құжаттармен жұмыс істеу дағдылары қалыптасады.
- Сабақ барысында интерактивті оқыту әдістерін қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігі артады.
- Функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған әдістер енгізіледі.

Бұл құрал тарих пәні мұғалімдеріне практикалық көмек беріп, оқушылардың білімін тереңдетуге ықпал етеді.

Қорытынды

Бұл әдістемелік құрал ежелгі өркениеттерді салыстырмалы талдау әдістері арқылы оқытудың тиімді жолдарын қарастырады. Салыстырмалы талдау тарихи білімді тереңдетіп, оқушылардың аналитикалық ойлау, зерттеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Әдістемелік құралда:

- Ежелгі өркениеттерді оқытуда қолданылатын теориялық және практикалық әдістер қарастырылды.

- Тарихи құжаттармен, карталармен, археологиялық және визуалды материалдармен жұмыс жасау жолдары ұсынылды.
- Ежелгі өркениеттердің саяси, әлеуметтік-мәдени және экономикалық жүйелерін салыстырудың тиімді тәсілдері көрсетілді.
- Тарих сабағында оқушылардың белсенділігін арттыруға арналған интерактивті әдістер мен тапсырмалар ұсынылды.
- Қалыптастырушы бағалау мен саралау әдістерін қолдану арқылы оқушылардың жетістіктерін бақылау мүмкіндіктері көрсетілді.

Бұл құрал тарих пәні мұғалімдеріне сабақтарды жоспарлауда, оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруда және зерттеу жұмыстары мен шығармашылық тапсырмаларды ұйымдастыруда көмекші материал ретінде қызмет етеді. Ұсынылған әдістерді қолдану оқушылардың тарихи санасын қалыптастыруға, олардың пәнге деген қызығушылығын оятуға және ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Әдістемелік құрал мұғалімдерге күнделікті тәжірибесінде оқытудың жаңа технологияларын тиімді пайдаланып, тарихты терең әрі қызықты түрде оқытуға көмектеседі деп сенеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айталы А. Өркениет және ұлт. – Алматы: ҚазАқпарат, 2019.
2. Аманжолов К. Тарихи зерттеу әдістері. – Алматы: Мектеп, 2021.
3. Берденова К., Әбдуали А. Ежелгі өркениеттер тарихы. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
4. Карпичков И. История древних цивилизаций. – Москва: Просвещение, 2018.
5. Қозыбаев М. Қазақ өркениетінің бастаулары. – Алматы: Ғылым, 2017.

Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
Қадыр Мырза Әлі атындағы №47 жалпы орта білім беретін мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Бирниязова Жанна Сырымқызы

«АЯЗ БИ» ЕРТЕГІСІ. КЕЙІПКЕРЛЕРІ АЯЗ БИДІҢ ЖЕҢІСІ – ӨМІР ТӘЖІРИБЕСІНІҢ, КӨП КӨРГЕННІҢ ЖЕҢІСІ

Бөлім:	1 – бөлім: Туған жерім -аялы алтын бесігім	
Педагогтің тегі, аты:	Бирниязова Жанна Сырымқызы	
Күні:		
Сынып: 6	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	«Аяз би» ертегісі. Кейіпкерлері Аяз бидің жеңісі – өмір тәжірибесінің, көп көргеннің жеңісі	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	6.1.3.1- әдеби туындыдағы кейіпкердің типтерін тек тұрғысынан сипаттау; 6.3.1.1 шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру;	
Сабақтың мақсаты	Әдеби туындыдағы кейіпкердің типтерін тек тұрғысынан сипаттай алады. Шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға бере алады.	

Сабақтың барысы								
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар				
Сабақтың басталуы 5 минут	Оқушылармен амандасу, қатысуын түгендеу. <u>Психологиялық көңіл күй тудыру</u> «Жунглидағы жаңбыр» Суреттер арқылы топқа бөліну 1-топ: Қырғауыл 2-топ: Сауысқан 3-топ: Шеңгел 4-топ: Қарақоға <table border="1"> <tr> <td>Жақсы. Неге?</td> <td>Жаман . Неге?</td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> </tr> </table>	Жақсы. Неге?	Жаман . Неге?			Психологиялық ахуал «Жунглидағы жаңбыр» Нұсқау: - Бір - біріңіздің соңынан шеңбер жасап тұрыңыздар. Жунглида жүрміз деп елестетіңіздер. Ауа райы өте тамаша, күн жарқырап, ыстық және қапырық болып тұр. Бір уақытта самал жел соқты, (алдыңызда тұрған адамның арқасына жұғысып жеңіл қимылдар жасаңыз). Жел көтеріліп желкіді (арқаны қаттырақ басамыз). Қатты дауыл соқты (қимылдарыңыз күшейіп шеңбер бойында жүргізіледі) Ұсақ жаңбыр сіркіреді (серіктесіңіздің арқасын саусағыңызбен басасыз) Кенет нөсер жауын құйды (алақандарыңызбен жоғарыдан төмен қимылдар жасаңыздар). Бұшақ жауды (арқаны қаттырақ соғамыз). Тағы да нөсер жауын жауды. Ұсақ жаңбыр сіркіреді. Дауыл соқты. Жел соқты. Жел басылып келеді. 	Ауызша мадақтау Жарайсың! Керемет шешім! Ойлы шешім! Мұндай ойлы пікірлерді ешқашан естімеппін!	Оқулық 6-сынып «Атамұра» баспасы 2018жыл Қалыптас тырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы 6-сынып
Жақсы. Неге?	Жаман . Неге?							
Сабақтың ортасы 10 минут	«Қолшатыр» әдісі арқылы сұрақтарға жауап бер. Үй тапсырмасын сұрау 1.Неге уәзірлер құс жаманы деп қырғауылды, шөп жаманы деп шеңгелді алды? 2. Жаман неліктен сауысқан мен қоғаны таңдайды? 3. Қойшы неліктен өзін адамның жаманымын дейді? 4. Жаман ханның тұлпарын, гауһар тасын, өзін сынағанда қалай қателеспеді? 5. Ханның шешесі неліктен шындықты айтып берді? 6. Жаманның Менді қызға бару себебі неде? 7. Жаман не себепті өлім алдында шынын айтпады? 8. Қырық уәзір хан мен Жаманның арасына неліктен от жақты? 9. Неліктен хан Жаманды Ақша ханның еліне көшірді? 10. Не себепті хан қырық уәзіріне әр түрлі шешуі қиын жұмбақтар береді? Топтық жұмыс 1-топ:	Дескриптор Білім алушы -кейіпкердің бейнесін сипаттайды; - кейіпкер бейнесі арқылы халық арманын анықтайды; - өз көзқарасын білдіреді. -кейіпкерлерге салыстырмалы баға береді; - мысалдар келтіріп, ойын дәлелдейді.	Оқулық 6-сынып «Атамұра» баспасы 2018жыл					

15 минут	Ертегідегі Жаман (Аяз би) бейнесіне талдау жасандар. Оның бейнесі арқылы халықтың қандай арманы мен ойы көрініс тапқан деп ойлайсыңдар? 2-топ: Шығармадағы кейіпкерлер жүйесін салыстыра отырып талдаңдар. <table><tr><td>Ертегідегі Аяз би</td><td>Қазіргі Аяз билер</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table> 3-топ https://youtu.be/KNo7Hzwe_yc сілтемесі арқылы «Ер Төстік» мультфильмін қарап, Кенжекей мен Жаманның әйелін салыстырыңдар. Ақылына көркі сай қандай қазақ қыздарын білесіңдер? Ойларыңды бөлісіңдер. 4-топ: Бұрын елді хандар биледі, ал қазір елді кімдер басқарады? Басшы адамның бойында қандай қасиеттер болу керек деп ойлайсыңдар? Жеке жұмыс Аяз бидің «Жаман» адам кезеңіндегі бейнесі мен ханның уәзірі болған кездегі бейнесін салыстыр. Тірек сөздерді пайдалана отырып, ертегінің тарихи және көркемдік құндылығына баға бер. <table><tr><td>Ертегінің тарихи құндылығын бағалауда берілген тірек сөздерді қолдан: шынайы суреттелген, аңызға айналған кейіпкер, халық тағдыры, ақылгөй абыз, ертегі жанры, құнды дүние, әділ басшы.</td><td>Ертегінің көркемдік құндылығын бағала. Тірек сөздер:ой-сезім байлығы, түрлі суреттеулер, шығарманың көркемдік құндылығы, мақал-мәтелдер, тұрақты сөз тіркестері, көркемдегіш айшықтаулар.</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>	Ертегідегі Аяз би	Қазіргі Аяз билер			Ертегінің тарихи құндылығын бағалауда берілген тірек сөздерді қолдан: шынайы суреттелген, аңызға айналған кейіпкер, халық тағдыры, ақылгөй абыз, ертегі жанры, құнды дүние, әділ басшы.	Ертегінің көркемдік құндылығын бағала. Тірек сөздер:ой-сезім байлығы, түрлі суреттеулер, шығарманың көркемдік құндылығы, мақал-мәтелдер, тұрақты сөз тіркестері, көркемдегіш айшықтаулар.			Ертегідегі Жаман (Аяз би) бейнесіне талдау жасайды. Оның бейнесі арқылы халықтың қандай арманы мен ойы көрініс тапқанын өз көзқарасымен түсіндіреді. Шығармадағы кейіпкерлер жүйесін салыстыра отырып талдайды. «Ер Төстік» мультфильмін қарап, Кенжекей мен Жаманның әйелін салыстырады. Ақылына көркі сай қандай қазақ қыздарын білетіндігі жөнінде ой бөліседі. Басшы адамның бойында болуы тиісті қасиеттер қасиеттерді атайды. Өз ойларын дәлелдейді. Аяз бидің «Жаман» адам кезеңіндегі бейнесі мен ханның уәзірі болған кездегі бейнесін салыстырырады. Ертегінің тарихи және көркемдік құндылығына баға береді.	Дескриптор Білім алушы -шығарманың тарихи және көркемдік құндылығын анықтайды, -тірек сөздерді орынды қолданады, -өз ойын дәлелдейді, баға береді. Берілген бұлт, ағаш, күн суреттері арқылы бағалау 	https://youtu.be/KNo7Hzwe_yc
Ертегідегі Аяз би	Қазіргі Аяз билер											
Ертегінің тарихи құндылығын бағалауда берілген тірек сөздерді қолдан: шынайы суреттелген, аңызға айналған кейіпкер, халық тағдыры, ақылгөй абыз, ертегі жанры, құнды дүние, әділ басшы.	Ертегінің көркемдік құндылығын бағала. Тірек сөздер:ой-сезім байлығы, түрлі суреттеулер, шығарманың көркемдік құндылығы, мақал-мәтелдер, тұрақты сөз тіркестері, көркемдегіш айшықтаулар.											
10 минут												
Сабақтың аяқталуы 5 минут	Үйге тапсырма: Рефлексия 	Оқушылар бүгін сабақтан сабақтан пайдалы не алғанын, не қиын болғанын, не үйренгенін айтып, рефлексия жасайды.										

**Түркістан облысы Шардара ауданы Көксу ауылы
ЖШС "Ұлжан-Ана" бөбекжай балабақшасы
Меңгеруші
Ахмедиева Мадина Абдуалиевна**

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігін және әдістемелік жұмыстың тиімділігін арттырудың қажетті элеуметтік-педагогикалық шарттары бір-бірімен өзара әрекеттесетін қамтамасыз ету мен қолдаудың ішкі жүйелері болып табылады. Олар терең педагогикалық талдауға, күтілетін нәтижелерді болжауға және педагогикалық шығармашылықты ынталандыруға алғышарттар жасайды.

Оқу жылындағы әдістемелік жұмыстың негізгі мазмұнын шешкен әдіскер оның технологиялық нұсқаларын, формалары мен әдістерін ой елегінен өткізеді.

Мектепке дейінгі білім берудегі әдістемелік жұмыс технологияларының мәні кәсіби білім мен дағдыларды қалыптастыру мен дамытудың нысандары мен әдістерін таңдауда, құзыреттілік көзқарас логикасында педагогтардың жетістіктерін жан-жақты бағалауда, сондай-ақ кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі тәрбиелеуге және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруға қажетті тәрбиеші тұлғасының қасиеттерін дамыту жолдары ретінде көрініс табады.

Балабақшада әдістемелік жұмыстың дәстүрлі түрде топтық және фронтальды формалары қолданылады: семинарлар, семинар-практикумдар, педагогикалық процеске ұжымдық көзқарастар, консультациялар, педагогикалық кеңестер, мәселелік топтар, шеберлік сабақтары, шеберлік мектептері және т.б., сонымен қатар әдістемелік жұмыстың жеке формалары: әңгімелесу, жеке кеңестер, өзара сапарлар, портфолио, өзін-өзі қалыптастыру және т.б.

Семинарлар – тәжірибелі оқытушылар мен мамандардың жетекшілігімен белгілі бір жоспар бойынша топтық сабақтар. Семинарлар балалармен тәрбие жұмысының нақты мәселесі бойынша тәрбиешілердің теориялық деңгейін көтеруге бағытталған. Семинарлардың тақырыптары жылдық жоспардың міндеттерімен, мектепке дейінгі ұйымды дамыту бағдарламасының мақсаттарымен байланысты.

Семинар әдетте бірнеше сессиядан тұрады. Олардың саны мен жиілігі нақты тақырыпқа байланысты. Семинардың меңгерушісі өзге де балабақшаның, мектептің меңгерушісі, әдіскері, мамандары және т.б болуы мүмкін. Семинар жетекшісі әдіскермен бірге оның бағдарламасын, жұмыс жоспарын ойлайды. Семинарға қатысу ерікті, сондықтан тақырыпты таңдау кезінде белгілі бір балабақша педагогтарының тілектері мен қажеттіліктерін ескеру қажет. Семинарға қатысушыларды сабақтарға дайындауды қамтамасыз ету қажет. Семинардың жұмыс жоспарымен бірге әдістемелік кабинетте белгілі бір сабаққа ұсынылатын әдебиеттер тізімі ілініп, картотека таңдалып, көрмелер дайындалуда.

Алдын ала дайындық семинар жетекшісіне барлық қатысушыларды белсенді тарта отырып сабақ өткізуге мүмкіндік береді. Семинар зерттелетін мәселені өзінің педагогикалық қызметінде пайдалану мүмкіндігі туралы ұсыныстар әзірлеумен немесе осы тақырыптың нақты мәселелерін одан әрі зерттеу жоспарын жасаумен аяқталады.

Балабақша тәжірибесінде тәрбиешінің практикалық дайындық деңгейін арттыруға, балалармен жұмыс істеуде қажетті практикалық дағдыларды жетілдіруге бағытталған семинарлар да қолданылады. Семинарлардың тақырыптары тағы да тәрбиешілердің тілектері ескеріліп, жылдық жоспар тапсырмаларымен байланыстырылған. Әдістемелік жұмыстың бұл формасының жетекшілері қажетті

дағдыларды жақсы меңгерген адамдар бола алады. Демек, дене шынықтыру нұсқаушысы қимылдың негізгі түрлерін дамыту бойынша практикум жүргізе алады, музыка жетекшісі ән айту, хореографиялық қимылдарды меңгеруге көмектеседі, бейнелеу өнерінің маманы модельдеу, сурет салу, дизайнды үйрете алады. Семинар-практикумдардың жұмысы әрқашан белгілі бір материалдық нәтиже береді.

Васильева А.И. атап өткендей, теориялық семинарлар мен практикумдардың шешімдері нақты ұсыныстар түрінде ресімделетіні және олардың орындалуы балабақша әдіскері мен меңгерушісінің бақылауында болуы маңызды.

Л.М. Волобуева педагогикалық процеске ұжымдық шолуларды әдістемелік жұмыстың тиімді формаларының бірі деп атайды. Әрбір балабақшада балалармен жұмысты ұйымдастыру тәжірибесін әріптестерімен бөлісе алатын педагогтар бар.

«Ашық іс-шаралар» мен «ұжымдық шолулар» арасында айырмашылық болуы керек. Бірінші жағдайда, бұл педагогтардың кәсіби деңгейінің көрінісі және олар көбінесе аттестаттау нысандарының бірі, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің эксперименттік жұмысының нәтижелерін көрсететін шығармашылық есептер, ал екіншісінде, басқаларға таныстыру және үйрету үшін педагогикалық процесті ұйымдастырудың нақты, ең тиімді технологияларын, формаларын, әдістерін көрсету. Көру үшін тікелей оқу әрекеті ғана емес, сонымен қатар басқа да іс-әрекет түрлері (ойын, жұмыс және т.б.), сондай-ақ жеке режим сәттері (танертенгілік жаттығулар, серуенді ұйымдастыру, күндізгі ұйқыдан кейін балаларды тәрбиелеу және т.б.) таңдалады. Ұжымдық қараулар үш айда бір реттен жиі емес ұйымдастырылады. Оларға жұмыстан қолы бос ұстаздар, балабақша басшыларының ұсынысы бойынша және өздері тілек білдіргендер қатысады. Әдетте, шолуға ең тәжірибелі педагогтар тартылады, бірақ кейбір стандартты емес тәсілдерді көрсете алатын жас мамандардың педагогикалық мүмкіндіктерін назардан тыс қалдыруға болмайды.

Әдіскер тәрбиешілерге педагогикалық процестің бір бөлігін қарау ұйымдастырылған әдістерді, тәсілдерді барынша тиімді көрсетуге көмектесе отырып, кеңес береді, әдіскер ұжымдық қарау алдында әрбір қатысушы алатын бақылау сұрақтарын дайындауы керек. Ұжымдық шолуды талқылауды дұрыс ұйымдастыру маңызды, оның барысында бірінші сөз өз жұмысын көрсететін тәрбиешіге беріледі. Ол қызмет түрінің мақсатымен, бағдарламалық міндеттерімен таныстырып, өзін өзі бағалау жүргізеді. Әрі қарай ұжымдық қарауға қатысушылар қажетті түсініктемелерді беретін тәрбиешіге сұрақтар қоюға шақырылады. Әдіскер барлық қатысушылардың көргенін талқылауды ұйымдастырады, кез келген мәлімдеме жағымды сәттен басталуы керек екеніне назар аударады және барлық тілектер, пікірлер сындарлы түрде айтылады.

Содан кейін тәрбиеші айтылған пікірлерге жауап береді, өз іс-әрекетінің себебін, педагогикалық әдістерін, т.б түсіндіреді. Әдіскер талқылауды қорытындылайды. Ол сәтті әдіс-тәсілдерді қолдануға назар аударады, қарауға қатысушыларға нақты ұсыныстар береді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәжірибесінде кең таралған кеңес беру – бұл тәрбиешілерге жаңа ақпаратты ұсынудың монологтық негізімен сипатталатын әдістемелік жұмыстың бір түрі.

Соған қарамастан кері байланыс элементтерін қамтамасыз ету, яғни ақпаратты жаңғыртуға, бекітуге педагогтардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету қажет. Бұл жұмыстың белсенді әдістерін қолданғанда мүмкін болады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі әдістемелік жұмыстың ең маңызды түрі педагогикалық кеңестің отырысы болып табылады.

Педагогтар кеңесі – балабақшаның тұрақты жұмыс істейтін өзін-өзі басқару органы, ұжымдық педагогикалық ойдың өкілі, өзіндік шеберлік мектебі және педагогикалық тәжірибе мінбері.

Зерттеушілер мектепке дейінгі мекемелердің жетекшілері мен әдіскерлері алдыңғы қатарлы педагогикалық тәжірибені зерделеу, жалпылау, тарату және енгізу бойынша жұмыстарды жоспарлау мен жүзеге асыруда үлкен қиындықтарға тап болатынын анықтады.

Озық тәжірибені зерделеуді кез келген мектепке дейінгі мекеменің меңгерушісі немесе әдіскері ұжымда кем дегенде бірнеше тәжірибелі педагог жұмыс істеген жағдайда 1 жыл жұмыс істесе де ұйымдастыра алады. Егер педагогикалық процесті жоспарлы зерттеу барысында әдіскер кейбір бөлімде білім беру бағдарламасын жүзеге асырудың жоғары нәтижелерін, мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудағы елеулі жетістіктерін атап өткен болса, ол балалардың жұмыс тәжірибесін зерделеу үшін бару жүйесін белгілейді.

Дегенмен, тек оң тәжірибені анықтау бойынша жұмысты болжап, мұнымен шектелу жеткіліксіз. Сондай-ақ оны жүйелі, мақсатты түрде жасау, қалыптастыру жұмыстарын практиканың талабы мен қойылған міндеттердің өзектілігіне сүйене отырып жүргізу қажет. Озық педагогикалық тәжірибені жалпылау әдістемелік жұмыстың құрамдас бөлігі болып табылады. Әдіскер тәрбиешілерге қолда бар фактілерді талдауға, негізгіні екіншіден, маңыздыны маңызды еместен ажыратуға көмектеседі. Тәжірибеде көрнекі материалдар болуы мүмкін: әзірленген оқу құралдары, ойындар, бейнероликтер, балалардың өндірістік іс-әрекетінің нәтижелері және т.б. Озық педагогикалық тәжірибені ең жақсы насихаттау – өз жұмысын басқа тәрбиешілерге тікелей көрсету.

Озық тәжірибені табысты енгізу немесе кеңінен тарату үшін әдіскер әрбір тәрбиешінің мүмкіндіктерін зерттеп, осы жұмысты ұйымдастыру бойынша нақты, нақты ұсыныстар әзірлеуі қажет. Біреудің тәжірибесін басынан бастап пайдалану - шығармашылық іс. К.Д.Ушинскийдің белгілі тұжырымы бойынша, тәжірибенің өзі емес, одан туындайтын ой беріледі. Тәрбиешінің өзі оның тәжірибесінің жүзеге асырылып жатқан тәжірибеден қалай ерекшеленетінін, нені жаңартуға, бастауға болатынын анықтай алуы маңызды.

Бұл ретте инновацияларды енгізу процесін бақылау және қалыптасқан жағдайларды ескере отырып, мақсатқа жетудің ең тиімді жолдары мен құралдарын іздеуге ықпал ететін түзетулер енгізу қажет. Шындығында, біреудің озық педагогикалық тәжірибесін енгізу барысында басқа тәрбиеші дамытатын жаңа педагогикалық тәжірибе қалыптасады.

Мектепке дейінгі тәрбиенің көптеген зерттеушілері мен практиктері қазіргі мектепке дейінгі білім беруде педагогтармен әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың әр алуан жеке формаларын пайдаланудың қажеттілігі мен ыңғайлылығын көрсетеді. Л.М.Волобуева әдістемелік жұмыстың жеке формаларының мақсаты белгілі бір тәрбиешіге тек оған қиындық тудыратын немесе оның мүдделерінің пәні болып табылатын мәселелерді шешуге көмектесу деп жазады.

Әдістемелік жұмыстың негізі – топтағы тәрбие жұмысын бақылау. Ол мақсатты болуы керек. Мақсат неғұрлым нақты болса, әдіскердің ұсыныстары да соғұрлым айқын болады, жұмыс сапасын арттыруға көмектеседі. Бұл ретте 2-3 ұсынымнан артық болмау керектігін, олардың мәнді сипатта болуы керектігін, әрі қарай жұмыс барысында ескеру тәрбиешінің алдында тұрған мәселелерді шешуге мүмкіндік беретінін ескерген жөн.

Әдіскердің жұмыс жоспарында балалармен оқу-тәрбие процесіне жетекшілік ету ең үлкен орын алады. Оның топта болуы оқиға емес, мектепке дейінгі ұйымның қалыпты жұмыс атмосферасы болуы керек.

Басшы қызметінің осы жағының жүйелілігінің көрсеткіші тәрбиешілерді белгілі бір сабаққа, белгілі бір режим сәтіне шақыру болып табылады. Бұған тәрбиешілерге деген мейірімді, ілтипатты қарым-қатынас, қысқа мерзімде тәрбиеші жұмысының сапасын арттыруға көмектесетін іскерлік ұсыныстар арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Әрбір бақылау тәрбиешінің жұмыс күнінің соңында жүргізілетін әдіскер мен тәрбиеші арасындағы әңгімемен аяқталуы керек. Әңгімелесу – тәрбиешілермен жұмыста әдістемелік жұмыстың жиі қолданылатын жеке түрлерінің бірі. Оның мақсаты – педагогтың балалармен қарым-қатынас үдерісі туралы ұстанымын, көзқарасын нақтылау, тәрбиешінің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау, педагогикалық рефлексияны дамыту, педагогикалық қызметтің байқалған аспектілерін жақсартуға бағытталған тілектер, ұсыныстар беру. Әдіскер қандай да бір нәтижеге қол жеткізгісі келсе, әңгімеге жан-жақты дайындалуы керек.

Өзін-өзі қалыптастыру қазіргі уақытта педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың ең маңызды факторы болып табылады. Ол тұлғаның өзі басқаратын мақсатты танымдық ғылымның, техниканың, мәдениеттің кез келген саласында жүйелі білім алу әрекеті ретінде анықталады. Өзін-өзі жетілдіруге деген тұрақты ұмтылыс мектепке дейінгі білім беру ұйымының педагогтарына (тәрбиешілеріне) қажеттілік болуы керек. Өзін-өзі тәрбиелеуді ұйымдастыру балабақша әдіскерінің негізгі және күрделі міндеттерінің бірі болып табылады.

Өзін-өзі тәрбиелеудің бағыты мен мазмұнын тәрбиешінің өз қажеттілігі мен қызығушылығына сәйкес өзі анықтайды. Әрбір тәрбиеші оқу жылы немесе басқа жеткілікті ұзақ мерзім ішінде шешуде өзі белгілі бір қиындықтарды сезінетін немесе оның ең үлкен қызығушылығын тудыратын мәселені тереңірек шешуге міндетті. Бұл кезеңде әдіскер өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін, тақырыбын анықтауға көмектеседі. Педагогикалық процестің әртүрлі аспектілеріне бақылау жүргізіп, педагогикалық талдау жасай отырып, тәрбиешілердің жұмысын бақылай отырып, әдіскер олардың әрқайсысы үшін ең өзекті

мәселелерді бөліп көрсетуге көмектеседі. Сондай-ақ әдіскер міндетті түрде талдап, өз бақылауларымен корреляцияланатын өзін-өзі тәрбиелеудің бір немесе басқа бөлімдерінде тәрбиешілердің өздеріне «баға» қоюы сияқты жұмыс түрін қолдануға болады.

Тәрбиешіні қандай да бір мәселені тереңірек шешуге сендіру ғана емес, сонымен бірге бұл жұмыстың қалай жүріп жатқанын үнемі бақылап отыру маңызды. Өзін-өзі тәрбиелеу жұмысының нәтижелері әдістемелік кабинетті әртүрлі материалдармен толықтыру көзі болып табылады. Олар міндетті түрде команданың меншігіне айналуы керек. Материалдарды болашақта балабақшаның барлық қызметкерлері пайдалана алатындай етіп дайындауға белгілі талаптарды әзірлеу қажет. Сондай-ақ оқу жылында тәрбиешілердің барынша тиімді жұмысын ынталандыру үшін белгілі бір шараларды қарастыру қажет. Өзін-өзі қалыптастырудың нәтижесі мектепке дейінгі тәрбиешілердің озық педагогикалық тәжірибесін формализациялау болуы мүмкін.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, білім алу, өзін өзі қалыптастыру айтарлықтай күш-жігерді, шығармашылық ресурстар мен адам қабілеттерін жұмылдыруды талап етеді. Жеткілікті деңгейде ішкі мотивациясы бар, шығармашылық тұлғалы, табысқа бағытталған педагогтар жоғары кәсіби деңгейге өз бетінше қол жеткізе алады.

Педагогикалық шеберлік ең алдымен тәрбиешінің жеке басымен, кәсіби іс-әрекетті өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз етуге ықпал ететін қасиеттер жиынтығымен байланысты. Технологиялық тұрғыдан алғанда педагогикалық шеберлік – бұл жүйе, оның негізгі құрамдас бөліктері – жоғары жалпы мәдениет, гуманистік бағыт, кәсіби білім мен дағды, шығармашылық пен педагогикалық қабілет, құзыреттілік.

Кәсіби іс-әрекетте тәрбиеші өз тұлғасының мүмкіндіктеріне сүйенеді, ал жалпы мәдениеттің жоғарылауы оның шығармашылық және педагогикалық шеберлігін дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың барлық қарастырылған нысандары мұқият зерттеліп, үнемі қолданылуда. Олар мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі педагогикалық процесті ұйымдастыруға қатысты барлық негізгі мәселелерді қамтуға мүмкіндік береді.

**КГУ «Садчиковская общеобразовательная школа отдела образования Костанайского района»
Управления образования акимата Костанайской области
Учителя начальных классов**

Никляева Оксана Юрьевна, Снарская Екатерина Васильевна

"ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ"

Аннотация

Статья посвящена формированию исследовательских навыков у младших школьников через активные методы обучения, такие как проектная деятельность. Авторы, учителя начальных классов, делятся опытом применения авторской методики и успешными примерами реализации исследовательских проектов. Упомянуты работы исследователей, акцентирующие внимание на формировании критического мышления и навыков работы с информацией. В результате внедрения данных подходов наблюдается рост уверенности учащихся и их способность к взаимодействию в команде. Статья будет полезна педагогам, стремящимся повысить исследовательскую активность учащихся в начальном образовании.

Ключевые слова: исследовательские навыки, активные методы обучения, проектная деятельность, критическое мышление.

В условиях современного образовательного процесса, сфокусированного на формировании всесторонне развитой личности, особую актуальность приобретает развитие исследовательских навыков у младших школьников. Основанные на принципах активного обучения, эти навыки содействуют не только более глубокому усвоению учебного материала, но и развитию критического мышления, социальной ответственности и самостоятельности. В данной статье мы, как учителя начальных классов, делимся собственным опытом в организации исследовательской деятельности и применения авторской методики для стимулирования интереса к учебе у детей.

Исследовательские навыки — это системное умение анализировать, синтезировать, интерпретировать информацию и выстраивать аргументированные выводы. Мы считаем, что ключом к успешному формированию этих навыков у младших школьников является внедрение активных методов обучения. Как отмечает Бнейштейн А.И. [стр. 45], "Использование проектных методов в обучении детей младшего школьного возраста позволяет не только развивать исследовательские способности, но и формировать у них умение работать в команде"

В своей практике мы используем авторскую методику, основанную на проектном обучении, которая подразумевает интеграцию различных предметных областей и задач, вызывающих интерес у детей. Одним из успешных примеров является проект "Вода в нашем мире", в рамках которого учащиеся исследуют значение воды, её использование в быту и её влияние на здоровье человека.

На первом этапе проекта мы знакомим детей с основной темой, предлагая им совместно сформулировать вопросы: Как вода поступает в наши дома? Какую роль она играет в природе? В этом процессе мы заметили, как открываются таланты детей: кто-то проявляет интерес к изучению окружающего мира, кто-то — к истории изобретений, и таким образом, у каждого возникает возможность выразить свои идеи и научные предположения.

Далее, мы делаем акцент на поиске информации. Важно научить детей работать с различными источниками — книгами, интернет-ресурсами, научными статьями. Здесь мне на помощь приходят рекомендации Даулетовой А.А. [стр. 8], которая утверждает, что: "– Учебные проекты, выполненные в рамках исследовательской деятельности, позволяют детям развивать не только познавательные навыки, но и социальные компетенции".

Для этого мы вместе с учениками организуем мини-исследования: кто-то изучает качество воды в разных водоемах нашей местности, кто-то проводит эксперимент с фильтрацией воды, а кто-то — разрабатывает рекомендации по её сохранению. Такой подход помогает детям не только получить знания, но и осознать их практическое значение.

Важным аспектом в работе является и критический подход к информации. Мы уделяем внимание обучению детей навыкам анализа и оценки достоверности полученных данных. В соответствии с методикой Токтаумбетовой Ж.С. [стр. 62], формирование навыков работы с информацией способствует не только успешному обучению, но и подготовке к жизни в информационном обществе. В рамках проекта "Вода в нашем мире" мы проанализировали различные научные мнения о качестве воды, обсудили их правомерность и выбрали наиболее убедительные доказательства.

Доказав результаты своих исследований, учащиеся работают над созданием презентации, где они представляют свои открытия и выводы. В этом процессе развивается не только усидчивость, но и навыки коммуникации и работы в команде. Мы заметили, как дети, погружённые в исследовательскую деятельность, становятся более уверенными в себе, учатся аргументировать свою точку зрения, а также правильно воспринимать и давать конструктивную обратную связь своим товарищам.

В конечном итоге, реализация проектной методики в обучении помогает создать атмосферу сотрудничества и взаимопонимания в классе. Результаты такой работы впечатляют: многих детей начинает увлекать изучение природных и социальных явлений, усваиваются навыки самостоятельного обучения и критического мышления. Эти качества, в свою очередь, способствуют адаптации их к жизни в быстро меняющемся мире и подготовке к дальнейшему образованию.

В заключение, развитие исследовательских навыков у младших школьников является системным и многогранным процессом. Он требует не только применения активных методов обучения, но и постоянного взаимодействия между учителем и учащимися, а также поддержки родителей. Таким образом, вложенные усилия в формирование исследовательских компетенций не только способствуют успешному обучению детей, но и закладывают основы их будущей личностной и социальной адаптации.

Список литературы

1. Бнейштейн А.И. 2019, "Методы активного обучения", Издательство "Образование", [стр. 45].
2. Даулетова А.А. 2020, "Формирование исследовательских компетенций", Издательство "Наука", [стр. 8].
3. Токтаумбетова Ж.С. 2021, "Инновационные подходы в образовании", Издательство "Инновации в образовании", [стр. 62].

**Түркістан облысы Шардара ауданы Көксу ауылы
ЖШС "Ұлжан-Ана" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Кулумбетова Зылиха Будабаевна**

БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Қазіргі әлемде шығармашылық өте жоғары бағаланады. Өкінішке орай, көптеген ата-аналар шығармашылықты баласын тәрбиелеудің, дамытудың және оқытудың маңызды құрамдас бөлігі деп санамайды. Олар баланың сөйлеуіне, ойлауына және есте сақтау қабілетіне баса назар аударуды жөн көреді, кейде қиял мен шығармашылық туралы мүлдем ұмытады. Әрине, алғашқы үш тармақ әр бала үшін өте маңызды, бірақ шығармашылықты толығымен жоққа шығаруға болмайды, оның дамуы дамудың барлық басқа бағыттарымен бір уақытта жүруі мүмкін және болуы керек.

Шығармашылық балалық шақта емес, ересек өмірде маңызды. Бірақ шығармашылық ересек өмірде болуы үшін оның дамуы балалық шақта жүзеге асырылуы керек. Бүгінгі таңда шығармашылық мамандықтардың табысты адамдарының көптеген мысалдарын келтіруге болады: актерлер, әншілер, суретшілер, жазушылар және басқалар. Олар өздерін шығармашылық арқылы жүзеге асырды, жарқын және қызықты өмір сүрді, айналасындағыларды тану және құрметтеу. Әрине, шығармашылық қабілеттер соншалықты айқын көрінуі үшін сізде табиғи бейімділік болуы керек. Шығармашылық қабілеттерін дамыту әр бала үшін қажет екенін ерекше атап өткен жөн. Болашақта ол атақты болмасын, бірақ белгілі бір мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарас оған өмірде көмектеседі, оны қызықты тұлға және өмір жолында туындайтын қиындықтарды жеңе алатын адам етеді.

Шығармашылыққа жақын бүлдіршіндер әр түрлі жаңашылдыққа құмар келеді. Негізінде баланың шығармашылық қабілеттері айтарлықтай ерте кезден біліне бастайды. Егер де ата-ана соны байқап, уақытында дамытуға көмек көрсететін болса, болашақта ол балада қандай да бір дарын пайда болуы мүмкін. Ерте жастан бастап балаларда қабілеттердің алғашқы көрінісін байқауға болады. Оны орындай отырып, бала қуаныш, рахат сезінеді, ол нәтижеге емес, процестің өзіне қызығушылық танытады. Ең қарқынды және айқын қабілеттер 3-4 жастан бастап дами бастайды, ал ерте балалық шақта олардың қалыптасуының жалпы алғышарттары қалыптасады. Сонымен, өмірдің алғашқы үш жылында бала негізгі қозғалыстар мен пәндік әрекеттерді игереді, белсенді сөйлеу қалыптасады. Ерте балалық шақтың аталған жетістіктері мектепке дейінгі жаста дами береді.

Шығармашылық дамудың пайдасы:

- Қиялдай білу;
- Тәуекелге бара алу;
- Ой шапшаңдығы;
- Интуицияның дамуы;
- Эстетикалық құндылықтар;
- Күрделі заттар мен құбылыстарды түсіне білу.

Жасына сай баланың қабілетін қалай дамытқан дұрыс:

- 4 жасқа дейін үнемі баламен бірге жаттығулар мен шығармашылық бағыттағы ойын ойнаңыз;
- 5-6 жастан қиялдау мен елестетуге арналған жаттығуларды орындау қиынға соғады. Бұл жаста көп жағдайда баланың қандай да бір қабілеті байқалып, соны дамытуға бағытталған іс-әрекеттер жасуға болады;

- 7 жастан бастап көбіне кәсіби жаттығулармен айналысқан дұрыс. Мәселен, музыкалық жаттығулар немесе сурет салу мектебіне түсуге болады.

Жалпы қабілеттер екі топты құрайды – танымдық және практикалық. Когнитивті қалыптастыру шындықты танудың бейнелі формаларын қалыптастыруға кіреді: қабылдау, бейнелі есте сақтау, визуалды-бейнелі ойлау, қиял, яғни интеллекттің бейнелі негізін құруға. Танымдық қабілеттер құрылымында орталық орын объектілердің қасиеттерін, олардың жалпы құрылымын, негізгі белгілердің немесе бөліктер мен жағдайлардың арақатынасын көрсететін бейнелер жасау мүмкіндігі болып табылады. Танымдық қабілеттерге, ең алдымен, сенсорлық, интеллектуалды және шығармашылық жатады. Шығармашылық – бұл адамның белсенді, мақсатты әрекеті, нәтижесінде жаңа, ерекше нәрсе пайда болады. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру-қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың маңызды міндеттерінің бірі.

Шығармашылық мынада:

- қабілеттер-мүлдем жаңа нәрсені ойлап табу, ойлап табу мүмкіндігі;
- позициялар-өзгерістер мен инновацияларды қабылдау қабілеті, идеялар мен мүмкіндіктермен тәжірибе жасауға ұмтылу, дүниетанымның икемділігі, кемелдікке жету жолдарын үздіксіз іздеу;
- нәтижесінде мүлдем жаңа бейнелер пайда болатын процесс.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі шарттары:

1. Әрекет балада күшті және тұрақты жағымды эмоциялар тудыруы керек, қуаныш әкелуі керек. Бала өз іс-әрекетінен жағымды қанағат сезімін сезінуі керек, содан кейін оны жүзеге асыруға мәжбүрлемей, өз еркімен ұмтылуға ие болады, бұл әрине, оның жеке басының қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Егер бала кез-келген нәрсеге шынымен қызығушылық танытса, онда көп ұзамай бұл қызығушылықтар мен бейімділіктер баланы толығымен баурап алады, бұл өз кезегінде адамның қабілеттерінің дамуына оң әсер етеді.

2. Қабілеттерді дамыту үшін баланың іс-әрекеті мүмкіндігінше шығармашылық болуы өте маңызды, ал әртүрлі үйірмелер мен секциялар баланың жеке басының қабілеттерін дамытуда үлкен рөл атқарады.

3. Баланың жеке басының қабілеттерін дамыту үшін оның қабілеттерін дамыта отырып, балаларды талапшылдық пен өзін-өзі сынай білуге, қиындықтарды жеңуде табандылыққа тәрбиелеу керек. Олардың қабілеттеріне, жетістіктеріне дұрыс көзқарасын қалыптастыру өте маңызды.

Мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылық қабілеті – бұл кез-келген шығармашылық іс-әрекеттің сәттілігін анықтайтын жеке қасиеттер. Шығармашылық қабілеттерді мектеп жасына дейінгі баланың көптеген қасиеттерінің қорытпасы деп атауға болады. Шығармашылық тәрбиеде ерекше роль бейнелеу өнерінің еншісіне тиеді. Бейнелеу өнері тәрбие құралы ретінде баланың жеке басының жан-жақты қалыптасуына тікелей әсерін тигізеді. Бейнелеу іс-әрекеті кезінде баланың ақыл ойы жетіледі, адамгершілік қасиеттері, жағымды мінез-құлқы ерекшеліктері қалыптасады, көтеріңкі көңіл-күй пайда болады. Олар болмысқа эстетикалық көзқарастарды қалыптастыратын сезімдерге біртіндеп ауысып, күнделікті өмірден, әсемдік пен сұлулықты қабылдау арқылы көркем өнердің алғашқы дағдыларына жаттықтырады.

Балалардың саусақпен, губкамен сурет салып, жұмыс істеуі саусақ моторикасының дамуы және тілінің дұрыс қызмет атқаруына әсер етеді. Баланың жан-дүниесі рухани жағынан нәр алып, оның айналадағы ортаны тану мүмкіндігі арта түседі. Алғашында бейнелеу өнерінің түрлері туралы түсініктер беріледі. Сурет салуға бейімдеу арқылы мүсіндеу, жапсыру арқылы сәндік қолданбалы өнерге, құрастыру сабағы арқылы сәулет өнерінің қыр-сыры жайында алғашқы түсінік беріледі.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілетін дамыту, олардың практикалық дағдыларын иемденуі сәбилік кезеңнен басталады. Балалар тілді меңгере отырып, заттарды, олардың қасиеттері, белгілері туралы білімді игере бастайды. Мектепке дейінгі балаларға арналған көркем шығармалар баланы шынайы болмысты нақты әрекетімен таныстыра отырып, оны көркемдеп, баяндап, баланың сөздік қорын молайтып, тілін байытады, көркем өнерге қызығушылығын арттырып, шығармашылық қабілеттерінің ашылуына мүмкіндік береді.

**Түркістан облысы Шардара ауданы Көксу ауылы
ЖШС "Ұлжан-Ана" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Шылғаубаева Гульдана Турарбековна**

БАЛАЛАРДЫҢ БЕЛСЕНДІ СӨЙЛЕУІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

К.Д. Ушинский: "Ана тілін игере отырып, бала тек бір сөздерді, олардың қосылуы мен өзгеруін ғана емес, сонымен қатар шексіз ұғымдарды, заттарға деген көзқарастарды, көптеген ойларды, сезімдерді, көркемдік бейнелерді, тілдің логикасы мен философиясын игеретінін дәлелдеді!"

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру мекемелері дамудың жаңа кезеңінде, мектепке дейінгі білім берудің мазмұны қайта қаралуда.

Балалардың белсенді сөйлеуін дамыту мәселесі бірқатар себептерге байланысты өзекті болып табылады:

1) сөйлеу баланың одан әрі дамуына негіз болады; Мектепке дейінгі жас-бұл баланың сөйлеу белсенділігінің өркендеуі, сөйлеудің барлық жақтарын қалыптастыру, мектеп жасына дейінгі баланың ана тілінің нормалары мен ережелерін меңгеруі;

2) сөйлеу біртіндеп балаға қоғамдық тәжірибені берудің, оның қызметін ересектер тарапынан басқарудың маңызды құралына айналады;

3) балалардың денсаулығының едәуір нашарлауы сөйлеу бұзылыстарының пайда болуына ықпал етуі мүмкін;

4) ата-аналардың да, мұғалімдердің де ауызша сөйлеуді дамытуға назар аудармауына байланысты сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың саны үнемі өсіп келеді;

5) ата-аналар мен балалардың "тірі" қарым-қатынасы көлемінің айтарлықтай тарылуы;

6) қоғамдағы сөйлеу және танымдық мәдениет деңгейінің жаһандық төмендеуі. Сондықтан ерте жастан бастап балалардың сөйлеу белсенділігін дамыту және сөйлеу бұзылыстарының алдын-алу, сөйлеу функциясын қалыптастырудағы артта қалушылықты уақытында байқап, түзету, баланың толыққанды дамуына ықпал ете отырып, оның дамуын ынталандыру маңызды.

Белгілі ғалымдар Ф.А. Сохин, А.И. Максаков, Е.М. Струнина, егер балалар белсенді сөйлеу жұмыстарына қатысса, тілді меңгерудегі ең үлкен белсенділікке қол жеткізілетінін анықтады. Сөйлеу дағдыларын игеру біртіндеп жүреді. Сөйлеуді меңгеру процесі баланың іс-әрекетінің дамуына, оның қабылдауы мен ойлауына байланысты.

Сөйлеуді дамыту мыналарды қамтиды:

- қарым-қатынас және мәдениет құралы ретінде сөйлеуді меңгеру;
- белсенді сөздікті байыту;
- біртұтас, грамматикалық дұрыс диалогтық және монологиялық сөйлеуді дамыту;
- сөйлеу шығармашылығын дамыту;
- сөйлеудің дыбыстық және интонациялық мәдениетін, фонематикалық естуді дамыту;
- кітап мәдениетімен, балалар әдебиетімен танысу, балалар әдебиетінің әртүрлі жанрларының мәтіндерін есту арқылы түсіну;
- сауаттылықты оқытудың алғышарты ретінде дыбыстық аналитикалық-синтетикалық белсенділікті қалыптастыру.

Өмірдің алғашқы жылдарындағы міндеттер, біріншіден, ересектердің сөйлеуін түсінуді кеңейту, екіншіден, баланың белсенді сөздігін қалыптастыру. Сөйлеуді дамыту міндеттеріне сүйене отырып, біз

мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігін дамытуға бағытталған әдістер мен әдістерді таңдаймыз. Бірқатар дидактиктер (Е.И. Перовский, Е.Я. Голант, Д.О. Лордкипанидзе және т. б.) әдістердің үш тобын анықтады: ауызша, көрнекі, практикалық. Балаларды ұйымдастырудың формасы арнайы ұйымдастырылған іс-шаралар да, балалардың күнделікті өмірі де болуы мүмкін. Баланың сөйлеу дамуында бастысы-оның белсенді сөйлеуін ынталандыру. Бұған әртүрлі әдістерді кешенді қолдану арқылы қол жеткізіледі.

Көрнекі әдістер:

- тірі заттарды бақылау: мысық, ит, құс және т. б.;
- табиғаттағы бақылаулар;
- ойыншықтарды, заттарды және суреттерді қарау;
- өнертапқыштық көзқарас.

Практикалық әдістер:

- дидактикалық ойындар;
- дидактикалық жаттығулар;
- дөңгелек би ойындары;
- драматизация ойындары;
- сахналау;
- тосын ойындар;
- ережелері бар ойындар.

Ауызша әдістер:

- көрнекілікті қолдана отырып, әзілдерді, өлеңдерді, ертегілерді оқу;
- әңгімелерді оқу және айту, көрнекілікті қолдана отырып өлеңдерді жаттау.

Балалармен, әсіресе жас балалармен жұмыс істеудің тиімді әдісі-фольклордың шағын түрлерін қолдану. Балалармен бірлескен іс-әрекетте халық ойындарын, ойын әндерін қолдану оларға үлкен қуаныш сыйлайды. Балаларды тәрбиелеу тәсілі ретінде халық ойындарын К.Д. Ушинский, Е.М. Водовозова, Е.И. Тихеева, п. Ф. Лесгафт жоғары бағалады.

Ең тиімдісі-балаларды ұйымдастырудың практикалық әдістері. Практикалық әдістер тобына ойын кіреді. Бұл әдіс ойын әрекетінің әртүрлі компоненттерін басқа әдістермен бірге қолдануды қарастырады: сұрақтар, нұсқаулар, түсіндірмелер, көрсетілімдер және ойын әдістері. Оқытудың динамикасын қамтамасыз етеді, баланың тәуелсіздікке деген қажеттілігін барынша қанағаттандырады: сөйлеу және мінез-құлық. Балалардың заттармен ойнауы, мысалы, ойыншық машинаны қолданатын бала анасына, әкесіне, әжесіне, ертегі кейіпкерлеріне қоңырау шала алатын кезде телефон ойнау. Телефон ойнау баланың сөйлеу дамуын ынталандырады, өзіне деген сенімділікті қалыптастырады, коммуникативті құзыреттілікті арттырады. Баспа ойындары: "үлкен-кішкентай", "кімнің үйі?", "жануарлардың күшіктері" және басқалары ана тілінің лексикалық-грамматикалық компоненттерін игеруге, балалардың ойлау және сөйлеу әрекеттерін белсендіруге мүмкіндік береді.

Балалардың сөйлеуін дамытудың тиімді әдісі-қолдың ұсақ моторикасын дамыту. Қолдар мен саусақтардың қимылдары бар ойындар мен жаттығулар баланың сөйлеу дамуын ынталандырады, мидың мотор орталығының дамуына ықпал етеді, соның ішінде қолдың ұсақ моторикасын дамытуға жауап береді. Бала саусақтарымен неғұрлым кішкентай және күрделі қозғалыстар жасаса, соғұрлым ми аймақтары жұмысқа қосылады.

Балалардың сөйлеуін белсендіру жұмысында өнімді әрекетті қолдану (модельдеу, сурет салу, қолдану) маңызды рөл атқарады. Іс-әрекет барысында балалар формасы, түсі, мөлшері туралы білім алады; ұсақ моторика дамиды, айқын бейнелер мен ұғымдар қалыптасады, сөйлеу белсендіріледі.

Құм терапиясы-бұл баланың даму тәсілі ретінде құммен ойнау. Құм терапиясы сәбилерге өте жақын, өйткені олар бала кезінен бастап құмсалғышта отырады, ал алғашқы сөздер, алғашқы тұлғааралық байланыстар мен қарым-қатынас сол жерде болады. Сондықтан құммен ойындар балаларға босатуға, өздерін қорғалған сезінуге, қолдың ұсақ моторикасын дамытуға, бұлшықет кернеуін жеңілдетуге көмектеседі.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дамуын реттеуге бағытталған білім беру стандарттары бұл жаста баланың сөйлеу негізі қаланады, бұл болашақта оған ауызша сөйлеуді жақсы меңгеруге, өз ойлары мен тілектерін білдіруге, қарым-қатынас жағдайында сөйлеу мәлімдемесін құру үшін сөйлеуді қолдануға, сөздердегі дыбыстарды бөліп көрсетуге және ең бастысы, оны құруға көмектеседі. баланың сауаттылықтың алғышарттары бар.

**Түркістан облысы Шардара ауданы Көксу ауылы
ЖШС "Ұлжан-Ана" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Ускенбаева Айжан Хабибиллаевна**

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ІСКЕ АСЫРУ БОЙЫНША МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНІҢ ОТБАСЫМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында балалардың адамгершілік, еңбек, ақыл-ой, дене, көркемдік және эстетикалық дамуының тиімділігін арттыру мақсатында әртүрлі әлеуметтік мекемелермен ынтымақтастықта айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Балабақша тәрбиешілері балалармен жұмыстың мазмұны мен формаларын үнемі жетілдіріп отырады, мектепке дейінгі ұйымда балаға тәрбиелік ықпал етудің органикалық үйлесіміне қол жеткізуге, жеке тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге ұмтылуда.

Мәселенің өзектілігі – балабақшаның алғашқы әлеуметтік институт, ата-анамен қарым-қатынас жасайтын, олардың педагогикалық білімін бастайтын алғашқы білім беру мекемесі екендігінде.

Адамның дамуына көптеген биологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор – отбасы, дәстүрлі түрде отбасы – тәрбиенің негізгі институты. Адамның отбасында алғанының бәрі оның кейінгі өмірінде сақталады. Отбасының маңыздылығы адамның өмірінің елеулі бөлігінде онда болуымен, тұлғаның негізі отбасында қаланады. Анасымен, әкесімен, ағаларымен, әпкелерімен, ата-әжелерімен және басқа туыстарымен тығыз қарым-қатынас жасау барысында бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап тұлғалық құрылым қалыптаса бастайды. Отбасының құрамына, жанұя мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасқа және жалпы айналасындағы адамдарға деген көзқарасына қарай, адам дүниеге оң немесе теріс қарайды, өз көзқарасын, басқалармен қарым-қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым-қатынастар адамның болашақта мансабын қалай құратынына, қай жолмен жүретініне де әсер етеді. Отбасы тәрбие мен білім берудің оң және теріс факторы ретінде әрекет ете алады.

Қоғамдық және отбасылық тәрбиенің өзара әрекеттесу идеясы шетелде және елімізде өзінің дамуында ұзақ жолдан өтті. Оқу-тәрбие процесіндегі өзара әрекеттестік – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық байланыстардың бірлігіндегі өзара тәуелді байланыстар жүйесі, мұнда әлеуметтік жағы педагогикалық өзара әрекеттің нәтижесін алдын ала анықтайды, психологиялық жағы оны жүзеге асыру механизмін қамтамасыз етеді, ал педагогикалық жағы оның шеңберінде педагогикалық өзара әрекетті ұйымдастыру процесінің өзі қажетті және мүмкін болатын ортаны жасайды.

Мектеп жасына дейінгі баланың тұлғасын дамыту ортасы ретінде отбасын тарта отырып, мектепке дейінгі ұйымда білім беру кеңістігін құру Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңарып жатқан қоғамда баланы тәрбиелеудің тактикалық, жақын міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін педагогтардың ата-аналармен қолдаушы өзара әрекеттесуі де, балабақша мен отбасы арасындағы қажетті терең байланыстарды қамтамасыз ете отырып, қоғамдық тәрбие жағдайында баланың невротизация деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін сындарлы өзара әрекеттесу де бар.

Отбасымен қарым-қатынасты дамытудың негізгі шарты «мұғалім-бала-ата-ана» жүйесіндегі қарым-қатынас болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымының мамандарынан психологиялық-педагогикалық технологияларды білу талап етіледі.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық тәрбиелеу екі бағытта жүзеге асырылады:

- ақпараттық білім беру: жанұядағы тәрбие үрдісінің әдістері арқылы балалардың жас ерекшеліктерімен таныстыру; отбасындағы рекреациялық іс-әрекет түрлері.
- ата-аналардың практикалық дағдылар мен қабілеттерді меңгеруі бойынша тәрбиелік білім беру: балалардың іс-әрекетін басқару; балалардың сөйлеуін дамыту; балалардың физикалық және психикалық жағдайын нығайту; балалардың білуге құштарлығын дамыту; балалардың шығармашылық қиялын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру; жалпы адамзаттық құндылықтармен таныстыру; баланың мектептегі оқуға психологиялық дайындығын қамтамасыз ету.

Көптеген жас отбасылар мәдени-тарихи отбасылық дәстүрлерді ұстанбайды, сондықтан баланың мәдени дамуы нашарлайды. Барлық отбасы мүшелерінің мүдделерін біріктіре отырып, бос уақытын ұйымдастыру бүгінгі күнде әр отбасының қолынан келе бермейді. Мектепке дейінгі ұйымның жұмысына ата-ананың қатысуы барлығына тиімді. Балалар туыстарына мақтанышпен және құрметпен қарай бастайды. Ата-аналар педагогтармен өзара әрекеттесу және балабақша өміріне қатысу арқылы өз баласымен де, педагогикалық ұжыммен де ынтымақтастық тәжірибесіне ие болады. Бірлескен қарым-қатынас процесінде мұғалімдер отбасындағы ата-ана мен бала қарым-қатынасы туралы баға жетпес ақпарат алады, бұл көптеген балалардың мәселелерінің себебі болып табылады.

Ата-аналардың өз балаларының өміріне қатысуы оларға балалар әлемін ересектер әлемінен ажыратуға, оны өзіне теңестіру және оны басқа балалармен салыстыруға болмайтынын түсінуге, баланың күшті және әлсіз жақтарын көріп, тәрбие мәселелерін шешуде ескеруге, баланың іс-әрекетіне шынайы қызығушылық танытуға және эмоционалды қолдауға дайын болуға, біржақты әсер ету арқылы ештеңе жасауға болмайтынын түсінуге көмектеседі. Баламен сенімді қарым-қатынас орнату, оның істеріне шын жүректен қатысу, оның қуанышы мен қайғысын бөлісу маңызды.

Балабақшалардың тәжірибесі көрсеткендей, педагогтар әрқашан нақты міндеттер қойып, отбасымен жұмыстың мазмұны мен әдістерін өздеріне сәйкес таңдай алмайды, себебі ата-аналардың педагогикалық білімінің мазмұны жеткілікті дәрежеде сараланбаған. Ынтымақтастық әдістерін таңдауда тәрбиешілер нақты отбасылардың мүмкіндіктері мен өмір сүру жағдайларын ескермейді, көбінесе отбасымен жұмыстың ұжымдық түрлерін ғана пайдаланады. Оның себептері отбасы тәрбиесінің ерекшеліктерін жеткіліксіз білу, ата-аналардың педагогикалық мәдениетінің деңгейін, бала тәрбиесінің ерекшеліктерін талдай алмау және соған сәйкес олардың іс-әрекетін ата-ана мен балаға қатысты жобалай алмау болып табылады. Көптеген мұғалімдердің коммуникативті дағдылары жеткіліксіз дамыған.

Заманауи зерттеулерді талдау балабақша мен отбасының өзара әрекеттесу жұмысын келесі жолмен құруға болатындығын көрсетеді:

- оқушының жанұясын және отбасындағы бала тәрбиесінің шарттарын зерттеу;
- ата-аналармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдері;
- ата-аналарды педагогикалық тәрбиелеудің әдістері мен формалары;
- ата-аналардың белсенділігін арттыру;
- мұғалімдерге отбасының әртүрлі санаттарымен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар.

Тәрбиеленушінің жанұясын зерттеу мұғалімнің оны жақынырақ тануына, отбасының тұрмыс-тіршілігін, салт-дәстүрін, рухани құндылықтарын, тәрбиелік мүмкіндіктерін, баланың ата-анасымен қарым-қатынасын түсінуге мүмкіндік береді. Бірақ отбасын зерттеу – мұғалімнен отбасының барлық мүшелеріне құрмет көрсетуді, шынайылықты, бала тәрбиесіне көмектесуге ұмтылуды талап ететін мәселе екенін есте ұстаған жөн. Отбасын зерттеу әдістері отбасын сипаттайтын мәліметтерді жинақтайтын, бейімдейтін, жалпылайтын, бала тәрбиесіндегі көптеген қатынастар мен заңдылықтарды ашатын құралдар саналады.

Ата-аналарға әртүрлі мәселелік жағдаяттар ұсынылады, оларды шешу бала тәрбиелеудің педагогикалық негіздерін, олардың психологиясын білуді талап етеді, сонымен қатар олар тек балалармен бірге шешілетін жағдайларды ұсынады. Мұндай сабақтар ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты жақсы білуге, тәрбиедегі кемшіліктерге назар аударуға, ықпал етудің қосымша түзету шараларын қабылдауға, ата-аналардың іс-әрекетін дұрыс бағытқа бағыттауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық ұжым мектепке дейінгі білім беру ұйымы мен отбасының өзара әрекеттесу сапасын үнемі бағалау қажеттілігін түсінугі керек.

Жұмыс формалары өте алуан түрлі болуы мүмкін, олар балабақшаның мүмкіндіктеріне, ұжымның шығармашылық әлеуетіне байланысты. Мұғалімдердің отбасымен өзара әрекеттесу мәселесіне қатынасын зерттеу тестілеу, сауалнамалар, сауалнамалар көмегімен мүмкін болады. Алынған нәтижелерді талдау балабақшаның одан әрі жұмысы үшін маңызды қорытындылар жасауға көмектеседі.

Жұмыс тақырыптары мен формалары келесідей болуы мүмкін:

- Шығармашылық жұмыстар: «Қазіргі отбасы – ол қандай?», «Мұғалім жұмысындағы бақылаудың рөлі. Бақылау түрлері».

- Педагогикалық кеңестердің тақырыптары: «Балабақшадағы балалар мен педагогтардың денсаулығын сақтау», «Балалардың сөйлеуін дамыту». «Мұғалімнің жеке қасиеттерінің педагогтар мен тәрбиеленушілердің отбасы арасындағы оң қарым-қатынасқа әсері», «Баланың психикалық денсаулығын нығайтудағы отбасы мен мектепке дейінгі білім беру мекемесінің өзара әрекеттесуі», «Баланың денсаулығы туралы құндылық идеяларын қалыптастыру, оны нығайту және сақтау қажеттілігі», «Баламен қарым-қатынас жасауда оның денсаулығы мен қауіпсіздігіне табиғаттың әсері».

- Консультациялар: «Балаларды тәрбиелеудегі әдістемелік нұсқаулар. Олардың психологиялық мәні», «Отбасында дамуында бұзылыстары бар баланы тәрбиелеу», «Балаға қорқыныштан арылуға және өзіне деген сенімділікке қалай көмектесуге болады?», «Балабақша мен отбасының өзара әрекеттестігі тақырыбына ата-аналар сауалнамасын дайындау және өткізу. Мақсаттары мен міндеттері», «Тәрбиешінің күнделікті жұмысындағы отбасы диагностикасының әдістемесі», «Отбасы бала көзімен».

- «Ата-аналар мен педагогикалық ұжым: өзара әрекеттесу әдістемесі» дөңгелек үстелі.

- Мәселелік семинарлар: «Отбасы жүйе ретінде. Отбасының эмоционалдық салауаттылығы», «Баланың отбасындағы, мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі және қоғамдағы орны».

- Семинар-тренингтер: «Отбасындағы толеранттылыққа тәрбиелеу», «Отбасымен өзара әрекеттесудегі тәрбиешінің ұстанымы. Педагогикалық тиімділік негіздері».

- «Отбасы тәрбиесі – балалардың мінез-құлық бұзылыстарының себептері» дәрістер.

Өкінішке орай, ата-аналардың аз бөлігі ғана бұл жағдайды өзгерту үшін бірлескен күш-жігердің құндылығын түсінеді, конструктивті түрде өзара әрекеттесу, монологтан диалогқа көшу, мәселелерді естуді үйрену және оларды шешуде бір-біріне қолдау көрсету қажет.

Педагогтар тарапынан отбасымен өзара әрекеттесу кезінде туындауы мүмкін: қарсылық, сенімсіздік, қалаусыздық, үйлестірудің болмауы, мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы мамандардың бытыраңқылығы. Бұл қиындықтарды бірте-бірте беделге ие болу, отбасымен жұмысқа қатысу ынтасын арттыру, ортақ мүдделерді табу және процеске жеке қатысу арқылы жеңуге болады. Пайда болған қиындықтарды жеңу - ұзақ мерзімді жұмыс, оның нәтижесі бірден байқалмайды.

Отбасында, сондай-ақ мектепке дейінгі білім беру ұйымында тұлға тек баланың ғана емес, сонымен бірге оның ата-анасы мен мұғалімдерінің де тұлғасы болып қалыптасады. Бала тәрбиесі ересек адамның жеке басын байытады, оның әлеуметтік тәжірибесін арттырады. Әрбір адамның өмірінде ата-ана үлкен және жауапты рөл атқарады, олар балаға жаңа мінез-құлық үлгілерін береді, олардың көмегімен ол айналасындағы әлемді біледі, ол өзінің барлық іс-әрекетінде оларға еліктейді. Бұл тенденция баланың ата-анасымен, ұстаздарымен жағымды эмоционалдық байланысы және оның анасы мен әкесі, сондай-ақ сүйікті ұстазы сияқты болуға ұмтылуының арқасында күшейе түседі. Ата-аналар осы заңдылықты сезініп, баланың жеке басының қалыптасуы көбіне соларға байланысты екенін түсінгенде, олардың барлық іс-әрекеті, жалпы мінез-құлқы баланың бойында сол қасиеттердің қалыптасуына және адами құндылықтарды түсінуге ықпал ететіндей әрекет етеді. Дамудың барлық кезеңдері адамның жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуін талап етеді, жеке тұлғаның жаңа тәжірибемен байытылуына, әлеуметтік жағынан жетілуіне көмектеседі.

Осылайша, балабақша мен отбасының біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзара әрекеттесуі жалпы мектепке дейінгі білім беру ұйымы қызметінің ең маңызды бағыты болып табылады.

**Түркістан облысы Шардара ауданы Көксу ауылы
ЖШС "Ұлжан-Ана" бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Жолдасова Азиза Нарбаевна**

ЖОБА ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ДАМУ

Мектепке дейінгі кезең – бала тұлғасының дамуындағы маңызды кезең, өйткені дәл осы кезеңде оның болашағының іргетасы қаланады. Бұл кезеңде балалар әлемдегі өз орнын сезіне бастайды, басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас жасау дағдыларын меңгереді, басқалармен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік стандартында мектеп жасына дейінгі балалардың жеке тұлғасын дамытудың маңыздылығы көрсетілген.

Балалардың танымдық іс-әрекетін, танымдық ынтасын және қызығушылығын дамыту, сонымен қатар олардың дүние мен сана туралы түсініктерін қалыптастыру басты міндеттердің бірі болып табылады. Осыны ескере отырып, қоғам сұранысын қанағаттандыру мақсатында мектепке дейінгі білім беру жан-жақты және серпінді болып келеді. Қазіргі уақытта балаларды оқытудың жаңа моделін әзірлеу тәжірибесіне көп көңіл бөлінеді, мұнда баланың белсенді танымдық әрекетіне басты назар аударылады. Осылайша, мектепке дейінгі білім беруді дамыту баланың қажеттіліктері мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның тұтас тұлғасын қалыптастыруға бағытталған. Балалардың қабілеттері мен қызығушылықтарын дамытуға, сондай-ақ сыртқы әлеммен табысты қарым-қатынас жасауға мүмкіндік беретін танымдық белсенділігін ынталандыруға басты назар аударылады.

Мектепке дейінгі тәрбиенің негізгі мақсаты – жай ғана нақты білім мен жеке дағдыларды жинақтау емес, балаларда жалпыға бірдей оқу әрекетін қалыптастыру және осы білімді пайдалана білу.

Балаларда белсенділікті, дербестікті, бастамашылдықты, шығармашылықты, сондай-ақ жаңа нәрселерді үйренуге және нәтижеге жетуге деген ұмтылысты дамыту үшін жобалық қызмет әдісі деп аталатын перспективалық әдіс қолданылады. Бұл әдіс-тәсіл білім мен тәрбие беруде оқушыға бағытталған көзқарасқа негізделген. Себебі, жоба әдісі балалардың білімнің әртүрлі салаларына танымдық қызығушылығын ынталандырады және ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады. Ол жобалар түріндегі оқу іс-әрекетін ұйымдастыруды көздейді, онда балалар зерттеуге, практикалық тапсырмаларға және шығармашылық процестерге белсенді қатысады. Жобаларды орындау барысында балалар өздерін қызықтыратын тақырыптарды таңдай алады, материалдарды өз бетінше зерттей алады, сұрақтар құрастырады, ақпаратты талдап, нәтижелерін ұсына алады.

Бұл тәсіл балалардың сыни тұрғыдан ойлау, коммуникативті дағдылар, мәселелерді шешу, шығармашылық ойлау және өзін-өзі реттеу сияқты негізгі құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді. Сондай-ақ балалардың бойында өз-өзіне деген сенімділікті қалыптастыруға ықпал етеді, олардың дербестігін, бастамашылдығын және үнемі дамып, жаңа нәрселерді үйренуге ұмтылуын ынталандырады.

Негізгі жалпы білім берудің бірінші деңгейі ретінде мектепке дейінгі деңгейдегі жобалау қызметі бастауыш жалпы білім берудің стандартының талаптарына байланысты, оған сәйкес жобалық-зерттеу қызметін ұйымдастыруды қамтамасыз ететін бағдарламаны іске асыру үшін жағдайлар жасалады. Тиісінше, мектеп жасына дейінгі бала болашақ бірінші сынып оқушысы ретінде осындай іс-әрекетте дамуға дайын болуы керек. Осылайша, технологияны қолдану арқылы балалардың жеке дамуы үшін

оңтайлы психологиялық-педагогикалық жағдайларды анықтау және іс жүзінде жүзеге асыру қажеттілігі туындайды.

Жобалық іс-әрекет әдісін енгізу арқылы мектеп жасына дейінгі балаларға білім беруді дамыту педагогикалық жұмыстың бағыттарын анықтауға және баланың жеке тұлғасын дамытуға байланысты мақсаттарға жетуге негіз болды. Қойылған мақсаттарға табысты жету үшін келесі міндеттер белгіленді:

1. Педагогикалық тәжірибеде дамыта оқытудың тиімді әдістері мен технологияларын қолдану арқылы жобалық іс-шараларды жүзеге асыру. Балалардың дамуына барынша тиімді ықпал ететін тиісті әдістер мен технологияларды зерттеу маңызды.

2. Балаларды қоршаған дүние туралы түсініктерін қалыптастыру және таным процесіне тарту. Мақсаты балалардың қоршаған орта туралы түсініктерін байыту және кеңейту және бірлескен іс-әрекетке қызығушылықтарын арттыру. Бұл балаларда эмоционалдық қызығушылық пен қиындықтарды дамытуға көмектеседі.

3. Әртүрлі әрекеттесу тәсілдерін дамыту және белсендіру бойынша балалардың отбасыларымен серіктестік орнату. Ата-аналарды баланың жеке дамуы мәселесіне қатыстырып, олардың осы тақырыпқа қызығушылығын ояту маңызды. Мұндай серіктестік отбасы мен мектепке дейінгі мекеменің өзара әрекеттесуін кеңейтуге және тереңдетуге ықпал етеді.

Кез – келген жоба әрдайым шығармашылық қызмет болып табылады, бұл балалар, тәрбиешілер, ата-аналар арасындағы ынтымақтастықтың жемісі. Ол міндетті түрде әлеуметтік маңызды, балалардың даму мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес болуы керек. Бірақ, ең бастысы, жоба балалардың жеке қызығушылығын тудыруы керек, осылайша оқу процесінің мотивациясын қамтамасыз етеді. Балаларды не қызықтыратынын, балалардың қайсысы қолдауға, көмекке мұқтаж екенін және тақырыпты таңдауда кім өзін жеңуге дайын екенін түсіну керек. Ол үшін мотивтің өте тиімді түрі қолданылады - үш сұрақты модель: Мен не білемін? Мен не білгім келеді? Білу үшін не істеу керек?

Жобалық іс-әрекет әдісін үлкен мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс кезінде қолдануға болады. Бұл жас кезеңі неғұрлым тұрақты зейінмен, бақылаумен, талдаудың, синтездің, өзін-өзі бағалаудың басталу қабілетімен, сондай-ақ бірлескен іс-әрекетке деген ұмтылыспен сипатталады.

Жалпы жоба жұмысы бірнеше кезеңді қамтиды:

- 1) Мақсат қою;
- 2) Жобаны іске асыру нысанын іздеу;
- 3) Жоба тақырыбы негізінде бүкіл оқу-тәрбие процесінің мазмұнын әзірлеу;
- 4) Дамытушылық, танымдық, пәндік ортаны ұйымдастыру;
- 5) Іздестіру және практикалық қызмет бағыттарын айқындау;
- 6) Бірлескен (педагогтермен, ата-аналармен және балалармен) шығармашылық, іздестіру және практикалық қызметті ұйымдастыру;
- 7) Жобаның бөліктерімен жұмыс істеу, түзету;
- 8) Жобаны ұжымдық іске асыру, оны көрсету.

Жобаларды іске асыруда оларға ата-аналарды тарту үлкен рөл атқарады. Олардың жобаларға қатысуының арқасында балалар өз отбасына деген мақтаныш сезімін қалыптастырады, өзін-өзі бағалауды арттырады, ал ата-аналары көмекші рөлін жиі қабылдайтын балаларда дамуда айтарлықтай ілгерілеу байқалады. Ата-аналарды жобамен жұмыс істеуге тарта отырып, біз топта балалардың жеке қабілеттерін ашу, жобаның барлық қатысушыларының шығармашылық әлеуетін анықтау үшін қосымша мүмкіндіктер жасадық. Ересектердің балалар жобаларына қатысуы әр баланың әлеуметтік-тұлғалық дамуына ықпал етті.

Жоба әдісін қолдану нәтижесінде біздің балабақшадағы балалар неғұрлым еркін және тәуелсіз, мақсатты және өзіне сенімді, көпшіл, құрдастары мен ересектерге мұқият және қамқор, өзара түсіністік пен ынтымақтастыққа қабілетті болды.

Осылайша, бүгінгі таңда мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасаудағы жобалар әдісі оңтайлы, инновациялық және перспективалы әдіс болып табылады.

**Батыс Қазақстан облысы, Бәйтерек ауданы
Достық жалпы орта білім беретін мектебі
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Сейткалиев Казбулат Борисович**

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ЖАҢА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салтын ұстану мемлекеттік маңызы бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген. Өмір салты мен денсаулық арасындағы өзара байланыс салауатты өмір салты ұғымын құрастырады. Салауатты өмір салтын насихаттауда, салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жетілдіретін, осы саладағы басымдылықтарды анықтайтын ғылым да, өскелең ұрпақты оқыту, тәрбиелеу формалары мен жаңа әдістерді ұстанатын білім де қажет.

Бүгінде білім - қоғамның әлеуметтік-экономикалық, интеллектуалдық және рухани дамуының стратегиялық бағдары болып отыр. Сонымен қатар біздің қоғамымыздың қауіпсіздігінің кепілі. Сондықтан да оқытудағы жаңа технология аса қажетті педагогикалық мәселелердің шешімдерін табуға, ой еңбегін арттыруға, оқу процесін тиімді басқаруды қамтамасыз етеді. Жаңа технологияларды оқыту үрдісінде қолданудың негізгі ерекшелігі ол оқытушылар мен оқушыларға өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасауға көп мүмкіндік береді және оны педагогикалық мақсатта пайдалану оқушылардың зердесіне, сезіміне, көзқарасына әсер ете отырып оның интеллектуалдық мүмкіншіліктерін арттыруға көмектеседі.

Дене тәрбиесінің мәнін бүгінгі жаңа заман талабына сәйкес қарастыру – бұл адамды өзі өмір сүрген ортаның жемісі ғана емес, сол ортадағы дене мәдениеті, адамгершілік қарым-қатынасы әрекетімен көрінетін субъект деп танылуымен айқындалады. Қоғамның елеулі өзгерістерге түсуі, адамның мақсат-мұраттарына, тұрмыс-тіршілігі мен мінез-құлқына, сондай-ақ өзінің жеке басына да субъект ретінде өзгеріс енгізуде. Оның үстіне қоғамдағы салауаттылық, дене мәдениеті мен рухани құндылықтардың табиғаты, мәні, шығу тегі және атқаратын қызметтері туралы жан-жақты зерттеу, оқушылардың дене тәрбиесін салауаттылық дене мәдениеті мәселесімен байланыста қарастыру қажеттігі біздің тақырыбымыздың өзектілігін айқындай түседі. Елімізде бәсекеге қабілетті білім – білім беру саласының ең басты міндеті болып отыр.

Дене тәрбиесінің әлеуметтік жүйе және қоғамдық құбылыс есебінде дене тәрбиесі жүйесін, оның қалыптасуы мен дамуының негізгі заңдылықтарын, оның қызметі мен құрылымын танып, білудің қажеттілігі білім мен тәрбие талаптарына сәйкес өсіп келе жатқан ұрпақтың дене тәрбиесін қамтамасыз ету үшін керек. Дене тәрбиесі тек мектептегі дене шынықтыру сабағы ғана емес, ол сабақтан тыс, мектептен де тыс денсаулыққа байланысты шаралар жүйесі екенін ескерсек, қазіргі кезеңдегі білім беру орындарындағы дене тәрбиесінің жүйесі жастардың денсаулықтарын нығайтумен қоса, тұлға бойындағы биологиялық-психологиялық қажеттіліктердің жан-жақты жетілуіне, өмірге белсенді ұстаным мен ізгілікті қатынастарын дамытуды меңзейді.

Еліміздегі білім беру мазмұнының жаңаруы негізінде «Дене шынықтыру» пәніне де өзіндік артықшылықтар беріліп, мәртебесін арттыруда. Мұнда пән белгілі нормативтерге бекітілген талаптар бойынша тек дене шынықтырып қана қоюға бағытталмайды. Арнайы педагогикалық тәсілдерге негізделеді.

Дене тәрбиесі сабағында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі жоғары. Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны әркімнің өз сабағында пайдалану арқылы оқушы жастарды халықтың дәстүр үрдісінде адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу дені сау ұрпақ тәрбиелеу дене тәрбиесі пәні мұғалімдерінің басты міндеті. Олай болса, оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өтетін әдіс-тәсілдерін, жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет.

Дене шынықтыру пәнінің басқа пәндерге қарағанда көптеген ерекшеліктері бар. Мұнда негізінен оқушының қабілеті, бейімділігі баса назарда болуы керек. Дегенмен де оқушыларды бейімдеу, қабілетін дамыту, спортқа деген қызығушылығын арттыру жақсы ұйымдастырылған сабаққа байланысты. Сондықтан оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттыру, сабақта тақырыпқа байланысты спорт түрлерінің шығу тарихын, спорт түрлері дамыған елдерді спорттың әр саласындағы белгілі спортшылар өмірін алуға болады.

Сол себептен мұғалім сабақты тартымды етіп теория мен практиканы ұштастыруында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі баса назарда болуы қажет. Бұл мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас, сабақты жақсы оқитын, спортқа бейім оқушылармен белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жақсы ойлар туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуін ойластыру тиіс. Барлық оқушылар өз қабілетін ең төменгі жеңіл тапсырмаларды орындаудан бастайды, оларды міндетті түрде толық орындап болғаннан кейін ғана, келесі күрделі деңгейдегі жаттығуларды орындауға көшіп отырады.

Мемлекеттік стандарттық бағдарламаны жоспарлай білуді, нормативтік тест жаттығуларды игертуді береді. Дене тәрбиесі сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді пайдалануға да болады. Осы технологияның шығармашылық бөлігін басшылыққа ала отырып, ой толғау жасауға болады (мысалы, дене шынықтыру сабағын ойын түрінде ұйымдастыру), сол арқылы, оқушылардың бейімділігін арттыруға болады.

Күтілетін нәтиже - дене тәрбиесі пәніне деген қызығушылықтарының артуы. Оқушы шығармашылығы, өзін-өзі басқаруы, құрметі, эстетикалық талғамы да артып келеді. Әр түрлі ұлттық ойындарды топтық ойын әдісінде ұйымдастыру да жақсы нәтиже береді. Ойлау қабілетін дамыту тұрғысында қазақтың ұлттық ойын түрлеріне тоқталып, ұлттық ойындар туралы өз түсініктерін сұрай отырып, сабақ барысы кезінде орындатуды жоспарлауға болады.

Оқушылардың ой-қабілетін, жылдамдық ерекшелігін, тез шешім қабылдауына және топтық әрекет жасауына пәндерді байланыстыра отыра кіріктірілген сабақтардың үлесі зор. Дене шынықтыру сабақтарын өзге де пәндермен, атап айтсақ, биология, химия, математика, сурет, алғашқы әскери дайындықпен кіріктіріп өткізуге болады. Сабақты қызықты өткізу үшін мультимедиялық проектор арқылы қазақтың ұлттық ойындарының тарихын таныстырып өтіп, жасырылған сұрақтарды табуға машықтандыру, әр топқа белгіленген ұпай сандарына қарай бағалап отырып, кейін сабақ барысын: «Кім шапшаң?» бөлімі деп атап, оқушылар белгіленген жерге дейін эстафеталық таяқшамен жүгіріп барып, белгілі жеріне жеткен кезде, тақтаға жазылып берілген есептерді шапшаң орындап шығып кейін қайтып келу талабы қойылса сабақ өте қызықты өтер еді.

Сонымен, жаңарту бағдарламасындағы дене шынықтыру пәнін оқытудың орны ерекше. Онда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын көтеруге барлық мүмкіндіктер қарастырылған. Оқушылардың танымдық қабілеттерін арттырып, салауатты өмір сүру, адам денсаулығы осы спортқа байланысты екендігін түсінеді. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артып, оқу тоқсандарында жоғары сапаға қол жеткізуге болады.

Қорыта айтқанда, дене шынықтыру сабағында алдымен жеке тұлғаның әлеуметтік құзыреттілігін дамытуға баса назар аударылады. Бұл дегеніміз оқушының өзін-өзі басқарудағы әлеуетін артып, салауатты өмір салтын ұстануына өзінді септігін тигізеді деген сөз.

Өскемен қаласы
"Asyl bala" балабақшасы ЖШС
Тәрбиеші
Шагиева Эльмира Нигметжановна

«МЕН-ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГПЫН»

Эссе

*«Үш-ақ нәрсе адамның қасиеті:
Ыстық қайрат, Нұрлы ақыл, Жылы жүрек»
Абай Құнанбайұлы*

Менің мамандығым-тәрбиеші. Өзге жастар секілді мен де кезінде әр алуан мамандықты қиялымда елестетіп, арманыма айналдырғанмын. Мамандықтың бәрі жақсы, тек оны дұрыс таңдай білу керек. Мамандықты адам өз жүрегінің қалауымен, өз қабілетіне қарай таңдап алады. Дұрыс таңдалған мамандық қана адамды бақытқа, шаттыққа бөлеп, биік белестерге жетелері анық. Жүрегі қалаған мамандыққа адам бала кезінен бейімделе бастайды. Өз ісінің шынайы маманы болу үшін терең білім алуға талпынады. Осылайша балалық шақ пен болашақ әрқашан үндесіп жатады. Болашаққа апаратын тура жол балалық шақтан басталады. Мен де балалық шағымнан өзім сүйген мамандыққа бейімделдім. Көп мамандықтың арасынан әр адамның жүрегінен жол тауып, өмір жолына дұрыс бағыт сілтейтін, барлық мамандықтардың «анасы» әрі төресі, ардақты ұстаз болуды қаладым. Ұстаз – ұлағатты есім. Ұстаздық мамандыққа сөз келтірмеу үшін бала кезден өзіме тәлім-тәрбие, білім берген ұстаздарымның өнегелі қасиеттерін бойыма сіңіріп өстім. Сол жандардай білімді, сабырлы, білікті болуға талпындым. Себебі ұстаз өз ісін шынайы атқарғанда ғана нағыз сауатты, тәрбиелі шәкірттерді тәрбиелей алады. Бұл тәрбиеші мамандығын таңдаудағы себебім, ол өте қызықты мамандық: сені балалар жақсы көреді және сенен әрдайым қандай да бір жаңа нәрселер күтеді ал мен болсам олардың өмірімен бірге өмір сүремін, табыстарына қоса қуанамын. Мен жаһандану теңізіне желкенін жайған мемлекетіміздің ертеңгі алға бастайтын мықты ескегі болатын балабақша бүлдіршіндерін тәрбиелеумен оқу-білім қайнарымен сусындататын осынау абыройлы мамандығымды мақтан тұтамын. Біз мектепке дейінгі мекеме тәрбиешілері, тәуелсіз татулығы жарасқан байтақ мекеннің болашағы үшін құстың қанатындай су болса да көмегімізді тигізіп жатырмыз деген мақтаныш кеудемді кернейді. Бала тәрбиесімен айналысатын әрбір педагогтің алға қойған мақсат-міндеті мен педагогикалық ұстанымы болуы керек. Менің өмірдегі ұстанымым-жүрек қалауымен таңдаған жұмысыма жауапкершілікпен қарау. Тәрбиеші жұмысы күрделі де, қызықты да, жауапты. Тәрбиеші деген сөз ұстаз ғана емес, жана ғана қанаты қатайып келе жатқан балапандарға қанаттарын қатты болуға, келешекте алысқа, биіктерге самғай аларлықтай тәрбие беруші жан. Бұл іс мен үшін тек мамандығым ғана емес ең бастысы жүрек қалауым мен сүйікті ісім. Халқымызда «Жас келсе - іске» деген керемет сөз бар. Демек, мен бойымдағы жастық жігерімді, күш-қуатымды, жаңашылдығымды талапты әрі талантты шәкірт тәрбиелеуге жұмсауым керек.

Батыр Бауыржан Момышұлы: «Ешкім іштен батыр болып тумады: батырлық та мінез секілді өскен орта, көрген тәрбиеге байланысты қалыптасады» деп ұлы ой айтқан болатын. Біз бақшадағы бүлдіршіндерді жақсылық атаулыға тәрбиелеуге, тамаша ортада тәлімді тәрбие беруге жауаптымыз. Мен балабақшада он төрт жыл еңбек етудемін, бұл еңбектен ешбір жалыққан емеспін. Өйткені менің жас бүлдіршіндерге арнаған осы уақытымды өмірімдегі ең бір бағалы уақытым деп айта аламын.

Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» заңында білім беру жүйесінің міндетінің бірі ретінде оқыту мен тәрбиелеудің жаңа технологияларын енгізу туралы айтылған.

Соңғы жылдардағы болып жатқан оңтайлы бетбұрыстар мен өзгерістер мектепке дейінгі мекеме қызметкерлері балаларды мектепке дейінгі білім және тәрбие беру жүйесінде әр түрлі жаңашыл идеялары мен жобаларын тәжірибеге ендіруде. Сондықтан да балалардың бойында таң қалу мен таным қабілеттерін, ерекше жағдайларда шешім қабылдай алу дағдысын, қандай да бір жаңалық аша білу, өз тәжірибесін жан-жақты терең түйсіне білу қабілетін дамыту- педагогтардың негізгі міндеті болып отыр. Мектеп жасына дейінгі жас ерекшеліктері мен жеке мүмкіндіктеріне сәйкес білім, білік, дағдыларын, рухани – адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру, «Мәңгілік Ел» жалпы ұлттық идеясына негізделген жалпы адамзаттық құндылықтарға, ұлтжандылыққа және толеранттылыққа тәрбиелеу, сондай – ақ баланың мектепке оқуға әлеуметтік – психологиялық, тұлғалық, ерік – жігерлік, физикалық және зияткерлік даярлығы бүгінгі таңда маңызды.

Сонымен қатар оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды ғылыми практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» деп атап көрсеткендей, қазіргі уақытта оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және инновациялық технологияларды енгізу қай пән болмасын әрбір ұстаздың басты мақсатына айналып отыр.

Білім беру жүйесі мамандардан кәсіби икемділік пен ұтқырлықты, сан қырлы шығармашылық қызмет пен өзін-өзі ұйымдастыру жағдайындағы біліктілікті қажет етеді. Өйткені қазіргі жас буын-еліміздің келер күнгі келбеті. Бұл жөнінде Еліміздің тұңғыш президенті Н.Ә.Назарбаев: «Ғасырлар мақсаты –саяси-экономикалық және рухани дағдарыстарды жеңіп шыға алатын, ізгіленген ХХІ ғасыр құрушы іскер, өмірге икемделген, жан-жақты тұлғаны тәрбиелеп қалыптастыру», -деген тұжырым жасады. Ол үшін бүгінгі оқу үрдісіне сай педагогикалық шеберлік қажет. Педагогтік шеберлік –дарынды талант емес, үйрену, ізденудің нәтижесі. Біздер, тәрбиеші атын иемденушілер, күнделікті өмірдің жай ғана адамы емес, болашақты құрушыларды, адамзаттың сәулетті болашағын жасаушыларды тәрбиелеп отырғанымызды ойласақ, тәрбиеші мұратының қандай болатыны өзінен-өзі айқын. Осыған байланысты тәрбиешіге тән мынадай сипаттарды даралап көрсетуге болады:

- ❖ Кәсіптік білім мен біліктілігі
- ❖ Қамқорлық көзқарас, сүйіспеншілік сезім
- ❖ Ұйымдастырушылық қабілет
- ❖ Қызметке бейімділігі
- ❖ Дүниетанымдық көзқарасы, сенімі
- ❖ Заманға сай жаңашылдық

Осындай даралық қасиеттер тәрбиешіні бақытқа жеткізеді. Бақыттың үлкені –өзінді-өзің тану. Тәрбиеші өзін-өзі қай уақытта таниды? Ол алдындағы тәрбиеленушінің қияға қанат қағып, елінің азаматы болған сәтінен таниды. Ендеше, бүгінгі білім мен білік бәсекелес заманда ұландарымыздың биіктен көрінуіне күнделікті ісіміздегі жаңашылдығымыз арқылы, жан-жақты берген тәрбиеміз арқылы қол жеткіземіз.

Екіншіден, әрине, ол өз кәсібінің майталманы, осы мақсатқа рухани күш-жігер, парасат қуатын салу керектігін айтпаса да түсінікті. Бұл әркімнің қолынан келе бермейтін, ерекше талантты қажет ететін, баланы сүйетін, бала жанын түсінетін, бай қиялды адамға тән қасиет.

Үшіншіден, тәрбиеші күнбе күнгі өзінің көп қырлы еңбегінде мазмұны әр түрлі кездейсоқ жайттардың туындап отыратынын алдын-ала сезіп, болжап және оның оң шешімін табуға дайын болуы тиіс. Сондықтан да тәрбиешіні әр баланың жан-дүниесін танып-білуші, әрі оны жеке тұлға етіп қалыптастырушы, ел болашағының мүсіншісі деуге болады.

Ал, қазіргі заман тәрбиешісі мынандай болуы қажет деп ойлаймын:

М.Жұмабаев «Мен дәрігерден гөрі тәрбиешілердің көп болғанын қалаймын, себебі дәрігер дененді сауықтырса, тәрбиеші өне бойынды сауықтырады»-деген екен. Балабақшадағы тәрбиеші-баланың екінші ата-анасы, ақылшысы. Оның мейірімге толы жүрегі бала бойындағы талай ағаттықты кешіре біледі. Оның бойындағы білім мен ақыл, ойының қуаты талай тентекті жуасытып, небір еркені сабасына түсіреді, тәртіпке баулып, есейтіп, ержеткізеді. Сондықтан әрбір бала өзіне үлгі, өнегені алғашқы ұстазы тәрбиешіден алады.

Білікті маман атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау –әр тәрбиешінің борышы. Ол -өз кәсібін, барлық баланы, білім ордасы балабақшасын сүйетін адам. Осы іске деген қызығушылық пен сүйіспеншілік қана бізді небір қиындыққа төздіріп, батыл іске кірісуге себін тигізеді.

Тәрбиешінің осыншама қадір-қасиет пен құрметке бөленуі өзін қоршаған орта мен әрбір балаға асқан сезімталдықпен, жауапкершілікпен қарым-қатынас жасауында. Өйткені оның қарапайым да сыпайы киім киісі, мәдени сөзі, әдепті жүріс-тұрысы, жинақы іс-әрекеті, білімі балаға да, ата-анаға да, жұртшылыққа да өнеге.

Тәрбиешінің кәсіби сапаларына келетін болсақ, ол:

- ❖ Еңбексүйгіштік;
- ❖ Жұмысқа қабілеттілік;
- ❖ Тәртіптілік;
- ❖ Жауапкершілік;
- ❖ Тұрақтылық;
- ❖ Мақсат қоя білу және оған жету жолдарын таңдай білу іскерлігі;
- ❖ Өзінің кәсіби деңгейін жүйелі жетілдіру;
- ❖ Өз еңбегінің сапасын жақсартуға үнемі талпыну;
- ❖ Психологиялық даярлығының болуы;
- ❖ Педагогикалық шеберлігі;
- ❖ Педагогикалық тактісі және техникасы;
- ❖ Кең мәдени ой-өрісінің болуы.

Өмірде өшпейтін іс балаға берген білімін, мейірімін, пейілін. Бүр жарған сабағына құйған білім нәрің мәңгілік. Осынау мәңгілік борышты ауырсынбай, аянбай, адамгершілік парызым, қала берді азаматтық қамқорлығым деп түсінетін балабақша ұжымының, сонау тоқырау заман, нарық кезіндегі кішкене мекеменің жасаған үлкен жетістіктері менің осы салаға деген сүйіспеншілігімді арттырды.

Менің мектепке дейінгі білім беру мекемесінің тәрбиешісі мамандығын таңдау себебім, мен өзім бала кезімнен балабақшада тәрбиеленіп, тәрбиешілерге қызыға қарап, тәрбиеші болуды армандайтынмын. Қазіргі таңда балалық арманым орындалып жас бүлдіршінге білім беру саласында өзімнің ұстаздық қадамымды балабақшадан бастадым. Сүйікті мамандығым маған үлкен жауапкершілікті жүктеді. Мен үшін тәрбиеші болу -үлкен бақыт. Себебі, әр күні күлімдеген сәби күлкісі мен былдырлаған бал тілді, тәтті қылықты бүлдіршіндерді көру мен үшін зор қуаныш. «Тәрбиеші бала жанының –бағбаны» демекші өміріміздің жартысы осы балабақша бүлдіршіндерін тәрбиелеуге кетеді екен. Осыған орай өз тобымның бүлдіршіндерімен балабақша күн тәртібі бойынша балалар мен жүргізілетін күнделікті балабақша өмірінен алынған тәрбиеші жұмысын көрсетсем.

Әр таңда өз тобыма бүлдіршіндерімді асығып, сағынып келемін, өйткені алдыма келген әр сәбидің қуанышы менің қуанышым. Әр баламен балаша сөйлесіп, жасына сай қылықтарды да жасап отыруға, көңілін табуға тырысамын. Олармен бал тілімен әңгімелескенде бар шаршағаным басылады. Былдырлаған тілі, тәй-тәй басқан әр қадамдары көз алдымда. Мөлдіреген көздерінен нәр алып, білмегендерін үйретуге тырысамын. Әр түрлі тақырыптағы ашық сабақтар, мерекелік ертеңгіліктер, түрлі сайыстар арқылы бүлдіршіндерімнің жан-жақты тәрбие алуларына, танымының кеңейіп, санасының өсуіне өз үлесімді қосып келемін.

Қорыта айтқанда, «Бұл әлемдегі ең ғажап нәрсе- сен көрсетіп берген жолмен сенімді түрде алға кетіп бара жатқан баланы көру», - деп Конфуций айтқандай мен тәрбиелеген балалар болашақта қоғамда өз орнын табатын, қабілеттері ашылған, инабатты, парасатты болады деп сенемін!

Болашақтағы еңбек жолымда білім белесін бағындыруда, өз ісіме беріліп, бала жанына нұр құйып, өмірде өзім де бақытты болып, өзгелерді де бақытқа жеткізсем деймін!

**Абай облысы білім басқармасының Бородулиха ауданы білім бөлімінің
"Жезкент кентінің мектеп-лицейі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Кундызбаева Енлик Серикбековна**

**«ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН МЕҢГЕРУ: TEDx ӘЛЕМІНЕН САБАҚТАР»
АВТОРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША НӘТИЖЕЛЕР АЙМАҒЫ**

Мұғалімнің авторлық бағдарламасы дегеніміз не?

Мұғалімнің авторлық бағдарламасы – бұл педагогтың өзінің шығармашылық ізденісі негізінде әзірлеген, оқыту үдерісін жетілдіруге бағытталған арнайы оқу бағдарламасы деп білемін. Ол білім беру стандарттарына сәйкес келіп, мұғалімнің жеке әдістемелік көзқарасы мен жаңашыл идеяларын қамтиды. Менің «Оқу сауаттылығын меңгеру: TEDx әлемінен сабақтар» атты авторлық бағдарламаның мақсаты мен міндеттері оқушылардың білімін, дағдыларын немесе ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталды. Бағдарламаны жазу барысында креативтілік пен жаңашылдық тұстарды ескеріп, стандартты оқу бағдарламасынан ерекшеленетін жаңа әдіс-тәсілдерді қамтуға тырыстым. Оқыту үдерісінде практикалық қолданылымы қазақ тілі мен әдебиетке қатысты және оқу сауаттылығын жетілдіруге бағытталған дағдыларды дамытуға бейімделген. Ғылыми-әдістемелік негіздемесі педагогика, психология және пәндік білім саласындағы зерттеулерге сүйенеді. Оқу жоспары мен мазмұны белгілі бір уақыт ішінде қамтылатын тақырыптарды, қандай әдістер және ресурстар қолданылатынын көрсетеді. Бағалау жүйесі ретінде оқушылардың жетістіктерін өлшеу тәсілдері, критериалды бағалау әдістері ұсынылды.

Авторлық бағдарламаны әзірлеу келесі кезеңдерді қамтылды:

1. Мәселені анықтау – оқу сауаттылығын дамытуда білім беруді жақсарту қажет екенін талдау кезеңі;
2. Ғылыми зерттеу жүргізу кезеңі – озық тәжірибелер мен теориялық негіздерді зерттеу, қосымша ақпарат көздерінен іздену;
3. Бағдарламаның құрылымын жасау кезеңі – авторлық бағдарламаның мазмұнын, әдістерін, бағалау жүйесін әзірлеу.
4. Пилоттық енгізу – бағдарламаны шағын топта әрі сыныпта сынақтан өткізу.
5. Түзету және жетілдіру кезеңі – оқыту нәтижелері, алынған сауалнамалар негізінде бағдарламаны жетілдіру.
6. Қорытынды енгізу – барлық үрдістерді қамтығаннан кейін оқу процесіне толықтай енгізу және тәжірибе алмасу.

Авторлық бағдарламаның артықшылықтары:

- Оқушылардың сөйлеу дағдысын, оқуға деген қызығушылығын арттырады.
- Заманауи білім беру талаптарына сай икемді.
- Мұғалімнің кәсіби дамуына ықпал етеді.

«Оқу сауаттылығын меңгеру: TEDx әлемінен сабақтар» бағдарламасы – TEDx форматындағы идеялар арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруды мақсат ететін, дәстүрлі оқу бағдарламасына қосымша ретінде енгізіліп, оқушылардың ойлау, зерттеу және көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектесетін құрал болып табылады.

Бағдарлама мазмұнында нақты ақпарат пен жалған ақпаратты ажырату жолдары; мәтіндерді тереңірек талдауға көмектесетін әдістер; оқу барысы даму мен сәттіліктің құралы ретіндегі тапсырмалар жинақталды.

Бағдарламаға 34 сағаттан тұратын күнтізбелік-тақырыптық жоспар, оқушыларға арналған жұмыс дәптері даярланды. Оның даярлануына бір жылдам астам уақыт жұмсалып, жан-жақты ізденіс жүзеге асты. Бағдарлама модульдары теориялық және практикалық бөлімге бөлініп, оқушылар қажеттіліктеріне сай болды. «Оқу сауаттылығына кіріспе» модулінде оқу сауаттылығының мәні, керектігі, өзектілігі талданып, маңыздылығы талданды. «Оқу негіздері» модулінде мәтін түрлері және олардың құрылымы, түсініп оқу ерекшелігі қарастырылды. «TEDX шабыт көзі ретінде» модулінде TEDx мәні, оның қоғамға әсері талданды. «TEDX сұхбаттарын талдау» модулінде TEDx баяндамасының құрылымы, көпшілік алдында сөйлеу техникасы тақырыбы қамтылады. «Оқу мен талдауға машықтандыру» модулі TEDx баяндамаларын оқуды қарастырып, оқушылар мәтіндерді талқылайды. «Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» модулінде ақпаратты сыни қабылдау жолдары меңгеріледі, өзіндік пікір қалыптастыру дағдысына бағытталған тапсырмалар берілді. «Шығармашылық жазу және өзін-өзі көрсету» модулінде практикалық бөлім басталып, өзін-өзі көрсетудің бір түрі ретінде жазу дағдысы да қоса қарастырылып, әртүрлі жанрлар мен стильдер қайталанатын. «Оқытуда технологияны пайдалану» модулінде сандық оқу ресурстары, сыныптағы TEDx бейнелері сынды тақырыптар қамтылды. Кері байланыс беру және өзін-өзі бағалау модулінде оқу сауаттылығын бағалау әдістері, конструктивті сынның маңыздылығы айтылады. Қорытынды және даму перспективалары модулінде оқушылар жыл бойында не үйренгендерін талдап, қосымша талқылау тақырыптарына тоқталады. Сондай-ақ, мәдениеттің мәтінді қабылдауға әсері, технология және сауаттылықтың болашағы, әлеуметтік медианың сауаттылыққа әсері қарастырылып, қорытынды тапсырмалар беріледі.

Сонымен қатар, оқушыларға оқу сауаттылығын дамытуға арналған TEDx сабақтарында бейнероликтері ұсынылды. Мәтінмен жұмыс жасау әдістері қолданылды: негізгі идеяны анықтау, аргументтерді талдау, өз ойларын дәлелдеп жеткізу. Әр сабақтың соңында оқушылар шағын TEDx форматындағы сөйлеу тәжірибесінен өтті. Авторлық бағдарламаның негізгі мақсаты – TEDx материалдарын қолдану арқылы 9-10 сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту болды. 2024-2025 оқу жылы 10 - 11 сынып оқушылары осы сынаққа қатысты. Жалпы оқушы саны: 23 оқушы.

Сынақтан кейінгі алынған нәтижелер:

- Оқушылар ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдауға үйренді.
- Мәтінді талдау және түсіндіру дағдыларын игеріп, дамытты.
- Өзіндік пікірді қалыптастырып, еркін сөйлеуге баулыды.

Оқу жылының III тоқсанында оқушыларға аралық сауалнама жүргізілді. Сауалнама талдауы оң нәтиже көрсетті:

Сауалнама сұрақтары:

1. Пилоттық сабақта оқу сауаттылығының артуы қалай көрініс тапты?
 - ✓ Ақпаратты түсіну, саралау және мазмұнын жеткізу қабілеттері жақсарды – 21 оқушы (95 %)
 - ✓ Күрделі мәтіндерді талдау және логикалық құрылымын анықтау дағдылары дамыды – 18 оқушы (78 %)
 - ✓ Оқушылар мәтіндік ақпаратпен жұмыс істеу әдістерін үйренді – 23 оқушы (100 %)
2. Қоғамдық сөйлеу және креативті ойлау дамыды ма?
 - ✓ Оқушылар көпшілік алдында сөйлеуге деген сенімділіктерін арттырды -23 оқушы (100 %)
 - ✓ Өз ойларын жүйелі әрі дәлелді түрде жеткізе білу деңгейі өсті – 20 оқушы (86 %)
3. Сабаққа қызығушылық артты ма?
 - ✓ TEDx форматындағы сабақтар оқушылар үшін ерекше қызықты болды-23 оқушы (100 %)
 - ✓ Оқушылар өздері қызыққан тақырыптарды зерттеп, шығармашылық жұмыс жасауға мүмкіндік алды. 18 оқушы (78 %)
 - ✓ TEDx стиліндегі сөйлеулер арқылы өзін-өзі дамытуға ынталанды-17 оқушы (73 %)

Сондай-ақ, мұғалімдермен байланыс орнатылды. Олар жыл бойы сабақтарға қатысып, әр тоқсан соңында ОБ отырысында талдау жүргізіліп, бағдарламаның оң және теріс тұстары талданды, оқушылардың жетістіктері бағаланды. TEDx форматында түрлі шара ұйымдастырылып, оқушылар өз идеяларын мұғалімдер алдында да қорғады.

Бағдарлама өз тиімділігін көрсетті, оқушылардың оқу сауаттылығы, сыни ойлау және көпшілік алдында сөйлеу дағдылары жақсарды. Әріптестерден келесі ұсыныстар түсті:

- TEDx әдістемесін бастауыш және орта буынға бейімдеу қажет.
- TEDx форматындағы сабақтарды факультатив немесе клуб ретінде тұрақты енгізу ұсынылады.
- Мұғалімдер үшін TEDx форматында оқыту әдістері бойынша семинарлар ұйымдастыру маңызды.

Жалпы, бағдарлама білім беру жүйесіне оң ықпал етіп, болашақта кеңірек қолдануға лайықты екені анықталды.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Баяндай ауылы
"Баяндай негізгі орта мектебі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімдері
Сайлаубайқызы Салтанат, Ильева Асиям Ахмеджановна

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІС- ТӘСІЛДЕР

Әдістемелік құрал

Түсінік хат

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері оқушылардың қазақ тілін меңгеруі барысында жүйелі ойлауын дамытып, мектепте алған білімінің өмірдің қай саласында да тірек болуын қамтамасыз ететін тиімді әдістемелік жүйе жасауға және қолдануға мүмкіндік береді. «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» мен бағдарламаларының, оның ішінде «Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4 сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасында» функционалдық сауаттылық дамыту туралы «Бастауыш мектепте «Қазақ тілі» пәнін оқыту мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану» - деп берілуі бағдарламаның негізі оқушылардың функционалдық сауаттылығын жетілдіру болып табылатындығын дәлелдей түседі. Мектеп мұғалімдеріне арналған әдістемелік авторлық бағдарлама қазақ тілін терең меңгертуге негіз болады.

Заманауи мұғалімнің құзыреттілігі бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға және сабақта кең ауқымды дағдыларды қалыптастырушы бағалау негізінде әр оқушының деңгейін ескере отырып, сапалы оқытуды қамтамасыз ету құзыреттілігін жетілдірумен байланысты.

Бастауыш сыныптағы қазақ тілі пәніндегі оқу материалы оқушылардың бойында негізгі функционалдық сапалардың бірі - меңгерген білімін сауатты қолдана алуы болып табылады. Пәнді оқытудың басты ерекшелігінің бірі – білім алушылардың сауаттылығын арттыру және тілін дамыту мақсатында жазба жұмыстарына басымдық беру.

Мақсаты – бастауыш сыныптарда қазақ тілін меңгерудің және пәндік білімдерді қолданудың әдіс-тәсілдері мен теориясын ұсыну, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қолданылатын тиімді әдістерді жинақтау.

Кіріспе

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу және оқыту, педагогикалық білім беруді жаңғырту, білім алушының зияткерлік, рухани-адамгершілік және физикалық дамуын қамтамасыз ету» мәселелері басты мақсат-міндеттер қатарына қойылған[1]. «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында» бастауыш білім берудің мазмұны оқыту нәтижелеріне бағдарланатындығы және заманауи қоғамның динамикалық сұраныстарына сәйкес болу, сын тұрғысынан, шығармашыл және позитивті ойлауды дамыту қажеттігі, оқу пәндері мазмұнының ықпалдасуын күшейте түсудің орындылығы, оқытудың, тәрбие мен дамытудың біртұтастығын қамтамасыз ету аспектілерін ескере отырып айқындалатыны көрсетілген.

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері оқушылардың қазақ тілін меңгеруі барысында жүйелі ойлауын дамытып, мектепте алған білімінің өмірдің қай саласында да тірек болуын қамтамасыз ететін тиімді әдістемелік жүйе жасауға және қолдануға мүмкіндік береді. «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» мен бағдарламаларының, оның ішінде «Бастауыш білім беру деңгейінің 2-4 сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасында» функционалдық сауаттылық дамыту туралы «Бастауыш мектепте «Қазақ тілі» пәнін оқыту мақсаты – сөйлеу әрекетінің түрлерін: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды дамыту арқылы тіл туралы бастапқы білімді меңгерту және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдану» - деп берілуі бағдарламаның негізі оқушылардың функционалдық сауаттылығын жетілдіру болып табылатындығын дәлелдей түседі. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасауды мүмкін ететін функционалдық сауаттылық дағдылар негіздерінің қатарында түрлі тәсілдерді, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгерудің» көрсетілуі оқушылардың сауаттылық дағдысын мақсатты түрде дамыту қажеттігін туындатады.

Функционалдық сауаттылық құзыреттері:

Әртүрлі технологияларды таңдау және қолдану мүмкіндігі.

Мәселелерді көру және оларды шешу жолдарын іздеу қабілеті.

Өмір бойы білім алу қабілеті.

Функционалды сауатты тұлғаның негізгі белгілері: бұл дербес, танымдық және адамдар арасында өмір сүруге қабілетті, белгілі бір қасиеттерге, негізгі құзыреттерге ие тұлға.

Функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері:

ақпаратты, ережелерді, принциптерді білу; өмірдің әртүрлі салаларындағы стандартты ойларды шешудің когнитивті негізін құрайтын жалпы түсініктер мен дағдыларды игеру;

өзгермелі әлемге бейімделу қабілеті; қайшылықтарды шешу, ақпаратпен жұмыс істеу; іскерлік хат алмасуды жүргізу; өмірде жеке қауіпсіздік ережелерін қолдану;

қазіргі әлемнің құндылықтары мен нормаларында бағдарлануға дайын болу; өмірлік талаптарын қанағаттандыру үшін өмір ерекшеліктерін қабылдау; саналы таңдау негізінде білім деңгейін көтеру.

Пәндік білім, білік, дағдыға негізделген бастауыш сынып пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесі ойлау қабілетін қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады. Ойлау дағдыларын қалыптастыру және дамыту құралы пәндік тапсырмалар, ал ұйымдастыру

формасы проблемалық жағдаяттар болып табылады. Сонымен қатар ойлау дағдыларының өзі тапсырмаларды құзыреттілікке, яғни функционалдық сауаттылыққа көшіру құралы қызметін атқарады.

Жоғарыда атап өтілгендей, функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері нақты білімге негізделген белгілі бір типтегі дағдылар (негізгі құзыреттер немесе әмбебап оқу әрекеті), атап айтқанда: ұйымдастырушылық, интеллектуалдық, бағалаушы және коммуникативті. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын табысты қалыптастыру және дамыту, бастауыш сынып сабақтарында негізгі және пәндік құзыреттіліктерге қол жеткізу үшін келесі шарттарды сақтау қажет:

оқыту белсенді сипатта болуы керек (бастауыш мектепте кез келген пәнді оқытудың мақсаты функцияларының бірі оқушылардың өз бетінше оқу іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру болып табылады, сондықтан функционалдық сауаттылық мәселесі белсенділік мәселесі ретінде, іздену мәселесі ретінде қарастырылады);

Оқу бағдарламасы теңгерімді және оқушылардың жеке қызығушылықтары мен даму қажеттіліктеріне жауап беретін болуы керек;

Оқушылар жаңа материалды меңгеру процесінің белсенді қатысушылары болуы керек;

Оқу-тәрбие процесі оқушының дербестігі мен іс-әрекетінің нәтижесіне жауапкершілігін дамытуға бағытталуы керек;

Сабақта топтық жұмыстың өнімді түрлерін қолдану;

Мектептер күрделі жаһандық проблемаларға оқушылардың зерттеулерін белсенді түрде қолдайды.

Сонымен қатар, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың өнімділігін қамтамасыз ету үшін мұғалімдерге арнайы белсенді, белсенді, «субъект-субъект», тұлғаға бағытталған, дамытушы білім беру технологияларын пайдалану қажет, мысалы:

Ұйымдастырушылық, интеллектуалдық және басқа да дағдыларды, оның ішінде оқу әрекетін өз бетінше жүзеге асыру қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жаңа білімді меңгерудің проблемалық- диалогтік технологиясы;

маңызды коммуникативті дағдыларды дамытуға жағдай жасайтын дұрыс оқу әрекетінің түрін қалыптастыру технологиясы;

ұйымдастырушылық, интеллектуалдық, коммуникативті және бағалау дағдыларын қалыптастыру үшін жағдайларды қамтамасыз ететін жобалық іс-әрекеттер технологиясы (эртүрлі плакаттар, жадынамалар, макеттер дайындау, көрмелер, викториналар, конкурстар, қойылымдар, шағын зерттеулерді ұйымдастыру және өткізу, міндетті түрде таныстыруды көздейтін нәтижелер және т.б.);

тәрбиелік міндеті балалардың әрекетін тудыратын жағдайларды ұйымдастыру болып табылатын «оқу жағдаяттары» негізінде оқыту;

оқытудың деңгейлік дифференциациясы, оны қолдану оқытушы мен оқушылардың өзара әрекеттесу стиліне белгілі бір өзгерістер енгізеді (оқушы шешім қабылдауға құқылы серіктес, мысалы, оның білім мазмұны, оның деңгейі туралы ассимиляция және т.б.), мұғалімнің негізгі міндеті - балаға өзі қабылдаған шешімді қабылдауға және оны жүзеге асыруға көмектесу;

пайдалану салыстыру және жалпылау, талдау және синтез сияқты сыни интеллектуалдық дағдылардың негізін қалыптастыруға мүмкіндік беретін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау технологиясы және т.б.

Белгілі болғандай, функционалдық сауаттылықтың негізі бастауышта қаланады.

сөйлеу әрекетінің эртүрлі түрлеріне - жазу мен оқу, сөйлеу және тыңдау бойынша қарқынды дайындық; бастауыш сынып оқушыларының сауаттылық іс-әрекетінің әдіс-тәсілдерін қалыптастыру, оқытудың құзыреттілік тәсілін жүзеге асыру.

Оқытудың бастапқы кезеңінде талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, қорытындыны жіктеу, жүйелеу, тізбектеу, теріске шығару, шектеу сияқты логикалық әдістерді қолдана отырып, ең бастысы әрбір баланың ойлау қабілетін дамыту. Бастауыш сыныпта сабақта функционалдық сауаттылықты қалыптастыру логикалық әдістер деңгейіне сәйкес келетін тапсырмаларды орындауға көмектеседі.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі дағдысы – оқу сауаттылығы. Қазіргі қоғамда ақпаратпен жұмыс істей білу (ең алдымен оқу) табысқа жетудің алғы шартына айналуға.

Түсініп оқуды дамытуға, әсіресе білім берудің бірінші деңгейінде барынша назар аудару керек. Саналы оқу – адамның өзін-өзі дамытуының негізі – сауатты оқырман мәтінді түсініп, мазмұнына ой жүгіртіп, өз ойын жеңіл жеткізеді, еркін сөйлеседі. Кітап оқудың аздығы да интеллектуалдық дамудағы кемшіліктерге әкеледі, бұл түсінікті.

Орта мектепте ақпарат көлемі күрт артады, көп оқып, есте сақтау ғана емес, негізінен талдау, жалпылау, қорытынды жасау қажет. Дамымаған оқу дағдыларымен бұл мүмкін емес.

Мұғалім қолданатын барлық әдістер танымдық, ойлау әрекетін дамытуға бағытталуы керек, ол өз кезегінде әрбір оқушының білімін пысықтауға, байытуға, оның функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған. 1950-1960 жылдары американдық психолог Бенджамин Блум ассимиляция категорияларының таксономиясын және оқу мақсаттарының классификациясын жасады, оған сәйкес оқу процесіндегі фактілерді, мерзімдерді есте сақтау және жаңғырту және т.б. бастауыш білім деңгейінде басталатындығын анықтаған.

Одан әрі түсіну – алынған ақпаратты меңгеру: оның бұрын алынған ақпаратпен байланысы, жалпылау, қайталау. Жаңа идеяларды нақты жағдайларда қолдану және пайдалану оқушыға тапсырмаларды шешуге, алынған ақпаратты таңдауға және өзгертуге мүмкіндік береді. Талдау кезінде идеяларды синтездеу (жоспарлау, болжау) үшін қажетті салыстыру, тексеру жүргізіледі. Ақырында, бағалау деңгейінде оқушы зерттелетін материалды сыни тұрғыдан қабылдап, идеяның құндылығын бағалау үшін дәлелдерді таразылай алады.

Жоғарыда аталған функционалдық сауаттылықты, тиімді қалыптастыруға білім беру сапасын арттырудың әдіс-тәсілдерін жетілдіру, оқыту үдерісінде заманауи оқыту технологияларын қолдану арқылы қол жеткізілетіні белгілі. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың маңызы оның қоғамда табысты болуын қамтамасыз етуге деген бағыты арқылы танылады. Ал сауаттылық негізі бастауыш мектепте дами бастайды. Функционалдық сауаттылықтың дамуы, жетістіктерге жетуі, жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуының негізі берік бола бастайды. Тілдің басты қызметі қарым-қатынас, функционалдық сауаттылық құрал болғандықтан, тілдік білім беруде оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жаңаша әдістемесін талдап зерттеу – дидактика, соның ішінде бастауыш мектепте қазақ тілін оқыту әдістемесінің өзекті мәселесі.

Жалпы ғылыми теориялық зерттеулер нәтижесіне сүйенетін болсақ қандай ма болмасын тілді оқыту барысында функционалдық сауаттылықты арттыруда ең тиімді әдістер төрт дағды бойынша жүзеге асырылады. Оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдылары. Осы дағдыларды жетілдіру оқушы бойында коммуникативтік дағдаларының қалыптасуына негіз болады. Бұл дағдаларды қалыптастыруда қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың жас ерекшелігі ескерілуі тиіс. Әрине әр жастың орындау қабілеті физиологиялық дамуына орай әртүрлі. Сондықтан біздер өз тәжірибемізде осы төрт дағдыны қалыптастыруда сынып бойынша ретке келтірдік. Сабақ беру барысында осы аталған дағдыларды жетілдіруге арнайы оқу мен оқытудағы пайдаланып келген тиімді әдістер тапсырмаларға орай таңдалынып алынды.

Оқушының тілді меңгеруінде тілдік нормаларды орынды қолдана білуіне және жас ерекшелігіне сай сөздік қорын байытуға жан-жақты функционалдық сауаттылығын арттыруға көмектеседі.

Бағдарлама мақсаты – қазақ тілі пәнінен функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы тиімді әдіс- тәсілдерді саралау.

Бағдарлама міндеттері:

тиімді әдіс- тәсілдерді анықтау

Айтылым дағдысын жетілдірудегі әдіс-тәсілдер

тыңдалым дағдысын жетілдірудегі әдіс-тәсілдер

жазылым дағдысын жетілдірудегі әдіс-тәсілдер

оқылым дағдысын жетілдірудегі әдіс-тәсілдер

Осыған орай бағдарламада бойынша бастауыш сыныпта қазақ тілі пәнінің мазмұны, бастауыш сынып оқушыларының төрт дағдысын жетілдірудің педагогикалық аспектілері, оқушылардың функционалдық сауаттылығын жетілдірудегі тапсырмалар жүйесі, 2-4 сыныптар аралығында оқушылардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіру жолдарына сипаттама беріледі.

Қорытынды

Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру тақырыбында жазылған әдістемелік құралды қорытындылай келе мынадай тұжырымдар жасалды:

Функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтама берілді: тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Пәндік білім, ептілік және дағдыларға сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады.

Функционалдық сауаттылық қалыптастыру процесі жекелеген пәндер мен іс- әрекеттерді игеруде білім, ептілік, дағдының құзыреттілікке көшуі.

Бастауыш мектеп оқушыларына оқыту мен тәрбиелеу нәтижесі оқушылардың алған білімдерін өмірде, тұрмыс- тіршілікте қолдана алуына бағытталуы - білімнің білікке, біліктің қолдана білуге ұласуының бірден-бір кепілі болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қазіргі таңда оқыту жүйесіне қойылып отырған әлеуметтік сұраныс талаптарымен сай келу үшін бастауыш сыныптардан бастап оқушының оқу, жазу сауаттылығын, жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығын, математикалық сауаттылығын, компьютерлік сауаттылығын, денсаулық мәселесіндегі сауаттылықты, құқықтық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған арнайы жұмыс арқылы оң нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін білім беру жүйесінде басшылыққа алынатын нысандар анықталды:

- білім беру мазмұны (ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары);
- оқыту нысандары мен әдістері;
- білім алушылардың оқудағы жетістіктерін диагностикалау мен бағалау жүйесі;
- мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары;
- мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысан, мектептердің оқу жоспарын реттеудегі дербестігінің жоғары деңгейі);
- барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасының болуы;
- ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі белсенді рөлі.

6. Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың тетіктері анықталды: (оқытуәдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту; оқыту нысандары мен әдістері; оқу нәтижелерінің бағалау жүйесін өзгерту; қосымша біліммен және мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызады; мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысан, мектептердің оқу жоспарын реттеудегі дербестігінің жоғары деңгейі); барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасы; ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуы;).

7. Оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру біртұтас әдістемелік жүйенің жасалуын талап етеді. Ол білім берудің мақсатынан бастап оқытудың түпкі нәтижесіне дейінгі аралықтағы компоненттердің бірлігі арқылы жүзеге асады. Сондықтан мақсатқа қол жеткізудің басты құралы саналатын білім мазмұны оқушының функционалдық сауаттылығына негізделіп, сынып сайын күрделендіріліп отыру керек

8. Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда қатысымдық, рөлдік ойын, дара тұлғаға бағдарланған оқыту және сұрақ-жауап әдістері арқылы жүзеге асатын жағдаяттық тапсырмалар, рөлдік ойындар, сұқбаттық тапсырмалар, құзыреттіліктерді қалыптастыратын тапсырмалар арқылы кешенді жүргізудің тиімділігі жоғары болады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. 2012 жылғы 5 қыркүйекте Назарбаев Университетіндегі Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың интерактивті дәрісі.
3. Словарь русского языка. – М.: Русский язык. 1998 г. – 46 с.
4. Қазақ тілінің сөздігі. – Алматы: Ғылым, 1986. 10 том. – 17 б.
5. Дополнительное образование детей: Учебное пособие для студентов вузов/ Под ред. О.Е.Лебедева. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
6. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функциональдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47

Астана қаласы, Алматы ауданы
№66 "Толағай" балабақшасының меңгерушісі
Усембаева Эленора Диханбаевна
Тәрбиешісі Рахимова Аля Джанасиловна

БІРТҰТАС ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ: БАЛАБАҚШАДА ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

Түйіндеме. Мақалада Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі ұсынған «Біртұтас тәрбие» бағдарламасының мектепке дейінгі ұйымдарда жүзеге асырылу жолдары қарастырылады. Мектепке дейінгі жастағы балаларға ұлттық құндылықтарды дарыту процесінің тиімді әдістері мен технологиялары талданады. Авторлар балабақшадағы тәрбие жұмысында құндылыққа бағдарланған тәсілді қолданудың практикалық тәжірибесімен бөліседі. Балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес «Тәуелсіздік және отаншылдық», «Бірлік және ынтымақ», «Әділдік және жауапкершілік», «Заң және тәртіп», «Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік», «Жасампаздық және жаңашылдық» құндылықтарын қалыптастырудың нақты әдістері ұсынылады.

Түйінді сөздер: біртұтас тәрбие, мектепке дейінгі ұйым, балабақша, ұлттық құндылықтар, тәрбие жүйесі, отаншылдық, ынтымақ, жауапкершілік.

Қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық құндылықтарды сақтау және дамыту мәселесі өзекті болып табылады. Бұл мәселені шешуде мектепке дейінгі ұйымдардың орны ерекше, себебі балалар дүниетанымының негізі отбасынан кейін балабақшада қаланады. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық құрылтайдың «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» атты үшінші отырысында сөйлеген сөзінде елімізде «Біртұтас тәрбие» бағдарламасын жүзеге асыру қажеттігін, онда тәуелсіздік және отаншылдық, бірлік және ынтымақ, әділдік және жауапкершілік, заң және тәртіп, еңбекқорлық және кәсіби біліктілік, жасампаздық және жаңашылдық сияқты құндылықтарды дарыту маңыздылығын атап өтті [1].

Балабақшада біртұтас тәрбие жүйесін тиімді жүзеге асыру үшін ең алдымен тәрбие жұмысының теориялық және практикалық негіздерін түсінуіміз қажет. Мектепке дейінгі ұйымдарда біртұтас тәрбие жүйесін қалыптастыру – ұлттық құндылықтар негізінде балалардың жан-жақты және үйлесімді дамуына бағытталған мақсатты, жоспарлы және жүйелі педагогикалық процесс. Бұл процестің негізгі мақсаты – ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, дені сау, зияткер, шығармашыл, отансүйгіш және адамгершілігі мол тұлғаны қалыптастыру.

Біртұтас тәрбие жүйесі мектепке дейінгі ұйымдарда үш негізгі идеология аясында жүзеге асырылады: ұлттық бірегейлік, қоғамға қызмет және экологиялық мәдениет. Бұл ұштаған «Әділетті Қазақстан» құру жолындағы саяси және қоғамдық реформалармен тығыз байланысты [2]. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде, соның ішінде мектепке дейінгі ұйымдарда да балаларға құндылықтар мен құзыреттерді қалыптастырудың маңыздылығын айқындайды.

«Қуаныш» балабақшасында «Біртұтас тәрбие» бағдарламасын жүзеге асыру барысында біз тәрбие жұмысының келесі бағыттарын анықтадық:

1. Балабақшада құндылықтарға негізделген тәрбиелік ортаны құру.
2. Тәрбие жұмысында құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдану.

3. Ойын технологиялары арқылы құндылықтарды қалыптастыру.

4. Отбасымен ынтымақтастық арқылы құндылықтарды нығайту.

Алдымен, балабақшада құндылықтарға негізделген тәрбиелік ортаны құру мәселесіне тоқталайық. Тәрбие ортасының сапасы балалардың ұлттық құндылықтарды меңгеру деңгейіне тікелей әсер етеді. Біздің балабақшада материалдық-техникалық база мен тәрбиелік ортаны ұйымдастыруда келесі қағидаттар ескеріледі:

- Балабақша кеңістігін ұлттық нақышта рәсімдеу (ұлттық ою-өрнектер, қазақ халқының тұрмыстық заттары, суреттері);

- Топтық бөлмелерде «Отаным – Қазақстан», «Ұлттық құндылықтар», «Біздің дәстүрлеріміз» сияқты тақырыптық бұрыштарды жабдықтау;

- Балаларға қолжетімді ұлттық тақырыптағы кітаптар, ойыншықтар, дидактикалық материалдарды орналастыру;

- Музыкалық залда, спорт залында және басқа жалпы пайдаланылатын орындарда ұлттық тақырыпқа сәйкес эстетикалық орта құру.

Тәрбие жұмысында құндылыққа бағдарланған тәсілді қолдануда біз әр ай сайын бір құндылықты жүйелі түрде дарытуға басымдық береміз. Мысалы, қазан айы «Тәуелсіздік және отаншылдық» айы ретінде, желтоқсан айы «Бірлік және ынтымақ» айы ретінде анықталады. Бұл тәсіл белгілі бір құндылыққа бағытталған іс-шараларды жүйелі түрде өткізуге мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жастағы балаларға құндылықтарды дарытудың ең тиімді жолы – ойын технологиялары. Біз әр құндылықты қалыптастыру үшін балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес ойындар мен әдістерді қолданамыз.

Қарапайым заттарды жаңа әдіспен қолдану арқылы балалар жаңашылдық қасиеттерін дамытады. Бұл ойындар балалардың креативті ойлау қабілетін арттырып, стандартты емес шешімдер табуға ынталандырады.

2. «Болашақ құрылыстары» конструкторлық ойындар: балалар өздерінің ойлау қабілеттерін дамытады.

3. «Жаңа ертегі» ойыны: балалар таныс ертегілерді өзгертіп, жаңа кейіпкерлер қосып, өз нұсқаларын жасауға үйренеді.

4. «Қиялдау сәті» шығармашылық әңгіме: балалар қиялдау арқылы әдеттегі құбылыстарды жаңаша түсіндіруге тырысады.

5. «Жаңа ойыншық» жобасы: балалар қолда бар материалдардан жаңа ойыншықтар жасайды.

Тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру үшін балабақша отбасымен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істеу қажет. Біз ата-аналарды «Біртұтас тәрбие» бағдарламасының мән-мағынасымен таныстырып, балалармен бірге қатысуға шақыратын іс-шараларды жиі ұйымдастырамыз. Мысалы, «Отбасылық құндылықтар» тақырыбындағы дөңгелек үстелдер, «Ұлттық салт-дәстүрлеріміз» тақырыбындағы шеберлік сабақтары, «Менің тұлғам – менің мақтанышым» тақырыбындағы отбасылық жобалар бұған жақсы мүмкіндік береді.

Тәжірибе көрсеткендей, мектепке дейінгі балаларға ұлттық құндылықтарды дарыту үшін келесі педагогикалық шарттар сақталуы керек:

1. Балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес тәрбие әдістері мен құралдарын таңдау.

2. Құндылықтарды дарыту процесінің жүйелілігі мен бірізділігін қамтамасыз ету.

3. Тәрбие жұмысының эмоционалдық компонентін күшейту.

4. Отбасы мен балабақшаның тәрбиелік ықпалының бірлігін қамтамасыз ету.

5. Баланың тұлғалық дамуына жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру.

Мысал ретінде, «Қуаныш» балабақшасында «Тәуелсіздік және отаншылдық» құндылығын дарыту бойынша ұйымдастырылған «Менің елім – Қазақстан» тақырыбындағы жобаның жүзеге асырылу барысына тоқталайық. Бұл жоба балаларға Қазақстан туралы білімдерін кеңейтуге және отанға деген сүйіспеншілік сезімін дамытуға бағытталған.

Алдымен, топтық бөлмеде «Менің елім – Қазақстан» тақырыптық бұрышы жабдықталды, онда Қазақстанның картасы, мемлекеттік рәміздері, республикамыздың көрнекті жерлерінің суреттері, ұлттық киімдердің үлгілері орналастырылды. Балалар бұл бұрышта танымдық және шығармашылық қызметтерге қатыса алды.

Жоба барысында балалар Қазақстан тарихымен, табиғатымен, мәдениетімен және дәстүрлерімен танысты. Олар «Қазақстанның табиғаты» виртуалды саяхаттарға қатысып, «Менің қалам/ауылым»

тақырыбында суреттер салды, «Мемлекеттік рәміздер» атты дидактикалық ойындар ойнады. Сондай-ақ, балалар қазақ халқының ұлттық ойындарымен танысып, оларды ойнау тәжірибесін алды.

Жобаның соңында «Біз – Қазақстанның болашағымыз» атты мерекелік іс-шара өткізілді, онда балалар өз білімдері мен дағдыларын көрсетті, патриоттық өлеңдер айтты, ұлттық билер билеп, ата-аналармен бірге «Біз Қазақстанның тарихы мен мәдениетін зерттейміз» атты шығармашылық жобаларын таныстырды.

Жобаның нәтижесінде балалардың отанға деген сүйіспеншілік сезімі күшейіп, олардың Қазақстан туралы білімдері кеңейді. Сонымен қатар, ата-аналар да балалармен бірге ұлттық құндылықтарды терең түсінуге және бағалауға мүмкіндік алды.

Осылайша, біртұтас тәрбие жүйесін балабақшада жүзеге асыру – бұл ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерді құрметтейтін, отансүйгіш, өзі тұратын елдің мәдениетін бағалайтын тұлғаны қалыптастырудың негізгі тетігі болып табылады. Мектепке дейінгі балаларға құндылықтарды дарытудың маңызды шарты – балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін тәрбие әдістері мен құралдарын таңдау, сондай-ақ балабақша мен отбасы арасындағы тығыз байланыс орнату.

Біртұтас тәрбие жүйесін жүзеге асырудың педагогикалық бақылаулары мен нәтижелері көрсеткендей, балаларға ұлттық құндылықтарды дарыту олардың тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Атап айтқанда, балалардың Қазақстан тарихы мен мәдениетіне қызығушылықтары артып, отанға, халқына, тіліне деген сүйіспеншіліктері күшейе түседі. Сонымен қатар, балалар өзара құрметпен қарауға, достыққа, ынтымаққа, әділдікке, жауапкершілікке, еңбекқорлыққа және жаңашылдыққа үйренеді.

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі ұйымдарда біртұтас тәрбие жүйесін жүзеге асыру – бұл ұлттық құндылықтарды жаңа ұрпаққа жеткізудің және заманауи қазақстандық қоғамның рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастырудың маңызды кепілі болып табылады. Балабақшада басталған құндылықтар жүйесін қалыптастыру процесі балалардың болашақта өз елінің лайықты, отаншыл азаматтары болуына негіз қалайды. Осы орайда, Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласында айтылғандай: «Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт» [3].

Біртұтас тәрбие жүйесінің нәтижелі жүзеге асырылуы балалардың ұлттық құндылықтарды игеруіне, олардың бойында отаншылдық сезімін қалыптастыруға және жан-жақты дамуына ықпал етеді. Бұл процестің табысты болуы ата-аналар мен педагогтардың қосымша күш-жігерін, олардың тәрбие ісіне шығармашылықпен, жауапкершілікпен қарауын талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Тоқаев Қ.К. Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс: Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында сөйленген сөз // Егемен Қазақстан. – 2023. – 30 мамыр.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы. – Астана, 2023. – 48 б.
3. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан. – 2017. – 12 сәуір.
4. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 1993. – 112 б.
5. Аймауытов Ж. Тәрбие жетекшісі. – Алматы: Рауан, 1995. – 96 б.

Алматы қаласы
Qazbilim ұлттық лицейі
Химия пәні мұғалімі, магистр
Бақыт Нұрай Бақытқызы

АДАМ ОРГАНИЗМІНІҢ ХИМИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫ. МАКРО- ЖӘНЕ МИКРОЭЛЕМЕНТТЕР

Бөлім:	9.3С. Адам ағзасындағы химиялық элементтер
Педагогтің аты-жөні:	Бақыт Нұрай Бақытқызы
Күні:	
Сыныбы: 9 «А»	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:0
Сабақтың тақырыбы:	Адам организмнің химиялық құрамы. Макро- және микроэлементтер
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары:	9.5.1.1 -адам ағзасының құрамына кіретін элементтерді атау және олардың маңызын түсіндіру (O, C, H, N, Ca, P, K, S, Cl, Mg, Fe)
Сабақтың мақсаты:	Адам организміндегі химиялық элементтердің рөлін және маңызын түсіндіру

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/ Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі: 1.Оқушылармен амандасу, түгендеу. Сынып реттілігін қадағалау. 2.Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру			
Жаңа сабаққа кіріспе 7 минут	(Ұ) «Тез тап» әдісі арқылы өткен тақырыпты қайталау мақсатында ой қозғау сұрақтарын ұжымдық талқылау. Сыныптастырының пікірін толықтырады. Өз ойымен бөліседі.	 Біз негізі үш жігітпіз: мен – Акбаймын және менің Қарабай, Қазбек деген ағаларым бар. Түріміз де мінезіміз де ұқсайды. Менің мінезім нашар, тез тұтанып шыға келем, өзім улы заттар қоймасында істеймін. Ағаларым маған қарағанда момын, Қарабай әскери адам, түтінін бұрқыратып темекі	Өз ойын дұрыс мағынада білдіріп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыға 2 балл	

		шегеді де жүреді. Ал Қазбек сіріңке зауытының директоры.		
Жаңа сабақ				
Сабақтың ортасы 3 минут	№1-тапсырма. Макро-, микро-, ультрамикроременттер, органогендер.	Макро-, микро-, ультрамикроременттер туралы әр топтан 1 оқушы түсіндіріп мысал келтіру. «Органоген» анықтамасына мысал келтіру	Жалпы - 1 балл. Топ бойынша	Химия, 9-сынып II бөлім https://wordwall.net/ru/resource/87527071/кызметі
7 минут	№2-тапсырма. Кітаптағы мәліметтермен және кестемен жұмыс.	72 -беттегі 30-кестені пайдалана отырып, химиялық элементтердің жетіспеушілігінен пайда болатын белгілерді сәйкестендіру	Жалпы-2 балл.	Химия, 9-сынып II бөлім https://www.bookwidgets.com/play/t:jD8qSRff8Ibp_Qey-VpZFL7V9tP-GIWlukFhv93MdZhCR0s1MkI1
7 минут	3-тапсырма. Адам организміндегі химиялық элементтердің мөлшерін есептеп шығару Адам сүйектері дененің жалпы салмағының 20% құрайды. Ал сүйектердегі кальций фосфаты сүйек массасының 20% құрайды. Салмағы ... кг адамда қанша кг кальций фосфаты бар? Онда қанша кг фосфор бар? Адам ағзасында орташа есеппен 5 литр қан бар, оның тығыздығы 1,05 г/мл. гемоглобиннің массалық үлесі 12%, ал гемоглобиндегі темірдің массалық үлесі 0,5% болса, адам қанында қанша г темір бар?	Адам организміндегі химиялық элементтердің масасын адамның салмағы бойынша массалық үлес бойынша есептеп шығару	Дескриптор: Жалпы-4 балл. Әрбір дұрыс шығарылған есеп үшін 2 балл	
5 минут	Тәжірибе. «Құрғақ мұз»	Керекті құрал-жабдықтар: құрғақ мұз, ыстық су		
5 минут	« Қолтырауын» ойыны (крокодил) Жасырылған элементтер: йод, фтор, хлор	Оқушы қағазда жазылған элементті іс-қимылмен көрсетеді	Дұрыс жауапқа 1 балл	
Сабақтың соңы	Бағалау:	Критерий бойынша	1-10 балл арасында	
Рефлексия				

**Алматы облысы білім басқармасының Енбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімінің
«О.Жандосов атындағы орта мектеп» КММ
География пәнінің мұғалімі
Сулейменова Гульмира Сулейменовна**

ФИЗИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Бұл әдістемелік құрал 7-11 сыныптарға арналған «Физикалық география» пәнін оқыту әдістерін жетілдіруге бағытталған. Құралда оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға, картографиялық сауаттылығын арттыруға және табиғи құбылыстарды терең түсінуге көмектесетін тиімді әдіс-тәсілдер қарастырылады.

Әдістемелік құралда келесі аспектілер қамтылған:

- Картамен және модельдермен жұмыс – жер бедері, климаттық белдеулер, су ресурстары мен табиғат зоналарын оқыту әдістері;
- Интерактивті оқыту әдістері – ойын технологиялары, географиялық зерттеу жұмыстары, далалық зерттеу әдістері;
- Жаратылыстану ғылымдарымен байланыс – физикалық географияның биология, химия және экология пәндерімен интеграциясы;
- Практикалық тапсырмалар мен зертханалық жұмыстар – оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға арналған жобалық жұмыстар.

Бұл әдістемелік құрал география пәні мұғалімдеріне сабақ жүргізудің инновациялық әдістерін ұсыну арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Қазіргі білім беру жүйесінде география пәнін оқытудың сапасын арттыру – маңызды міндеттердің бірі. Физикалық географияны тиімді оқыту оқушылардың табиғи құбылыстарды түсінуіне, картографиялық сауаттылығын дамытуға және зерттеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл әдістемелік құрал 7-11 сыныптарға арналған физикалық география сабақтарында қолдануға болатын тиімді оқыту әдістерін, практикалық тапсырмаларды және бағалау құралдарын ұсынуға бағытталған.

Әдістемелік құралдың мақсаты

- География пәні мұғалімдеріне физикалық географияны оқытудың заманауи әдістерін ұсыну;
- Оқушылардың географиялық білімдерін тереңдету және олардың картамен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру;
- Географиялық зерттеу әдістерін қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлауын дамыту.

Міндеттері

1. Физикалық географияны оқытудың тиімді әдістерін сипаттау және оларды тәжірибеде қолдану жолдарын ұсыну.
2. Картамен және географиялық модельдермен жұмыс істеу әдістерін көрсету.
3. Физикалық-географиялық үдерістерді түсіндіру үшін интерактивті және практикалық тапсырмалар әзірлеу.
4. Оқушылардың зерттеу жұмыстары мен жоба жасау дағдыларын дамытуға арналған әдістерді ұсыну.
5. География сабақтарында бағалау мен кері байланыс берудің тиімді тәсілдерін көрсету.

Өзекті мәселелер

- Физикалық географияны оқытуда дәстүрлі әдістердің басымдығы және оқушылардың белсенді зерттеу жұмыстарына аз тартылуы.

- Географиялық карталарды дұрыс пайдалану және оқушылардың картографиялық сауаттылығын арттыру қажеттілігі.
- Практикалық жұмыстардың жеткіліксіздігі, далалық зерттеулер мен интерактивті оқыту әдістерінің аз қолданылуы.
- Физикалық география пәнінің жаратылыстану ғылымдарымен (биология, химия, экология) байланысын күшейту қажеттілігі.
- Оқушылардың ғылыми-зерттеу дағдыларын дамыту үшін географиялық мәліметтерді талдауға арналған әдістердің жетіспеушілігі.

Күтілетін нәтижелер

- Мұғалімдер физикалық географияны оқытудың жаңа әдістерімен танысып, оларды сабақ барысында тиімді қолданады.
- Оқушылардың географиялық сауаттылығы, картамен жұмыс істеу дағдылары және зерттеу қабілеттері артады.
- География сабақтары интерактивті, қызықты және тәжірибеге негізделген форматта өткізіледі.
- Оқушылар табиғи үдерістерді терең түсініп, алған білімдерін практикада қолдана алады.
- География сабақтарында саралап оқыту мен бағалаудың тиімді әдістері енгізіледі.

Физикалық географияны оқытуда мұғалімдер дәстүрлі әдістермен қатар, инновациялық технологияларды қолдану арқылы білім берудің сапасын арттыра алады. Бұл бөлімде екі әдіс түрінің ерекшеліктері, олардың артықшылықтары мен кемшіліктері қарастырылады.

1. Дәстүрлі оқыту әдістері

Дәстүрлі оқыту әдістері негізінен мұғалімнің жетекшілігімен өтетін сабақтарды қамтиды. Бұл әдістер оқушыларға ғылыми ақпаратты жүйелі түрде жеткізуді көздейді.

Артықшылықтары:

- Нақты білім беруге бағытталған, ғылыми терминдерді түсіндіруге тиімді.
- Мұғалім оқыту үдерісін толық басқарады.
- Уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді.

Кемшіліктері:

- Оқушылардың белсенділігі төмен болуы мүмкін.
- Зерттеу және шығармашылық дағдыларды дамытуға аз мүмкіндік береді.
- Теориялық материалды механикалық жаттауға бейімдейді.

Дәстүрлі әдістерге мыналар жатады:

- Лекция (түсіндірмелі әдіс): Мұғалім тақырыпты баяндап, оқушылар тыңдайды.
- Көрнекілік әдісі: Карталар, диаграммалар, схемалар, фотосуреттерді пайдалану.
- Практикалық жұмыстар: Картадан объектілерді анықтау, есептер шығару, сипаттамалар жасау.
- Сұрақ-жауап әдісі: Мұғалімнің сұрақ қоюы арқылы оқушылардың түсіну деңгейін тексеру.

2. Инновациялық оқыту әдістері

Инновациялық әдістер оқушылардың белсенділігін арттыруға, пәнге қызығушылығын оятуға және олардың өз бетімен іздену қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Артықшылықтары:

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады.
- Ізденімпаздық пен шығармашылық ойлау қабілетін дамытады.
- Жеке, жұптық және топтық жұмыстарды ұйымдастыруға қолайлы.

Кемшіліктері:

- Мұғалімнен көп дайындықты талап етеді.
- Сабақ өткізуге уақыт көбірек жұмсалуды мүмкін.

Инновациялық әдістерге мыналар жатады:

Проблемалық оқыту

• Оқушыларға белгілі бір табиғи құбылыс туралы мәселе қойылады (мысалы, «Жанартаулар неге атқылайды?»).

- Олар зерттеу жүргізіп, өз болжамдарын ұсынады.

Зерттеу және жобалық жұмыс әдісі

• Оқушыларға жер бедерінің өзгеруі, климаттың өзгеруі, өзендердің ластануы сияқты нақты географиялық мәселелер ұсынылады.

- Олар деректер жинап, сараптап, шешу жолдарын ұсынады.

Геймификация (ойын әдісі)

- Географиялық карталарды табу, елдерді сәйкестендіру, викториналар ұйымдастыру.
- «Географиялық квест», «Кім жылдам?» сияқты топтық жарыстар.

STEM және STEAM технологиялары

- Физикалық географияны физика, химия, биология пәндерімен байланыстырып оқыту.
- Ландшафт моделін жасау, климаттық өзгерістерді модельдеу.

Цифрлық технологияларды қолдану

- Google Earth, GIS жүйелері, интерактивті карталар.
- Виртуалды зертханалар, 3D модельдер.

Физикалық географияны тиімді оқыту үшін дәстүрлі әдістерді инновациялық технологиялармен үйлестіру қажет. Теориялық материалды түсіндіру кезінде көрнекілікті пайдаланып, оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту үшін интерактивті және практикалық әдістерді қолдану ұсынылады. Осылайша, оқыту үдерісі қызықты әрі нәтижелі болады.

Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі ауданы

«Ақбұлақ «мектеп – бөбекжай – балабақша» кешені» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі

Утегенов Мурадым Кисаевич

ҚАУІПСІЗДІК ЕРЕЖЕСІ. ҚЫСҚА ҚАШЫҚТЫҚҚА ЖҮГІРУ

Мектеп	Ақбұлақ МББК
Мұғалімнің аты-жөні	М.К.Утегенов
Сынып	7
Күні	
Қатысушылар саны:	
Қатыспағандар саны:	
Бөлім	1-бөлім. Жүгіру, секіру және лақтыру дағдыларын дамыту
Сабақтың тақырыбы	Қауіпсіздік Ережесі. Қысқа қашықтыққа жүгіру.
Оқу мақсаттары	7.3.4.4 Денсаулықты нығайтуға бағытталған дене жаттығулары кезіндегі болуы мүмкін қауіп-қатерлерді анықтай білу
Сабақ мақсаттары	Денсаулықты нығайтуға бағытталған бірқатар дене жүктемелері кезінде туындауы мүмкін қауіп-қатерді басқара білу стратегиясын құру және қолдану
Бағалау критерийі	Түрлі жаттығу жұмыстарын орындау барысындағы болуы мүмкін қауіп-қатерлерді анықтайды
Тілдік мақсаттар	Оқушылар: өздерінің жеңіл атлетикадағы ерекше қимылдарын сипаттай, талқылай әрі көрсете алады. Пәндік лексика және терминология мыналарды қамтиды: екпін алу, итерілу, ұшу, қону; көтерілу, жерге қону; фитнес құрамдастары: күш, жылдамдық, төзімділік, икемділік; қадамдар, аттау; лақтырулар: итеріп шығару, итеру, көтеріп тастау, лақтыру; қауіпсіздік, қауіп-қатер; сөрелік екпін алу, қашықтық бойынша жүгіру, мәреге жету; Талқылауға арналған сұрақтар: - секіру біздің жүрек соғысымызға қалай әсер етеді? - лақтыру бойынша біздің жарыстарымызда қандай қауіпсіздік ережелері болуы тиіс? - оқушылар лақтырулар орындайтын жаттығуларда қауіп-қатерді азайту үшін не істейсіндер (қауіп-қатерді басқару)?

	- ўзындыққа секіру үшін көтерілу кезінде неліктен барлығын бірізді орындау маңызды екендігін айта аласыңдар ма? - сендер өз дене дағдыларыңды пысықтаған және оларды жақсартуға тырысқан кезде жақсы жаттықтырушының/мұғалімнің болуы неліктен маңызды екендігін айта аласыңдар ма? - лақтырумен байланысты жаттығуларда қатаң қауіпсіздік
Құндылықтарды дарыту	Патриотизм және азаматтық борыш: отанға деген сүйіспеншілікті, адалдықты, өз іс-әрекеттерімен дәлелдейді. Өзіне және өзгеге құрмет: топтық жұмыс, жұптық жұмыс кезінде жүзеге асырады.
Пәнаралық байланыстар	Биология, физика.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңдері	Оқушының әрекеті	Педагогтің әрекеті	Бағалау	Оқу ресурстары
Сабақтың басы 10 минут	Сабаққа спорттық киіммен келу. Қатарға тұру. Сәлемдесу. Сабақтың тақырыбымен және мақсатымен танысу. Бағалау критерийлерін анықтау. Техника қауіпсіздігін сақтау. Бой жазу жаттығуларын орындау. Тыныс жолдарын қалпына келтіру.	Оқушылардың спорттық киімдеріне назар аудару. Қатарда тұзу тұруын қадағалау. Келмеген оқушылардың себебін анықтау. Сабақтың тақырыбымен және мақсатымен таныстыру. Бағалау критерийлерін түсіндіру. Техника қауіпсіздігін ескерту. Бой жазу жаттығуларын ережеге сай орындалуын қадағалау.	Кері байланыс арқылы бағалау	Ысықырық, секунд өлшегіш, конустар.
Сабақтың ортасы 30 минут	Қауіпсіздік техникасы бойынша жалпы талаптар. (ЖЖ, Тәж) Оқушылар спринт кезінде қолдардың әрекетін жақсарту үшін жұптарда жұмыс істейді. Бастапқыда оларға шағын, бірақ жылдам қадамдар жасап, қолдарын жылдам қимылдатып, 20 метр жүгіріп өту қажет. Содан кейін олар қолдарын кеңінен сермеп, ұзын, бірақ баяу қадамдар – аттаулар орындап 20 метр жүгіреді. Және соңында олар қолдым жылдам қозғалысы мен шынтақ 90 градусқа бүгулі болатын қолдар алға және артқа қимылдайтын үлкен/серіппелі қозғалыстар арасында 40 метр қашықтыққа жүгіріп, ортасын табуға тырысады.	Ұсынылатын әрекет түрлеріне байланысты қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқаулық. Оқушылар түзетуші комментарийлер бере отырып, жаттығуды орындаудың әрбір қашықтығында бір-бірін бақылайды. Тәжірибелі оқушыларға тапсырманы күрделендіру үшін қашықтықты 40 метрге дейін ұлғайтыңыз. Ол жұмыс істегенде әріптесінің қаншалықты пайдалы болғанын сұраңыз. Оларға 10 тармақ беріңіз және оларды талқылаңыз. Сені одан әрі жүгіруге ынталандыру үшін сыныптастарың не істей алады?		
	(ЖЖ, Тәж, Ф) Оқушылар спринтте жылдам сөреге жетумен жұмыс жасайды. Олар 60 метрден екі жүгіру жолағын сызады және жолдың ортасына конустар орналастырады. Бір-біріне қарама-қарсы тұрған оқушылармен жұптарда жұмыс істеп, олар кімнің жылдам жүгіріп жететіндігін көру үшін аралас жолдардағы орталық нүктеге қарай жүгіреді.	Топтар бойынша саралау: жұптар бейне түсіре отырып және бір-бірінің спринтін бағалап, бірге жұмыс істей алады. Нәтиже бойынша саралау: оқушылар ортасына кімнің бірінші болып жететінін белгілей отырып, қашықтықты 80 немесе 100 метрге дейін ұлғайта алады, мұндай қашықтықтарға жол берілген жағдайда.		
	Төменгі сөреден шығу техникасын орындаңыз және болуы мүмкін қауіп-қатерлерді анықтаңыз. Дескриптор – жаттығуды талапқа сай орындайды; – жаттығу барысында туындауы мүмкін қателіктерді (қолды қате қою, аяқты дұрыс қоймау, сөреден дұрыс шықпау) атайды; – жүгіру барысындағы жақсы және			

	қате тұстарды (сөреден дұрыс шығу, мәрені қиып өту, кеңістіктегі ауаға қарсы тұру, жылдам жүгіру) анықтайды.			
Сабақтың соңы 5 минут	Оқушылар тыныс жолдарын қалпына келтіреді. Қиындық тудырған мәселелер бойынша сұрақ қояды. Бір-біріне кері байланыс жүргізеді.	Мұғалім оқушыларға кері байланыс жүргізеді. Сабақ барысында жіберілген кемшіліктер мен нәтижелерді талқылайды.		
	Үй тапсырмасы: жалпы дамыту және бой жазу жаттығуларын орындау	Оқушылардың үй тапсырмасын мұқият тындауын қадағалау		

КГУ "Средняя школа имени О. Жандосова" ГУ "Отдел образования по Енбекшиказахскому району управления образования Алматинской области"

Учителя русского языка и литературы

Тусипбекова Сания Алтайқызы, Ертаева Нагима Конисбаевна

Методическое пособие

**«ПОДГОТОВКА К ОЛИМПИАДАМ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ» -
РЕКОМЕНДАЦИИ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАДАНИЯ**

Пояснительная записка

Методическое пособие «Подготовка к олимпиадам по русскому языку: рекомендации и практические задания» предназначено для учащихся и преподавателей Республики Казахстан, занимающихся углублённым изучением русского языка и подготовкой к олимпиадам разного уровня.

В пособии представлены методические рекомендации по эффективной подготовке, анализ структуры олимпиадных заданий, а также практические упражнения, направленные на развитие языковой интуиции, логического мышления и аналитических навыков. Особое внимание уделено специфике заданий, встречающихся в казахстанских олимпиадах, с учётом билингвальной среды и особенностей национального образования.

Пособие включает:

- разбор типов олимпиадных заданий (лексика, морфология, орфография, синтаксис, текстовый анализ, лингвистические задачи, творческие работы);
- рекомендации по подготовке к различным этапам олимпиад;
- примеры заданий с решениями и комментариями;
- анализ типичных ошибок участников.

Данный материал предназначен для использования на уроках русского языка, факультативных занятиях и самостоятельной подготовке. Он поможет учащимся повысить уровень владения языком и успешно выступать на олимпиадах, а учителям – организовать системную и эффективную подготовку школьников.

Введение

Олимпиады по русскому языку играют важную роль в системе образования Республики Казахстан. Они способствуют выявлению и поддержке одарённых учащихся, развитию их аналитического мышления, языковой интуиции и творческих способностей. Участие в олимпиадах требует не только глубокого знания русского языка, но и умения работать с нестандартными заданиями, находить лингвистические закономерности и применять язык в различных контекстах.

Актуальность темы

Русский язык в Казахстане имеет особый статус, являясь языком межнационального общения и одним из ключевых предметов школьного образования. В условиях билингвальной среды учащиеся сталкиваются с особыми трудностями в освоении языковых норм, что требует специфического подхода при подготовке к олимпиадам. Олимпиадные задания часто выходят за рамки стандартных школьных программ, ориентируясь на высокий уровень владения языком, творческое и логическое мышление, а также умение анализировать сложные языковые явления.

В связи с этим возникает необходимость в разработке методических материалов, которые помогут систематизировать подготовку к олимпиадам, учитывая специфику языковой среды Казахстана. Данное пособие призвано восполнить этот пробел, предоставляя учителям и учащимся не только теоретические рекомендации, но и практические задания, ориентированные на успешное участие в конкурсах.

Цель пособия:

Помочь учителям и учащимся эффективно организовать подготовку к олимпиадам по русскому языку, обеспечив их необходимыми методическими материалами и практическими заданиями.

Задачи пособия:

1. Изучить структуру и типы олимпиадных заданий, используемых в Казахстане.
2. Дать рекомендации по подготовке к различным видам заданий.
3. Разработать систему практических упражнений для тренировки языковых навыков.
4. Разобрать примеры олимпиадных заданий прошлых лет.
5. Дать советы по развитию логического мышления и языковой интуиции.

Ожидаемые результаты

В результате использования данного пособия:

- учащиеся смогут систематизировать и углубить знания по русскому языку,
- разовьют навыки работы с олимпиадными заданиями, требующими нестандартного мышления,
- улучшат способность анализировать сложные языковые явления,
- смогут избежать типичных ошибок, характерных для билингвальной среды,
- повысят уровень владения русским языком и успешность выступлений на олимпиадах.

Настоящее пособие ориентировано на учителей русского языка, методистов и учащихся, участвующих в олимпиадах. Оно поможет систематизировать подготовку и обеспечить успешное выступление школьников на олимпиадных конкурсах.

Заключение

Олимпиады по русскому языку являются важным инструментом выявления и развития талантливых учащихся. Они не только проверяют уровень знаний, но и способствуют формированию аналитического мышления, языковой интуиции и креативности.

В данном методическом пособии были рассмотрены основные аспекты подготовки к олимпиадам:

- Методические рекомендации по изучению лексики, морфологии, орфографии, синтаксиса и стилистики.
- Практические задания для отработки сложных языковых явлений.
- Разбор типичных ошибок учащихся Казахстана, учитывающий влияние билингвальной среды.
- Примеры олимпиадных заданий республиканского и международного уровня.

Особенностью подготовки казахстанских школьников является необходимость учитывать влияние казахского языка на русскую речь. Это выражается в особенностях построения предложений, употреблении предлогов, порядке слов и выборе лексики. Поэтому подготовка к олимпиадам должна включать не только работу с правилами, но и упражнения на сопоставительный анализ языков.

Пособие может быть использовано как учителями для подготовки школьников к олимпиадам, так и учащимися для самостоятельной работы. Регулярная практика, анализ ошибок и системный подход помогут участникам уверенно выступать на олимпиадах и добиваться высоких результатов.

Успешное участие в олимпиадах по русскому языку – это не только возможность проявить себя, но и шаг к глубинному пониманию структуры языка, его логики и красоты.

Список использованной литературы и полезных ресурсов

1. Аванесов Р. И. «Русский язык: Лексика и фразеология» – М.: Просвещение, 2021.
2. Валгина Н. С. «Современный русский язык. Синтаксис» – М.: Логос, 2020.
3. Загородникова Е. И. «Фразеология русского языка» – СПб.: Лань, 2019.
4. Крылова О. Е., Хавронина С. А. «Русская грамматика в упражнениях» – М.: Русский язык, 2022.
5. Лопатин В. В. «Русский орфографический словарь» – М.: АСТ, 2023.
6. Розенталь Д. Э. «Русский язык: справочник по орфографии и пунктуации» – М.: Айрис-пресс, 2021.

**ГККП «Детская музыкальная школа» отдела образования Бурлинского района
управления образования акимата Западно-Казахстанской области»
Преподаватель общего фортепиано, концертмейстер
Халилова Рашида Исмагуловна**

«МЫ РАССКАЖЕМ И СПОЁМ!»

Цель: закрепить знания, полученные на занятиях, активизировать эмоциональное мышление, воображение, развивать артистизм.

Действующие лица: ведущий (педагог), ноты (дети) Мышка (ученица ДМШ).

Ведущий. Здравствуйте, дорогие гости, мы начинаем наше внеклассное мероприятие «Мы расскажем и споём!». Мы подготовили специально для Вас удивительное музыкальное приключение, которое надеюсь Вам очень понравится.

Ребята! Вы готовы отправиться в музыкальное приключение?

Дети отвечают: Да!

Тогда ребята, предлагаю, чтобы отправиться в наше путешествие спеть нам всем замечательную песню, которую Вы разучили на уроках «Хорового пения».

Песня: Өлеңін жазған Н. Әлімқұлов, музыкасын жазған И. Нүсіпбаев, «Ойыншықтар»

Преподаватель хорового дирижирования: Галимова Эльнара Шапигуллаевна

Концертмейстер: Халилова Р.И.

(Из-за рояля выбегает Мышка.) Подождите! Как же без меня начинаете, я тоже хочу принять в нем участие.

Ведущий. :А ты откуда взялась?

Мышка: ученица 2 класса Қобланды Аружан

Здравствуйте, дети,

Вы разве меня не узнали?

Живу много лет в этом старом рояле,

И слышала я, что поете, друзья,

Прекрасную песенку вы спели.

Пожалуйста, спойте для меня еще одну песенку

Ведущий: Ребята, исполним просьбу Мышки?

Дети: ДА.

ученица 1 класса Нуралиева Амина исполняет песню «Островок детства» музыка и слова Л.Зверькова, муз. обработка Ю. Забутова,

концертмейстер: Халилова Рашида Исмагуловна.

Шуреєв Алимжан, ученик 1 класса, исполняет произведение «Воробей»А.Руббах,(преподаватель Халилова Р.И.)

Мышка: ученица 2 класса Қобланды АружанАх! Как пели вы прекрасно,Ноты учите не зря,Но открою вам секрет,Ноты тоже знаю я.

(Подходит к телевизору с нотами на слайде и неправильно называет их.)

Ведущий обращается к детям. Ребята, правильно Мышка назвала ноты? Давайте ей поможем.

(Выходят несколько ребят (по желанию), показывают Мышке ноты и называют их.

Ведущий:

Мышка! Ты не расстраивайся, сейчас мы с ребятами покажем тебе очень интересное видео про ноты. Мышка, ребята давайте посмотрим видео чтобы Мышка запомнила как и где находятся и пишутся ноты.

Видеоролик про ноты

Ведущий: Ну что, Мышка, запомнила теперь, где ноты живут?

Мышка: ученица 2 класса Қобланды Аружан

Да, можете проверить. (Ведущий показывает ноты, Мышка называет правильно.)

Ребята, вы многому научились, помогите мне разобраться с одним загадочным словом. Я живу в рояле и часто слышу, как говорит учитель ученикам про какую-то гамму. Надо учить гамму, учить гамму... **Что такое гамма?**

Ведущий: Дети, а вы можете разгадать загадку этого слова?

Как-то я спросила маму:

« Что же значит слово – гамма?

Может, это шум и гам,

Беспорядок тут и там?»

И ответила мне мама:

« Слушай, что такое гамма.

Если ноты по порядку

Стали голос распевать.

Эту песенку – зарядку

Будем гаммой называть».

Ведущий: Ребята, давайте исполним РАСПЕВКУ «СОЛЬ-МИ-ДО-СОЛЬ-ФА-МИ-РЕ-ДО», чтобы мышка еще раз закрепила что такое гамма. «До-РЕ-МИ-ФА-СОЛЬ-ЛЯ-СИ-ДО»

Мышка: ученица 2 класса Қобланды Аружан

Оказывается, гамма- это зарядка для музыкантов. Теперь мне все понятно.

Ведущий: Сегодня к нам на наше мероприятие пришли ребята, которые уже несколько лет занимаются в нашей школе. Они исполнят нам музыкальное произведение.(Выходят 2 учащихся с отделения кобыза, исполняют музыкальное произведение

Ведущий: Мейіржанқызы Мөлдір исполнит песню «Боз бала» с сопровождением ансамбля домбристов Тулеубай Шахмардан и Жоламанова Меруерт

Руководитель Зайтов Б.Т.

Ведущий: Ребята, сколько исполнителей было? На каких инструментах играли?

Как можно назвать такое исполнение? (Дуэт)

А если будет в исполнении участвовать три или четыре человека? (Трио, квартет)

Мышка:Опять какие-то непонятные слова говорят. Трио, квартет...

Ведущий:А чтобы эти слова были всем понятны, обратим внимания на телевизор, где будут показаны видео с разным количеством музыкантов.

Мышка: Теперь я буду знать, что такое дуэт, трио, квартет.

Ведущий:А сейчас я предлагаю посоревноваться тебе, Мышка, с нашими ребятами.

Ведущий: Я буду Вам задавать вопросы, а Вы должны на них ответить.

Музыкальная викторина: вопросы и ответы

Письменные знаки для отображения звуков. (**Ноты**).Количество нот в соответствии с нотной грамотой. (**Семь**).

1. Поверхность, состоящая из пяти линий, на которой изображаются нотные знаки. (**Нотный стан**).

2. Название группы исполнителей, одновременно играющих на разных инструментах. (**Оркестр**).

3. Музыкальный коллектив из 3-х участников. (**Трио**).

4. Как называют природный звук, который формируется в гортани? (**Певческий голос**).

5. Как называются люди, создающие музыкальные произведения? (**Композиторы**).

6. Сколько музыкантов играют в квартете? (**Четыре**.)

7. Сколько струн у скрипки? (**Четыре**.)

8. Какой из музыкальных инструментов самый большой? (**Орган**) А. Разоренов «Два петуха», исполняет ученица 3 класса Гордиенко Анастасия»(преп.ХалиловаР.И)Исполняют песню учащиеся хорового отделения . Музыка Е.Зарицкой , слова И. Шевчук «Раз ладошка, два ладошка» .Преподаватель хорового отделения: Галимова Эльнара Шапигуллаевна, Концертмейстер: Халилова Р.И

Ведущий: Нет на свете людей, абсолютно равнодушных к музыке. И об этом прекрасно сказал Шекспир:

«Нет на свете живого существа,

Столь жестокого, крутого, адски злого,

Чтоб не могла хотя на час один

В нем музыка свершить переворота».

Ведущий: Ну вот, Мышка, пора прощаться. Наше внеклассное мероприятие заканчивается. Надеемся наше внеклассное мероприятие Вам понравилось . **До свидания! До новых встреч!**

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қызылжар ауылы
"О.Жандосов атындағы орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Ағылшын тілі пәні мұғалімдері
Абдыхалық Арайлым Мухитқызы, Жақашбай Айнұр Бәзілжанқызы

«THE ROLE OF ERROR CORRECTION AND FEEDBACK IN LANGUAGE LEARNING: BEST PRACTICES FOR EFFECTIVE TEACHING»

Explanatory Note

Title: The Role of Error Correction and Feedback in Language Learning: Best Practices for Effective Teaching

Author:

This methodological guide is designed for English language teachers and focuses on effective strategies for error correction and feedback in language learning. Error correction is a crucial component of second language acquisition, directly influencing students' motivation, confidence, and linguistic progress. However, improper correction techniques may discourage learners, create anxiety, and hinder communication.

The guide explores various types of error correction, including direct and indirect correction, self- and peer-correction, and teacher-led correction. Additionally, it discusses different types of feedback—verbal and written, explicit and implicit, motivational and constructive—and their impact on student engagement.

The structure of the guide consists of several key sections:

- An overview of different error correction methods and feedback strategies
- Practical techniques for implementing error correction in the classroom
- Strategies to balance fluency and accuracy in student speech and writing
- Psychological aspects of correction and methods to boost student confidence

By applying the recommendations outlined in this guide, teachers can create a supportive and effective learning environment that enhances both accuracy and fluency, helping students develop their language skills with confidence.

Introduction

Relevance of the Topic

Error correction and feedback play a fundamental role in foreign language learning. Mistakes are a natural and essential part of the learning process, as students experiment with new linguistic structures. However, the way teachers address these errors significantly affects students' motivation, confidence, and overall progress. Effective correction strategies not only improve language accuracy but also encourage learners to take risks and actively engage in communication.

Traditional approaches to error correction often focus on accuracy at the expense of fluency, while modern communicative methods emphasize fluency but sometimes neglect necessary corrections. Striking the right balance between correction and encouragement is a challenge for many educators. This guide aims to bridge the gap by providing practical techniques for implementing correction strategies that foster both accuracy and confidence.

Objective

The main objective of this methodological guide is to equip English language teachers with effective strategies for error correction and feedback, ensuring a balanced approach that enhances students' linguistic competence while maintaining their motivation and engagement.

Tasks

To achieve this objective, the guide addresses the following tasks:

1. Understanding the role of errors in language learning – Explaining why mistakes are an essential part of acquiring a new language and how they can be used as learning opportunities.
2. Identifying different types of error correction – Exploring direct and indirect correction, self-correction, peer correction, and teacher-led correction, and understanding when each method is most effective.
3. Analyzing various forms of feedback – Differentiating between verbal and written feedback, explicit and implicit feedback, and motivational feedback to determine how each type impacts student engagement and progress.
4. Developing practical classroom strategies – Providing teachers with concrete methods for integrating error correction and feedback into lesson plans, ensuring a balance between accuracy and fluency.
5. Addressing psychological aspects of error correction – Understanding how students respond to correction and feedback, and learning strategies to reduce anxiety and build confidence in language learners.
6. Enhancing teacher-student interaction through constructive feedback – Encouraging a supportive and communicative classroom atmosphere where students feel comfortable making mistakes and learning from them.

Object and Subject of Study

- Object of study: The process of English language learning and teaching in the context of second language acquisition.
- Subject of study: The role of error correction and feedback in language learning, with a focus on best practices for effective teaching.

Research Methods

To develop practical recommendations, this methodological guide is based on:

- Literature analysis – Reviewing academic research on error correction, second language acquisition, and feedback techniques.
- Comparative analysis – Evaluating different approaches to error correction in traditional and communicative methodologies.
- Observation and case studies – Examining real classroom scenarios to assess the effectiveness of different correction methods.
- Expert opinions and teacher feedback – Incorporating insights from experienced educators on best practices for providing constructive feedback.

This guide aims to provide teachers with practical, research-based strategies to improve their approach to error correction and feedback, ultimately creating a more effective and student-centered learning environment.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қызылжар ауылы
 "О.Жандосов атындағы орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
 Математика пәні мұғалімдері
 Сатимбекова Гүлмира Маденовна, Айдарова Сабира Пердебаевна

«МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ ЕСЕПТЕР»

Әдістемелік құрал

Түсінік хат

Математикалық модельдеу – бұл нақты өмірдегі жүйелерді, процестерді немесе құбылыстарды математикалық тілде сипаттап, модельдер құрастыру әдісі. Бұл әдіс арқылы біз күрделі жүйелерді түсінуге, оларды талдауға және болжауға, сондай-ақ шешімдер қабылдауға қажетті ақпарат алуға мүмкіндік аламыз.

Математикалық модель – бұл нақты жүйенің немесе процестің математикалық теңдеулер, формулалар және басқа да математикалық құралдар арқылы сипатталған абстрактілі көрінісі. Модельдеу барысында нақты жағдайлар мен деректер ескеріледі, нәтижесінде белгілі бір шарттар орындалғанда жүйенің немесе процестің қалай өзгеретінін болжауға болады.

Қолданбалы есептер – бұл нақты өмірде кездесетін мәселелерді математикалық әдістер арқылы шешуге арналған есептер. Мұндай есептер әртүрлі салаларда: экономика, физика, инженерия, биология,

экология және басқа да ғылымдарда кездеседі. Қолданбалы есептердің ерекшелігі – олар нақты деректер мен нақты шарттарға негізделеді, ал шешімі практикалық маңызы бар нәтиже береді.

Математикалық модельдеудің кезеңдері:

1. **Мәселені анықтау:** Нақты өмірдегі мәселені немесе жүйені анықтап, оның негізгі параметрлерін және шектеулерін сипаттау.

2. **Математикалық модель құрастыру:** Мәселенің немесе жүйенің математикалық сипаттамасын құру (теңдеулер, функциялар, айнымалылар және т.б.).

3. **Модельді талдау және шешу:** Құрылған модельді математикалық әдістер арқылы талдау және есептерді шешу.

4. **Нәтижелерді интерпретациялау:** Модельден алынған нәтижелерді нақты өмірдегі мәселе тұрғысынан түсіндіру.

5. **Модельді верификациялау және валидациялау:** Модельдің нақты деректерге сәйкес келетіндігін тексеру және оның дұрыстығын растау.

Қолданбалы есептерді шешу кезеңдері:

1. **Есептің қойылымы:** Мәселені анықтап, оның негізгі шарттары мен параметрлерін сипаттау.

2. **Математикалық модель құрастыру:** Есепті математикалық түрде сипаттап, сәйкес модель құрастыру.

3. **Модельді шешу:** Математикалық әдістер арқылы модельді шешіп, қажетті нәтижелерді алу.

4. **Нәтижелерді талдау:** Алынған нәтижелерді талдап, олардың нақты жағдайға сәйкестігін анықтау.

5. **Шешімдерді қолдану:** Алынған шешімдерді нақты өмірде қолдану және олардың тиімділігін бағалау.

Математикалық модельдеу және қолданбалы есептерді шешу арқылы біз нақты мәселелерді тиімді және дәл шешуге мүмкіндік аламыз. Бұл процесс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытып, олардың математика саласындағы білімдерін тереңдетеді.

Жұмыстың мақсаты:

"Математикалық модельдеу және қолданбалы есептер" бағдарламасының негізгі мақсаты – оқушыларға математикалық модельдеу негіздерін үйрету және оны түрлі қолданбалы есептерде қолдануға машықтандыру. Бағдарлама оқушылардың теориялық білімдерін практикада қолдана білу қабілетін дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін жетілдіру, олардың ғылымға, техникаға деген қызығушылығын арттыру және болашақ кәсіби қызметінде математикалық әдістерді тиімді пайдалануына негіз қалау болып табылады.

Жұмыстың міндеттері:

1. **Математикалық модельдеудің негізгі ұғымдары мен принциптерін түсіндіру:**

○ Оқушыларға математикалық модельдеудің мәнін және оның нақты өмірдегі қолданылуын түсіндіру.

○ Математикалық модельдердің түрлерін (детерминирленген, стохастикалық, сызықтық, бейсызық және т.б.) таныстыру.

2. **Әртүрлі салалардағы қолданбалы есептерді математикалық модельдеу арқылы шешу:**

○ Экономика, физика, биология, экология және басқа да салалардағы нақты есептерді шешу үшін математикалық модельдерді құрастыру және қолдану.

○ Қолданбалы есептерді шешу барысында математикалық әдістерді (дифференциалдық теңдеулер, сызықтық программалау, ықтималдық теориясы және т.б.) пайдалану.

3. **Оқушылардың есептерді шешу дағдыларын дамыту:**

○ Мәселені математикалық түрде сипаттап, оны шешудің тиімді жолдарын іздеу.

○ Модельдерді талдау және алынған нәтижелерді нақты жағдайға сәйкестендіру қабілетін қалыптастыру.

4. **Теориялық білімді практикада қолдану дағдыларын жетілдіру:**

○ Оқушылардың математикалық модельдерді қолдану арқылы нақты проблемаларды шешу тәжірибесін қалыптастыру.

○ Модельдермен жұмыс істеу барысында ақпараттық технологиялар мен компьютерлік бағдарламаларды пайдалану.

5. Аналитикалық ойлау қабілетін дамыту:

○ Оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту, олардың аналитикалық және сындарлы ойлау дағдыларын жетілдіру.

○ Нақты мәселелерді талдау және шешу барысында жүйелі және құрылымдық тәсілді қолдануға үйрету.

6. Ғылым мен техникаға қызығушылығын арттыру:

○ Оқушылардың ғылым мен техникаға деген қызығушылығын арттыру арқылы олардың білімге деген ынтасын көтеру.

○ Болашақ мамандық таңдау кезінде математикалық білімнің маңыздылығын көрсету және олардың кәсіби бағдарын анықтауға ықпал ету.

Жұмыстың өзектілігі

Қазіргі заманғы ғылым мен технологияның даму қарқыны математикалық модельдеуді және оның қолданбалы есептерін шешуді талап етеді. Математикалық модельдеу табиғи және әлеуметтік-экономикалық жүйелерді зерттеуде, ғылыми зерттеулер жүргізуде, жаңа технологиялар мен өнімдерді әзірлеуде маңызды құрал болып табылады. Әртүрлі салаларда (физика, биология, экономика, экология және т.б.) математикалық модельдерді қолдану арқылы нақты мәселелерді тиімді шешуге болады.

Математикалық модельдеу арқылы күрделі жүйелерді талдау, болжау және басқару мүмкіндіктері артады. Бұл, әсіресе, қазіргі уақытта өзекті болып отырған климаттың өзгеруі, экономикалық дағдарыстар, эпидемиялар сияқты жаһандық мәселелерді шешуде маңызды рөл атқарады. Сондықтан, оқушыларға математикалық модельдеудің негіздерін меңгерту және оларды нақты қолданбалы есептерді шешуге машықтандыру өте маңызды.

Күтілетін нәтижелер

1. Математикалық модельдеудің негізгі ұғымдарын меңгеру:

- Оқушылар математикалық модельдеудің мәнін және оның қолданылу салаларын түсінеді.
- Математикалық модельдердің түрлерін және оларды құрастыру әдістерін біледі.

2. Қолданбалы есептерді шешу дағдыларын қалыптастыру:

• Оқушылар әртүрлі салалардағы нақты қолданбалы есептерді математикалық модельдеу арқылы шешуді үйренеді.

• Есептерді шешу барысында математикалық әдістерді (дифференциалдық теңдеулер, сызықтық программалау, ықтималдық теориясы және т.б.) қолдана алады.

3. Теориялық білімді практикада қолдану қабілетін дамыту:

• Оқушылар теориялық білімдерін практикада қолдану дағдыларын қалыптастырады.

• Модельдермен жұмыс істеу барысында ақпараттық технологиялар мен компьютерлік бағдарламаларды пайдалану қабілетін дамытады.

4. Аналитикалық ойлау қабілетін жетілдіру:

• Оқушылардың логикалық және сындарлы ойлау қабілеті дамиды.

• Нақты мәселелерді талдау және шешу барысында жүйелі және құрылымдық тәсілді қолдану дағдылары қалыптасады.

5. Ғылым мен техникаға қызығушылықты арттыру:

• Оқушылардың ғылым мен техникаға деген қызығушылығы артады, бұл олардың білімге деген ынтасын көтереді.

• Болашақ мамандық таңдау кезінде математикалық білімнің маңыздылығын түсінеді және кәсіби бағдарын анықтауға мүмкіндік алады.

6. Жаңа технологиялар мен әдістерді меңгеру:

• Оқушылар жаңа технологиялар мен заманауи математикалық әдістерді меңгереді.

• Бұл дағдылар болашақта ғылыми зерттеулер жүргізу және кәсіби қызметте қолдану үшін маңызды болады.

Жұмыстың нәтижесінде оқушылар математикалық модельдеу және қолданбалы есептерді шешу бойынша терең және жан-жақты білім алады. Бұл білімдер оларды болашақта ғылым мен техника салаларында табысты жұмыс істеуге дайындайды.

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы
 “Хадия” бөбекжай-балабақшасы
 Тәрбиеші
 Бойтай Қарақат Уалиханқызы

БАЛАБАҚША ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРІНІҢ ТЕАТРЛАНДЫРЫЛҒАН ІС-ШАРАЛАР АРҚЫЛЫ СӨЙЛЕУІН ДАМУ

Балабақшадағы театрландырылған іс-шаралар балалардың үйлесімді сөйлеуін дамытумен тығыз байланысты, бұл бірқатар театр әдістерін қолдануда көрінеді. Баланың сөйлеуін дамыту, оның ана тілін меңгеруі - бұл мектепке дейінгі балалық шақтағы ең қажетті, балалардың дамуына жалпы негіз саналады. Атап айтқанда: әдеби шығармалармен танысу, этюдтер, әртүрлі сезімдерді жеткізуге арналған сөйлеу жаттығулары, интонациялық экспрессивтілікпен жұмыс жасау, көркем шығармаларды иллюстрациялау немесе ойнау үшін әртүрлі театр қуыршақтарын пайдалану, көркем шығармаларды сахналау (өлеңдер, шағын әңгімелер, ертегілер). Балалардың театрландырылған іс-әрекетіне дайындық, әдетте, бірнеше кезеңнен тұрады: тақырыпқа кіріспе, эмоционалды көңіл-күйді қалыптастыру, театрландырылған іс-әрекет (тәрбиеші мен әр баланың өз шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндігі бар әр түрлі формада), театрландырылған іс-әрекеттің сәттілігін қамтамасыз ететін эмоционалды қорытынды.

Мектепке дейінгі жаста баланың ересек адаммен эмоционалды байланысы мен іскерлік ынтымақтастығы, құрдастарымен бірлескен іс-әрекетке эмоционалды қатысу қалыптасады. Мұнда тілдік құралдарды (сөздер, сөз тіркестері) түсіну дамиды, бала қозғалыс, әрекет, эмоция және мағына арқылы қарым-қатынасқа енеді, сөйлеу біртұтас, дәйекті болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың көпшілігі сипаттама мен баяндауды құра алмайды, сөйлемдерді байланыстыра алмайды. Бұл балалардың бір-бірімен, қоршаған әлеммен қарым-қатынас жасай алмауына, шығармашылық бастамаға ие болмауына әкеледі. Біздің ойымызша, мәселенің ең сындарлы шешімі- оқушы өзін, жеке басын толық көрсете алатын дамуда жағдайлар жасау. Осылайша балаларды театрландырылған іс-шараларға тарту идеясы пайда болды.

Неліктен мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеуді дамыту үшін театрландырылған әрекет таңдалды?

Мектеп жасына дейінгі балалар таныс шығармаларды ойнауға қуана қатысады, өзіне ұнайтын образға айналады, кейіпкердің қасиеттерін, бет-әлпеті мен қимылдарын өз еркімен қабылдайды. Театрландырылған іс-шаралар әр баланың шығармашылық әлеуетін ашуға көмектеседі. Ол қоршаған әлеммен танысады, қызықты идеяларды жүзеге асыруды үйренеді, оларда шығармашылық қиял, ойлау, сөйлеу дамиды. Театрландырылған іс-шаралар кішкентай адамға ұялшақтықты, өзіне деген сенімсіздікті жеңуге көмектеседі. Оқушылар шығарманың мазмұнын, оқиғалардың логикасы мен дәйектілігін, олардың дамуы мен себептерін жақсы меңгереді. Балалармен бірге ойнай отырып, біз олармен олардың аумағында сөйлесеміз. Ойын әлеміне ену арқылы біз көп нәрсені өзіміз үйреніп, балаларымызға үйрете аламыз.

Бұл тақырыптың өзектілігі театрландырылған іс-шаралар көптеген білім беру және тәрбие міндеттерін шешуге мүмкіндік беретіндігімен байланысты. Мектепке дейінгі балалық шақ – бұл баланың дамуының, кез-келген іс-әрекетте қажетті жалпы қабілеттердің қалыптасуының ерекше кезеңі. Балалар қоршаған әлемді бейнелер, бояулар, дыбыстар арқылы көреді. Театрландырылған ойындардың тақырыбы мен мазмұны адамгершілік бағытқа ие, ол ертегіде қамтылған, бұл оларды шығарманың кейіпкері дұрыс

әрекет ете ме, жоқ па, соны ойлауға, талдауға, қорытынды жасауға және жалпылауға мәжбүр етеді. Сүйікті кейіпкерлер үлгі болады. Диалогтық сөйлеу, оның грамматикалық жүйесі жақсарады. Театрландырылған іс-шаралар баланың сөйлеу дамуына үлкен әсер етеді, өйткені ол балалардың белсенді сөйлеуін ынталандырады, сөздік қорын кеңейтеді. Театрландырылған ойында диалогтық, эмоционалды бай сөйлеу қалыптасады. Театрландырылған іс-шаралар әлеуметтік мінез-құлық тәжірибесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде театрдың барлық түрлеріне назар аудару қажет, өйткені бұл баланы рухани құндылықтармен таныстыруға, қазіргі өмірдегі мінез-құлықтың дұрыс моделін қалыптастыруға, балаларды әдебиетпен, музыкамен, этикет ережелерімен, дәстүрлермен таныстыруға көмектеседі. Ойын мінез-құлқын, кез-келген жағдайда шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, театр түрлері туралы қарапайым деңгейде түсінік береді, көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Тәжірибенің жетекші педагогикалық идеясы-жан-жақты дамудың негізгі құралы ретінде театрландырылған іс-шаралар арқылы мектепке дейінгі білім беру мекемесінде балалардың сөйлеуін дамыту процесінің тиімділігін арттыру жолдарын анықтау.

Театрландырылған іс-әрекеттің сөйлеуді дамытуға әсері сөзсіз екенін атап өткім келеді. Театрландырылған сабақтардың көмегімен сөйлеуді дамыту бағдарламасының барлық дерлік міндеттерін шеше аламыз және балалардың сөйлеуін дамытудың негізгі әдістерімен қатар халықтың ауызша шығармашылығының осы бай материалын қолдануға болады.

**Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы
«Хадия» бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Турганбаева Рита Онгарбаевна**

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДЕГІ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ДАМУ МАҚСАТЫНДА СЕРУЕНДЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дамуы үшін серуендеуді ұйымдастырған кезде "танымдық даму" білім беру саласының мазмұнына сүйену керек. Серуендеуді ұйымдастыруда келесі бағыттар бөлінеді: балалардың ой-өрісін кеңейту, әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыру, танымдық-зерттеу қызметін дамыту, өнімді (сындарлы) қызметті дамыту; қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру.

Балалар табиғаты бойынша зерттеушілер. Жаңа тәжірибеге деген шексіз шөлдеу, қызығушылық, экспериментке деген үнемі ұмтылыс, әлем туралы жаңа түсініктерді өз бетінше іздеу дәстүрлі түрде балалардың мінез-құлқының маңызды белгілері ретінде қарастырылады. Әрбір бала кішкентай зерттеуші, ол қоршаған әлемді қуана және танданыспен ашады. Балалар белсенді әрекетке ұмтылады және бұл ұмтылыстың жойылып кетуіне жол бермеу, оның одан әрі дамуына ықпал ету маңызды. Балалардың іс-әрекеті серуенде неғұрлым толық және әр түрлі ұйымдастырылса, балалардың дамуы соғұрлым сәтті болады, әлеуетті мүмкіндіктер мен балалардың шығармашылық көріністері жақсы жүзеге асырылады. Сондықтан ойын, ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас, эксперимент, бақылау,

балалар еңбегі сияқты балалар үшін ең жақын және табиғи іс-шаралар серуендеу кезінде ерекше орын алады.

Мектепке дейінгі мекемелердің жұмыс тәжірибесінде серуендеудің келесі түрлері қолданылады:

- типтік - балалардың ең еркін қызметі;
- біріктіру – мақсатты серуендеу және еркін әрекет;
- серуендеу – экскурсия; спорттық эстафеталар.

Серуендеу келесі құрамдас бөліктерді қамтиды:

- бақылау, қарау;
- балалардың еңбек қызметі;
- ашық ойындар;
- балалармен жеке жұмыс;
- балалардың өзіндік қызметі.

Білім алу процесі балалардың тәуелсіз іс-әрекеті кезінде тиімді болатыны белгілі. Серуенде танымдық-зерттеу қызметін ұйымдастыру арқылы баланың зерттеуге деген қызығушылығын қолдауға және ынталандыруға, оған зерттеу іс-әрекетінде тәжірибе жинақтауға, қабылдауды, ойлауды, сөйлеуді дамытуға көмектесуге болады. Серуендеудегі танымдық-зерттеу қызметі балалардың іс-әрекетін ұйымдастырудың визуалды-практикалық әдістерін қамтиды: бақылаулар, экскурсиялар, қарапайым тәжірибелер, эксперименттер, ойын проблемалық жағдайлары және т.б. Серуендеу кезінде бақылау күн сайын жүргізіледі. Ол барлық балалармен немесе кіші топтармен алдын-ала жоспарланады. Бұл табиғи құбылыстарды немесе ересектердің еңбегін бақылау болуы мүмкін.

Сонымен қатар, серуендеу кезінде ересек адам мезгіл-мезгіл балалардың ұйымдастырылған бақылаулар барысында ғана емес, сонымен қатар өз бақылаулары барысында алған білімдерін нақтылап, бекітіп отыруы керек. Бұл мәселені сәтті шешу үшін баланың назарын аудару әдістері жасына сәйкес келуі керек, ең алдымен бұл әр түрлі формадағы индикативті реакцияларға сүйену. Ересек адамның міндеті-балалардың табиғи ортадағы өзгерістерді байқауға, баланың назарынан тыс қалған сәттерге назар аударуға деген ұмтылысын сақтау. Байқау тыңдауды және естігенді белсенді қабылдауды қамтиды. Бірақ серуендеу кезінде бала оны алаңдататын көптеген сәттерге тап болады: құс шырылдайды, көліктердің шуылы және т. б.

Үлкен мектеп жасына дейінгі баланың белсенді назар аудару кезеңі шамамен 10 минутты құрайды. Сондықтан бақылаулар қызықты, танымдық және белсенді қабылдау кезеңінде болуы керек. Қарастырылып отырған объектілерге танымдық белсенділікті ынталандыру үшін тәрбиеші балалардың қызығушылығын, эмпатиясын және қоршаған ортадағы ерекше оқиғаларға қатысуын жеке мысалмен тудыруы керек. Проблемалық сұрақтар қою арқылы мектеп жасына дейінгі балаларды өз пікірлерінің белсенді мәлімдемелеріне тартуы қажет.

Табиғи ортаның жарқын бейнелеріне қызығушылықтың негізгі эмоционалды ынталандыруы. Күнделікті бақылауларға қызығушылықты сақтау тікелей танысу үшін объектінің мезгіл-мезгіл өзгеруіне байланысты жүзеге асырылуы мүмкін. Жануарлар, өсімдіктер, жәндіктер мен құстардың табиғат құбылыстарын бақылау әр түрлі мамандықтағы адамдармен танысуға, қоғамдық өмірмен — көше өмірімен танысуға ауыстырылуы керек. Балалардың назарын табиғатта әр түрлі уақыт кезеңдерінде болып жатқан өзгерістерге аударып, балаларды көргендеріне таңдануға ғана емес, сонымен бірге қорытынды жасауға, табиғи объектілердің өзара тәуелділігін түсінуге, табиғатқа қамқорлық жасауға, оның байлығын қорғауға және көбейтуге үйрету маңызды. Мақсатқа сәтті жету үшін тәрбиеші балалардың белсенді қабылдауын ұйымдастыратын арнайы әдістерді қолдануы керек: зерттеуді ұсыну, объектілерді бір-бірімен салыстыру, жетекші және арандатушылық сұрақтар қою, жеке объектілер мен табиғат құбылыстары арасында байланыс орнатуға көмектесу.

Серуенде мектеп жасына дейінгі балалардың бірлескен және тәуелсіз іс-әрекеті процесінде табиғи материалдармен тәжірибелерді ұйымдастыру барысында балалар қоршаған әлемді жақсы біледі. Мұның бәрі оларды ересектерден, танымдық әдебиеттерден, балалар энциклопедияларынан, интернеттен көмек сұрап сұрақтарға жауап іздеуге ынталандырады. Мектеп жасына дейінгі балаларды табиғат құбылыстарымен таныстыру үшін серуендеу кезінде эксперименттік қызметті жоспарлау кезінде маусымдыққа ерекше назар аудару керек. Сондай-ақ балалардың бірлескен және дербес зерттеу қызметі үшін қажетті жағдайлар жасалуы тиіс. Үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігін ынталандырудың тиімді түрі-балабақша аумағында және одан тыс жерлерде экскурсиялар. Олар тірі және жансыз табиғат объектілерін зерттеу бойынша зерттеу қызметін дамыту, Табиғаттағы маусымдық

өзгерістерге бақылау жүргізу мақсатында ұйымдастырылады. Экскурсияда балалардың эксперименттік іс-әрекетінің аясын кеңейтуге мүмкіндік бар. Тәрбиешілер үшін серуендеу-бұл балаларды сауықтырып қана қоймай, баланы жаңа біліммен байытудың, табиғаттың өзі беретін тәжірибелерді көрсетудің, зейінді, есте сақтауды және басқа да ойлау операцияларын дамытудың ерекше мүмкіндігі.

Осылайша, дұрыс ұйымдастырылған және ойластырылған серуендер балалардың танымдық даму міндеттерін орындауға көмектеседі. Педагогикалық қызмет барысында бақылауларды жүйелі түрде қолдана отырып, жануарлар әлемінің өкілдерін зерттеу бойынша тәжірибелер, эксперименттер, практикалық жұмыстар, балабақша аумағы бойынша және одан тыс жерлерге экскурсиялар — мұның бәрі балалардың табиғат туралы білімдерін игеруіне, салыстыру, талдау, жалпылау, тұтас және оның бір бөлігін табу, заттарды сипаттау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

**Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы, Мойынқұм ауылы
Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебі (ресурстық орталық)
Биология пәнінің мұғалімі
Алтамашева Коркем Болатовна**

БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ӘДІСТЕРІ

Білім берудің ақпараттық технологиясы – ақпаратпен жұмыс істеу үшін арнайы әдістерді, бағдарламалық және техникалық құралдарды (кино, аудио және бейне, компьютерлер, телекоммуникация желілері) қолданатын педагогикалық технология.

Оқыту процесінде қолданылатын барлық әдіс-тәсілдер сияқты оқыту құралдары да негізінен кез келген пәндік білім беруде өзгеріссіз қалады және дидактикалық функциялардың үштігін орындайды: цифрлық технологияларды, білім беру ресурстары (ББР) және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) әдістерін пайдалануды ескере отырып, оқыту, дамыту, пәндік іс-әрекеттер аясында тәрбиелеу..

Биология сабағында АКТ-ны қолдану пәнді оқытудың сапасын арттырады, нақтырақ айтар болсақ, көрнекілік принципін жүзеге асыра отырып, әртүрлі объектілердің маңызды жақтарын көрсетуде, зерттелетін объектілер мен табиғат құбылыстарының ең негізгі сипаттамаларын бірінші орынға шығаруда маңызды рөл атқарады.

Мектепте биологияны оқыту курсты демонстрациялық экспериментпен үнемі қолдауды білдіреді. Дегенмен, қазіргі заманғы мектепте пән бойынша эксперименттік жұмыстарды жүргізу көбінесе оқу уақытының аздығынан және заманауи материалдық-техникалық жабдықтың жетіспеушілігінен қиынға соғады. Зертхана қажетті құралдармен және материалдармен толық жабдықталған кезде де, нақты эксперимент дайындауға да, өткізуге де, жұмыс нәтижелерін талдауға да әлдеқайда көп уақытты қажет етеді. Сонымен бірге, өзінің ерекшелігіне байланысты нақты эксперимент өзінің негізгі мақсатын – білім көзі қызметін атқаруды жиі жүзеге асырмайды.

Көптеген биологиялық процестер күрделілігімен ерекшеленеді. Бейнелі ойлау қабілеті бар балалар абстрактылы жалпылауды меңгеруде қиналады, суретсіз олар процесті түсіне алмайды, құбылысты зерттей алмайды. Олардың абстрактілі ойлауының дамуы бейнелер арқылы жүзеге асады. Мультимедиялық анимациялық модельдер оқушы санасында биологиялық процестің толық бейнесін

қалыптастыруға, интерактивті модельдер процесті өз бетінше «жобалауға», кателерін түзетуге, өздігінен білім алуға мүмкіндік береді.

Оқытуда мультимедиялық технологияны қолданудың бір артықшылығы – іс-әрекеттің жаңашылдығы, компьютермен жұмыс істеуге деген қызығушылығының арқасында білім сапасын арттыру. Сабақта компьютерді пайдалану оқушылардың белсенді және мазмұнды жұмысын ұйымдастырудың, сабақты көрнекі және қызықты етудің жаңа әдісі болды.

Мен АКТ технологияларын сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолданамын:

1) экрандағы мультимедиялық проектордың көмегімен демонстрацияланған интерактивті иллюстрация ретінде (түрлі-түсті сызбалар мен фотосуреттер, слайд-шоулар, бейнеклиптер, 3D сызбалар мен модельдер, қысқа анимациялар, сюжеттік анимациялар, интерактивті модельдер, интерактивті сызбалар, көмекші материал) жаңа материалды түсіндіру кезінде (қазіргі уақытта бұл мұғалімде әрқашан кестелер мен диаграммалардың болмауына байланысты өзекті болып табылады);

2) зерттелетін тақырып бойынша қорытынды жасай отырып, оқытушы белгілеген шарттар бойынша (жұмыс парақтары немесе компьютерлік тестілеу түрінде) оқушылар оқу материалын аудиторияда өз бетінше меңгерген жағдайда;

3) компьютерлік және нақты экспериментпен ұштастыра отырып зертханалық жұмыс түріндегі ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру кезінде.

Сонымен бірге, компьютерді пайдалану кезінде білім алушы нақты зертханалық жұмыстармен салыстырғанда тәжірибелерді өз бетінше жоспарлауға, оларды жүзеге асыруға және нәтижелерді талдауға әлдеқайда көп мүмкіндіктерге ие болатынын атап өткен жөн.

4) қайталау, бекіту (жауап таңдауы бар тапсырмалар, пернетақтадан сандық немесе ауызша жауапты енгізу қажеттілігі бар тапсырмалар, тапсырмалардың тақырыптық жинақтары, фотосуреттерді, бейнелерді және анимацияларды пайдаланатын тапсырмалар, жауапқа реакциясы бар тапсырмалар, көмекші материал) және алынған білімді тексеру кезінде (автоматты тексеру, бақылау және диагностикалық тестілері бар тест тапсырмаларының тақырыптық жинақтары). Оқушылар сабақтың осы кезеңдерінде виртуалды зертханалық жұмыстар мен тәжірибелерді орындаған кезде оқушылардың ынтасы артады – алған білімдерінің өмірде қаншалықты пайдалы болатынын көреді.

АКТ қолдану формалары.

Цифрлық білім беру ресурстары. Цифрлық білім беру ресурстарын (ЦБР) дайын электронды өнім ретінде пайдалану мұғалім мен оқушының іс-әрекетін белсендіруге мүмкіндік береді, пәнді оқытудың сапасын арттырады, биологиялық объектілердің маңызды аспектілерін көрсетеді.

Мультимедиялық презентациялар. Мультимедиялық презентацияларды пайдалану оқу материалын алгоритмдік түрде жан-жақты құрылымдық ақпаратпен толтырылған көрнекі анықтамалық бейнелер жүйесі ретінде ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қабылдаудың әртүрлі арналары қатысады, бұл ақпаратты тек фактографиялық емес, сонымен қатар оқушылардың ұзақ мерзімді жадында ассоциативті түрде орналастыруға мүмкіндік береді.

Презентация – слайдтар түріндегі материалды көрсету формасы, онда кестелер, диаграммалар, суреттер, иллюстрациялар, аудио және бейне материалдар ұсынылуы мүмкін.

Презентация мүмкіндіктері:

- фильмдерді көрсету, анимация
- белгілеу (қажетті аумақты);
- гиперсілтемелер;
- қадамдардың реттілігі;
- интерактивтілік;
- объектілердің қозғалысы;
- модельдеу.

Презентацияны құру үшін сабақтың тақырыбы мен қорытындысын тұжырымдау, презентацияның сабақтағы орнын анықтау қажет.

Бейне және аудио материалдар. Бейне ойнатқыш арқылы сабақ өткізу оқушының пәнге деген қызығушылығын тудырады. National Geographic, Discovery және т.б. сияқты ғылыми-көпшілік деректі фильмдердің шетелдік продюсерлерінде биология сабақтарында көрсетуге болатын көптеген оқиғалар бар. 6-7 сыныптарда жануарлар мен өсімдіктердің алуан түрлілігі туралы сабақтарда бауырымен жорғалаушылардың, қосмекенділердің, сүтқоректілердің, балықтардың, құстардың, жәндіктер мен өсімдіктердің тіршілігі туралы баяндайтын «Life» фильмдерін пайдаланамын.

Мектептегі білім берудің қазіргі даму кезеңінде компьютерлік технологияны сабақта пайдалану мәселесінің маңызы зор. Ақпараттық технология оқушыны ғана емес, мұғалімді де дамытудың бірегей мүмкіндігін береді. Компьютер мұғалімнің жанды сөзін алмастыра алмайды, бірақ жаңа ресурстар қазіргі мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оны қызықты, нәтижелі етеді, оқушылардың биология пәніне деген ынтасын арттырады.

Бейнетүсірілімдердің озық технологиялары және арнайы әзірленген компьютерлік графиканы қолдану организмдердің жұмысын «іштен» бақылауға, олардың ерекшеліктері мен құпияларын ашуға мүмкіндік береді. Бұл үлкен эмоционалдық серпіліс тудырады және материалды игеру деңгейін арттырады, бастаманы және шығармашылық ойлауды ынталандырады.

Сонымен, биологияны оқыту процесінде АКТ-ны қолдану оның тиімділігін, білім сапасын арттырады, мектеп оқушыларының әртүрлі жалпы білім беру дағдыларын дамытуға ықпал етеді және пән мұғалімінің жұмысын жеңілдетеді.

Биология сабағында АКТ-ны қолдану маған мұғалім ретінде педагогика ғылымының даму тенденцияларынан хабардар болуға, кәсіби деңгейді көтеруге, ой-өрісін кеңейтуге, ең бастысы, оқуды нәтижеге бағыттап отырып, оқушы мен компьютер арасындағы белсенді диалог арқылы оқушының оқуға деген ынтасын арттыруға, биологиядан бастапқы білімдерді меңгеру, оларды жүйелеуге, оқулықпен және қосымша әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. АКТ-ны қолдану арқылы ақпарат көзі мұғалім ғана емес, оқушының өзі де болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.Сосновский Ю.В., Соколова Т.О. Технология використання компьютерных моделей при вивченні медичної біологічної фізики // [Електронний ресурс].

**Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы, Мойынқұм ауылы
Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебі (ресурстық орталық)
Биология пәнінің мұғалімі
Калмурзаева Мереке Нуржановна**

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ МАҚСАТЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОҚИТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ

Соңғы жылдары оқытудың белсенді әдістері мен әдістерін оқу-тәрбие процесіне енгізуге және дамытуға көп көңіл бөлінуде. Бұл қазіргі заманғы технологиялар мен ақпараттық технологияларды қолдануды ғана емес, сонымен қатар оқыту әдістерін өзгертуді, мұғалім мен білім алушылардың өзара әрекеттесуінің жаңа формаларын: пікірталас, дөңгелек үстел, іскерлік ойын, педагогикалық жағдаяттар, әдебиеттермен өзіндік жұмыс, ұжымдық белсенділік және т.б. қолдануды қамтиды.

Оқу-тәрбие процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселесін шешудегі өзекті мәселе мектеп оқушыларының оқуын белсендіру болып табылады. Оның ерекше маңыздылығы мынада: оқыту рефлексивті-түрлендіруші әрекет бола отырып, оқу материалын қабылдауға ғана емес, сонымен бірге оқушының танымдық әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған.

Оқытудың белсенді әдістері – оқушылардың танымдық іс-әрекетін ынталандыратын, олар негізінен белгілі бір мәселені шешу жолдары бойынша еркін пікір алмасуды көздейтін диалогқа құрылған, оқушы

белсенділігінің жоғары деңгейімен сипатталатын әдістер. Оқытудың белсенді әдістері мен тәсілдері практикалық бағыттылыққа, интерактивтілікке, диалогқа, ойын әрекетіне және оқыту сипатына негізделген.

Құрылымы бойынша технологияға сәйкес бүкіл оқу іс-шарасы логикалық байланысқан фазалар мен кезеңдерге бөлінеді:

1-кезең. Білім беру шарасының басталуы

Кезеңдер: бастама (сәлемдесу, танысу), тақырыпқа ену (сабақтың мақсатын анықтау), оқушылардың үмітін анықтау (сабақтың жеке мағынасын жоспарлау және қауіпсіз білім беру ортасын құру).

2-кезең Тақырып бойынша жұмыс

Кезеңдер: өтілген материалды бекіту (үй тапсырмасын талқылау), интерактивті лекция (мұғалімнің жаңа ақпаратты беруі және түсіндіруі), тақырыптың мазмұнын зерделеу (сабақ тақырыбы бойынша оқушылардың топтық жұмысы)

3-кезең. Білім беру іс-шарасын аяқтау

Кезеңдер: эмоционалды қыздыру, қорытындылау (сабақты ой елегінен өткізу, талдау және бағалау).

Әрбір кезең білім беру шарасының толыққанды бөлімі болып табылады. Бөлімнің көлемі мен мазмұны сабақтың тақырыбы мен мақсатына байланысты анықталады. Әрбір кезеңнің өзіндік функционалдық жүктемесі бар, өз мақсаттары мен міндеттері бар, сонымен қатар іс-шараның жалпы мақсаттарына қол жеткізуге ықпал етеді. Сабақ кезеңдері логикалық байланыста және бірін-бірі толықтыра отырып, оқу-тәрбие процесінің тұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етеді, тәрбиелік оқиғаға толық көрініс береді, барлық оқу әсерлердің қалыптасуына сенімді негіз жасайды.

Қазіргі биология сабағының ерекшеліктері. Сабақ оқытудың негізгі ұйымдастырушылық нысаны болып қала береді және белгілі білім беру, тәрбиелеу, дамыту функцияларын орындайды. Қазіргі уақытта оның өзін-өзі тәрбиелеу және ынталандыру функциялары барған сайын маңызды бола түсуде.

Білім беру қызметі білім жүйесін қалыптастырумен байланысты, оның құрамдас бөліктері пәнге тән ұғымдар, арнайы және жалпы білім беру дағдылары мен қабілеттері болып табылады. Қазіргі замануи сабақ биология пәні мұғалімінен оқушылардың оқу әрекетін, оқулықпен, табиғи, көрнекі құралдармен, білім көзі қызметін атқаратын заманауи ақпарат құралдарымен жұмысты ұйымдастыруды талап етеді. Сабақта оқушы білім алып қана қоймай, оны іскерлік пен дағдыға айналдыруы керек, яғни қазіргі сабақта белсенділік тәсілі жүзеге асады. Бұл мектеп оқушыларының сабақтағы белсенділігінің төмендігі фактісін, оқушының өзінің белсенділігінің рөлін ұмыту болып табылады.

Жаратылыстану циклі сабақтарында өзіндік білім алу – оқушылардың оқулықпен, анықтамалық әдебиеттермен, қазіргі заманғы ақпарат құралдарымен, көрнекі құралдармен жұмыс істеу әдістерін меңгеруі. Табиғат объектілерін бақылау, қарапайым тәжірибелер жасау дағдыларын қалыптастыру.

Сабақтың тәрбиелік қызметін жүзеге асыру үшін тұтастай алғанда сабақтар, тақырыптар, тараулар, пәндер жүйесінде мұғалімнің мақсатты ойлы әрекеті қажет. Ол пәннің мазмұнын, оны баяндау әдістері мен құралдарын, мұғалімнің тұлғасын, оның оқушылармен қарым-қатынас стилін тәрбиелейді.

Дамытушылық қызметі мектеп оқушыларының жеке психологиялық қасиеттерін: есте сақтау, зейін, ойлау, сөйлеу, бақылау, білуге құмарлықты дамытуға бағытталған.

Жаратылыстану пәндерінің мазмұнының ерекшеліктері, жаңа ғылыми фактілер, әртүрлі оқу құралдары, сонымен қатар мұғалім тұлғасы, оның коммуникативті дағдылары ынталандыру қызметін атқара алады.

«Қорапта не бар?» әдісі интерактивті оқыту әдісі оқушыларды ынталандыру, бұрын алған білімдерін белсендіру үшін қолданылады. Мұғалім затты ойлап қорапқа салады, оқушылар сұрақ қояды, затты болжауға тырысады. Сұрақтарға тек «иә» немесе «жоқ» деп жауап беруге болады. Нәтижесінде оқушылар сұрақ құрастыруды, объектінің жеке белгілерінен тұтас бейнесін құрастыруды үйренеді.

«Мен сені өзіммен бірге алып бара жатырмын» әдістемесі оқушылардың білімдерін толықтыруға, заттардың ерекшеліктері туралы мәліметтерді жинақтауға ықпал етуге бағытталған.

Оқушыларда келесі дағдыларды қалыптастырады және дамытады:

- белгілердің ортақ мәніне сәйкес объектілерді біріктіру;
- объектілердің ортақ мағынаға ие болатын белгі атауын анықтау;
- көп объектілерді қатар қою және салыстыру;
- заттың жеке белгілерінен оның тұтас бейнесін құрастыру.

Мұғалім заттардың жиынтығы жиналатын белгіні ойлап, бірінші нысанды атайды. Оқушылар осы белгіні анықтауға тырысады және олардың пікірінше, атрибут мәні бірдей объектілерге кезекпен ат қояды. Мұғалім бұл затты алады ма, жоқ па деп жауап береді. Оқушылардың бірі жиынтықтың қандай негізде құрастырылғанын анықтағанша ойын жалғасады. Сабақта қыздыру ретінде қолдануға болады.

«Step by Step» әдістемесі – бұрын алған білімдерін белсендіру үшін қолданылатын интерактивті оқыту әдісі. Оқушылар тақтаға қарай жүріп, әр қадам сайын бұрын өткен материалдан термин, ұғым, құбылыс, т.б. атауларды атайды. Мысалы, әрбір қадам Asteraceae (күрделігүлділер) тұқымдасына жататын өсімдік атауымен немесе тіршілікті ұйымдастыру деңгейінің атауымен бірге жүреді.

Fishbone әдісі (ағылшын тілінен аударғанда «балық сүйегі»). Бұл сыни тұрғыдан ойлау ерекшеліктерін зерттейтін жапон ғалымы Исикава диаграммасының жеңілдетілген көрінісі.

Fishbone визуалды-мазмұндық форма арқылы оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі. Әдістеме нәтижесінде оқушылар:

- жұппен және топпен жұмыс істеу дағдыларын меңгереді;
- себеп-салдар байланысын қадағалайды;
- әртүрлі факторлардың мәнін анықтап, оларды ранжирлейді;
- қоршаған дүние құбылыстарына баға беруге үйренеді.

Пән мұғалімі өзіндік жеке мақсаттарына байланысты фишбоун схемасын әртүрлі тәсілдермен пайдалана алады: оны сабақ барысында оқушылармен бірге толтырып немесе дайын нұсқаны қарастыруды ұсынуға болады.

Fishbone техникасы сыни және шығармашылық ойлауды дамытып қана қоймайды, сонымен қатар ақпаратты талдау және оны жеңілдетілген түрде көрсету арқылы оқушыларға күрделі материалды түсінуге көмектеседі. Оқушылар автордың ұстанымын анықтауға, өз пікірін білдіруге (аргумент) және сыныптастарының ұстанымына құрметпен тыңдауға үйренеді.

«Балық қаңқасын» жасаудың бірнеше жолы бар:

- жеке (әр бала өз схемасымен жұмыс жасайды, оны 15-20 минут ішінде толтырады, содан кейін нәтижені бүкіл сыныппен талқылап, салыстырады);
- топтарда (әр топ өз сызбасын және талдауды қажет ететін оқу материалын алады, содан кейін жұмыс нәтижелерін басқа оқушыларға ұсынады);
- фронтальды (бүкіл сынып мұғаліммен бірге тақтаға немесе дайын үлкен форматты шаблонға барлық нюанстарды талқылай отырып, бір балық сүйекті толтырады).

Бұл технологияны: үй тапсырмасы, анықтамалық конспект, тақырыпты меңгергендігін тексеруге арналған тест жұмысы, жоба жұмысы ретінде де қолдануға болады.

Квест – оқушылардың оң мотивациясын қалыптастыру, сыни тұрғыдан ойлауын қалыптастыру және дамыту, мектеп оқушыларының бойында басқа пәндерді оқуда алған білімдерін кіріктіру, оқу-танымдық үрдісінде туындайтын мәселелерді шешу, табылған ақпаратты пайдалылық тұрғысынан тауып, талдау және бағалау, ұжымда әрекет ету қабілеттерін қалыптастыру тәсілі. Жақсы құрылымдалған және қызықты ұсынылған квест әртүрлі көзқарастардағы мәселелерді қарастыруды бастайды. Квест онлайн-тренингтің бір бөлігі - веб-квест ретінде де өтуі мүмкін. Жұмыс түрлері: жеке, топтық және фронтальды.

Сонымен, биологияны оқытудың белсенді әдістері мен тәсілдерін қолдану оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға, білім алушыларды танымдық іс-әрекет процесінде оқу материалын өз бетінше, белсенді және шығармашылықпен игеруге ынталандыруға бағытталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Анашкина, И. В. Активные и интерактивные формы обучения: методические рекомендации / И. В. Анашкина. — Тамбов: изд. ООО Орион, 2011—239 с.
2. Новик, М. М. Активные методы обучения: рекомендации по разработке и применению / М. М. Новик. — СПб.: СПбГНЭУ, 2010—59 с.
3. Динасилова, А. А. Эффективность использования интерактивного метода обучения на уроках русского языка и литературы / Динасилова, А. А. — Текст: непосредственный // Инновационные педагогические технологии: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2016 г.). — Казань: Бук, 2016. — С. 5 – 6.

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы
 “Хадия” бөбекжай-балабақшасы
 Тәрбиеші
 Абилдаева Бағдат Кеңесқызы

БАЛАБАҚШАДА БАЛАЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

*Ойлау – жанның өте бір қиын терең іс.
 Жас балаға тым ауыр. Сондықтан тәрбиеші баланың ойлауын
 өркендеткенде, сақтықпен басқыштан істеу керек.*

М. Жұмабаев

Бүгінгі күн талабы – баланың ақыл – ойын дамыту, заман талабына сай ойын жүйрік етіп тәрбиелеу. Сондықтан да баланың танымын алғашқы күннен бастап дамытудың құралы – ойын әрекеті. Балалар ойын барысында өздерін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекеті байқалады. Ойын баланы тек қана қызықтырып қоймай, балаға берілетін білім мен тәрбиенің құнды негізі болуы керек. Біздің негізгі міндетіміз – оқыту мен тәрбиежұмысын бағдарламаға сәйкес ойын ретінде ұйымдастыра отырып, баланың логикалық ойлау қабілетін арттыруға жағдай жасау.

Мектепке дейінгі кезеңдегі балаға алғашқы білім беру барысында әртүрлі әдіс – тәсілдерді ойын түрінде үйлестіре қолдану арқылы баланың логикалық ойлау қабілетін арттыру:

а) логикалық ойлау қабілеттеріне арналған тапсырмаларды (жұмбақ суреттер, ситуациялық тапсырмалар, тесттік тапсырмалар, ертегі негізіндегі тапсырмалар, т.б.) түрлендіре қолдану;

ә) балалардың талаптану өзіндік іс-әрекеттерді орындау, бастаған жұмысты аяқтау іскерліктеріне, өз ойын еркін жеткізуге бейімдеу;

в) көмекті қажет ететін балалармен жеке жұмыс түрлерін жүргізу;

б) психологиялық ойындар, жаттығулар қолдану арқылы балаларға жан-жақты жағдай жасау.

Дидактикалық ойындар мен жаттығулар арқылы мектеп жасына дейінгі балаларда логикалық ойлауды дамыту, егер жұмыс келесі педагогикалық жағдайларды ескере отырып құрылатын болса, тиімді болады:

- ойын қызметін ұйымдастыру кезінде әр баланың жеке-жас ерекшеліктерін есепке алу;
- ой операцияларын дамыту және жетілдіру үшін ойындар кезінде әр баланы белсендіру;
- іздеу, ойын-сауық сұрақтарын қолдана отырып ойындарды ұйымдастыру.

Шарттарға сүйене отырып, міндеттер анықталды:

- орта және үлкен мектеп жасына дейінгі балаларда логикалық ойлау алғышарттарының даму деңгейін анықтау және талдау;

- дидактикалық ойындар мен жаттығуларды қолдану арқылы логикалық ойлауды дамыту элементтерін қалыптастыру;

- балалар орналасқан логикалық ойлауды дамыту үшін пәндік-дамытушы ортаны ойластыру және құру;

- осы мәселе бойынша жүйені әзірлеу;

- ұсынылған жүйенің тиімділігін бағалау.

Логикалық ойлау – бұл абстрактілі ұғымдармен жұмыс істей білу, бұл басқарылатын ойлау арқылы ойлау, қол жетпейтін логика заңдарын қатаң сақтау, себеп-салдарлық байланыстардың мінсіз құрылысы.

Атап айтқанда, бұл келесі қарапайым логикалық операцияларды орындау мүмкіндігі: салыстыру, жалпылау, жіктеу, пайымдау, тұжырымдау, дәлелдеу.

Мектеп жасына дейінгі балалар заттардың, атап айтқанда ойыншықтар мен тұрмыстық заттардың әртүрлі формаларына, түстеріне және басқа қасиеттеріне тап болады. Әр бала, тіпті өз қабілеттерін арнайы үйретпесе де, мұның бәрін қабылдайды. Логикалық ойлау бейнелі негізде қалыптасады және балалардың ойлау дамуының ең жоғары кезеңі болып табылады. Бұл кезеңге жету ұзақ және күрделі процесс болып табылады, өйткені логикалық ойлаудың толыққанды дамуы ақыл-ой белсенділігінің жоғары белсенділігін ғана емес, сонымен қатар сөзбен бекітілген шындық объектілері мен құбылыстарының жалпы және маңызды белгілері туралы жиынтық білімді қажет етеді. Логикалық ойлауды дамыту мектепке дейінгі жаста басталуы керек. Мәселен, мысалы, 5-7 жаста бала салыстыру, жалпылау, жіктеу, жүйелеу және семантикалық корреляция сияқты логикалық ойлау әдістерін қарапайым деңгейде игере алады.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың логикалық ойлау қабілеттерін, қиялын жүйелі ойлауға, шығармашылық қабілеттерін түрлі әдістер арқылы дамытуға түрлі әрекеттер жасау керек. Нәтижелерге жету үшін ТРИЗ технологиясының әдіс-тәсілдерін пайдалануға болады. Олар:

- Қарама-қайшылықты шешу әдісі – ұсынылған заттар мен құбылыстарды әр қырынан қарау;
- Сиқырлы объектілер әдісі – балаға таныс объектінің сипаттарын екінші бір объектіге таңып айту, қолдану;

- Жүйелік жақындау әдісі – бір-бірімен тығыз болатын бөлімдерден құрылған жүйені біртұтас ретінде түсініп беру;

- Салыстыру әдісі – заттар мен объектілердің ұқсастық, ерекшеліктерін анықтау.

Сонымен қатар балалардың ойлау қабілеттері салыстыру, анализ, синтез, абстракция, жалпылау және нақтылау ойлау операциялары арқылы жүзеге асады.

- Салыстыруға бағытталған әдіс-ұқсастық белгілерін анықтау және заттар мен құбылыстар арасындағы айырмашылықты анықтауды қамтиды. 5-6 жасқа дейін бала әр түрлі заттарды бір-бірімен салыстыра алады, бірақ оны әдетте бірнеше белгілерге (мысалы, түс, пішін, өлшем және басқалары) сүйене отырып жасайды. Баланы салыстыруға үйрету үшін оған келесі дағдыларды игеруге көмектесу керек.

- Жіктеу - бұл заттардың ең маңызды белгілерге сәйкес сыныптарға сай таралуы. Жіктеуді жүргізу үшін материалды талдай білу, оның жекелеген элементтерін бір – бірімен салыстыра білу (корреляциялау), олардағы жалпы белгілерді табу, осы негізде жалпылау, заттарды топтарға бөлу маңызды. Осылайша, жіктеуді жүзеге асыру әдістерді қолдануды қамтиды салыстыру және жалпылау.

- Жалпылау дегеніміз-объектілерді немесе құбылыстарды олардың жалпы және маңызды белгілері бойынша психикалық біріктіру, объектілерді сыныптарға бөлу мүмкіндігі.

- Жүйелеу дегеніміз-жүйеге кіргізу, объектілерді белгілі бір тәртіппен орналастыру, олардың арасында белгілі бір реттілік орнату.

- Серия-таңдалған белгі бойынша реттелген өсу немесе кему қатарларын құру. Классикалық серия әдісі: ұя салатын қуыршақтар, пирамидалар, кірістірілген тостағандар және т. б.

- Қорытындылар – бірнеше пайымдаудан, бір пайымдаудан-қорытынды, қорытындыдан тұратын ойлау тәсілі.

- Синтезді объектідегі дұрыс орналасуын ескере отырып, объектінің бөліктерін біртұтас тұтастыққа психикалық біріктіру ретінде сипаттауға болады.

- Талдау - бұл тақырыпты жеке бөліктерге бөлуден тұратын логикалық әдіс. Талдау осы затты немесе заттар тобын сипаттайтын белгілерді бөліп көрсету үшін жүргізіледі.

Баланың ой-өрісін дамытуда логикалық ойлау оң әсерін береді. Сонымен бірге логикалық тапсырмаларды орындаған кезде ойлау қабілеттері арта түсіп, сабақта баланың зерікпеуіне көмектеседі.

Ұлы педагог В. А. Сухомлинский «Ойынсыз, логикасыз, ертегісіз, фантазиясыз толық мәтіндегі ақыл – ой тәрбиесі болмайды» дейді. Логикалық ойлау өз бетінше шешім қабылдауға, түрлі тапсырмаларды орындауға үйретеді. «Ой – ойыннан басталады» десек, баланың ойын жетілдіріп, сабаққа қызығуын, белсенділігін арттыру үшін ойынның маңызы зор. Ойынмен ұйымдастырылған сабақ балаларға көңілді, жеңіл келеді. Сондықтан ойынды іріктеп алудан нақтылы сабақтың мақсаты, мүмкіндіктері мен жағдайларын ескеру керек.

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы
«Хадия» бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Керімбаева Айжан Нұрболқызы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ЖЕКЕ ТҮЛҒА НЕГІЗІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ӘСЕРІ

Көп мәдениетті тәрбие қазіргі заманғы қоғамды жаңғырту ортасында ұлттық мәдениеттердің алуан түрлілігіне әсер етеді. Бұл өскелең ұрпақты тәрбиелеу мен оқытудағы құндылықтарды қамтитын этникалық мәдениеттерді сақтау мен дамытудың элементі және сол арқылы педагогикадағы өзекті мәселелерді шешеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың көп мәдениетті тұлғасының негіздерін қалыптастыруда драма, модельдеу, қолдану, сурет салу, музыка сияқты шығармашылық іс-әрекеттің маңызы зор. Шығармашылық сабақтар балаларға білім қуанышын сыйлайды. Шығармашылық процесінде бала өзінің суреттерінде, қосымшаларында, қолөнерінде білген, көрген, бастан кешкен нәрселерін білдіруге тырысады.

Модельдеу, қолдану және сурет салу – бұл бейнелеу қызметінің түрлері, олардың негізгі мақсаты шындықтың бейнелі көрінісі болып табылады. Баланың бейнелеу қабілетін игеруі үшін оны мақсатты визуалды қабылдау – байқауға үйрету керек. Шынында да, қандай-да бір затты салу немесе мүсіндеу үшін алдымен онымен танысып, оның пішінін, өлшемін, түсін, бөліктердің орналасу құрылымын есте сақтау керек. Тәрбиеші баланың өзі үшін ғана емес, айналасындағылар үшін де сурет салатындығын, мүсіндейтінін, саусақтарын салатындығын ескеруі керек, ол оның суретін бағалағанын және онда бейнеленген эпизодты бәрі түсінгенін қалайды. Осыған байланысты ағымдағы міндеттерді жүзеге асыра отырып, ойын қызметінің кешенін (модельдеу, аппликация, сурет салу, оригами) қамтитын оқу- тәрбие жұмысына енгізілді: Коммуникативтік және шығармашылық қызмет арқылы ұлттық толеранттылықты қалыптастыру. Балаларды Қазақстан халықтарының ұлттық дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын құрметтеуге үйрету. Балаларды коммуникативті және шығармашылық іс- әрекетте әртүрлі халықтардың ұлттық мәдениетінің сипаттамалық элементтерінің айырмашылығына және берілуіне үйрету.

Қойылған міндеттерге қол жеткізу үшін келесі бағыттар бойынша жұмыстар жүргізілуде:

- әр түрлі халықтардың мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне және әдет-ғұрыптарына қызығушылықты ояту;
- белгілі бір халықтың бейнелеу өнері туралы білімдерін кеңейту;
- басқа халықтардың көркем шығармашылығына қызығушылықты ояту;
- балалардың әртүрлі ұлт адамдарына деген толерантты қарым-қатынасын тәрбиелеу;
- балаларды әртүрлі ұлт өкілдерімен таныстыру;
- балаларды әртүрлі халықтардың костюмдерімен таныстыру.

Шығармашылық іс-әрекет арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың көп мәдениетті тұлғасының негіздерін қалыптастыру үшін біз ерекше материалдар мен ерекше техниканы қолдана отырып, халықтық қолданбалы өнер объектілерін қолданамыз, бұл балаларға ұмытылмас жағымды эмоцияларды сезінуге мүмкіндік береді. Балалар көретін сәндік- қолданбалы өнер бұйымдары олардың алдында халық мәдениетінің байлығын ашады, оларға ұрпақтан-ұрпаққа берілетін әдет-ғұрыптарды, дәстүрлерді игеруге көмектеседі, сұлулықты түсінуге және сүйуге үйретеді. Халықтық сәндік-қолданбалы өнер баланы заттар мен бейнелердің бай әлеміне енгізеді. Бұл жанды эмоционалды реакцияны тудырады және балалардың шығармашылық белсенділігін белсендіреді, суретте немесе қосымшада көргендерін өз бетімен көрсетуге

деген ұмтылысты оятады. Сондай-ақ, өнердің бұл түрі Мектеп жасына дейінгі баланың көп мәдениетті тұлғасын қалыптастыруға, өз халқының өнеріне және басқа халықтардың ұлттық мәдениетіне деген қызығушылық пен сүйіспеншілікті тәрбиелеуге ықпал етеді, соның негізінде достық сезімдер мен қатынастар дамиды. Осы бағытта мақсатты жұмысты жүзеге асыру үшін мұғалім әр түрлі қолөнердің даму тарихын егжей - тегжейлі білуі керек, әдістер мен әдістерді тандап, даму ортасын ұйымдастыру бойынша жұмыс жасауы керек; әр түрлі түрлердің болуын қамтамасыз ететін шығармашылыққа арналған материалды таңдау керек (маталар, қамыр, пластилин, бояулар, түрлі түсті және сапалы қағаз, бұйымдардың силуэттері мен шаблондары), әр түрлі иллюстрациялық материалдар, сәндік - қолданбалы өнердің шынайы бұйымдарын, дағдыларды қалыптастыру үшін плакат модельдерін сатып алу. Бұл жағдайда ойын қызметінің әр түрлі формаларын қолдану қажет:

- ойын кейіпкерінің қатысуы, сәлемдеме немесе хат, өзінің қолөнерімен әлемге әйгілі елдерге, қалаларға, ауылдарға, ауылдарға саяхат;

- ертегіге экскурсиялар;

- шебер суретшілерге, мүсіншілерге, кесте тігушілерге, тігіншілерге, тоқушыларға айналдыру.

Формалардың кезектесуінің симметриясы мен ырғағы, халық өнерінің ою-өрнектерінің белгілі бір түстері тартады, мектеп жасына дейінгі балалардың көргендерін ашық түстермен көбейтуге деген ұмтылысын тудырады. Салыстырмалы әдіс әдістерінің арқасында балалар қазақ ою - өрнегінде батырлар да, қой мүйіздері де, қызғалдақтар да; орыс халқының ою - өрнегінде-құстар, гүлдер, аңдар; украин- кресттер мен геометриялық фигуралар; ал өзбек ою-өрнегінде өсімдік өрнектері және т. б. қолданылатынын біледі. Мұндай ойын сабақтарында балалар ұлттық киім, аяқ киім және тұрмыстық заттарға тән белгілермен танысады. Балалар киім – кешектерді: қазақ халқының камзолын, орыс халқының сарафанын, өзбек халқының шапанын, қырғыз халқының бишпетін, жапон халқының кимоносын; бас киімдерден-тәжік халқының тақиясы, белорус халқының қалпағы, еврей халқының кипасы, орыс халқының кокошникін, кавказ халқының папасын және т. б. ажырата және атай үйренеді. Зерделеу барысында балалар елдердің сәулетті көрікті жерлерін ажыратады: Қазақстандық "Бәйтерек", ресейлік "Кремль", француздық "Эйфель мұнарасы", итальяндық "Пезан мұнарасы", ағылшын алыптары - "Биг Бен" сағаттары және т.б.

Сәндік - қолданбалы өнер туындыларын көркем сөздермен, питомниктер, әзілдер, частушкалар, мақал-мәтелдер, халық музыкасы мен әндермен бірге қарау керек. Ойын сабақтарын, жағдайларды әр түрлі ұйымдастыру, әртүрлі педагогикалық әдістер мен әдістерді, көркем сөздерді, музыканы қолдану – мұның бәрі балаларға ерекше өнер әлеміне енуге, әртүрлі халықтар мен ұлттардың көркем мәдениетіне қосылуға мүмкіндік береді. Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық әлеуетін дамыту үшін драманың рөлі ерекше: сөйлеу әрекеті, эмоционалды сала, психологиялық процестер. Бұл бағытта әр түрлі халықтардың ертегілерін, балалар ақындары мен жазушыларын; әр түрлі қызмет түрлерін (ойын, театрландыру, этюдтер, жаттығулар, шығармашылық тапсырмалар және т.б.) пайдалануға көп көңіл бөлінеді. Тәжірибе көрсеткендей, шығармашылыққа белсенділікпен кірісу балалардың ой-өрісін байытады. Басқа халықтардың мәдениетін біле отырып, бала жағымды эмоцияларды сезінеді, соның негізінде терең қуаныш, тандану, ләззатсезімдері пайда болады, бейнелі идеялар қалыптасады. Барлық бұл туғызады, балалардың талпынысы есте сақтау мен айтып беру сол заттар, оларға ұнады, жанданады және дамиды, белсенділігі қалыптасады, эстетикалық сезімін, дамып, көркем дәмі. Балалар зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін қалыптастырады. Балабақша мен отбасының бірлескен күшімен жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болады. Біз балалар мен ата-аналардың бірлескен шығармашылық көрмелерін ұйымдастырамыз, ата-аналар жиналыстарында, жеке әңгімелерде, консультацияларда ақпарат береміз.

Ата-аналар шеберлік сабақтарына, костюмдер жасауға және қол жұмыстарын, сәндік-қолданбалы өнер материалдары мен заттарын ұсынуға қатысады. Осылайша, балаларды шығармашылық қызмет арқылы әлемнің әртүрлі халықтарының мәдениеті мен дәстүрлерімен таныстыру қажет. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың қабылдауын, қиялын, бейнелі ойлауын дамытуға ықпал етеді, әртүрлі ұлттар мен ұлыстардың өкілдерімен ынтымақтастық, толерантты қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастырады және күтілетін нәтижелерге қол жеткізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абакумова И.В., Ермаков Н.П. О становлении толерантной личности в поликультурном образовании / Вопр. психол. 2003. №3. с. 78-82.
2. Актуальные вопросы этнопсихологической подготовки педагога. Оқу құралы, 2004

Алматы қаласы, Бостандық ауданы
«№65 мектеп-гимназиясы» КММ
География пәні мұғалімі
Көпжасар Айтолқын Жамбылқызы

СТАНДАРТТЫ ЕМЕС ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫ-ЗАМАН ТАЛАБЫ РЕТІНДЕ

Әрбір мұғалімнің кәсіби қызметінде стандартты оқу процесі күнделікті өмірге айналуы мүмкін, ал оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы төмендейтін уақыт келуі мүмкін. Бұл ұзақ уақыт бойы алдын-ала жасалған шаблон бойынша жұмыс істеуге байланысты болуы мүмкін. Бұл мәселені әртүрлі тәсілдермен шешуге болады, олардың бірі стандартты емес сабақтарды қолдану. Бүгінгі таңда мұндай сабақтардың өзектілігі, ең алдымен, біз көріп отырған қоғамның өзгеруінің жылдамдығымен анықталады. Сондықтан ойындарды немесе интерактивті технологияларды қолдана отырып, стандартты емес немесе дәстүрлі емес сабақтар өте маңызды.

География мектеп бағдарламасындағы пән ретінде бұл тұрғыда стандартты емес сабақтарды қолдану үшін өте қызықты пән.

Стандартты емес география сабағы - бұл дәстүрлі емес құрылымы бар оқу сабағы. Мұндай сабақтардың бірегейлігі оқушылардың географияға деген қызығушылығын қалыптастырып қана қоймай, олардың шығармашылық тәуелсіздігін, зияткерлік белсенділігін дамытуға, кейде ерекше білім көздерімен жұмыс істеуге үйретуге мүмкіндік береді. Сабақты ұйымдастырудың өзі оқушыларды зерттелетін құбылыстарды шығармашылық бағалау қажеттілігіне әкеледі, бұл қоршаған табиғатқа оң көзқарасты дамытуға ықпал етеді. Оқытудың дәстүрлі емес түрлерін қолдану мұғалімнің іс-әрекет аясын едәуір кеңейтуге, оқушылардың басқарылатын танымдық іс-әрекетінің әртүрлілігі мен тиімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Тәжірибе көрсеткендей, келесі критерийлер географияның дәстүрлі емес сабақтары шарттардың сақталуын болжайды:

- оқытудың ұжымдық формаларын (топтар) пайдалану;
- оқушылардың қуатты танымдық іс-әрекетінің дағдыларын дамыту, шығармашылық ізденіске ұмтылу;
- оқушылардың танымдық іс-әрекетін жандандыру;
- оқушылардың ұжымда, командада жұмыс істеу дағдыларын меңгеруі;
- тыңдау, талдау, шешімдер ұсыну, дауласу, сендіру, өз пікірін қорғау, өзгелердің пікірін тыңдау, жағдайдан шығудың жолын табу;

- шығармашылық ынтымақтастық қатынастарының қалыптасу.

Стандартты емес сабақтың функциялары бөлінеді:

- оқу – есте сақтауды, зейінді дамыту, әр түрлі сипаттағы ақпаратты қабылдау;
- қолайлы атмосфераны құру, сабақты қызықты іс-әрекетке айналдыру;
- коммуникативті-сыныпты біріктіру, жағымды эмоционалды байланыстар;
- дамытушылық-жеке қасиеттердің үйлесімді дамуы;
- тәрбиелік-шартты (ойын) жағдайда жеке тұлғаның көрінісін психокоррекциялау және эмоционалды шиеленісті жеңілдету.

Қазіргі қоғам бүгінде ғаламтор желісіне өте тығыз интеграциялануда. Бұл оның өте ыңғайлылығы мен пайдалылығына байланысты болатын процесс. Білім беру процесі де шетте қалмайды. Ғаламтор

желісі күн сайын білім беруге байланысты көптеген ресурстармен толықтырылуда. Әрбір мұғалімнің маңызды міндеті-бұл жүйені меңгеруді үйрену, өйткені ол сабақтың өзіне де, оқушыларға да зиян келтірместен уақыт бойынша сабақ дайындау процесін айтарлықтай жеңілдетуге қабілетті. Стандартты емес сабақтарды жүзеге асыру мүмкіндігін іздеудің маңызды ресурсы ғаламтор желісі болуы мүмкін. Ол қажетті ақпарат көзі ретінде әрекет ете алады. Сонымен қатар, ғаламтор желісінде ерекше интерактивті құралдарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін бірқатар қызметтер бар. Бүгінгі таңда интерактивті технологиялар элементтерімен сабақ ұйымдастыруға мүмкіндік беретін бірқатар қызметтер бар. Бұған, мысалы, интерактивті тақтамен бірлесіп жұмыс істеу, шығармашылық тапсырмаларды шешу, балалар ғаламтордың арқасында, тіпті компьютерлерді пайдаланбай, тек мобильді құрылғыларының көмегімен оқу жобаларында бірлесіп жұмыс істей алады.

Интерактивті технологияларды қолдана отырып, стандартты емес сабақтарды құрудың жеткілікті пайдалы құралы *padlet* интерактивті тақтасы бола алады. Ол белгілі бір жағдайларда қолдануға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктерге ие. Бұл интерактивті тақтада жұмыс жасамас бұрын оның бірқатар шаблондарын таңдап алуға болады: таспа, сюжеттік тақта, динамиктер, әңгімелер, карта, кенеп, хронология. Бұл үлгілердің барлығында мұғалімге өзі ойлаған идеяға сүйене отырып, белгілі бір сабақты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін бірқатар ерекшеліктер бар. География мұғалімдері үшін бұл құралда карта үлгісі де өте пайдалы. Онда мұғалім белгілерді қоя алатын карта жасайды, ал оқушылар, мысалы, тапсырма бойынша географиялық нысанның не екенін табуы керек. Бірақ, әрине, бұл интерактивті тақтаны қолданудың бір ғана мүмкіндігі.

Интерактивті тақталар болып табылатын веб-құралдардан басқа, кейбір жұмыс дизайнерлері де бар. Осындай құралдардың бірі *Kahoot* деп аталады. Бұл ыңғайлы конструктордың көмегімен жеке тестілік тапсырмаларды ғана емес, сонымен қатар оқушыларға өз құрылғыларының көмегімен сабақта тікелей өтуге мүмкіндік береді. Оқушылардың жауаптарының барлық статистикасы мұғалімнің құрылғысына жіберіледі. Осылайша, дәстүрлі және стандартты емес сабақтарда интерактивті технологияларды қолдана отырып, қызықты тәуелсіз жұмыстарды ұйымдастыруға болады.

Жоғарыда келтірілген интерактивті құралдардың мысалын қолдана отырып, олардың саны мен қол жетімділігі жыл сайын артып келеді деп айтуға болады және осы құралдарды сабақтарда қолдануды үйрену өте пайдалы болуы мүмкін. Әрине, бұл құралдар көбінесе қашықтықтан оқыту режимінде оқуға арналған. Дегенмен, оларды мектептегі сабақтарда әдеттегі уақытта қолдану мүмкіндігі де бар.

Осы жұмысты қорытындылай келе, стандартты емес немесе дәстүрлі емес сабақтардың айрықша ерекшелігі мен маңыздылығы туралы айтуға болады, бұл олардың ерекше құрылымынан тұрады, бұл мектептегі сабақ аясында оқушылар үшін де, мұғалім үшін де ерекше тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, стандартты сабақтарда толық ашылмайтын көптеген оқу құралдарының әлеуетін ашуға мүмкіндік береді, мысалы, әртүрлі веб-ресурстарды, ғаламтор кеңістігінде оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік беретін арнайы құралдарды пайдалану. Жоғарыда айтылғандардың барлығы стандартты емес сабақтарды өткізудің өте пайдалы түрі ретінде сипаттайды, бұл бізге оқу процесіне көптеген қызықты тәжірибелер әкелуге, сонымен қатар жаңашылдық әсерінде ойлауға және оқушының жеке басының жан-жақты дамуына ықпал етуге мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Гакаев Р.А., Чатаева М.Ж. Преподавание географии в школе и его значение как междисциплинарного учебного предмета // Научное мнение. – 2014. – № 4. – С. 156–159;
2. Давлетмирзаева Ф.А. Нестандартные уроки в преподавании географии в условиях современной школы / Ф. А. Давлетмирзаева // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Самара, август 2015 г.). – Самара: ООО "Издательство АСГАРД", 2015. – С. 71-74.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қызылжар ауылы
"О.Жандосов атындағы орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Информатика пәнінің мұғалімі, педагог - модератор
Бакиева Мухабат Акимжановна

«STEM-БАҒЫТТАҒЫ ЖОБАЛАР: ИНФОРМАТИКА МЕН РОБОТОТЕХНИКАНЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ»

Әдістемелік құрал

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде STEM-білім беру (Science, Technology, Engineering, Mathematics) ерекше маңызға ие. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытып, ғылым мен техниканың түрлі салаларын біріктіру арқылы олардың практикалық дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Информатика мен робототехниканы интеграциялау STEM-тәсілдің маңызды бөлігі болып табылады.

Информатика пәні – бағдарламалау, алгоритмдер және логикалық ойлауды дамытатын негізгі бағыттардың бірі. Ал робототехника осы теориялық білімдерді нақты жобалар арқылы жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл әдістемелік құрал оқушылардың инженерлік дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және креативті ойлауын қалыптастыруға бағытталған.

Бұл құрал педагогтерге информатика мен робототехниканы біріктірудің тиімді әдістерін ұсынады. Мұнда Arduino, Raspberry Pi, LEGO Mindstorms сияқты платформаларды пайдаланып, практикалық жобаларды ұйымдастыру жолдары қарастырылады.

Әдістемелік құралдың мақсаты

Информатика мен робототехниканы біріктіру арқылы оқушылардың логикалық, алгоритмдік және инженерлік ойлау қабілеттерін дамытуға арналған тиімді әдістемелік негіздерді ұсыну.

Міндеттері

1. Информатика мен робототехниканы интеграциялау тәсілдерін анықтау – оқу процесінде STEM-жобаларды тиімді қолдану жолдарын ұсыну.
2. Оқушылардың шығармашылық және техникалық дағдыларын дамыту – алгоритмдік ойлау, модельдеу және бағдарламалау қабілеттерін жетілдіру.
3. Практикалық жобалар арқылы оқытуды ұйымдастыру – Arduino, Raspberry Pi және LEGO Mindstorms негізінде оқыту әдістерін көрсету.
4. Кросс-пәндік байланысты қамтамасыз ету – информатика, физика, математика және инженерия пәндерін біріктіру жолдарын анықтау.
5. Мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсынымдар жасау – сабақ барысында STEM-технологияларды енгізу бойынша нұсқаулықтар беру.

Өзекті мәселелер

Қазіргі таңда білім беру саласында келесі өзекті мәселелер кездеседі:

- Оқушылардың техникалық дағдыларының жеткіліксіздігі – мектеп бағдарламасында инженерия және бағдарламалау негіздеріне жеткілікті назар аударылмауы.

- STEM-жобалардың білім беру үдерісіне толыққанды енгізілмеуі – мұғалімдердің дайындық деңгейі мен қажетті ресурстардың шектеулі болуы.
- Оқушылардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттерін дамыту қажеттілігі – ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуына сәйкес жаңа әдістерді қолдану қажеттігі.
- Теория мен практиканың үйлесімділігінің төмендігі – көптеген оқушылар бағдарламалау мен алгоритмдерді меңгергенімен, оны нақты өмірде қолдану мүмкіндігін толық түсінбейді.

Бұл мәселелерді шешу үшін информатика мен робототехниканы біріктіре отырып, оқушыларды практикалық STEM-жобаларға тарту қажет.

Күтілетін нәтижелер

Бұл әдістемелік құралды қолдану нәтижесінде келесі жетістіктерге қол жеткізуге болады:

1. Оқушылардың алгоритмдік және инженерлік ойлау қабілеттері дамиды.
2. Информатика мен робототехника пәндері арасындағы байланыс нығаяды.
3. Практикалық жобалар арқылы оқушылардың қызығушылығы артады.
4. Мұғалімдер STEM-жобаларды тиімді ұйымдастыру дағдыларын меңгереді.
5. Оқушылар өз бетінше ғылыми-зерттеу және инженерлік жобалар жасай алады.
6. Кросс-пәндік байланысты жүзеге асыру арқылы білім сапасы артады.

Бұл құрал STEM-білім беруді дамытуға, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге және оларды болашақта IT және инженерия салаларында сәтті мансап құруға ынталандыруға көмектеседі.

I БӨЛІМ. ИНФОРМАТИКА МЕН РОБОТОТЕХНИКАНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

1. Информатика және бағдарламалау негіздері

1.1. Информатика пәнінің маңызы

Информатика – ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және беру әдістерін зерттейтін ғылым. Қазіргі қоғамда информатика білімнің маңызды бөлігіне айналып, бағдарламалау, деректер құрылымы, жасанды интеллект және робототехника сияқты салалармен тығыз байланыста дамып келеді.

Информатиканың негізгі бағыттары:

- Алгоритмдер мен деректер құрылымы
- Бағдарламалау негіздері
- Компьютерлік жүйелер және архитектура
- Желілік технологиялар
- Жасанды интеллект және машиналық оқыту

Робототехниканы меңгеру үшін оқушылардың бағдарламалау негіздерін білуі маңызды. Бағдарламалау роботтардың жұмыс істеу логикасын анықтап, олардың әрекеттерін басқаруға көмектеседі.

1.2. Алгоритм және оның маңызы

Алгоритм – белгілі бір мәселені шешу үшін орындалатын қадамдар жиынтығы. Робототехникада алгоритмдерді дұрыс құру роботтың тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Алгоритм түрлері:

- Сызықтық алгоритм – командалар рет-ретімен орындалады.
- Тармақталу алгоритмі – белгілі бір шарттарға байланысты орындалатын командалар.
- Циклдік алгоритм – қайталанатын командалардан тұрады.

Алгоритмдерді жазу әдістері:

- Блок-схемалар – графикалық түрде көрсету
- Псевдокод – қарапайым мәтіндік сипаттау
- Бағдарламалау тілдері – нақты код түрінде жазу

1.3. Бағдарламалау тілдері және платформалар

Робототехникада қолданылатын бағдарламалау тілдері:

- Scratch – жаңа бастаушыларға арналған блоктық визуалды тіл.
- Python – қарапайым әрі қуатты жоғары деңгейлі тіл, робототехникада кеңінен қолданылады.
- C/C++ – төмен деңгейлі тілдер, микроконтроллерлер мен Arduino платформасында жиі қолданылады.

Роботтарды бағдарламалау үшін қолданылатын платформалар:

- Arduino – ашық кодты платформа, C/C++ тілдерімен бағдарламаланады.

- Raspberry Pi – шағын компьютер, Python және басқа да тілдерді қолдайды.
- LEGO Mindstorms – балаларға арналған роботтарды құрастыру жүйесі, визуалды бағдарламалауға негізделген.

1.4. Информатика мен робототехниканы біріктірудің маңызы

Бағдарламалау мен робототехниканы үйлестіру:

- Оқушылар алгоритмдік ойлауды дамытады – роботтарды басқару үшін алгоритмдер құруға үйренеді.

- Инженерлік дағдылар қалыптасады – механика, электроника және бағдарламалауды біріктіреді.
- Практикалық дағдылар жетілдіріледі – теориялық білім нақты жобаларда қолданылады.

Информатика мен робототехниканы интеграциялау арқылы оқушыларды STEM-жобаларға тарту олардың болашақта IT және инженерия саласында табысты маман болуына жол ашады.

2. Робототехниканың негізгі компоненттері

Робототехника – механикалық құрылғыларды бағдарламалау арқылы басқаруды зерттейтін ғылым. Роботтар әртүрлі салаларда – өндірісте, медицинада, білім беруде және тұрмыста қолданылады. Оқушылар робототехникамен айналысу арқылы инженерлік және бағдарламалау дағдыларын дамыта алады.

Роботтың негізгі бөліктері мыналардан тұрады:

2.1. Микроконтроллерлер мен есептеуіш платформалар

Микроконтроллер – роботтың «миы», яғни оның бағдарламасын сақтап, барлық компоненттерін басқаратын құрылғы.

Негізгі микроконтроллерлер:

- Arduino – ең танымал ашық кодты платформа, C/C++ тілдерінде бағдарламаланады.
- Raspberry Pi – шағын компьютер, күрделі есептеулерді орындау мүмкіндігіне ие.
- ESP8266/ESP32 – интернетке қосылу мүмкіндігі бар микроконтроллерлер.

2.2. Сенсорлар (датчиктер)

Роботтар қоршаған ортаны сезіну үшін әртүрлі сенсорларды пайдаланады.

Маңызды сенсорлар:

- Ультразвуктық сенсор – қашықтықты анықтайды (HC-SR04).
- Инфракызыл сенсор – кедергілерді, қозғалысты немесе түстерді анықтайды.
- Температура және ылғалдылық сенсорлары – ауа жағдайын өлшейді (DHT11, DHT22).
- Гироскоп және акселерометр – қозғалысты және еңкіштікті өлшейді (MPU6050).
- Жарық сенсоры – жарық деңгейін анықтайды (LDR).

2.3. Жетек (моторлар) және қозғалыс механизмдері

Роботтар қозғалу үшін әртүрлі моторлар пайдаланады.

Негізгі мотор түрлері:

- Сервомоторлар – белгілі бір бұрышқа бұрылатын моторлар (SG90, MG995).
- Қадамдық моторлар – жоғары дәлдіктегі қозғалыстар үшін қолданылады.
- DC моторлар – тұрақты токпен жұмыс істейтін қозғалтқыштар, робот көліктерінде пайдаланылады.

2.4. Қуат көздері

Роботтың үздіксіз жұмыс істеуі үшін энергия көзі қажет.

Негізгі қуат көздері:

- Литий-ион (Li-ion) немесе литий-полимер (Li-Po) батареялар – жеңіл және қуатты.
- Power Bank – USB арқылы Raspberry Pi немесе Arduino-ға қуат беру үшін қолданылады.
- Акумуляторлар (18650, AA, 9V) – көп рет зарядтауға болатын энергия көздері.

2.5. Байланыс және деректер алмасу

Кейбір роботтар сымсыз байланыс арқылы деректер алмасады.

Байланыс модульдері:

- Wi-Fi (ESP8266, ESP32) – интернетке қосылу.
- Bluetooth (HC-05, HC-06) – смартфонмен немесе басқа құрылғылармен байланысу.
- RFID/NFC – объектілерді сәйкестендіру.

2.6. Роботтың қаңқасы мен корпусын жасау

Роботтың қаңқасы оның механикалық құрылымын құрайды.

Робот қаңқасын жасауға қолданылатын материалдар:

- Пластик және 3D басып шығару – жеңіл және ыңғайлы.
- Металл және алюминий – беріктігі жоғары.
- Ағаш (фанера) – қарапайым жобалар үшін қолданылады.

2.7. Басқару және бағдарламалау

Роботтардың әрекеттерін басқару үшін арнайы бағдарламалар жазылады.

Роботтарды басқаруға арналған бағдарламалау тілдері:

- Scratch – визуалды бағдарламалау (бастапқы деңгей).
- Python – роботтарды интеллектуалды басқару үшін ыңғайлы.
- C/C++ – микроконтроллерлер үшін негізгі тіл.

Робототехниканың негізгі компоненттерін меңгеру оқушыларға бағдарламалау, инженерия және электроника негіздерін үйретуге мүмкіндік береді. Информатика мен робототехниканы біріктіру арқылы білім алушылар практикалық дағдыларын жетілдіріп, заманауи технологияларға бейімделе алады.

II БӨЛІМ. ИНФОРМАТИКА МЕН РОБОТОТЕХНИКАНЫ БІРІКТІРУДІҢ ӘДІСТЕРІ

1. Робототехника элементтерін информатика сабағына енгізу

1.1. Информатика мен робототехниканы интеграциялаудың маңызы

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде STEM-білім беру бағыттарының бірі ретінде информатика мен робототехниканы біріктіру ерекше рөл атқарады. Информатика пәнінде алгоритмдер мен бағдарламалау негіздерін үйрену оқушылардың логикалық ойлауын дамытады, ал робототехника бұл дағдыларды практикалық түрде бекітуге мүмкіндік береді.

Робототехниканың информатика пәніне қосылуы:

- Теорияны тәжірибемен ұштастыру – оқушылар бағдарламалау арқылы нақты құрылғыларды басқара алады.
- Шығармашылық және инженерлік ойлауды дамыту – оқушылар өз жобаларын жасап, тәжірибелік шешімдерді табуды үйренеді.
- Топтық және жоба негізінде оқыту – оқушылар бірлесіп жұмыс істеп, командалық дағдыларды қалыптастырады.

1.2. Робототехниканы енгізудің әдістері

Робототехника элементтерін информатика сабақтарында әртүрлі әдістер арқылы енгізуге болады.

1.2.1. Практикалық жобалар әдісі

Бұл әдіс оқушылардың теориялық білімдерін нақты құрылғылар арқылы бекітуіне мүмкіндік береді. Мысал:

- “Ақылды шам” жобасы – Arduino мен жарық сенсорын пайдаланып, бөлменің жарық деңгейіне байланысты шамның жануын бағдарламалау.
- “Қашықтық өлшеуші” – ультрадыбыстық сенсор арқылы объектіге дейінгі қашықтықты есептеу бағдарламасын жазу.
- “Жол іздеуші робот” – қозғалыс датчиктері мен моторларды қолданып, роботтың белгілі бір жолмен жүруін бағдарламалау.

1.2.2. Ойын және симуляциялық бағдарламалар

Оқушыларға бағдарламалауды үйретудің ең тиімді жолдарының бірі – визуалды және интерактивті бағдарламаларды пайдалану.

Қолданылатын платформалар:

- Scratch – блоктық бағдарламалау арқылы алгоритмдерді меңгерту.
- Tinkercad Circuits – Arduino схемаларын виртуалды түрде құрастыру.
- LEGO Mindstorms EV3 Classroom – роботтарды блоктық кодтау арқылы бағдарламалау.

1.2.3. Робототехника арқылы алгоритмдерді үйрету

Роботтарды басқару алгоритм құру дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Қолданылатын әдістер:

- Сызықтық алгоритмдер – қарапайым қозғалыс командаларын жасау (роботты алға-артқа жүргізу).

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы
 №28 мектеп-гимназия
 Бастауыш сынып мұғалімі
 Маргез Жұлдыз Ерболатқызы

МАМАНДЫҒЫМ — МАҚТАНЫШЫМ

Мамандық менің ойымша, маман ол өз ісін жанымен, бүкіл болмысымен таңдаған жолы. Мен ұстазбын -терең білім иесі, елімнің болашағының мамандықтардың бетке тұтары. Ұстаздық жолы-арқаланған армандар мен үміттер жолы. Таланттылық ол бір жүре пайда болса, менің жолым жанымның бүкіл руханиятымның таңдауы, сондай сәтте болады мен мамандығымсыз өздігімді елестете алмаспын...

Әсемпаз болма, әрнеге,

Өнерпаз болсаң арқалан.

Сен де бір кірпіш дүниеге,

Кетігін тап та, бар қалан» — деп Ұлы Абай жырлағандай шыр етіп дүниеге келген соң жұмыр адамзат баласы алдына мақсат қойып, бір нәрсеге қол жеткізгісі келіп армандайды. Ойдан ой туады. Ой арманға жалғасады. Адам баласының алға қойған мақсатының ішіндегі маңыздысы, мәндісі — оның мамандығы. Иә, мамандығы, дәлірек айтсақ кәсібі. Болашақ өміріндегі қызығы мен қиындығы мол кәсібі. Менің бала көңілімде, сәби жүрегімде өзінің парасатты болмысымен сақталып қалған құрметті адам болса, ол — ұстаз еді. Кішкентай кезімде мұғалімге қарап, оның әрбір іс-қимылын көзіммен ұрлана бағып, қызыға қарап, еліктейтінмін.

Бос уақытымның бәрінде «мұғалім» ойнап, тақтайшаны бормен сызып, дәптер тексеріп зыр қағып жүретінмін. Осы кездегі алаңсыз балалық шағымнан бастау алған — мамандықтың мәртебелісі ұстаздық жолын таңдадым. Қазіргі жаңартылған білім беру саласында ауыл мен қала жастары ұстаз мамандығын, жалақысы аз, беделі төмен, көзге ілінбестей көреді. Қалай айтсақ та, менің түсінігімдегі ұстаз — рухы таза, ой-өрісі биік, ұлты мен Отаны үшін тер төгіп, шыдамдылық пен табандылықтың үлгісін көрсетуші, өз бойындағы асыл қасиеттері мен білімін болашақ ұрпақтың бақыты мен болашағына жаратып, қоғамды өрге өркендетуші, жаңашылдықтың бастаушысы, жүрегі жылы адам. Осы ұстаз мамандығының ауыр жүгін арқалауды өз жүрегімнің қалауымен таңдадым. Қасиетті мамандықтың иесі бола тұрып, баланы тұлға ретінде тани білу, оның пікірімен санаса білу, қуанышына қуану, жетістігін бағалай білу — менің ұстанымым деп білемін. Ұстаз — білгенін үйретуші ғана емес, тұлға бойы тұнған өнеге, ақ тілеулі ана тәрізді барлық пенденің бойынан жақсылық іздейтін ізгі ниет иесі.

Иә, ғалым да шахтер де бас иетін, шамасы келсе дүниені бағындыратын ұстазға бүгінгі таңда жүйелі жүк артылып отыр. Оқушыларымның «қазір тарих сабағы болады» деп жылы лебізбен айтқан сөздерін естігенде шаршағанымды ұмытып, жігерлене түсемін. Сондай кездерде менен бақытты ұстаз жоқ екендігіне қуанамын. Осыдан кейін мен өз мамандығымды қалай жақсы көріп, құрметтемеймін?.. «Мәңгілік ел» құндылықтары негізінде ұйымдастыру- білім беру жүйесінде жасалып жатқан инновациялық өзгерістер арқылы ұрпағымыз сапалы білімді, саналы азамат болуына сеніміміз арта түседі.

«Мұғалім—мәңгі нұрдың қызметшісі, ол барлық ой мен қимыл әрекеттің, ақылдың дәнін себетін, нұр құятын жалын иесі»- деп ұлы чех педпгогы Я.Коменский айтқандай жаңартылған жалпы білім беру бағдарламасындағы құндылықтар мен дағдыларды өзара ықпалдастыра, жас ұрпақ бойына дарыта отырып, білім мен тәрбие беру менің міндетім.

Көкшетау қаласы
«Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті» КеАҚ
Магистрант
Алина Аружан Нурланқызы

КӘСІБИ ТЕСТІЛЕУГЕ ДАЙЫНДАЛУҒА АРНАЛҒАН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІН ТАЛДАУ

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды пайдалану оқыту үдерісінің ажырамас бөлігіне айналууда. Әсіресе, кәсіби біліктілікті арттыру және ұлттық біліктілік тестіне (ҰБТ) дайындық барысында мобильді қосымшалардың маңызы зор. Білім беру саласында жасалған зерттеулер мобильді оқыту құралдарының студенттердің мотивациясын арттырып, материалды игеру тиімділігін жақсартатынын көрсетеді.

Бұл мақалада кәсіби тестілеуге дайындалуға арналған мобильді қосымшалардың тиімділігі жан-жақты талданып, олардың дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырмалы талдауы жүргізіледі. Сонымен қатар, мобильді қосымшалардың оқыту нәтижелеріне әсерін бағалау әдістері қарастырылады.

1. Кәсіби тестілеуге дайындықтың маңыздылығы

Кәсіби тестілеу – мамандардың біліктілігін бағалау және олардың кәсіби стандарттарға сәйкестігін анықтау мақсатында жүргізілетін маңызды емтихан түрі. Қазақстанда ұлттық біліктілік тесті (ҰБТ) мұғалімдер мен басқа да мамандық иелері үшін кәсіби талаптарға сай келуін тексеретін негізгі құралдардың бірі болып табылады.

Кәсіби тестілеуге сапалы дайындық келесі себептерге байланысты маңызды:

1.1 Білім сапасын арттыру

Кәсіби тестілеуге жүйелі түрде дайындалу білім алушылардың теориялық білімін бекітіп, оны практикада қолдану дағдыларын дамытады. Бұл әсіресе мұғалімдер мен IT мамандары сияқты сала мамандарына маңызды, өйткені олардың білімі мен дағдылары оқыту мен кәсіби дамудың негізін құрайды.

1.2 Маманның бәсекеге қабілеттілігін арттыру

Еңбек нарығында бәсекелестік күннен-күнге артып келеді. Кәсіби тестілеуден сәтті өткен мамандар біліктілігін дәлелдей отырып, жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттырады және кәсіби мансабында жоғары нәтижелерге қол жеткізе алады.

1.3 Мемлекеттік талаптарға сәйкестік

Қазақстан Республикасында мұғалімдер мен мемлекеттік қызметкерлер үшін біліктілік тестілеуі міндетті талаптардың бірі болып табылады. Тестілеуден сәтті өту маманның өз кәсібін жалғастыруына және жоғары санатқа ие болуына мүмкіндік береді.

1.4 Өзін-өзі бағалау және дамыту

Кәсіби тестілеуге дайындық барысында маман өз білім деңгейін бағалап, әлсіз тұстарын анықтай алады. Бұл үздіксіз білім алуға, кәсіби даму жолында жаңа мақсаттар қоюға және өзін-өзі жетілдіруге көмектеседі.

1.5 Дәстүрлі оқыту әдістері мен заманауи технологиялардың үйлесуі

Бүгінде кәсіби тестілеуге дайындықтың әдістері әртүрлі:

Дәстүрлі оқыту әдістері (оқулықтар, лекциялар, семинарлар).

Цифрлық технологиялар (онлайн курстар, мобильді қосымшалар, веб-платформалар).

2. Мобильді қосымшалардың кәсіби тестілеуге дайындықтағы орны

Мобильді қосымшалардың кәсіби тестілеуге дайындықтағы маңыздылығы бірнеше негізгі факторлармен түсіндіріледі:

2.1 Қолжетімділік және ыңғайлылық

Мобильді қосымшаларды кез келген уақытта және кез келген жерде пайдалануға болады. Бұл әсіресе жұмыс істейтін мамандар немесе бос уақыты шектеулі білім алушылар үшін өте тиімді. Дәстүрлі оқулықтар мен курстарға қарағанда, мобильді қосымшалар пайдаланушыларға күнделікті кестесіне сәйкес өздігінен білім алуға мүмкіндік береді.

2.2 Интерактивтілік және бейімделу

Көптеген мобильді қосымшалар:

- Тестілеу сұрақтарын интерактивті түрде ұсынады.
- Дұрыс және қате жауаптарды түсіндіреді.
- Бейне сабақтар, геймификация элементтері және виртуалды жаттығулар арқылы оқыту процесін қызықты әрі тиімді етеді.

- Әрбір қолданушының білім деңгейіне сәйкес оқу бағдарламасын ұсынуға қабілетті.

2.3 Өзін-өзі бақылау және кері байланыс

Мобильді қосымшалар білім алушыларға өзін-өзі бағалау мүмкіндігін береді. Қолданушы тест нәтижелерін талдап, қай тақырыптарда қателіктер жібергенін анықтай алады. Бұл әдіс оқушыларға әлсіз тұстарын жақсартуға және оқу стратегиясын реттеуге көмектеседі.

2.4 Жеке оқыту траекториясын құру

Мобильді қосымшалар әрбір қолданушының оқу үлгеріміне қарай жеке ұсыныстар береді. Мысалы, жасанды интеллект негізіндегі платформалар студенттің бұрынғы тест нәтижелерін талдай отырып, қай тақырыптарға көбірек көңіл бөлу керектігін анықтап, арнайы оқу жоспарын құрады.

2.5 Уақыт пен ресурстарды үнемдеу

Мобильді қосымшаларды қолдану арқылы білім алушылар уақыт пен қаржылық шығындарын азайта алады. Дәстүрлі курстарға қатысуға уақыт немесе қаражат тапшы болған жағдайда, мобильді оқыту платформалары оқыту процесін әлдеқайда тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

2.6 Үздіксіз білім алу мүмкіндігі

Цифрлық технологиялар арқылы оқыту үздіксіз білім алу мәдениетін қалыптастырады. Кәсіби тестілеуге дайындалу барысында мобильді қосымшалар тек емтихан алдында ғана емес, үздіксіз даму үшін де пайдаланылуы мүмкін.

3. Мобильді қосымшалардың тиімділігін бағалау әдістері

Мобильді қосымшалардың кәсіби тестілеуге дайындықтағы тиімділігін анықтау үшін түрлі әдістер қолданылады. Бұл әдістер қосымшалардың оқыту нәтижелеріне қаншалықты әсер ететінін, пайдаланушыларға қаншалықты ыңғайлы екенін және білім алу процесін қаншалықты жақсартатынын бағалауға көмектеседі.

Мобильді қосымшалардың тиімділігін бағалау үшін келесі негізгі әдістер қолданылады:

3.1 Сауалнама және сұхбат жүргізу

Бұл әдіс қолданушылардың мобильді қосымшаларға деген көзқарасын, олардың тиімділігі мен қолайлылығын анықтау үшін қолданылады.

Сауалнама арқылы бағалауға болатын көрсеткіштер:

- Қосымшаның пайдалануға ыңғайлылығы.
- Оқушылардың қызығушылығы мен мотивациясының өзгеруі.
- Қосымша арқылы алынған білімнің сапасы.
- Пайдаланушылардың ұсыныстары мен пікірлері.

Сұхбат барысында талқыланатын сұрақтар:

- Қосымшадағы қандай мүмкіндіктер ең пайдалы болды?
- Оқу процесінде қандай қиындықтар кездесті?
- Қосымша дәстүрлі әдістерге қарағанда қаншалықты тиімді болды?

3.2 Оқу нәтижелерін салыстыру (эксперименттік зерттеу)

Бұл әдіс мобильді қосымшаны қолданған және қолданбаған екі топтың тест нәтижелерін салыстыру арқылы жүзеге асырылады.

Зерттеу кезеңдері:

1. **Бастапқы тестілеу:** Қатысушылардың бастапқы білім деңгейін анықтау.

2. **Оқыту процесі:** Бір топ дәстүрлі әдістерді қолданады, ал екінші топ мобильді қосымшаны пайдаланады.

3. **Қорытынды тестілеу:** Оқыту аяқталғаннан кейін екі топтың тест нәтижелері салыстырылады.

Бағалау көрсеткіштері:

- Дұрыс жауаптардың пайыздық көрсеткіші.
- Тестті орындау жылдамдығы.
- Білім алушылардың сенімділік деңгейі.

3.3 Қолданушылардың мінез-құлқын талдау

Қосымша ішінде пайдаланушылардың әрекеттерін талдау арқылы олардың оқу процесіндегі белсенділігі мен жетістіктері бағаланады.

Талдауға болатын негізгі көрсеткіштер:

- Қолданушылардың қосымшада өткізген уақыты.
- Өтілген сабақтар мен тесттер саны.
- Дұрыс және қате жауаптар статистикасы.
- Қай бөлімдер қиындық тудырғанын анықтау.

3.4 Кері байланыс және сапалық талдау

Пайдаланушылардың кері байланысын жинау арқылы қосымшаның қандай жақтары жақсартуды қажет ететінін анықтауға болады.

Кері байланыс алу жолдары:

- Қосымшаның ішінде пікір қалдыру мүмкіндігі.
- Арнайы форумдар мен қауымдастықтарда талқылау.
- Электрондық пошта немесе басқа байланыс арналарымен қолданушылардың ұсыныстарын жинау.

Бұл әдіс қосымшаны жақсарту үшін маңызды, себебі нақты пайдаланушылардың тәжірибесі мен пікірлері ескеріледі.

3.5 Геймификация мен мотивация деңгейін бағалау

Көптеген мобильді қосымшаларда оқушылардың мотивациясын арттыру үшін геймификация элементтері қолданылады (марапаттар, деңгейлер, көшбасшылар тақтасы).

Бағалау әдістері:

- Геймификация элементтері бар және жоқ топтарды салыстыру.
- Оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын талдау.
- Қосымшада пайдаланушылардың белсенділік деңгейін өлшеу.

3.6 Ұзақ мерзімді әсерді бағалау

Мобильді қосымшаның тиімділігі тек қысқа мерзімде ғана емес, ұзақ мерзімді нәтижелер арқылы да бағаланады.

Ұзақ мерзімді зерттеу кезеңдері:

- Тестілеуден кейін бірнеше ай өткен соң білім алушылардың нәтижелерін қайта тексеру.
- Олардың кәсіби өмірінде немесе жұмыста мобильді қосымшалардан алған білімдерін қалай пайдаланғанын анықтау.

Бұл әдіс мобильді оқытудың шынайы тиімділігін көрсетуге көмектеседі.

4. Кәсіби тестілеуге дайындықтағы мобильді қосымшалардың болашағы

Оқытудың дәстүрлі әдістерімен салыстырғанда, мобильді платформалар икемді, қолжетімді және интерактивті білім беру ортасын қамтамасыз етеді. Технологиялардың қарқынды дамуы бұл салада жаңа мүмкіндіктер ашып, болашақта тестілеуге дайындықтың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

4.1. Жасанды интеллект және адаптивті оқыту жүйелері

Болашақта мобильді қосымшалар жасанды интеллект (AI) технологияларымен біріктіріледі. AI оқушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастырып, олардың деңгейіне сәйкес материалдарды ұсынады.

Мүмкіндіктер:

- Оқушының күшті және әлсіз жақтарын анықтау.

- Деңгейге бейімделген тест тапсырмалары.
- Дараланған оқыту жоспарлары мен ұсыныстар.

Бұл тәсіл тестілеуге дайындықтың тиімділігін арттырып, уақытты үнемдеуге көмектеседі.

4.2. Виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR)

Болашақта AR/VR технологияларын енгізу арқылы тестілеуге дайындықты әлдеқайда қызықты әрі тәжірибеге бағытталған етуге болады.

Қолдану мысалдары:

- Интерактивті симуляциялар арқылы білімді бекіту.
- Практикалық дағдыларды дамыту үшін виртуалды зертханалар.
- Толықтырылған шындық көмегімен тест тапсырмаларын визуализациялау.

Мысалы, информатика пәнінен кәсіби тестке дайындық кезінде AR технологиясын пайдалану арқылы бағдарламалау негіздерін көрнекі түрде меңгеруге болады.

4.3 Геймификация және мотивацияны арттыру

Геймификация элементтері (ойын механикалары) болашақта мобильді қосымшаларда кеңінен қолданылады.

Қолдану мысалдары:

- Деңгейлер, марапаттар және жетістіктер жүйесі.
- Көшбасшылар тақтасы арқылы оқушыларды ынталандыру.
- Уақытқа негізделген тапсырмалар мен челленджер.

Бұл әдіс оқушылардың мотивациясын арттырып, олардың белсенділігін күшейтуге көмектеседі.

4.4 Онлайн қауымдастықтар мен кооперативті оқыту

Кәсіби тестілеуге дайындықтағы мобильді қосымшалар болашақта онлайн қауымдастықтар мен әлеуметтік оқыту орталықтарына айналуы мүмкін.

Қолдану мысалдары:

- Пайдаланушылар арасындағы пікір алмасу алаңдары.
- Ұжымдық тест тапсыру және бірлесіп шешім іздеу.
- Оқытушылар мен сарапшылардан тікелей кері байланыс алу мүмкіндігі.

4.5. Дыбыстық көмекшілер мен дауыспен басқару

Дауыстық технологиялар болашақта білім беру қосымшаларына интеграцияланады.

Мүмкіндіктер:

- Дауыс арқылы тест сұрақтарына жауап беру.
- Дыбыстық көмекші арқылы кеңес алу.
- Оқу материалдарын тыңдау (аудио форматта тест сұрақтарын шешу).

4.6. Big Data және оқу аналитикасы

Үлкен деректер (Big Data) технологиялары тестілеуге дайындықтың тиімділігін арттыру үшін қолданылуы мүмкін.

Қолдану мысалдары:

- Пайдаланушылардың оқу процесін талдау және жетілдіру.
- Ең жиі қателесетін сұрақтарды анықтау.
- Оқушылардың прогрессін бақылау және болжау.

Big Data негізіндегі аналитика қосымшаларды үздіксіз жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Кәсіби тестілеуге дайындалу үшін мобильді қосымшаларды пайдалану – заманауи оқыту әдістерінің бірі. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мұндай қосымшалар оқу процесін тиімді ұйымдастыруға, тест нәтижелерін жақсартуға және оқушылардың өзін-өзі бақылау дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Мобильді технологияларды дұрыс қолдану арқылы білім беру саласын жетілдіруге және тестке дайындалудың жаңа деңгейіне көшуге болады. Болашақта жасанды интеллект пен дербестендірілген оқыту жүйелерін қолдану арқылы мобильді қосымшалардың тиімділігін одан әрі арттыру мүмкіндігі зор.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» – Астана, 2012.
2. Құдайбергенова К.С. «Цифрлық білім беру ресурстары: дамуы және болашағы» // Білім және ғылым журналы, 2020.
3. Khan, S. "The One World Schoolhouse: Education Reimagined" – Twelve, 2012.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қызылжар ауылы
«О.Жандосов атындағы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
Бастауыш сынып мұғалімдері
Муханова Камка Османовна, Смагулова Алмагул Нургалиевна

«ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖАЗЫЛЫМ DAҒДЫСЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ»

Түсінік хат

Бұл әдістемелік құралда бастауыш және негізгі буын сынып оқушыларына арналған қазақ тілі сабағында жазылым дағдыларын тиімді дамыту әдіс-тәсілдері қарастырылады. Оқу процесінде жазылымның маңызды рөлі, оның тіл үйренушілердің сөздік қорын молайту, грамматикалық ережелерді меңгеру, шығармашылық қабілеттерді дамыту және коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру тұрғысынан маңызы ерекше. Әдістемелік құралда жазылым дағдысын дамытуға арналған түрлі әдіс-тәсілдер ұсынылады, оның ішінде көрнекі құралдар мен үлгілер арқылы жазу, шығармашылық жазу тапсырмалары, диалог жазу, суретке қарап жазу және жазу қателерін түзету сияқты тәсілдер бар.

Құралда әр әдіс-тәсілдің тиімділігі мен практикалық қолданысы көрсетілген. Бастауыш сынып оқушылары үшін жеңіл әрі қызықты тапсырмалар, ал негізгі сынып оқушылары үшін күрделі әрі шығармашылық тапсырмалар ұсынылады. Бұл әдістер оқушылардың жазу шеберлігін арттырып, тілдік дағдыларын жан-жақты жетілдіруге ықпал етеді. Әр әдіс оқушылардың жас ерекшеліктеріне және білім деңгейіне сәйкес таңдалып, олардың қызығушылығын оятып, жазу жұмысын тиімді әрі нәтижелі жүргізуге мүмкіндік береді.

Негізгі сыныптарда жазылым дағдысын дамыту күрделірек тапсырмалармен жүзеге асырылады. Мұнда мәтіннің құрылымына, стиліне, грамматикалық дәлдігіне назар аударылады. Оқушыларға эссе, пікір жазу, шағын зерттеу жұмыстары сияқты тапсырмалар беріледі, бұл олардың жазу дағдыларын тереңдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушыларға жазу барысында қателерін түзету және талдау тәсілдерін үйрету маңызды. Бұл олардың жазылым дағдыларын ғана емес, өз жұмыстарын бағалау, дұрыс шешім қабылдау қабілеттерін де жетілдіреді. Әдістемелік құралдың келесі бөлімдерінде әрбір тапсырманың жүзеге асу барысы, оның тиімділігі мен нәтижелігі туралы нақты мысалдармен баяндалады.

Құралда көрсетілген әдістерді қолдану арқылы мұғалімдер оқушылардың тілдік дағдыларын жүйелі түрде дамытуға, олардың жазу шеберліктерін арттыруға мүмкіндік алады. Әр әдіс оқушының тіл үйренуге деген қызығушылығын сақтауға және дамытуға бағытталған, сондай-ақ олардың өзіндік пікірлерін, көзқарастарын білдіре алу қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, жазылымды дамыту арқылы оқушылардың ойлау, түсіну, жоспарлау, ақпаратты жүйелеу және оны жеткізу дағдылары да жетіле түседі. Бұл әдіс-тәсілдер мектепте қазақ тілін оқыту барысында тиімді қолданыс табатындығына және оқу үрдісінің нәтижелі болуына зор үлес қосатыны сөзсіз.

Әдістемелік құралдың соңында мұғалімдер мен оқушыларға арнап арнайы жаттығулар, қосымша тапсырмалар мен практикалық жұмыстар ұсынылған. Бұл материалдар оқушылардың жазу қабілеттерін ары қарай дамытуға мүмкіндік беріп, оларды түрлі тақырыптар мен жанрларда мәтіндер жазуға ынталандырады.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту ерекше маңызға ие. Әсіресе, жазылым дағдысын қалыптастыру — тіл үйренудің негізі болып табылады, өйткені жазу арқылы оқушының ой-өрісі дамып, сөйлеу тілін жетілдіру, сондай-ақ ойды жүйелі түрде жеткізу дағдылары қалыптасады. Қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын дамыту барысында оқушылардың жеке тұлға ретінде шығармашылық қабілеттерін, талдау және ой қорыту дағдыларын арттыру көзделеді.

Жазылым — тек жазу әрекеті ғана емес, ол адамның ойлау жүйесінің, тілдік қорын пайдалануының, алған білімдерін практикалық тұрғыда қолдануының көрінісі болып табылады. Әрбір оқушы жазу барысында өз идеяларын, көзқарастарын, сезімдерін және пікірлерін қағаз бетіне түсіріп, оларды ұйымдастырып, тиянақты түрде жеткізе білуі тиіс. Осыған орай, жазылым дағдысын тиімді пайдалану үшін көптеген әдіс-тәсілдер мен тәсілдер бар, олар оқушылардың мәтін құрастыру, грамматикалық тұрғыдан дұрыс жазу, сөздер мен сөйлемдерді дұрыс қолдану дағдыларын қалыптастырады.

Бастауыш сынып оқушыларының жазылым дағдысын дамыту — бұл тек тіл үйрену процесіндегі қажеттілік ғана емес, оқушылардың тұлғалық дамуына, өзін-өзі түсінуіне, ойлау қабілеттерін дамытуға

мүмкіндік береді. Оқушыларды жазу арқылы ойлануға, қателіктерді түзеуге, шығармашылық шешімдер қабылдауға үйрету — олардың тілдік дағдыларын тиімді түрде қалыптастырудың басты аспектісі болып табылады. Сонымен қатар, жазылым дағдысын дамыту оқушылардың өздігінен білім алуына, өз ойларын еркін жеткізуіне және болашақта түрлі тақырыптарда шығармашылық жұмыстар орындауына мүмкіндік береді.

Негізгі буын сынып оқушылары үшін жазылым дағдысын дамыту одан да күрделі және жан-жақты жұмыстарды қажет етеді. Бұл жастағы оқушылар мәтін құрастыруды меңгеріп, өз ойларын терең әрі толық жеткізуге тырысады. Олар мәтіннің құрылымын, тақырыпқа сай материал жинауды, дәлелдемелер келтіруді, әртүрлі жанрларда жазу дағдыларын игеруге бағытталған тапсырмаларды орындайды. Сонымен қатар, жазу барысында оқушылардың жеке пікірлері мен көзқарастарын дамытуға, ғылыми, шығармашылық жұмыстарға, эссе жазу сияқты тапсырмаларды орындауға жағдай жасалады.

Жазылым дағдысын дамыту мақсатында қолданылатын әдіс-тәсілдер оқушылардың танымдық қабілеттерін арттыруға, олардың жазу әрекетіне деген қызығушылықтарын оятуға, әрі қарай өздерін еркін және шығармашылық тұрғыдан дамыта алатын тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Бұл жұмыс барысында оқушылардың тілдік біліктері мен шығармашылық әлеуеті тұрақты дамып, олардың жазу мен сөйлеу дағдыларының арасында тығыз байланыс орнайды.

Қорыта айтқанда, жазылым дағдысы — оқушылардың тілдік және интеллектуалдық дамуына ерекше әсер ететін маңызды дағды. Осы тұрғыда қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын тиімді пайдалану әдіс-тәсілдері оқушылардың тілді терең меңгеруіне, өз пікірлерін жүйелі түрде білдіруіне және шығармашылық қабілеттерінің ашылуына бағытталған тиімді тәсілдер болып табылады.

Міндеттері

1. Оқушылардың жазылым дағдыларын дамыту: Қазақ тілі сабағында оқушылардың жазылым дағдысын жетілдіру, олардың мәтін құрастыру, грамматикалық және орфографиялық қателерді азайту дағдыларын қалыптастыру.

2. Жазу әрекетін шығармашылықпен байланыстыру: Оқушыларды шығармашылық тұрғыдан ойлануға, өз пікірлерін жүйелі түрде жеткізуге, әдеби және ғылыми мәтіндерді жазуға ынталандыру.

3. Тілдік және сөйлеу дағдыларын пысықтау: Жазылым арқылы оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту, тілдік қорын кеңейту, дұрыс сөйлем құрастыру және сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.

4. Оқушылардың ойлау қабілетін дамыту: Жазу барысында оқушылардың шығармашылық ойлауын, талдау және тұжырым жасау қабілеттерін дамыту, мәтін құрылымын түсіну дағдыларын қалыптастыру.

5. Оқушылардың өзіндік пікірін білдіру дағдыларын қалыптастыру: Оқушыларға әртүрлі тақырыптар бойынша өз пікірін, көзқарасын еркін білдіруге мүмкіндік беру, жазбаша түрде пікір білдіру дағдыларын дамыту.

Өзектілігі

Қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын дамыту өзекті мәселе болып табылады, себебі қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, олардың жазбаша ойлау және шығармашылық қабілеттерін арттыру маңызды. Жазылым дағдысы оқушылардың ой-өрісін кеңейтумен қатар, олардың ақпаратты жүйелі түрде жеткізу қабілеттерін қалыптастырады, бұл болашақта әртүрлі салаларда кәсіби жұмыс істеуге негіз болады.

Қазақ тілі пәнін оқытудың басты мақсаттарының бірі — оқушылардың тек сөйлеу ғана емес, жазу дағдыларын да дамыту. Бұл әсіресе бастауыш және негізгі буын оқушылары үшін өте маңызды. Олардың жазу дағдыларын жақсарту арқылы қазақ тілінің көркемдігі мен байлығын меңгеруге мүмкіндік туындайды. Сондай-ақ, жазылым дағдысын дамыту оқушыларды логикалық ойлауға, талдау жасауға, өз идеяларын дәлелдеуге үйретеді.

Бұдан басқа, қазіргі қоғамда ақпараттың көбеюі мен жаңаруы жағдайында жазбаша коммуникацияның маңыздылығы артып келеді. Осылайша, жазылым дағдысы тек мектепте ғана емес, болашақта кәсіби салада да аса қажет.

Күтілетін нәтижесі

1. Жазылым дағдыларының дамуы: Оқушылардың жазбаша тілдік дағдылары жетіліп, грамматикалық және орфографиялық қателерді азайтуға қол жеткізу. Оқушылар өз ойларын дәл, тиянақты және түсінікті түрде жеткізе алатын болады.

2. Шығармашылық қабілеттердің арттыруы: Оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеті дамып, өз пікірлерін, идеяларын түрлі жанрларда және стильдерде жеткізу дағдылары қалыптасады.

3. Ойлау мен жазудың арасындағы байланыстың нығаюы: Жазу кезінде оқушылардың ойлау қабілеті мен жазба тілінің арасындағы байланыс күшейіп, мәтіндер жазу барысында құрылымды әрі логикалық байланыстың сақталуы қамтамасыз етіледі.

4. Тілдік қордың кеңеюі: Оқушылар жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйреніп, өздерінің сөздік қорын байытады, бұл өз кезегінде жазбаша сөйлеу сапасын арттырады.

5. Өзіндік пікір мен көзқарасты білдіру дағдылары: Оқушылар өз пікірін ашық және дәлелдеуге қабілетті, әлеуметтік және шығармашылық тұрғыдан еркін адам болып қалыптасады.

Бұл әдістемелік құрал бастауыш және негізгі буын сыныптарында қазақ тілі пәні бойынша жазылым дағдыларын дамытуда қолданылуы мүмкін. Оқушыларға арналған жазу жаттығулары, мәтін жазу тапсырмалары, шығармашылық жұмыстар мен талдау жұмыстарын жүргізуде осы құралдағы әдіс-тәсілдер тиімді қолданылуы тиіс. Сонымен қатар, бұл әдістемелік құрал мұғалімдер үшін жазылым дағдысын дамытуға арналған оқу жоспары мен сабақ жоспарын дайындауда пайдалы ресурс болып табылады.

Қолдану аясы кең, өйткені бұл әдіс-тәсілдер барлық деңгейдегі мектептерде, тіл үйренушілер мен арнайы тілдік бағдарлама бойынша оқушыларға да пайдаланылады. Әдіс-тәсілдер оқушылардың жеке және топтық жұмыстарында, шығармашылық тапсырмаларын орындауда, сондай-ақ әртүрлі тақырыптар бойынша эссе, мақала, пікір жазу кезінде қолданылуы мүмкін.

Алматы облысы білім басқармасының «Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «О.Жандосов атындағы орта мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Биология пәні мұғалімі, педагог – модератор

Берікбаева Асыл Айдарханқызы

«МИКРОБИОЛОГИЯ ЖӘНЕ ВИРУСОЛОГИЯ БОЙЫНША ЗЕРТХАНАЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ»

Әдістемелік құрал

Кіріспе

Қазіргі таңда микробиология және вирусология ғылымдары адам өмірінің әртүрлі салаларында, соның ішінде медицинада, ауыл шаруашылығында, тағам өнеркәсібінде және қоршаған ортаны қорғауда кеңінен қолданылады. Жалпы білім беретін мектептерде бұл ғылымдардың негіздерін зерттеу оқушылардың биологиялық сауаттылығын арттырып, зерттеушілік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Бұл әдістемелік құрал биология пәні бойынша зертханалық жұмыстарды ұйымдастыруға бағытталған. Ол оқушылардың микробиологиялық және вирусологиялық зерттеулерді жүргізу әдістерімен танысуына, практикалық дағдыларды меңгеруіне және ғылыми-зерттеу қызметіне қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Өзекті мәселелер

Микробиология және вирусологияны оқыту барысында кездесетін негізгі мәселелер:

- Оқушылардың теориялық білімдерін тәжірибе жүзінде қолдану деңгейінің төмендігі;
- Мектеп зертханаларында қажетті құрал-жабдықтардың жеткіліксіздігі;
- Микробиологиялық және вирусологиялық зерттеулердің қауіпсіздік талаптарын сақтай отырып ұйымдастырылуының күрделілігі;

- Ғылыми-зерттеу әдістерінің жеткіліксіз меңгерілуі.

Осы әдістемелік құрал аталған мәселелерді шешуге бағытталған және мектеп жағдайында микробиологиялық зерттеулерді тиімді ұйымдастырудың жолдарын қарастырады.

Күтілетін нәтижелер

Бұл әдістемелік құралды пайдалану нәтижесінде:

• Оқушылар микробиология және вирусология саласындағы негізгі ұғымдар мен зерттеу әдістерін меңгереді;

- Микроағзаларды зерттеудің практикалық дағдыларын қалыптастырады;
- Зертханалық құрал-жабдықтармен жұмыс істеуді үйренеді;
- Ғылыми-зерттеу дағдылары дамиды, жобалық жұмыстарға қызығушылығы артады;
- Биологиялық қауіпсіздік және санитарлық-гигиеналық талаптарды сақтауды меңгереді.

Бұл әдістемелік құрал биология пәнінің мұғалімдеріне, зертханашыларға және оқушыларға тәжірибелік дағдыларды дамытуға көмекші құрал ретінде ұсынылады.

1.1. Микроағзалардың жіктелуі мен жалпы сипаттамасы

Микроағзалар – көзге көрінбейтін, микроскопиялық деңгейде ғана зерттелетін тірі организмдер. Олар табиғатта кеңінен таралған және экожүйелердің негізгі бөлігі болып табылады. Микробиология ғылымы осы микроағзаларды зерттейді, олардың қасиеттерін, тіршілік әрекеттерін және адам өміріне әсерін қарастырады.

Микроағзалардың негізгі топтары:

1. Бактериялар – біржасушалы прокариотты микроағзалар, қоректену тәсілдері әртүрлі (автотрофтар, гетеротрофтар). Кейбір түрлері пайдалы (ішек бактериялары, топырақ бактериялары), ал кейбіреулері ауру тудыруы мүмкін (патогенді бактериялар).

2. Саңырауқұлақтар – негізінен көпжасушалы эукариотты микроағзалар, органикалық заттармен қоректенеді. Олар азық-түлік өндірісінде (ашытқы) және медицинада (антибиотиктер өндірісі) кеңінен қолданылады.

3. Вирустар – жасушасыз құрылымды, тек тірі организмдердің ішінде көбейетін паразиттік микроағзалар. Олар барлық тірі ағзаларды зақымдауы мүмкін.

4. Протистер (қарапайымдылар) – біржасушалы эукариотты ағзалар, кейбіреулері адам және жануарлар үшін патогенді (мысалы, безгек қоздырғышы – плазмодий).

5. Архейлер – экстремалды ортада тіршілік ететін прокариоттар, биотехнологияда маңызы зор.

Микроағзалардың қоршаған ортадағы рөлі:

- Зат айналымына қатысады (азот, көміртек, күкірт айналымы).
- Азық-түлік өндірісінде қолданылады (ашытқылар, сүт қышқылды бактериялар).
- Медицинада дәрі-дәрмектер мен вакциналар жасауда қолданылады.
- Қоршаған ортадағы ластаушы заттарды ыдыратуға көмектеседі (биоремедиация).

Микроағзалар табиғаттағы тепе-теңдікті сақтауда маңызды рөл атқарады, сондықтан оларды зерттеу биология ғылымының негізгі бағыттарының бірі болып табылады.

1.2. Микробиологиялық зерттеу әдістері

Микробиологияда микроағзаларды анықтау, зерттеу және олардың қасиеттерін сипаттау үшін әртүрлі әдістер қолданылады. Бұл әдістерді жалпы тікелей және жанама зерттеу әдістері деп бөлуге болады.

1. Тікелей зерттеу әдістері

Бұл әдістер микроағзаларды тікелей бақылауға және зерттеуге негізделген.

• Микроскопиялық әдістер

Бұл әдіс микроағзалардың морфологиясын (құрылысын) зерттеуде қолданылады.

- Жарық (оптикалық) микроскопия – бактериялар мен саңырауқұлақтарды зерттеуде қолданылады.
- Фазалық-контрастты микроскопия – тірі микроағзаларды бояусыз көруге мүмкіндік береді.
- Флуоресцентті микроскопия – арнайы бояулар арқылы микроағзаларды зерттейді.
- Электронды микроскопия – вирустар мен өте ұсақ микроағзаларды зерттеуге арналған жоғары дәлдікті әдіс.

• Дақылдық (культивирлеу) әдістер

Бұл әдіс арнайы қоректік орталарда микроағзаларды өсіру арқылы олардың қасиеттерін зерттеуге мүмкіндік береді.

- Қатты қоректік ортада өсіру – микроағзалардың колонияларын алу үшін қолданылады.

- Сұйық қоректік ортада өсіру – микроағзалардың көбею қарқынын зерттеуге мүмкіндік береді.
- Анаэробты өсіру әдісі – оттегісіз ортада тіршілік ететін бактерияларды анықтау үшін қолданылады.

• Биохимиялық әдістер

Микроағзалардың зат алмасу процестерін зерттейді. Бұл әдіс бактериялардың ферментативті белсенділігін, қоректік заттарды ыдырату қабілетін анықтау үшін қолданылады.

2. Жанама зерттеу әдістері

Бұл әдістер микроағзалардың тіршілік әрекеттерінің нәтижелерін зерттеуге негізделген.

• Серологиялық әдістер

Микроағзалардың антигендері мен антиденелерін анықтау арқылы диагноз қою үшін қолданылады.

- ИФА (иммуноферменттік анализ) – микроағзаларға қарсы антиденелерді анықтау үшін қолданылады.

• ПТР (полимеразды тізбекті реакция) – микроағзалардың ДНҚ немесе РНҚ құрамын анықтайды.

• Генетикалық әдістер

Бұл әдіс микроағзалардың генетикалық материалын зерттеуге бағытталған.

- Молекулалық-генетикалық талдау – бактериялар мен вирустардың ДНҚ құрамын зерттеуге мүмкіндік береді.

• Гендік инженерия әдістері – пайдалы микроағзаларды жасанды түрде өзгертуге мүмкіндік береді.

• Экологиялық әдістер

Бұл әдістер микроағзалардың қоршаған ортаға әсерін және олардың биогеохимиялық циклдердегі рөлін зерттеуге бағытталған.

Микробиологиялық зерттеу әдістері микроағзалардың құрылымын, биохимиялық қасиеттерін, экологиялық рөлін және олардың адам өміріне әсерін зерттеуге мүмкіндік береді. Қазіргі таңда бұл әдістер медицинада, экологияда, ауыл шаруашылығында және тағам өнеркәсібінде кеңінен қолданылады.

1.3. Қоректік орталар және микроағзаларды өсіру тәсілдері

Микроағзаларды зерттеу үшін оларды жасанды қоректік ортада өсіру қажет. Бұл әдіс олардың морфологиялық, физиологиялық және биохимиялық қасиеттерін анықтауға мүмкіндік береді.

1. Қоректік орталар

Қоректік орталар микроағзалардың өсуіне қажетті қоректік заттарды қамтиды. Олар құрамына, консистенциясына және мақсатына қарай бірнеше түрге бөлінеді.

- Құрамы бойынша жіктелуі
- Табиғи орталар – ет-сорпа, картоп немесе сүт негізінде дайындалады.
- Жасанды (синтетикалық) орталар – химиялық таза компоненттерден тұрады (глюкоза, аминқышқылдар, минералды тұздар).
- Консистенциясы бойынша жіктелуі
- Сұйық орталар – бактерияларды жаппай өсіру үшін қолданылады (ет-пептонды сорпа, қант сорпасы).
- Қатты орталар – микроағзалардың таза дақылдарын алу үшін пайдаланылады (ағарлы орталар).
- Жартылай қатты орталар – микроағзалардың қозғалғыштығын анықтау үшін қолданылады.
- Арнайы мақсатына қарай жіктелуі
- Жалпы қоректік орталар – көптеген микроағзалардың өсуіне қолайлы (ет-пептонды агар).
- Селективті (іріктеу) орталар – белгілі бір микроағзалардың өсуін тежеп, қажетті микроорганизмдерді бөліп алу үшін қолданылады (Эндо, Сабуро ортасы).
- Дифференциалды-диагностикалық орталар – микроағзаларды биохимиялық қасиеттері бойынша ажырату үшін қолданылады (Плоскирев, Левин ортасы).

**Ақтөбе облысы, Алға ауданы, Бесқоспа ауылы
Бесқоспа орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Балымбетова Ансаган Жанабердиевна**

LESSON STUDY - ЗЕРТТЕУ САБАҒЫ

Қазіргі таңда заманауи мұғалім шәкірттерінің үнемі өсіп келе жатқан қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өзінің кәсіби шеберлігін үнемі жетілдіріп, инновациялық технологияларды, оқытудың әдіс-тәсілдерін жетік меңгерулері қажет. Дегенмен, оқытудағы жаңашылдықтарды тек өз тәжірибемізден үйрену әрқашан тиімді бола бермейді. Әріптестермен сабақты конструктивті талқылау өте пайдалы болуы мүмкін. Осы себепті бір топ бастамашыл мұғалімдер педагогикалық тәсілге – Lesson study-ге жүгінуді ұйғарды. Бұл тәсілді қолдана отырып, мұғалімдер оқу мен оқыту сапасына әсер ете отырып, сабақты зерттейді.

Мұғалімнің кәсіби дайындығы көп жағдайда оның практикалық іс-әрекеті жағдайында білім мен тәжірибенің арақатынасы орныққан, тұрақты кәсіби дүниетанымы қалыптасқан кезде дамиды. Мұғалім зерттеуші-практиктің тәжірибесін меңгереді. Lesson Study – мұғалімнің сабақты зерттеуге бағытталған зерттеуінің бір түрі.

Lesson Study – оқыту тәжірибесі саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған, сабақтағы оқу әрекетінің ерекше формасын сипаттайтын педагогикалық тәсіл.

Lesson Study әдісі XIX ғасырдың аяғында Жапонияда пайда болды. 2007 жылы Макото Йошиданың АҚШ пен Ұлыбританияда жапондық оқушылардың оқу жетістіктерінің жоғары деңгейіне әкелетін жапон мұғалімдерінің жалпы педагогика саласында да, оқытылатын пән саласында да терең білімге ие екендігін американдық зерттеушілердің растауы негізінде ұсынылды. Қазіргі уақытта бұл елдерден басқа, оқыту әдістерін жетілдіру және оқушылардың мектептегі негізгі пәндер бойынша білімдерін арттыру мақсатында Lesson Study Сингапур, Гонконг, Қытай, Швеция және Канадада қолданылуда.

Lesson Study мәні мұғалімдерді оқытуда және олардың белгілі бір мәселе бойынша тәжірибесін дамытуда бірлескен тәсілді қамтамасыз ету болып табылады. Lesson Study әдісі мұғалімдерге төмендегі әрекеттер барысында көмектеседі:

- балалардың оқуының әртүрлі көріністер мен детальдарда әдеттегіден гөрі анық расталғанын көру;
- мұғалімнің ойынша, балаларды оқыту кезінде не болуы керек және шындықта не болатыны арасындағы айырмашылықты байқау;
- оқуды ең соңында оқушылардың қажеттіліктерін барынша қанағаттандыратындай етіп жоспарлауды түсіну;
- мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығы аясында Lesson Study тәсілін жүзеге асыру, оның басым мақсаты білім алушыларға оқуға және топ мүшелерін кәсіби дайындауға көмектесу;
- оқытушылық тәжірибеде Lesson Study мүмкіндіктерін пайдалану.

Lesson study әдісі - бұл бір топ мұғалімдер бірлесіп жоспарлаған, оқытатын, бақылайтын және қарастыратын кемінде үш Lesson study циклі.

1. Зерттеуге бағытталған негізгі идея қандай?

Lesson study тәсілін қолдана отырып сабақ жүргізетін мұғалімдер нақты мақсаттар мен міндеттерді ғана емес, сонымен қатар зерттеудің негізгі идеясын, оқушылардың оқу іс-әрекетіндегі бар мәселені шешуге мүмкіндік беретін жаңа көзқарасты анықтай алуы керек. Ол әдетте сұрақ ретінде тұжырымдалады. Мысалы, «бастауыш сынып оқушыларының оқуын жақсарту мақсатында «бірге

ойлану» мақсатымен оқушылар арасындағы қарым-қатынасты ынталандыру үшін топтық жұмысты тиімді пайдалануға қалай үйретуге болады?». Шындығында, негізгі идея – зерттеу мақсаты.

Болашақ сабақтардың негізгі хабарламасын келісе отырып, мұғалімдер өздері үшін көптеген сұрақтарға жауап беруі керек:

- Неліктен мен бұл тәсілді қолданамын?
- Неліктен қолданыстағы тәсілдер тиімді емес?
- Бар мәселені қалай өзгертуге болады?
- Ағымдағы жағдайды өзгерту үшін не істеуім керек?

Сондықтан мұғалімдердің сабақты бірлесіп жоспарлауының келесі сатысы зерттеу әдебиетін оқу болмақ.

2. Зерттеу әдебиетін оқу.

Біз нені зерттейміз? Әрине, бұл мәселе бойынша арнайы әдебиеттерді зерттеу қажет. Мұғалімдерге сабақтың мазмұнын, тапсырмаларды, құралдарды, жұмыс формалары мен әдістерін тандауды модельдеу үшін қажетті ақпаратты жинау үшін көп жұмыс істеу керек. Барлық қажетті ақпаратты қорытындылау үшін мұғалімдерге бірнеше кездесулерді жоспарлауға тура келеді – бұл, әрине, сабаққа дайындықты бірлесіп ұйымдастыратын мұғалімдерге байланысты.

Ал әрі қарай не болады?

3. «Зерттеу» үшін сынып мұғалімдерінің анықтауы және үш «зерттелетін» оқушының кандидатурасы, 3 деңгейдің өкілдері: жоғары, орташа және орташадан төмен (төмен) қарастырылады. Оқуға арналған сыныпты мұғалімдер өз таңдауын осы сыныптың оқу процесінде негіздей отырып, өз бетінше анықтайды. Оқытудың сапасын арттыру мақсатында мұғалімдер оқу-тәрбие үрдісіне жаңаша көзқарасты дамытып, жетілдіруде. Сыныпта дайындық деңгейі әртүрлі оқушылар бар екенін ескере отырып, сабақта ұсынылған тапсырмалар мен жаттығулардың оқушылардың дайындық деңгейіне қаншалықты сәйкес келетінін түсіну маңызды. Мұғалімдер тапсырмаларды құрастыру кезінде оқушылардың күтілетін нәтижелерін көрсетуі керек. Бұл әдістің ғылыми сипаты оның тиімділігін растай отырып, сабақ барысында және одан кейін зерттелетін оқушылармен сұхбаттасу кезіндегі оқытуы туралы сенімді мәліметтерді жинауда көрінеді.

4. Топтарды қалай ұйымдастыруға болады?

Топтарды сәйкестік принципі бойынша мұғалім құрады. Кездейсоқ негізде топтарды құру немесе жеке топ мүшелерінің ерекше күшті жақтарын ескере отырып, мұның бәрі мұғалімдердің алдына қандай мақсат қойып, соңында неге қол жеткізгісі келетініне байланысты.

5. Сабақты өткізу

Сабақты жүргізетін мұғалімнің оқушылардың сабаққа жақсы бейімделуіне көмектесуі өте маңызды, әсіресе сабаққа басқа мұғалімдер – бақылаушылар қатысады және бейне жазба жүргізіледі. Сабақ барысында мұғалім бақыланатын оқушыларға басқалармен бірдей жауап беруге мүмкіндік береді, оларды бөлектемейді.

6. Үш «зерттелетін» оқушының сабағындағы бақылау.

Мұғалім-бақылаушылар өздерінің бақылау нәтижелерін осы сабақ үшін арнайы әзірленген сабақты бақылау схемасына енгізе отырып, әрбір оқушыны бақылайды. Бақылау схемасы ыңғайлы болуы керек, онда сабақтың барлық кезеңдерін бейнелеген жөн. Мұғалім-бақылаушының сабақ жоспары болуы керек.

Бұл болашақта бақылаушы-мұғалімдерге оқушылардың ауызша жауаптарын ұсынылған тапсырмалардың дұрыс жауаптарымен салыстыруға көмектеседі. Жазбаша тапсырмаларды бақылаушы мұғалімдер өздері бақылап отырған оқушы жұмыс істейтін топқа жақындау арқылы бағалай алады. Мұғалімдер де бүкіл сыныптың жұмысын қадағалайды.

7. Оқушылармен сұхбат жүргізу.

Сабақтан кейін сыныптағы бірнеше оқушыдан сұхбат алу мұғалімдерге зерттеу сабағының тиімділігі туралы пікірлерін білуге көмектеседі. Әңгімелесуге арналған сұрақтар нақты және белсенділік рефлексиясы түрінде кері байланыс алуға бағытталған болуы керек.

8. Зерттеу сабағын талқылау.

Зерттеу сабағын талқылауды барлық қатысушылардың сабағына терең рефлексия ретінде ұсынуға болады. Мұғалімдер зерттеу сабағын оның нақты құрылымын сақтай отырып талқылайды. Мұғалімдер үшін сабаққа немесе мұғалімнің іс-әрекетіне баға бермеуді үйрену өте маңызды.

Алдымен мұғалімдер жоспарлау барысында жасалған алдын ала болжамдармен салыстыру негізінде үш «зерттеуші» оқушының оқуын бақылау нәтижелерін, содан кейін орын алған өзгерістердің себептерін белгілеп, жалпы сыныпты оқытуды талқылайды.

Зерттеу сабағының барысы мен оқыту үдерісін талқылағанда мұғалімдер жүргізетін сабақтың барлық кезеңдерінің және оқушылардың іс-әрекетінің жағымды жақтарын атап өтеді, сонымен қатар сабақты жақсарту бойынша өз ұсыныстарын айтады.

9. Lesson study тәсілінің келесі іске асырылуын топпен бірлесіп жоспарлау.

Сабақты талқылау және зерттеу нәтижелерін түзетуді ескере отырып, келесі сабақтарды жоспарлау мұғалімдерге олардың сапасы мен тиімділігін арттыруға көмектеседі. Келесі сабақтар да сол қалыптасқан құрылымға сәйкес келеді. Оқу үдерісін мұндай ұйымдастырудың тиімділігін педагог-зерттеушілердің ұсынған зерттеу тәсіліне назар аудару арқылы оқушылардың оқу үлгерімінің өзгеру динамикасынан байқауға болады.

10. Lesson study тәсілін қолдану бойынша алынған нәтижелерді жариялау және жалпылау.

Бұл тәсілді пайдалану білім беру қоғамдастығын құруға ықпал ететін кәсіби дамудың тамаша тәсілі болып табылады. Ол оқушылардың іс-әрекетін бақылауға және бірлескен әрекеттерді реттеуге мүмкіндік береді.

Әріптестер белгілі бір сыныптағы мәселелерді жою жұмысы іс-шараларды бірлесіп жоспарлау, өткізу және талдау, сонымен қатар оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, қол жетімді және тиімді деген қорытындыға келді. Сырттан қарау мұғалімге де, бақылаушыға да көмектеседі, мұғалімнің рефлексиялық ойлауына, оқушылардың табысқа жетуіне ықпал етеді. Lesson study әдісін қолдану оқушылардың өздері үшін де, мұғалімдер ұжымы үшін де оң өзгерістерге ықпал етті. Сабақтарды зерделей отырып, біздің топ әріптестер арасындағы тәжірибе алмасу сапалы деңгейге жетті, рефлексия дағдылары мен оқыту тәжірибесі жақсарды деген қорытындыға келді.

**Қарағанды облысы, Шет ауданы
«Ақой жалпы білім беретін мектебі» КММ
Педагог-психолог
Таксимова Анар Маратовна**

РУХАНИ БІЛІМ - БІРІНШІ КЕЗЕКТЕ ЖАНДЫ ЕМДЕЙДІ

Метағалам - виртуалды шындықпен білім беру, бұл оқу үдерісіне көмектеседі ме?

Метағалам - бұл көптеген адамдар виртуалды кескіндері – аватарлары арқылы бір-бірімен және цифрлық нысандармен әрекеттесе алатын тұрақты қосылып тұратын виртуалды орталар желісі. Иммерсивті виртуалды шынайылық, онлайн көп ойыншылары бар рольдік ойынның және ғаламтордың тіркесін көзіңізге елестетіп көріңізші.

Метағаламда адамдар физикалық тұрғыда әр жерде болса да, виртуалды әлемде бірге бола алады. Виртуалды әлемде жұмыс істеп, сауда жасап, виртуалды шындық алаңында ойын ойнайды. Цукерберг былай деген: “Сіз қиялдаған кез келген дүние шындыққа айнала алады. Бір сілтемені ғана басу арқылы сіз метағаламда телепортация жасай аласыз.”

Виртуалды шындық дамыған технологиялардың арқасында қол жеткізілген технология. Оның мақсаты тәжірибелі модельдеу және қатысу сезімін құру болып табылады. Виртуалды шындық адамға көптеген мүмкіндіктер береді. Мысалы: виртуалды шындықтың арқасында сіз әлемнің ең терең

шұңғымасында жүзіп, ең биік шыңға шыға аласыз, ғарышта болып қайтуға да болады. Арнайы дисплей, сенсор, мониторлардың арқасында барлығын шынайы сезу, есту және көру мүмкін.

Ғалымдардың деректері бойынша біз ақпараттың 81%-ін көру арқылы, 10%-ін есту, 4%-ін иіскеу, 3%-ін дәм сезу және 2%-ін сипап сезу арқылы алады екенбіз. Қазіргі оқу үдерісінде біз ақпаратты есту арқылы қабылдаймыз. Алайда оқушылар сабақты толық түсіну үшін оларға 10%-дан гөрі 81%-бен түсіндірген артық. Сондықтан қазір сол 81%-ға қарай жұмыс жасалуы керек. Менің ойымша, осы кезде виртуалды шындық жақсы шешім. Себебі: бұл технологияның арқасында оқушылар тарих сабағында Қазақ Хандығы құрылған ғасырға саяхат жасап, виртуалды музейлер, театрларға саяхаттай алады. Тарихи ғұламалар және әйгілі ғалымдармен кездесу оларды шынайы көру, дауысын есту оқушының сабаққа деген құлшынысын арттырады.

Бірақ таяқтың екі ұшы бар дегендей, виртуалды шындықтың жағымды жағымен қоса, жағымсыз жағын да қарастырған жөн. Осы мезетте оған мысал бола алатын отандық кинофильмдер: Ояну және Шоқан қысқаметражды фильмдерін тамашалауға болады. Екі фильмде де болашақ көрсетіліп, сол кезде виртуалды шындық пен жаңа технологиялардың адам өміріндегі қолданылысы ашып көрсетіледі.

Ояну фильмінде адамның виртуалды шындыққа тәуелділігі баяндалады. Шын өмірінде жұмысы жоқ, қиын өмір сүретін басты кейіпкер, өмірін жақсарту, оқу, рухани даму, талпынудың орнына виртуалды шындықтың ішінде жақын досының өмірін сүруді шешеді. Шоқан туындысы виртуалды шындықтың оқу үдерісі барысында қалай қолданылатынына жақсы мысал, дегенмен фильмде оқушының шын өмір мен виртуалды шындықтың арасында қалып, денсаулығына зиян келгеніне куә бол аламыз.

Адамдық борышың-адам ұрпағына қуаныш пен шаттық сыйлау. Өмірдің мәні-кез-келген адамның нәсіліне, ұлтына, түріне, дініне, тіліне, жынысына қарамастан жаның ашып, адал қызмет ету, соған марапат күтпестен шаттыққа шомылып жүру үшін еңбектенетін бірде-бір мамандық ол – психолог.

Психолог айналасына жақсылық ойлап, елге қуаныш сыйлау кезінде кеуделері шаттыққа толып, бұлт үстінде қалқып жүргендей, шабыт сыйлайтын шаттықты кеудесінен шығарып алмау үшін барлық адам ұрпағына риясыз қызмет ету керек екенін білетін мықты да төзімді, шыдамды, ақылды болып, жан дүниесін балқытарлық ляззат сыйлатын, қуанышқа бөлейтін мамандық.

Л.Н.Толстойдың «Духовный мир человека» кітабында «Өздеріне сеніндер» деген жазбасында «Мен кіммін?», «Мен не үшін жаралдым?», «Бұл өмірде не істеп жүрмін?», деген сұраққа жауабыма « Өмірдің мәні неде?» Өмірдің мәні шынайы түсіну, ол мамандықпен тығыз байланысы өте зор. Себебі біздің алға қойған мақсат-міндет пен борышымыз, жас бала бойына жастық балалық шақтың қуаты шоғын өршіп жануына, жігерлі болуына, рух сәулесінен күш алып, алаулап жануына барша адамның ұлы қуанышы мен бақытына сенім ұялататын табанды маман ретінде барын салуға әрдайым дайын тұрамыз.

Шәкәрім қажы.

Ол:

Жаралыс басы – қозғалыс,

Қозғауға керек қолғабыс.

Жан де, мейлің, бір МӘН де

Сол қуатпен бол таныс.

Әлемді сол МӘН жаратқан! – дейді.

Бұл рухани құндылықтар мен ар-ұят феномендер қоғамда насихатталса, мән туралы танымы да тереңдей береді. Бақытты өмір сүрудің мен білетін заңдылығы ол рухани тұлғаға айналып, трансцендентті әлемге қадам басады. Рухани білім -бірінші кезекте жанды емдейді. Жанды емдеу кеудесінде жаны бар әр азаматтың міндеті. Ол дегеніміз – адамдардың бір-бірімен жылы сөйлесуі, бірін-бірі сыйлауы, дүниеқоңыздыққа көп салынбауы, пенделік ойлардан аулақ болуы. Өзінің елін, жерін сүйе білуі, халқын қадірлеуі. Осының бәрі рухани денсаулықтың негізгі көзі. Бұл ғасырдан ғасырға келе жатқан ата-баба дәстүрі. Рухы биік адам – ол кез-келген ақпаратты қабылдау қабілеттілігі мен мотивациялық іс-әрекетінің арасындағы қарым-қатынастардың сипаттамасын көрсетеді. Өйткені рухани бай адам, жомарттылығын, сүйіспеншілігін және жан-дүниесінің сұлулығын көрсетеді. Рухани денсаулық- өмірдің мәні.

**"Атырау облысы білім беру басқармасының Атырау қаласы білім бөлімінің
"Жалпы білім беретін №37 Салық Зиманов атындағы орта мектеп" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Кайрденова Клара Жардемғалиевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БОЙЫНДА РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ

Қазіргі заманда мектеп оқушыларының рухани дағдарысы қазіргі қоғамның жаһандық мәселелерінің бірі екені ешкімге де жасырын емес. Рухани-адамгершілік тәрбие – мектеп оқушыларына рухани құндылықтардың мәнін аша алатын қазіргі заман талабына сай әдістерді табуға арналған педагогиканың маңызды саласы. Соның нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларында әртүрлі өмірлік жағдайларда өз бетінше дұрыс шешім қабылдап, оны адал істерге айналдыра отырып, сол арқылы қоғамға пайда әкелу қабілеті бар іргелі моральдық нұсқаулар қалыптасады.

Рухани-адамгершілік тәрбие бойынша сыныпта қойылған міндеттердің бірі – оқушылардың адамгершілік таңдауға дайындығын, рухани-адамгершілік мінез-құлық нормалары тұрғысынан өз сөздері, ойлары мен іс-әрекеттері үшін жауапкершілікті, өз міндеттерін түсініп, қабылдап, өмірді және өзін дұрыс бағалау алатындай дағды, қабілеттілігін қалыптастыру. Бүгінгі таңда бұл тек біздің мектептің ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамның ең маңызды мәселелерінің бірі болып табылады. Балалардың ғана емес, олардың ата-аналарының да күнделікті өмірде бірқатар мәселелерге тап болуы сирек кездеспейді, мысалы:

- өскелең ұрпаққа жағымды мұраттар туралы ақпараттың болмауы;
- балалармен мәдени-тынығу жұмыстарының аз көлемі;
- өскелең ұрпақ арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру механизмдерінің әлсіздігі;
- бұқаралық ақпарат құралдарында көрсетілетін материалдардағы мінез-құлық және сөйлеу мәдениетінің төмендігі;
- бұқаралық ақпарат құралдарында жағымсыз ақпараттың болуы және қолжетімділігі (агрессия, қатыгездік және т.б.).

Осы факторлардың барлығы оқушы тұлғасының дамуына кері әсерін тигізіп, шынайы құндылықтарды игеріп, қабылдауға, оларды тек жүзеге асыруға, болашаққа нық сеніммен, үмітпен қарауға кедергі жасайды. Жас жеткіншек әлі өз бетінше дұрыс өмірлік нұсқауларды анықтап, қолдана алмасы белгілі, сол себепті біз, тәрбиешілер мен ата-аналар ізгілік пен жасампаздықтың мүмкін жолдарын көрсетуіміз керек. Мектебімізде рухани-адамгершілік тұлғаны қалыптастыру мақсатында тәрбие жұмыстары жүргізілуде. Адамгершілік, парыз сезімі, өз сөзі, ойы мен іс-әрекеті үшін жауапкершілік, еңбексүйгіштік, табиғатқа қамқорлық, дұрыс әрекет етуге, өмірді және өзін бағалауға, өзін-өзі тану және өзін-өзі тәрбиелеуге бағыт-бағдар беру сияқты ең жоғары адамгершілік құндылықтар мектеп жылдарында қалыптасады.

Адамгершілік тәрбиесі – педагогикалық әрекеттердің мазмұнының, формаларының, әдістері мен тәсілдерінің белгілі бір жүйесін қамтитын мақсатты процесс. Бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік дамуы айтарлықтай өзіндік ерекшеліктерге ие. Бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік санасында мұғалімнің нұсқауымен, кеңесімен, талаптарымен анықталатын императивтік элементтер басым болады. Бүлдіршіндердің өзін-өзі тану мен ішкі көзқарасы әлі де болса төмен деңгейде болғандықтан, олардың дамуы мұғалімдерден назар аударуды және ерекше педагогикалық жұмысты талап етеді.

Тәрбие әдістері дегеніміз – мұғалімнің оқушылардың санасына, ерік-жігеріне, сезіміне, мінез-құлқына олардың сенімін, мінез-құлық дағдыларын дамыту мақсатында әсер ету тәсілдері. Мектеп тәжірибесіне келетін болсақ, бұл кіші жастағы оқушылардың тұлғалық қасиеттерінің даму деңгейін өзгертуге ықпал ететін мұғалімдер мен оқушылар арасындағы өзара әрекеттестік тәсілдері деп айта аламыз. Педагогикалық әдебиеттерде адамгершілік тәрбиесінің классикалық әдістері мен тәсілдері сипатталған. Олар мектеп оқушыларының бойына қоғамдық өмірдің нормалары мен ережелерін сіңіруге бағытталған.

Бастауыш сыныптарда этикалық тақырыптағы әңгімелер жиі талданады. Сезімдерге әсер ете отырып, әңгіме оқушыларға моральдық бағалар мен мінез-құлық нормаларының мәнін түсінуге және қабылдауға көмектеседі.

Түсіндіру – оқушыларға эмоционалды және сөздік әсер ету әдісі. Бастауыш сынып оқушылары үшін қарапайым әдістер мен түсіндіру құралдары қолданылады. Түсіндіру жаңа моральдық сапаны немесе мінез-құлық формасын қалыптастыру немесе бекіту, сондай-ақ орындалған белгілі бір әрекетке оқушылардың дұрыс қатынасын дамыту үшін қолданылады. Мектептегі білім беру тәжірибесінде түсіндіру ұсынысқа негізделеді. Психикаға сезілмейтін түрде еніп, педагогикалық нұсқау тұтастай тұлғаға әсер етеді, мінез-құлыққа көзқарастар мен мотивтерді тудырады. Кіші жастағы оқушылар үлкендердің адамгершілік қасиеттеріне бейім. Педагог бала психикасының осы ерекшелігіне сүйене отырып, ұсынысты оқушы белгілі бір көзқарастарды қабылдауы керек жағдайларда қолданады.

Этикалық әңгіме – бұл кез келген моральдық мәселені талқылау арқылы оқушыларды өздерін толғандыратын барлық тақырыптар бойынша дұрыс бағалау мен пайымдауларды дамытуға тарту әдісі.

Үлгі көрсету ерекше күшке ие білім беру әдісі саналады. Бұл әдіс туралы айтқанда, олар, ең алдымен, нақты адамдарды: ата-аналарды, мұғалімдерді, достарды немесе кітап, фильмдердің кейіпкерлерін, тарихи тұлғаларды, көрнекті ғалымдарды үлгі ретінде таныстырады, бұл жағдайда еліктеу әсер етудің психологиялық негізі ретінде қызмет етеді. Бастауыш сынып оқушылары ұстазына барлық жағынан еліктеуге дайын екені белгілі. Бірақ тәлімгер сөзі мен ісі сай, ізгілікпен жүйелі әрекет еткенде оңды үлгінің құдіреті арта түседі.

Адамгершілік тәрбиесінің аталған классикалық әдістері көбінесе сыртқы күшті бақылау жағдайында жұмыс істейді. Тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудың маңызды белгісі ішкі бақылау болып табылады, оның әрекеті жеке тәжірибемен расталған әлеуметтік болмыс принциптері бұзылса, эмоционалдық ыңғайсыздыққа, өзіне қанағаттанбауға әкеледі.

Білім беру - екі жақты процесс. Оған екі тарап өкілдері қатысатынын білдік: бір жағынан - мұғалімнің ықпалы, екінші жағынан - оның ықпалына оқушының жауабы. Сабақ барысында балалар тапсырмаларды өз бетінше орындауға, бірін-бірі түсінуге, өз пікірлерін қорғауға, өз міндеттерін түсініп, орындауға үйренеді, сәтсіздіктер мен қателіктер тәжірибесін, сонымен қатар жеңістердің, жаңалықтардың және жаңа білімдердің қуанышы мен нәтижесін алады. Ал мұның бәрі - рухани-адамгершілік тәрбиенің бастауы. Ал заманауи ұстаз оқу-тәрбие үрдісін заманауи, қолжетімді әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, оқушы бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіретіндей етіп қалыптастырады.

Оқушылар арасында рухани-адамгершілік мәдениетті тәрбиелеуде сыныптан тыс жұмыстар маңызды орын алады. Сондықтан сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру барысында адамгершілікке тәрбиелеудің әртүрлі әдістерін қолдану арқылы оқушылардың мотивациялық, интеллектуалдық және эмоционалдық дамуына өнімді әсер ету мүмкіндіктерін ойластырамын.

Сынып жетекшісі – оқушылардың адамгершілік тұлғасын тәрбиелеу үдерісіндегі басты тұлға. Шынында да, бұл бағытта оқу-тәрбие процесін табысты жүргізу үшін өнімді педагогикалық орта құруға мүмкіндік беретін ерекше тұлғалық қасиеттердің болуы қажет. Ал оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу үдерісін ұйымдастыра отырып, мен әртүрлі жұмыс түрлерін қолданамын: акциялар мен жарыстар, сабақ-әңгімелесулер, сынып сағаттары, ұжымдық шығармашылық іс-әрекеттер және т.б. «Жағдаятты модельдеу» әдісін пайдалану жақсы педагогикалық әсер етеді. Білім алушы рефлексияға, ұсынылған жағдайдан шығудың өзіндік жолын табуға, мәселенің шешімін ұсынуға шақырылады. Мұның бәрі өмірді және ондағы өзін дұрыс бағалау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Дегенмен, ата-аналар балаларды адамгершілік мұратқа тәрбиелейтін тек ұстаздар ғана еместігін ұмытпауы керек. Егер барлық ата-аналардың педагогика саласында аз да болса білімі болғанда, білім беру мен тәрбие процесінің көптеген мәселелерін болдырмауға болады. Педагогикалық мәдениеті бар ата-ана баланың рухани-адамгершілік тұлғасын қалыптастыруға, отбасында қолайлы адамгершілік ахуал

туғызуға ықпал етеді. Баламызға тек оң моральдық үлгі ғана оң әсер етеді. Ата-аналар қазіргі жағдайдан өз бетінше шығудың жолын таба алмаған жағдайда, мен оларды түсіндірме әңгімелесуге, балаға дұрыс өмірлік нұсқауларды қалай қалыптастыруға болатыны туралы кеңестер беруге шақырамын. Адамгершілік пен рухани салауатты ұрпақ тәрбиелеу үшін ата-ана мен ұстаз тандемі қажет. Отбасы – адамға толыққанды өмір сезімін береді. Ұжымшылдық, жауапкершілік, интеллектуалды және моральдық өзара баю, балаға деген сүйіспеншілік, балалардың ата-анаға деген сүйіспеншілігі - бұл отбасын адам бақытының қайнар көзіне айналдыратын негіздердің толық тізімі емес, дегенмен де тұлғаны рухани-адамгершілікті тәрбиелеудің негізін қамтамасыз етеді.

Адамгершілік тәрбиесінің мәселелерін шешу әлі де болса тиімді жолдарды табуды немесе бұрыннан белгілі жолдарды қайта қарауды талап етеді, менің ойымша, бірлескен іс-шаралар, тәрбие жұмыстары арқылы оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеуге ата-аналарды көбірек тартып, сынып жетекшісі мен отбасы мүшелері тығыз байланыста болуы қажет.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының тұлғасын адамгершілік тұрғыдан қалыптастыру жұмысының педагогикалық мәні оның алғашқы мінез-құлық дағдыларынан шешім қабылдау және адамгершілік таңдау тәуелсіздігі қажет болатын жоғары деңгейге өтуге көмектесу болып табылады.

**"Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі" ММ-нің
" Сәкен Сейфуллин атындағы №2 жалпы білім беретін орта мектебі" КММ
Информатика пәнінің мұғалімі
Рахымов Жандос Тұрсынұлы**

КАСКАДТЫҚ СТИЛЬДІ КЕСТЕЛЕР CSS

Мақсаты: web-парақшаларды жасауда CSS қолдану, безендіру жолдарын білу

Теориялық ақпарат:

HTML web-беттердің мазмұны мен құрылымын анықтайды, бірақ визуалды стильді және беттің сыртқы көрінісін анықтау үшін CSS-ті қолданады.

Мысалы, CSS стильдерін пайдалану арқылы сілтемелерден астын сызу функциясын алып тастауға, кесте шегараларын үзік сызықпен орнатуға немесе тінтуір меңзерін жылжытуға, қаріптерді немесе түстерді тек бір рет орнатып және оларды көп рет қолдануға болады.

CSS-тің негізгі терминдері

CSS-тің бірнеше негізгі терминдерімен танысайық. Бұл терминдер селекторларды, қасиеттерді және мәндерді қамтиды. HTML-дің қай элементтеріне стиль қойылатынын түсіну үшін оларды көрсетіп, содан кейін стиль беру керек.

Стильдерде «қасиеті-мәні» жұбында көрсетілу ережелерінің жиынтығы және қай элементтерге қолданылатыны беріледі (селектор), ережелер фигуралық жақша ішіне жазылады және бір-бірінен

Селектор Ереже Ереже

H1 { color: blue; font-size: 12px; }

Қасиеті Мәні Қасиеті Мәні

нүктелі үтірмен бөлінген. Қасиеттері мен олардың мәндері арасында қос нүкте қойылады:

Сурет 26. CSS синтаксисінің құрылымы

Селекторлар

Элементтерді web-бетке қосу кезінде олар CSS көмегімен рәсімделеді. HTML ішіндегі қай элементке немесе элементтерге оған стильдерді (түс, өлшем және орын сияқты) қолдануға болатынын селектор анықтайды. Селекторлар бірегей элементтерді таңдау үшін түрлі көрсеткіштер комбинациясынан тұруы мүмкін.

Селекторлар әдетте id немесе class мәні немесе <h1> немесе <p> элементтің атауы сияқты атрибуттардың мәнімен байланысты.

CSS селекторлары {} фигуралы жақшалармен үйлестіріледі, олар таңдалған элементке қолданылатын стильдерді қамтиды.

Мысалы, беттегі әрбір абзацты немесе бір ғана абзацты таңдағымыз келеді.

Селектор барлық <p> элементтеріне бағытталған. p { ... }

Қасиеттері

Элемент таңдалғаннан кейін қасиеттер оған қолданылатын стильдерді анықтайды. Қасиет аттары селектордан кейін, фигуралық жақшалар ішінде { ... } және қос нүкте алдында жүреді. Background, color, font-size, height және width және басқада жиі қолданылатын көптеген қасиеттері бар.

Мәні

Осы қасиеттің әрекетін мән арқылы орнатуға болады. Мәндер қос нүкте және нүктелі үтір арасында мәтін ретінде анықталуы мүмкін. Мысалы, <p> барлық элементтерін таңдаймыз және оны қызғылт түсті етіп орнатамыз, 16 өлшемін береміз, яғни color мәнінің қасиеті orange, font-size мәнінің қасиеті 16 пиксель.

p { color: orange; font-size: 16px; }

CSS-тің қосылуы

CSS-ті HTML-ге қосу үшін HTML-ден CSS-ке сілтеме көрсетілуі керек. CSS стилі HTML құжатқа 3 тәсілмен қосылады: ішкі стиль, құжат деңгейіндегі стиль және сыртқы стиль ретінде.

Ішкі стиль

Нақты жалғыз элементтің стилін көрсету керек болғанда қолданылады. Ішкі стиль style атрибутында жазылады және осы тегтің ішіндегісі үшін қолданылады. Ішкі стиль сыртқы стильдер мен құжат деңгейінің стиліне қарағанда жоғары басымдыққа ие.

Сыртқы (байланысты) стильдер

.css кеңейтілімімен бөлек файлда сақталады және тегпен қосылады.

<link rel="stylesheet" type="text/css" href="стиль_адресі">

Негізгі артықшылығы: бір стиль HTML-дің бірнеше беттерінде бірден пайдаланылуы мүмкін.

Сыртқы файлдарда бүкіл сайт үшін ортақ стильдерді сақтау керек, бірақ олар әртүрлі құжаттарда көптеген тегтерге тікелей әсер етеді. Мысалы, біз сайттағы барлық беттерде фон түсі мен қаріп өлшемін өзгертеміз деп шештік. Егер барлық беттер бірдей сыртқы CSS стилін қосса, онда жаңа фон түсі мен қаріп өлшемін орнату жеткілікті.

CSS файл басқа сайтта орналасуы мүмкін - бұл жағдайда оның URL адресін көрсету керек.

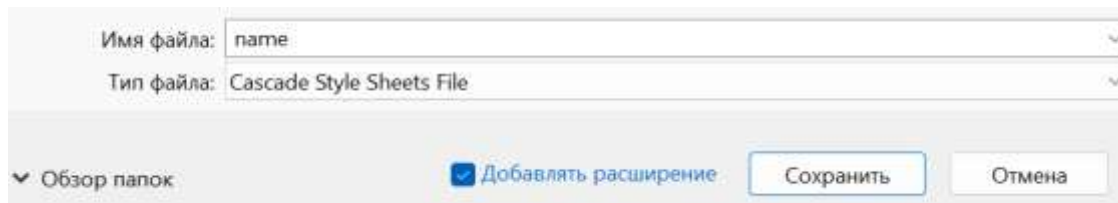
CSS файлдарын сақтау үшін:

1) Кодты блокнотта жазамыз да, сақталу орнын көрсетіп, Файл => ... ретінде сақтау (Сохранить как) => Файл атауы name*.css, ал Файл типтеріне Барлық файлдарды (Все файлы), кодировка бөлімінен UTF-8 кодтауын тандап, Сақтау батырмасын басамыз. Жұмыс нәтижесін браузермен ашып қараймыз.

Сурет 27. Блокнотта(текстовый документ) файлды сақтау

2) Notepad++ тег редакторында сақтау үшін Файл=>Қалай сақтау ... командасын таңдаңдар. Ашылған диалогтық терезедегі Файл аты жазбасына қарама-қарсы жолында name атымен файлды сақтап, файл типіне CSS таңдау.

Сурет 28. Notepad++ файлды сақтау

Селекторлардың түрлері

Селектор ретінде қолдануға болады:

Белгілі тегтің атын - онда стиль барлық осындай тегтерге қолданылады. Мысал қарастырайық.

1. Сілтемелер үшін келесі стильдерді орнату қажет: 12-қаріп өлшемі және асты сызылмаған.

```
A { font-size: 12pt; text-decoration: none; }
```

Белгілі тегтердің бірнеше атаулары үтірлермен бөлінген – онда барлық көрсетілген тегтер үшін стиль қолданылады.

Мысалы, барлық тақырыптарды көк түсте қою керек.

```
H1, H2, H3, H4, H5, H6 { color: blue; } /* барлық тақырыптарды көк түспен*/
```

/*...*/ бұл түсіндірме.

Бірнеше тег аттары бос орын арқылы көрсетіледі:

Мысалы, сілтеме кестеге қойылған. Негізгі қаріптен қаріп өлшемін 20%-ға арттыру керек.

```
TABLE A {font-size: 120%;}
```

Идентификатор. Идентификаторлар бір ғана бірегей элементке бағытталған. CSS- де идентификаторлар # белгісінен кейін қойылады, содан кейін HTML кодында идентификаторы id атрибутының мәні ретінде пайдаланылады, id="идентификатор".

Мысалы, идентификатор home мәнін қамтитын id атрибутынан тұратын элементі. #home {font-size: 200%; }

HTML кодында id="идентификатор" жазамыз.

```
<div id="home">HTML және CSS-ті біріктіреңіз</div>
```

Көрсетілетін элементтің түріне қарамастан id атрибутының мәні бетте тек бір рет пайдаланылуы мүмкін. Егер id бар болса, онда олар маңызды элементтер үшін сақталуы керек.

Кластар. Кластар class атрибутының мәніне негізделген элементті таңдауға мүмкіндік береді. Кластар селекторы бірдей типтегі барлық элементтерді емес, белгілі бір элементтер тобын таңдайды.

Кластар бірнеше элементтер үшін class атрибутының берілген мәнін қолданып, бірдей стильдерді әртүрлі элементтерге қолдануға мүмкіндік береді. CSS-де кластар алдында нүкте, содан кейін класс атрибутының мәні арқылы белгіленеді.

```
.cll {text-decoration: underline; font-size: 80%;}
```

HTML кодында класс селекторы class атрибутының cll мәнін қамтитын барлық элементтерді, соның ішінде <div> және <p> элементтерін таңдайды.

```
<div class="cll">...</div> <p class="cll">...</p>
```

Кесте 11

CSS қасиеттері: фон, шекара

Қасиеттері	Мәннің сипаттамасы	Синтаксисі
Background - color: ...	Элементті түсімен толтырады. Color мәні элемент түсін орнатады, ал transparent мәні түссіз фонды орнатады.	.col {background - color: Red;}
Background- image: ...	Суретті фон ретінде пайдалануға мүмкіндік береді және келесі мәндерді қабылдайды: none-фондық сурет пайдаланылмайды; url-суретке жол көрсету мүмкіндігін береді.	.cat {background - image: url{img/cat1.gif};}
border	Параметрлерді біріктіреді: border-top - жоғарғы шегара; border-right - оң жақ шегара; border-bottom-төменгі шегара; border-left - сол жақ шегара.	.bor3 {border-left- style:solid; border- right-style:solid; border-width:2px;}
border-style	Шегаралары үшін стильдерді орнатуға мүмкіндік береді; Мәндері: solid-шегаралар тұтас сызықпен салынады; dashed-шегаралар нүктелі сызықпен салынады; dotted-шегаралар нүктелер арқылы салынады; double-шегаралар қос тұтас сызықпен салынады.	aside { border- style: solid dotted dashed double;}